

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Dizertační práce

2021

Jiří Kocián

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jiří Kocián

**Transylvánská regionální identita a její
politická reflexe po roce 1989**

Dizertační práce

Praha 2021

Autor práce: **Jiří Kocián**

Školitel: **Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.**

Rok obhajoby: 2021

Bibliografický záznam

KOCIÁN, Jiří. *Transylvánská regionální identita a její politická reflexe po roce 1989*. Praha, 2021. 331 s. Dizertační práce (Ph.D.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Školitel: Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

Abstrakt

Dizertační práce přináší analýzu diskurzu transylvánské regionální identity v rumunských novinách v letech 1989 až 2014, představujícího opozici k hegemonickému politickému a společenskému diskurzu propagujícímu nacionalismus. Poukazuje při tom na mezietnickou toleranci jako klíčový princip, kterým se regionální diskurz od centralistického diskurzu odlišoval. Skutečnost, že historické národy Transylvánie byly regionálním diskurzem chápány jako nositelé regionální identity v oblastech každodenního i politického života, nejen potvrdila transetnickou inkluzivitu tohoto konstruktů, ale stala se i jeho diverzifikačním faktorem. Kromě tolerance a akceptace multietnicity se regionální diskurz ve zkoumaných médiích dále opíral především o myšlenky esenciálního demokratického charakteru regionu, jeho kulturních, sociálních nebo ekonomických specifik, jakožto i úvah o možné regionální autonomii. Tyto narativy, ať už více abstraktní či pragmaticky orientované, představovaly obsah diskurzivně konstruované regionální identity, zprostředkovávaly její sdílení různými etnickými skupinami a definovaly Transylvánii v dobovém kontextu v rámci Rumunska jako celku. Vnitřní tematické složení diskurzu transylvánské regionální identity nebylo v průběhu zkoumaného období zcela konstatní, jeho podoba v analyzovaných zdrojích do určité míry závisela na okolnostech soudobého společenského a politického vývoje, které měly dopad na obsah diskurzu i jeho přesah do politické sféry. Obdobně i způsob, jakým se region a s ním spojená identita promítaly do politických debat, prošel podstatnými proměnami a poukazoval na normalizaci regionálního diskurzu v průběhu času. Regionální identita Transylvánie přitom nezůstala jen okrajovým jevem, který si našel své protagonisty pouze mezi několika lokálními politickými osobnostmi, v průběhu let byla spojena s významnými aktéry, a to i v celostátním měřítku. Působení

regionálního diskurzu však zároveň nevyústilo ve výraznější separatistické tendence. Jeho ústředním motivem bylo udržení pokojného soužití různých etnik spolu s upevněním vědomí regionálních specifik. V tomto ohledu představuje transylvánská regionální identita zvláštní případ vymykající se běžné typologizaci regionálních studií a reprezentuje model kulturně-exkluzivního multietnického regionu.

Abstract

The thesis presents an analysis of the discourse of Transylvanian regional identity in Romanian newspaper from 1989 to 2014, opposing the hegemonic political and societal discourse promoting nationalism. In doing so, it emphasized inter-ethnic tolerance as a key principle that distinguished regional discourse from its centralist counterpart. The fact that the most important historical peoples of Transylvania were understood by the regional discourse as carriers of regional identity in the spheres of daily and political life not only confirmed the trans-ethnic inclusiveness of this construct, but also became its diversification factor. In addition to tolerance and acceptance of multiethnicity, regional discourse in the examined media relied predominantly on ideas of the region's essential democratic character, its cultural, social or economic specificities, as well as considerations of possible autonomy. These narratives, whether abstract or more pragmatic, represented the content of a discursively constructed regional identity, conveyed its sharing by different ethnic groups, and defined Transylvania in the context of an era within Romania as a whole. The internal thematic composition of Transylvanian regional identity discourse was not entirely constant during the period under review, its shape in the analysed sources depended to some extent on the circumstances of contemporary social and political developments, which had an impact on the content of the discourse as well as its outreach to the political sphere. Similarly, the way the region and its associated identity intervened in political debates underwent substantial changes, pointing to the normalization of regional discourse over time. Yet Transylvania's regional identity has not remained a fringe phenomenon, finding its protagonists among only a few local political figures. Over the years it was connected to important actors, including those active on a national level. The regional discourse has not, however, resulted in more pronounced separatist tendencies. Its central motif was

the maintainance of peaceful coexistence of different ethnicities, along with consolidation of consciousness of regional specificities. In this respect, Transylvanian regional identity represents a special case lying beyond the usual typologies of regional studies and represents a model of a culturally-exclusive multi-ethnic region.

Klíčová slova

Transylvánie, regionální identita, politika, diskurz, postkomunismus, Rumunsko, noviny

Keywords

Transylvania, regional identity, politics, discourse, post-communism, Romania, newspapers

Rozsah práce: 440 159 znaků včetně mezer.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. 7. 2021

Jiří Kocián

Poděkování

Rád bych poděkoval těm, kteří zásadní měrou přispěli ke vzniku předkládaná dizertační práce. Na prvním místě vedoucímu práce doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc. za cenné rady, trpělivé revize a vedení při jejím psaní. Stejně tak byla pro výsledek důležitá podpora a dlouhodobé akademické vedení doc. PhDr. Kateřiny Králové, Ph.D. a dr. habil. Bianky Bican z Univerzity Babeșe-Bolyaie v Kluži, která se stala moji nejmýraznější akademickou oporou a konzultantkou během pobytů v Transylvánii. Rád bych také poděkoval mému mentorovi a konzultantovi PhDr. Miroslavu Tejchmanovi, DrSc., jenž od prvních let studia rozvíjel můj osobní i odborný zájem o Rumunsko a mé rodině za stálou a neomezenou podporu.

Obsah

Bibliografický záznam	3
Prohlášení	6
Poděkování	7
Seznam obrázků, tabulek a map	10
Seznam použitých zkratk	13
Úvod	16
1. Regionální identita v rovině teorie	28
1.1. Periferie ve středu pozornosti: region Transylvánie jako téma.....	28
1.2. Identity v osách sociální interakce	37
1.3. Region a jeho identita.....	51
2. Metodologie výzkumu	66
2.1. Diskurzivní analýza.....	67
2.2. Data a jejich analýza	83
3. Transylvánská regionální identita a její reflexe v postkomunistickém období	95
3.1. Hegemonický diskurz: Transylvánské bojiště	96
3.1.1. Dlouhé dějiny krátkých revolucí aneb zápas o transylvánskou hegemonii.....	98
3.1.2. Konec dějin nebo nový začátek? Rumunská revoluce 1989, politický obrat a Transylvánie.....	115
3.1.3. Mezi etnické vztahy jako „transylvánský problém“	120
3.1.4. Rozbor obsahu	130
3.2. Nehegemonický diskurz: Transylvánie sdílená	139
3.2.1. Transylvánie tolerantní a multietnická	139
3.2.1.1. „Problém Transylvánie“? Ten neexistuje...“	144
3.2.1.2. „Bohatství“ v diverzitě	149
3.2.1.3. Rozbor obsahu	155
3.2.2. Transylvánie demokratická.....	161
3.2.2.1. „Transylvánie volí Emila“	165
3.2.2.2. „Tohle že je Funarovo město?“	169
3.2.2.3. Transylvánie byla vždy demokratická.....	172
3.2.2.4. Rozbor obsahu	177
3.2.3. Transylvánie autochtonní.....	183
3.2.3.1. My „Transylvánci“	184

3.2.3.2.	Regionální kultura a „transylvánský duch“	188
3.2.3.3.	Rozvinutá Transylvánie	193
3.2.3.4.	„Malá Evropa“	196
3.2.3.5.	Rozbor obsahu	199
3.2.4.	Transylvánie autonomní	205
3.2.4.1.	Rozbor obsahu	212
4.	Transylvánie „politická“ a cesta k ní	217
4.1.	Vývoj reflexe transylvánské regionální identity po roce 1989	217
4.2.	Transylvánie, identity a politika.....	233
	Závěr.....	250
	Summary	258
I.	Soupis bibliografických citací	265
II.	Jmenný rejstřík	288
III.	Přílohy	290
	Příloha 1: Články citované v práci	290
	Příloha 2: Mapy	326
	Mapa č. 1: Fyzickogeografická mapa Rumunska	326
	Mapa č. 2: Historické regiony v oblasti Transylvánie.....	327
	Mapa č. 4: Etnická mapa současného Rumunska.....	329
	Mapa č. 5: Konfesní mapa současného Rumunska	330
	Mapa č. 6: Výsledky druhého kola prezidentských voleb v roce 2014.....	331

Seznam obrázků, tabulek a map

OBRÁZEK 1: VÝSKYT KLÍČOVÝCH SLOV „TRANSYLVÁNIE“ A „DRÁKULA“ V KORPUSU „GERMAN (2012)“. ZDROJ: GOOGLE BOOKS NGRAM VIEWER.	29
OBRÁZEK 2: VÝSKYT KLÍČOVÝCH SLOV „TRANSYLVÁNIE“ A „DRÁKULA“ V KORPUSU „ENGLISH (2012)“. ZDROJ: GOOGLE BOOKS NGRAM VIEWER.	29
OBRÁZEK 3: VÝSKYT KLÍČOVÝCH SLOV „TRANSYLVÁNIE“ A „DRÁKULA“ V KORPUSU „FRENCH (2012)“. ZDROJ: GOOGLE BOOKS NGRAM VIEWER.	30
OBRÁZEK 4: ČTYŘI NEJČASTĚJI SE VYSKYTUJÍCÍ RELEVANTNÍ ADJEKTIVA VE SPOJENÍ S „TRANSYLVÁNÍ“ V KORPUSU „ENGLISH (2012)“. ZDROJ: GOOGLE BOOKS NGRAM VIEWER.....	31
OBRÁZEK 5: DESET NEJČASTĚJI SE VYSKYTUJÍCÍCH SUBSTANTIV VE SPOJENÍ SE SLOVEM „TRANSYLVÁNSKÝ“ V KORPUSU „ENGLISH (2012)“. ZDROJ: GOOGLE BOOKS NGRAM VIEWER.....	31
OBRÁZEK 6: STRUKTURA VZTAHŮ V HIERARCHII IDENTIT.....	41
OBRÁZEK 7: STRUKTURA DISKURZIVNÍHO POLE	81
OBRÁZEK 8: SCHÉMA AUTORSTVÍ FRAGMENTŮ DISKURZU	82
OBRÁZEK 9: DISTRIBUCE PŘÍPADŮ MEZI JEDNTLIVÝMI TEMATICKÝMI SEKCEMI ZKOUMANÝCH PERIODIK.....	90
OBRÁZEK 10: PODÍL NA AUTORSTVÍ ZKOUMANÝCH ČLÁNKŮ	91
OBRÁZEK 11: PODÍL DOMINANTNÍCH DISKURZIVNÍCH ZDROJŮ ZKOUMANÝCH ČLÁNKŮ	92
OBRÁZEK 12: CHRONOLOGICKÁ DISTRIBUCE – CELKOVÝ POČET ČLÁNKŮ VE DNECH PŘED VOLBAMI A PO NICH	93
OBRÁZEK 13: NÁSTIN DISTRIBUCE TÉMAT V PŘEDVOLEBNÍ KAMPANI ROKU 1990	97
OBRÁZEK 14: POČET ČLÁNKŮ VZTAHUJÍCÍCH SE K TRANSYLVÁNII A PROFIL JEJICH DISKURZIVNÍ POZICE V OBOU DENÍCÍCH, PŘEDVOLEBNÍ KAMPAŇ ROKU 1990	121
OBRÁZEK 15: ROZVRSTVENÍ TEMATICKÝCH OBLASTÍ V ČLÁNCÍCH OBSAHUJÍCÍCH REFERENCE DISKURZIVNÍHO VLÁKNA "TRANSYLVÁNSKÉ BOJIŠTĚ"	132
OBRÁZEK 16: "TRANSYLVÁNSKÉ BOJIŠTĚ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ MEZIETNICKÉHO SOUŽITÍ	134
OBRÁZEK 17: "TRANSYLVÁNSKÉ BOJIŠTĚ"— TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNIE	135
OBRÁZEK 18: "TRANSYLVÁNSKÉ BOJIŠTĚ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ HISTORIE	136
OBRÁZEK 19: "TRANSYLVÁNSKÉ BOJIŠTĚ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNSKÉ IDENTITY.....	137
OBRÁZEK 20: "TRANSYLVÁNSKÉ BOJIŠTĚ" – POLITICKÉ OSOBNOSTI	138
OBRÁZEK 21: ROZVRSTVENÍ TEMATICKÝCH OBLASTÍ V ČLÁNCÍCH OBSAHUJÍCÍCH REFERENCE DISKURZIVNÍHO VLÁKNA "TRANSYLVÁNIE TOLERANTNÍ"	155
OBRÁZEK 22: "TRANSYLVÁNIE TOLERANTNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ MEZIETNICKÉHO SOUŽITÍ	156
OBRÁZEK 23: "TRANSYLVÁNSIE TOLERANTNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ NÁBOŽENSTVÍ	157
OBRÁZEK 24: "TRANSYLVÁNIE TOLERANTNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ KULTURY	158
OBRÁZEK 25: "TRANSYLVÁNIE TOLERANTNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ IDENTITY	159
OBRÁZEK 26: "TRANSYLVÁNIE TOLERANTNÍ" – POLITICKÉ OSOBNOSTI	160

OBRÁZEK 27: ROZVRSTVENÍ TEMATICKÝCH OBLASTÍ V ČLÁNCÍCH OBSAHUJÍCÍCH REFERENCE DISKURZIVNÍHO VLÁKNA	
"TRANSYLVÁNIE DEMOKRATICKÁ"	178
OBRÁZEK 28: "TRANSYLVÁNIE DEMOKRATICKÁ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNIE	179
OBRÁZEK 29: "TRANSYLVÁNIE DEMOKRATICKÁ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNSKÉ IDENTITY	180
OBRÁZEK 30: "TRANSYLVÁNIE DEMOKRATICKÁ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ MEZIETNICKÝCH VZTAHŮ	181
OBRÁZEK 31: "TRANSYLVÁNIE DEMOKRATICKÁ" – POLITICKÉ OSOBNOSTI.....	181
OBRÁZEK 32: ROZVRSTVENÍ TEMATICKÝCH OBLASTÍ V ČLÁNCÍCH OBSAHUJÍCÍCH REFERENCE DISKURZIVNÍHO VLÁKNA	
"TRANSYLVÁNIE AUTOCHTONNÍ"	199
OBRÁZEK 33: "TRANSYLVÁNIE AUTOCHTONNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ KULTURY	201
OBRÁZEK 34: "TRANSYLVÁNIE AUTOCHTONNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNSKÉ IDENTITY	201
OBRÁZEK 35: "TRANSYLVÁNIE AUTOCHTONNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ MEZIETNICKÉHO SOUŽITÍ	202
OBRÁZEK 36: "TRANSYLVÁNIE AUTOCHTONNÍ" – POLITICKÉ OSOBNOSTI.....	203
OBRÁZEK 37: "TRANSYLVÁNIE AUTOCHTONNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ NÁBOŽENSTVÍ	203
OBRÁZEK 38: ROZVRSTVENÍ TEMATICKÝCH OBLASTÍ V ČLÁNCÍCH OBSAHUJÍCÍCH REFERENCE DISKURZIVNÍHO VLÁKNA	
"TRANSYLVÁNIE AUTONOMNÍ".....	213
OBRÁZEK 39: "TRANSYLVÁNIE AUTONOMNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNIE	214
OBRÁZEK 40: "TRANSYLVÁNIE AUTONOMNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ MEZIETNICKÉHO SOUŽITÍ.....	214
OBRÁZEK 41: "TRANSYLVÁNIE AUTONOMNÍ" – POLITICKÉ OSOBNOSTI	215
OBRÁZEK 42: "TRANSYLVÁNIE AUTONOMNÍ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNSKÉ IDENTITY	215
OBRÁZEK 43: CELKOVÝ POČET PŘÍPADŮ V JEDNOTLIVÝCH LETECH	218
OBRÁZEK 44: POČET PŘÍPADŮ S POZITIVNÍ DISKURZIVNÍ POZICÍ VŮČI REGIONÁLNÍ IDENTITĚ V JEDNOTLIVÝCH LETECH.....	219
OBRÁZEK 45: PODÍL ČLÁNKŮ S POZITIVNÍ POZICÍ NA CELKOVÉM VZORKU	220
OBRÁZEK 46: PODÍL POLITIKŮ NA AUTORSTVÍ REFLEXE	221
OBRÁZEK 47: POMĚR VÝSKYTU VŠECH PŘÍPADŮ A PŘÍPADŮ S POZITIVNÍ DISKURZIVNÍ POZICÍ V OBOU DENÍCÍCH	222
OBRÁZEK 48: VÝVOJ MEDIÁNU RELATIVNÍ VÁHY ČLÁNKŮ V ČASE.....	224
OBRÁZEK 49: POČET ČLÁNKŮ S POZITIVNÍ POZICÍ VZTAŽENÝ NA MEDIÁN JEJICH VÁHY V JEDNOTLIVÝCH OBDOBÍCH	225
OBRÁZEK 50: DIACHRONNÍ VÝVOJ DISKURZIVNÍCH VLÁKEN TRANSYLVÁNSKÉ REGIONÁLNÍ IDENTITY.....	226
OBRÁZEK 51: ROZVRSTVENÍ TEMATICKÝCH OBLASTÍ V ČLÁNCÍCH OBSAHUJÍCÍCH REFERENCE DISKURZIVNÍHO VLÁKNA	
"TRANSYLVÁNIE POLITICKÁ"	233
OBRÁZEK 52: "TRANSYLVÁNIE POLITICKÁ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNIE	234
OBRÁZEK 53: ETNICKÝ PROFIL POZITIVNÍ REFLEXE REGIONÁLNÍ IDENTITY V PRŮBĚHU ZKOUMANÉHO OBDOBÍ.....	236
OBRÁZEK 54: "TRANSYLVÁNIE POLITICKÁ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ MEZIETNICKÝCH VZTAHŮ.....	237
OBRÁZEK 55: "TRANSYLVÁNIE POLITICKÁ" – TEMATICKÉ ROZVRSTVENÍ TRANSYLVÁNSKÉ IDENTITY.....	238
TABULKA 1: STRUKTURA ANALÝZY NOVINOVÝCH ČLÁNKŮ	77
TABULKA 2: TYPOLOGIE DISKURZIVNÍCH STRATEGIÍ	78
TABULKA 3: METADATA PROFILU ČLÁNKŮ.....	88
TABULKA 4: REFERENČNÍ VZOR PRO CITACE NOVINOVÝCH ČLÁNKŮ ZE DVOU ÚSTŘEDNÍCH DENÍKŮ	89

TABULKA 5: VOLEBNÍ PREFERENCE PODLE PRŮZKUMU V ID85_A_23.10.1996_-11_P2_SP_I2.....	166
Mapa 1: Fyzickogeografická mapa Rumunska.	326
Mapa 2: Historické regiony v oblasti Transylvánie.	327
Mapa 3: Administrativní dělení současného Rumunska	328
Mapa 4: Etnická mapa současného Rumunska.	329
Mapa 5: Konfesní mapa současného Rumunska.	330
Mapa 6: Výsledky druhého kola prezidentských voleb v roce 2014.....	331

Pokud není u obrázku či tabulky uvedeno jinak, je původcem dat a jejich vyobrazení autor předložené práce.

Seznam použitých zkratek

AD	<i>Adevărul</i>	Pravda (deník)
CDR	<i>Convenția democratică din România</i>	Demokratické konvence Rumunska
CDA	<i>Critical Discourse Analysis</i>	kritická diskurzivní analýza
CDS	<i>Critical Discourse Studies</i>	kritická diskurzivní studia
CFSN	<i>Consiliul Frontului Salvării Naționale</i>	Výbor Fronty národní spásy
CPUN	<i>Consiliul Provizoriu de-- Uniune Națională</i>	Prozatímní rada národní jednoty
FDGR	<i>Forumul Democrat al Germanilor din România</i>	Demokratické fórum Němců Rumunska
FSN	<i>Frontul Salvării Naționale</i>	Fronta národní spásy
PCR	<i>Partidul Comunist Român</i>	Rumunská komunistická strana
PDA	<i>(Progressive) Positive Discourse Analysis</i>	(Progresivní) Pozitivní diskurzivní analýza
PD-L	<i>Partidul Democrat-Liberal</i>	Demokratická liberální strana
PDSR	<i>Partidul Democrației Sociale din România</i>	Strana sociální demokracie Rumunska
PNL	<i>Partidul Național Liberal</i>	Národní liberální strana
PNR	<i>Partidul Național Român</i>	Rumunská národní strana
PNȚCD	<i>Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat</i>	Křesťansko-demokratická rolnická národní strana
PPMT	<i>Partidul Popular Maghiar din Transilvania</i>	Maďarská lidová strana Transylvánie
PRM	<i>Partidul România Mare</i>	Strana Velké Rumunsko

RL	<i>România liberă</i>	Svobodné Rumunsko (deník)
UCMR	<i>Uniunea Civică a Maghiarilor din România</i>	Občanská unie Maďarů Rumunska
UDMR	<i>Uniunea Democrată Maghiară din România</i>	Maďarský demokratický svaz Rumunska
USL	<i>Uniunea Social-Liberală</i>	Sociálně-liberální unie

Úvod

Poslední dekáda 20. století se odehrávala ve znamení politických proměn globálního významu, které se ve výrazné míře dotkly i uspořádání států Evropy, jejich hranic a vzájemných vztahů. Konec bipolárního rozdělení světa s sebou nesl celou řadu nadějí na lepší budoucnost, z nichž se mnohé ukázaly jako obtížně realizovatelné či zcela mylné. Dobové představy o pomyslném „konci dějin“ se mnohdy vyznačovaly i podceněním a určitou idealizací projevů nacionalismu, považovaného za atribut boje za svobodu a samostatnost obnovovaných či zcela nově se rodících států vymaňujících se z područí komunistického diktátu. Na vině bylo v tomto ohledu také často zjednodušené nazírání na socialistické státní zřízení, vnímané skrz geopolitická prizmata, stavící do protikladu komunistický totalitarismus a ideály liberálně-demokratických národních států. Spíše než o vyvrcholení dějinného souboje světónázorů bylo však možné sledovat ožívání konfliktů minulosti nabývajících v průběhu přechodů k demokracii znovu na intenzitě.

V praxi totiž nebyly národnostní otázky v jednotlivých zemích východního bloku ve své podstatě řešeny, ale zůstaly spíše autoritativně regulovány. Vyhraněný nacionalismus byl zároveň v různých podobách do značné míry vlastní i mnohým z komunistických režimů, přestože se dle vlastní ideologie měly zasazovat o jeho historické překonání. Tyto faktory se ve svých důsledcích nejsilněji projevil právě na počátku devadesátých let. Nerovnosti politického, ekonomického či sociálního charakteru získávaly ve státech opouštějících socialistické státní zřízení společné jmenovatele v podobě nerovností národnostních. Spory mezi těmi, kteří se cítili do té doby podmaněni, a těmi, kteří cítili sounáležitost s dosavadním systémem, se transformovaly ve spory o národní nezávislost nebo obranu před nacionalismem jedné či druhé strany.

Symbolicky nejvýraznější ranou idealistické vizi přechodů k demokracii v Evropě se staly mezinárodní konflikty spojené s pádem socialismu v jihovýchodní části kontinentu. Právě nacionalismus byl ústředním motivem násilí spojeného především s oblastí bývalé Jugoslávie, ale nejen jí. Intenzivní spory mezi různými etniky se v tranzičním období nevyhnuly ani v současnosti nejrozlehlejšímu a nejlidnatějšímu balkánskému státu, Rumunsku, na něž se blíže zaměřuje tato dizertační práce. I v této zemi byla situace během přelomu let 1989 a 1990 značně nestabilní. Rumunský přechod

k demokracii byl provázen násilným svržením komunistického diktátora Nicolae Ceaușeska, následně pokračujícími politickými spory, eskalujícími v určitých momentech na pokraj občanské války, a mezietnickými střety. Z různých důvodů zde však nedošlo ke zhoršení stavu věcí až do té míry, aby po minulém režimu zděděné problémy politického či národnostního charakteru skutečně přerostly ve vnitřní ozbrojený konflikt.

Dobová tendence, kdy vyhrocený nacionalismus ve většině zemí jihovýchodní Evropy *de facto* zaujal pozici státní ideologie, vyústila v hegemonii dominantních etnik na území jejich národních států a marginalizaci, odchod, násilné vyhánění či dokonce pokusy o fyzickou likvidaci menšinových skupin. Celkově negativní obraz tohoto období však současně vybízí k hledání případů, v nichž se podařilo otevřeným konfliktům podél národnostních linií vyhnout. Jejich nalezení může napomoci k uchopení takových modelů mezietnických interakcí, v nichž nejde o dosažení hegemonie jedné skupiny, ale naopak k souladu více národnostních skupin, jejich identit a politických projektů za účelem zajištění funkčního společného soužití na sdíleném území.

Navzdory odstrašujícím zkušenostem z Bosny a Hercegoviny a dalších oblastí bývalé Jugoslávie jsou to právě perspektivy mnohonárodnostních regionů, jež mohou nabízet funkční alternativy k idejím a politice národní hegemonie a homogenity. Jedná se o případy, v nichž etnická či jiná diverzita nepředstavuje pro soužití různých skupin zásadní překážku, kterou jinak představuje pro homogenizaci národního státu. Charakteristikám takového tolerantního soužití¹ pak v Rumunsku odpovídá především mnohonárodnostní region Transylvánie, který je předmětem zájmu této dizertační práce. Jejím tématem je vztah transylvánské regionální identity k nacionalismu, její rozvoj

¹ Pojetí „tolerance“ v historickém i soudobém kontextu je předmětem obsáhlých, především filozofických debat, které ji obvykle nachází na škále intolerance, tolerance a pluralismu. Vychází při tom z definic „klasické“, negativní tolerance, tedy strpění odlišného, a tolerance pozitivní, která se svým pojetím blíží se spíše ideálům pluralismu, vyzdvihování hodnot diverzity. Předložené práce sice s tímto pojmem částečně operuje i v kontextu historickém, ale zaměřuje se především na problematiku soudobou. Tolerance konstruovaná v transylvánském regionálním diskurzu je srovnávána s oběma koncepty, jejím konstitutivním kritériem je především antagonistismus vůči intoleranci. Lars Tønder, „Impossible Tolerance“, in *Tolerance: A Sensorial Orientation to Politics* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 24–26; Michel Rosenfeld, „Spinoza’s Dialectic and the Paradoxes of Tolerance: A Foundation for Pluralism?“, *Cardozo Law School Jacob Burns Institute for Advanced Legal Studies Research Papers*, č. 79 (listopad 2003): 1–68.

v postkomunistickém období a uplatnění, které našla na politické úrovni s ohledem na etnickou rozmanitost oblasti.

Volba Transylvánie jako případu pro výzkum alternativ vůči hegemonickému nacionalismu má vícero opodstatnění. Zásadní je především skutečnost, že historicky založenými homogenizujícími „národními“ východisky se vyznačuje i dominantní společenský a politický diskurz Rumunska, operující s ústředními idejemi národní identity, národních dějin či unitárního národního státu. Pokud bychom hledali fenomén, který hegemonii této koncepce narušuje, je jím právě Transylvánie či spíše to, co tento region v symbolické rovině reprezentuje. Přestože Rumunsko sdílí obdobné historické charakteristiky, problémy a dynamiku s analogickými mnohonárodnostními státy v oblasti jihovýchodní Evropy, jeho vývoj po roce 1989 se zdá být výrazně odlišným právě kvůli Transylvánii, jejíž etnická, jazyková a kulturní diverzita zůstává stále zachována a z vnějšího pohledu se zdá i do značné míry místním obyvatelstvem akceptována.

Jednu z příčin daného stavu by bylo možné spatřovat v již zmíněné skutečnosti, že na rozdíl od sousední Jugoslávie či Moldávie nedošlo v Rumunsku v průběhu přechodu k demokracii k otevřenému ozbrojenému konfliktu podél dělicích entolingvistických linií. Právě transylvánský region přitom bylo a je možné pokládat za oblast v tomto ohledu ohroženou. Tento prostý fakt však není příčinou, ale naopak důsledkem uspořádání vztahů mezi národnostmi, které region obývají. Za hlavního činitele utvářejícího dané sociální prostředí je potom možné považovat komplexní soubor idejí, který je v práci označován za transylvánskou regionální identitu, generující specifické postoje k etnicitě a státnosti.

Práce si klade za cíl zjistit, jakou roli hrálo pro transylvánskou regionální identitu pozitivní vnímání a přijímání diverzity stojící v opozici vůči konfliktním nacionalistickým postojům převažujícím v Rumunsku po roce 1989. Zaměřuje se na analýzu diskurzu transylvánské regionální identity obsaženého v tištěných médiích, ideje, z nichž se skládal, jeho vývoj a přesahy do sféry politiky především prostřednictvím jeho reflexe politických osobností a jejich vyjádření. Bližším pohledem na transylvánskou regionální identitu a její vývojové tendence z obsahového i formálního hlediska ve vztahu k mezietnické inkluzivitě zároveň práce přispívá k širší debatě o soudobých regionech a regionálních identitách. Klade si při tom následující výzkumné otázky: *Představoval diskurz transylvánské regionální identity v Rumunsku*

mezi lety 1989 a 2014 inkluzivní a tolerantní alternativu vůči hegemonickému nacionalismu? Jaké identifikační elementy transylvánskou regionální identitu v diskurzu konstruovaly? Jak se vyvíjela vnitřní dynamika diskurzu regionální identity? Nalézal regionální diskurz své protagonisty v řadách politických představitelů obyvatel regionu napříč jeho etnickým spektrem?

Transylvánská regionální identita není tématem zcela novým ani neprobádaným. Odborná i popularizační pojednání o ní se však s výraznou převahou týkají starších dějin tohoto regionu a méně reflektují její soudobý obsah a politickou dimenzi. Dosavadní stav poznání o vývoji v postkomunistickém období je tak vedle poskytování historizujících perspektiv omezen na obecné konceptualizace rumunských regionů z hlediska jejich esencionalizovaných charakteristik, problematiku administrativního dělení či statická pojetí etnických a regionálních identit.² V literatuře prakticky nelze, až na některé výjimky³, zaznamenat snahu o podrobnější uchopení zásadní otázky multietnicity ve vztahu k transylvánskému regionalismu. A právě tuto mezeru se snaží dizertační práce zaplnit analýzou marginálního diskurzu regionální identity a jeho vývojové dynamiky v protikladu k hegemonickému „státnímu“ diskurzu, který je konstruktem obsahově poměrně konstantním, kontinuálním a byl již dostatečně zpracován na úrovni sekundární literatury.⁴

² Např. Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească* (București: Humanitas, 2011); András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler, ed., *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)* (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010); Jozsef Benedek, „Administrative Dezentralisierung, Regionalisierung und Regionalismus in den Transformationsländern am Beispiel Rumäniens“, *Mitteilungen Der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, 149 (2007): 81–108; Edina Lilla Meszaros a Mircea Brie, „Regionalization and Historical–Cultural Dimension of Northwest Romania“, *Munich Personal RePEc Archive*, č. MPRA Paper No. 56242 (2014); Béatrice von Hirschhausen, „The Heuristic Interest of the Concept of ‚Phantom Borders‘ in the Understanding of Cultural Regionalisation“, *Espace Geographique* 46, č. 2 (18 2017): 106–25, <https://doi.org/10.3917/eg.462.0106>.

³ Mezi ně lze počítat dále blíže představené Sorin Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalități, identități* (Iași: Editura Polirom, 2011), Melinda Dincă a Laurențiu Țiru, „Regional and Ethnic Identity in the Rural Area of Timiș County, Romania.“, in *Region, Regional Identity and Regionalism in Southeastern Europe*, ed. Klaus Roth a Vesna Vučinić-Nešković, roč. 12 (LIT Verlag, 2008) a Alina Mungiu-Pippidi, *Transilvania subiectiva* (București: Humanitas, 1999).

⁴ Především Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*; Ioan Bolovan, *History of Romania: Compendium*, ed. Ioan-Aurel Pop, 1st edition (Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2006). Dále např. Tom Gallagher, *Theft of a Nation: Romania Since Communism* (C. Hurst & Co. Publishers, 2005) aj. Pro zjednodušení bude v práci nadále nehegemonický diskurz také označován pouze za „regionální“ a hegemonický za „státní“.

Předkládaný výzkum pracuje především s koncepty identity, regionu a diskurzu, kterými se podrobněji zabývá teoretická část práce. Identita je v něm pojímána jako mentální model konstruovaný prostřednictvím jazyka a dalších sémiotických prostředků. Takto vzniklé identity jsou v práci považovány za výsledky vzájemných interakcí nejen mezi jednotlivci či skupinami lidí, ale i interakcí mezi nimi a konstrukty již přítomnými v diskurzech, jimž jsou tyto jednotlivci či skupiny vystavováni. Z uvedené interakční povahy procesu tvorby identit vyplývají pro analýzu dva klíčové parametry, které práce reflektuje, a to jejich intersubjektivita a alterita, tedy v prvním případě podíl více subjektů na genezi identit a ve druhém princip vymezení se vůči druhým, jež je nedělitelnou součástí tohoto procesu.⁵ S identitou je v představeném výzkumu zároveň přímo spojen koncept regionu jako pojem označující území vymezené specifickými konstruovanými vlastnostmi. V popředí zájmu práce stojí v případě Transylvánie diskurzivně konstruovaná identita navázaná na neinstitucionalizovaný multietnický region, která zdůrazňuje zpřítomněnou kulturně-historickou tradici, specifické sociální uspořádání oblasti a komplexní vztah k rumunskému státu. Koncept diskurzu je v rámci tohoto výzkumu pojímán jako časem procházející proud myšlenek, řídicí princip, který především za pomoci jazykových prostředků utváří obraz reality a určitých jevů včetně právě identit a regionů. Takto konstruovaný obraz jevů může být v širším společenském kontextu považován za obecně platnou normu, nebo se předmětný diskurz naopak může snažit panující pořádky vyvrátit.⁶

⁵ Richard Jenkins, *Social Identity*, 3rd edition (London ; New York: Routledge, 2008), 18–23; Marilyn B. Brewer, „Optimal Distinctiveness, Social Identity, and the Self”, in *Handbook of Self and Identity*, ed. Mark R. Leary a June Price Tangney (Guilford Publications, 2003), 480–91; Lucie Řezníková, „Identita”, in *Proměny pojmů v současné historické vědě* (Dolní Břežany: Scriptorum, 2014), 233–43.

⁶ Johannes Angermüller, Dominique Maingueneau, a Ruth Wodak, ed., *The Discourse Studies Reader: Main Currents in Theory and Analysis*, UK ed. edition (Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2014), 2; Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (Psychology Press, 2003); Jan Blommaert, *Discourse: A Critical Introduction* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 3. Fairclough, *Analysing Discourse*. 44 Jessica M. F. Hughes, „Progressing Positive Discourse Analysis and/in Critical Discourse Studies: reconstructing resistance through progressive discourse analysis”, *Review of Communication* 18, č. 3 (3. červenec 2018): 193–96, <https://doi.org/10.1080/15358593.2018.1479880>; Kaj Zimmerbauer a Anssi Paasi, „When old and new regionalism collide. Deinstitutionalization of regions and resistance identity in municipality amalgamations”, *Journal of Rural Studies* 2013 (1. leden 2013); Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis”, in *Methods of Critical Discourse Analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer (London: SAGE Publications, 2001), 32–62.

V posledně jmenovaném ohledu vychází práce z předpokladu, že marginalizovaný diskurz konstruující transylvánskou regionální identitu prosazoval změny a sehrál pozitivní roli v překonávání interetnických rozporů, neboť vedle dalších regionálních specifik prezentoval, zjednodušeně řečeno, menšinové etnické skupiny jako nedílnou součást celkového obrazu oblasti. Takto vymezený diskurz stál v přímé opozici k hegemonickému diskurzu, který konstruoval region Transylvánie jako oblast mezietnického konfliktu a menšiny jako element v podstatě cizí a problematický. Předmětné diskurzivní soupeření tedy do značné míry představuje souboj o mentální podobu Transylvánie, které přináší zásadní praktické a politické důsledky. Obrazy vytvářené nejen regionálním, ale i státním diskurzem jsou v práci podrobeny zkoumání tak, aby byl analytický rámec kompletní a vzájemné kontrasty obou diskurzů dostatečně osvětlené. Výzkum se blíže zaměřuje na podoby a manifestace regionálního a státního diskurzu v novinách (deníky *Adevărul* a *România liberă*)⁷ v obdobích všeobecných voleb mezi roky 1989 a 2014, které představují sondu do širšího celospolečenského dění. Volební klání zároveň poskytují příležitost pozorovat relevantní diskurzy ve zvýšené míře exponované v politických souvislostech.⁸

V práci představený model diskurzivních protipólů částečně navazuje na dřívější odborné práce teoretického i empirického charakteru zabývající případem transylvánské regionální identity a podstatně je doplňuje. Dostupná literatura nastiňuje přítomnost historicky předávaného a po roce 1989 rekonstruovaného komplexu idejí, regionální identity, jež přečkala v Transylvánii období komunismu charakteristické snahou o eliminaci povědomí o regionu z veřejného prostoru. Celá řada publikací zároveň konstatuje, že s přechodem k demokracii se otevřel prostor pro diverzifikaci různých idejí, ideologií a konceptualizací sociální i politické reality, tedy i pro rozvoj regionální identity, jakožto výrazu regionálních specifik.

⁷ Vzhledem k nedostupnosti digitálních verzí novin bylo součástí realizace výzkumu představeného v této dizertační práci pořízení obrazových kopií fyzických výtisků v letech 2014 až 2016 v archivu Centrální univerzitní knihovny Univerzity Babeše-Bolyaie v Kluži-Napoce v Rumunsku.⁷

⁸ Když byl tento výzkumný projekt v roce 2012 prvně rozvažován, aby se následně stal tématem dizertační práce, v žádném případě se nejevilo jako pravděpodobné, že v roce 2014 s ohlášenou kandidaturou Klause Johannise se prezidentem Rumunska poprvé stane politik, který pochází z Transylvánie, a je dokonce představitelem místní německé národnostní menšiny, jež je sama o sobě pro regionální diskurz natolik významná. Rok 2014 tak shodou okolností symbolicky i narativně představuje přirozený závěr zkoumaného období a tohoto výzkumu.

V návaznosti na uvedená východiska doplňuje předložená práce obecný pohled v první řadě o ústřední spor o přijetí tolerance k diverzitě a multietnicitě prosazované regionálním diskurzem, který je zářmován symbolickým konfliktem státního centra a pomyslné periferie odehrávajícím se po celé 20. století. Jak vyplývá z výsledku tohoto výzkumu, oba hlavní motivy, regionální i etnický, jsou do značné míry vzájemně propojeny. Dosavadní výzkumy zároveň podrobně neinformují o konkrétním obsahu soupeření mezi hegemonickým státním diskurzem a nehegemonickým regionálním diskurzem v postkomunistickém období, které bylo procesem značně dynamickým, reagujícím na zásadní celospolečenské změny. Jak se postupně uvolňoval prostor pro to, co bylo diskurzivně možné, procházely proměnami i sociálně podmíněné konstrukty identit prosazované oběma diskurzemi. Sledování těchto proměn v bližším detailu je přitom zásadní pro určení toho, jak diskurz regionální identity a jím prosazované ideje působily a orientovaly se v širších dobových souvislostech, a jaké strategie generoval pro překonání panující hegemonie. Záměrem práce je tímto způsobem empiricky objasnit mechanismy procesů interdiskurzivních výměn mezi státním a regionálním diskurzem a uchopit regionální identitu nikoliv jako statickou sumu klíčových myšlenek, ale jako živoucí element sociálního prostoru.⁹

Práce se vedle obsahu regionálního diskurzu věnuje i formálnímu pojetí diskurzivně konstruované identity regionu s odkazem na regionální studia, která poskytují v tomto ohledu teoretickou platformu pro výzkumnou integraci otázek regionů, identit a multietnicity. Pokud obrátíme pozornost k Transylvánii jako regionu z hlediska jeho kategorizace v tomto oboru, tak její základní charakteristika se nejvíce přibližuje modelu „kulturních regionů“.¹⁰ Není totiž sice fyzicky ohraničena na mapě administrativního dělení Rumunska, avšak rozhodně je přítomna na jeho mapě

⁹ Pro tuto práci by bylo charakteristické pojetí sociálního prostoru v metaforickém slova smyslu, i když projevy regionální identity lze bezpochyby najít i v doméně materiální. Pitirim A. Sorokin, *Social and Cultural Mobility* (Free Press, 1959), 1–11.

¹⁰ Marc Guinjoan a Sandra Bermúdez, „Nested or Exclusive? The Role of Identities on Blame Attribution during the Great Recession“, *Nations and Nationalism* 26, č. 1 (2020): 197–220, <https://doi.org/10.1111/nana.12547>; James Bickerton a Alain Gagnon, „Regions“, in *Comparative Politics* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 367–91; Anssi Paasi, „The Institutionalization of Regions: A Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitution of Regional Identity“, *Fennia - International Journal of Geography* 164, č. 1 (1. leden 1986): 105–46. Jeden z proudů regionálních studií akcentující historické a kulturně-sociální kontinuity pracuje s konceptem „fantomových hranic“, např. von Löwis Sabine, „Phantom Borders in the Political Geography of East Central Europe: An Introduction“, *Erdkunde* 69, č. 2 (1. duben 2015): 99–106. Různá teoretická východiska ke studiu regionů jsou podrobně diskutována v kapitole 1.

„mentální“, vyplývá z kulturního, společenského a historického kontextu, a disponuje znatelnou regionální identitou. Relevantní literatura konceptualizuje regionální identity v podstatě stejným způsobem, k jakému se přiklání i tato práce. Finský politický geograf Anssi Paasi přímo uvádí, že prostorová či lokální identita může být součástí vícevrstevných a vícenásobných konstruktů identit. Tvoří pak součást souborů identit, které mohou být diskurzivní oporou etablovaných politických proudů, ale stejně tak dobře mohou sloužit ke zpochybnění dosavadních hegemonií. Tendenci k ožívání regionalismů narušující dominanci unitárních národních států Paasi i další autoři spojují právě s dynamickým geopolitickým vývojem konce minulého století.¹¹ Na práci představeném pojetí transylvánské regionální identity je z pohledu regionálních studií specifické především to, že se nejedná o „uhnížděnou“ identitu (*nested identity*), tedy o konstrukt, který literatura vymezuje jako plně podřazený hierarchicky vyšší identitě národní. Zároveň se nejedná ani o exkluzivní „malý nacionalismus“ nějaké zcela samostatně se definující etnolingvistické skupiny obyvatel. Integrovaná funkce transylvánské regionální identity napříč celým etnickým spektrem místního obyvatelstva a její dispozice k akomodaci různých etnických či národních identit jsou právě těmi faktory, které mohou působit ve prospěch tlumení potenciálních konfliktů a činí z ní případ hodný bližšího zkoumání.

Z pohledu této práce je postupná emancipace s Transylvánií spojeného regionalismu v období demokratické tranzice vedle zmíněných globálních společensko-politických procesů výsledkem působení diskurzu prostřednictvím aktérů podílejících se na verbalizaci a diseminaci diskurzivních konstruktů identit. Kromě zkoumání toho, co transylvánská regionální identita reprezentuje, je vhodné zabývat se i tím, kým a jak je reprezentována. Jazykové strategie a formy využívané těmito aktéry umožňují přiblížit dynamiku regionálního diskurzu a také lépe uchopit různé významy jednotlivých zkoumaných vyjádření, významy produkované a zprostředkované aktéry jako spoluvůrci a reprezentanty těchto diskurzů.

¹¹ Anssi Paasi, „Region and place: regional identity in question“, *Progress in human geography* 27, č. 4 (2003): 475–85. Joni T. Vainikka, „Reflexive Identity Narratives and Regional Legacies“, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie (Journal of Economic & Social Geography)* 106, č. 5 (prosinec 2015): 521–35, <https://doi.org/10.1111/tesg.12118>.

Aktérství v procesu diskurzivní konstrukce transylvánské regionální identity je dalším z témat, jimž se v odborné literatuře dostalo pouze velmi omezené a selektivní pozornosti. Předkládaná práce se zaměřuje na působení regionálního diskurzu v mediálním prostoru, produkující narativy, které mají své výrazné protagonisty a antagonisty. Díky své mediální exponovanosti se jako vhodný příklad ke zkoumání jeví především političtí představitelé, a to jak z důvodů nalézání vhodné empirické materie, tak i posouzení regionální identity z hlediska její inkuzivity a formálních charakteristik.¹² V rumunském případě je tato volba opodstatněná za prvé tím, že ihned na počátku tranzičního období došlo k zásadnímu rozkolu uvnitř společnosti a k jejímu rozdělení na dva zdánlivě nesmiřitelné tábory, odpůrce a podporovatele nového vedení státu reprezentovaného Ionem Ilieskem. Do soupeření vládních sil a opozice tak výrazně promluvilo i soupeření mezi státním a regionálním diskurzem, s nimiž se jednotlivé tábory asociovaly. Za druhé, jak politický přesah diskurzu regionální identity, tak jeho reflexe představitelů různých etnických skupin informují o dvou korespondujících charakteristikách zdůrazňovaných teoretickými přístupy regionálních studií. Jedná se o pomyslný stupeň síly regionální identity v případě politického přesahu a zároveň o její inkuzivitu či exkluzivitu vzhledem k identitám národním. Předkládaný výzkum proto analyzuje, jací protagonisté a antagonisté jsou ve státním a regionálním diskurzu reprezentováni, zda jsou vyobrazováni jako aktivní přispěvatelé k reprodukování či produkování regionálního diskurzu a jestli i díky nim regionální diskurz přesahuje do sféry politiky.¹³

Při zkoumání etnické diverzity v regionálním diskurzu tedy do celkového záběru realizovaného výzkumu nezasahuje pouze identita regionální. Různé individuální a kolektivní identity vstupují do vzájemných vztahů, z nichž posléze vyplývají, někdy i situační, formulace identity a alterity.¹⁴ Konstrukty etnolingvistických identit přináležící

¹² Výzkum operuje s narativy na makro-úrovni, ve smyslu konstruovaných příběhů, které pomáhají strukturovat vnitřní obsah diskurzů. Alexandra Georgakopoulou, „Narrative”, in *Discursive Pragmatics* (Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011), 190–91.

¹³ V tomto ohledu chápané jako projekce do oblasti institucionalizované politiky. Paul Anthony Chilton a Christina Schäffner, „Introduction: Themes and Principles in the Analysis of Political Discourse”, in *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse*, ed. Paul Anthony Chilton a Christina Schäffner (John Benjamins Publishing, 2002), 7.

¹⁴ Richard M. Ryan a Edward L. Deci, „Multiple identities within a single self: A self-determination theory perspective on internalization within contexts and cultures”, in *Handbook of self and identity, 2nd ed* (New York, NY, US: The Guilford Press, 2012), 225–46; Richard D. Ashmore, Kay Deaux, a Tracy

skupinám, které jsou v práci zjednodušeně označovány jako Rumuni, Maďaři a Němci, a které díky svému historickému, početnímu i diskurzivnímu významu reprezentují transylvánskou diverzitu, se s konstruktem regionální identity v regionálním diskurzu vzájemně nevyklučují, naopak jsou komplementární. Práce proto zkoumá, do jaké míry a v jakých souvislostech se regionální identita doplňuje s těmito entolingvistickými identitami, konstruovanými jako národními, a plní roli inkluzivní platformy. Jelikož i regionální identita produkuje vlastní alteritu, výzkum přibližuje i sebevymezení se prostřednictvím projekce na druhé, vnější entity a jejich identity, které osvětluje souhrn regionálních a etnických aspektů.¹⁵

Užívání pojmu diskurz je v práci úzce provázáno s metodologií zpracování primárních zdrojů a s uchopením jejich obsahu. Pro zodpovězení stanovených výzkumných otázek při zkoumání diskurzu regionální identity a zachycení jemnějších nuancí je výchozím prostředkem kvalitativní analýza, která se opírá o přístupy Kritických diskurzivních studií (*Critical Discourse Studies*, CDS).¹⁶ Kritická diskurzivní analýza (*Critical Discourse Analysis*, CDA), která se obvykle uplatňuje při kvalitativní analýze tohoto typu, však předpokládá, že zkoumané diskurzivní praktiky produkují a reprodukovují nerovné vztahy. Diskurzy, které jsou objektem zkoumání, jsou proto obvykle apriori hodnoceny negativně.¹⁷ Vedle státního hegemonického diskurzu, který této charakteristice odpovídá, však diskurz regionální identity stojící ve středu zájmu tohoto výzkumu představuje právě jeho normativní opak.¹⁸

Práce se z tohoto důvodu obrací k metodologickým východiskům Pozitivní diskurzivní analýzy (*Positive Discourse Analysis*, PDA) rozpracované například

McLaughlin-Volpe, „An Organizing Framework for Collective Identity: Articulation and Significance of Multidimensionality“, *Psychological Bulletin* 130, č. 1 (2004): 80–114, <https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.1.80>.

¹⁵ Kathleen Glenister Roberts, *Alterity and Narrative: Stories and the Negotiation of Western Identities* (Albany: SUNY Press, 2007), 1–10.

¹⁶ Identity patří mezi domény, v nichž diskurzy operují. Ruth Wodak a Norman Fairclough, „Critical Discourse Analysis in Action“, in *Applied Linguistics Methods: A Reader: Systemic Functional Linguistics, Critical Discourse Analysis and Ethnography*, ed. Caroline Coffin, Kieran O'Halloran, a Theresa M. Lillis (Milton Keynes; London; New York: The Open University; Routledge, 2010), 103.

¹⁷ Angermüller, Maingueneau, a Wodak, *The Discourse Studies Reader*, 362.

¹⁸ I když jako nehegemonický diskurz reprezentoval ideje tolerantní, inkluzivní a progresivní, vytvářel regionální diskurz své vlastní alterity, který mohou připravit půdu pro diskriminační diskurzivní strategie i materiální praktiky. Práce se těmto otázkám věnuje blíže v kapitolách 3 a 4.

Tomem Bartlettem, Jessicou Hughes a dalšími autory.¹⁹ Přístup vymezený Jessicou Hughes počítá s přítomností protichůdných diskurzů ve výzkumném poli, jak je tomu v případě této práce, a aplikací obou normativních východisek zároveň. Při rozplétání jazykové materie je potom v samotné výzkumné praxi klíčová snaha nalézat a kriticky posuzovat negativní fenomény prosazované z hegemonické pozice, ale zároveň i stejným způsobem hodnotit protichůdně působící tendence, jež mají reprezentovat kritický progresivní proud. Prostřednictvím představeného schématu je možné za využití identických analytických nástrojů zkoumat kriticky oba diskurzy – státní-hegemonický i regionální-nehegemonický – současně, ověřovat rozdíly mezi nimi v rámci jejich předpokládané opozice a zároveň potvrdit či vyvrátit jejich apriori přijaté charakteristiky. Regionální diskurz, stejně jako regionální identita, tedy nejsou při analýze pokládány za samozřejmě a výhradně progresivní a pozitivní.²⁰

Z hlediska bližší specifikace zvolených analytických nástrojů v oblasti CDS se práce přiklání k pragmatickému přístupu v širším slova smyslu. Jejím záměrem je v tomto ohledu zachytit předmětné fenomény tak, jak je konstruuje používaný jazyk a tyto poznatky uplatňovat a srovnávat v širším diskurzivním a časovém kontextu.²¹ Využíván je při tom především strukturní rámec pro analýzu novinových článků Siegfrieda Jägera, a typologie diskurzivních strategií konstruování identit a alterit Ruth Wodak.²² Kvalitativní analýza zaměřující se v bližším pohledu na vybrané reprezentativní texty je doplněna určitými kvantitativními aspekty. Cílem zapojení těchto do jisté míry smíšených metod je zaznamenat tendence výskytu konkrétních elementů charakteristických pro zkoumané diskurzy v diachronní perspektivě a zároveň jejich obsahové rozvrstvení na základě kvalitativního kódování pro jednotlivá zkoumaná období. Kombinace zvolených analytických přístupů naplňuje stanovené cíle

¹⁹ Tom Bartlett, „Positive Discourse Analysis“, in *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies* (New York: Routledge, 2018), 133–48, <https://doi.org/10.4324/9781315739342-10>; Mark Nartey a Ernanda, „Formulating emancipatory discourses and reconstructing resistance: a positive discourse analysis of Sukarno’s speech at the first Afro-Asian conference“, *Critical Discourse Studies* 17, č. 1 (1. leden 2020): 22–38, <https://doi.org/10.1080/17405904.2019.1617758>; Hughes, „Progressing Positive Discourse Analysis and/in Critical Discourse Studies“.

²⁰ Hughes, „Progressing Positive Discourse Analysis and/in Critical Discourse Studies“, 194.

²¹ Angermüller, Maingueneau, a Wodak, *The Discourse Studies Reader*, 369. Blommaert, *Discourse*, 233–38.

²² Ruth Wodak, *‘Us’ and ‘Them’: Inclusion and Exclusion – Discrimination via Discourse, Identity, Belonging and Migration*, Liverpool (Liverpool University Press, 2011), 62–64; Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 56.

z hlediska podrobného porozumění obsahu a strategií uplatňovaných v předmětném diskurzivním soupeření, ale zároveň se vyhýbá zploštění poznatků získaných z korpusu primárních dat odrážejících téměř čtvrtstoletí celospolečenského a politického vývoje v Rumunsku i v Transylvánii.

Dizertační práce je jako celek strukturována v souladu s modelem, který pro obdobné studie navrhuje Ruth Wodak, tj. postup směřující od zastřešující teorie (identity) k teoriím střední úrovně (regionální identity) a poté přes metodologické vymezení výzkumu k vlastní analýze dat.²³ V první kapitole je nejprve představeno pojetí identity, respektive v užším smyslu regionální identity, ze kterého tato práce při volbě výzkumných otázek a hledání příslušných odpovědí vychází. Ve druhé kapitole na něj navazuje konkretizace analytického přístupu, tedy kvalitativních i kvantitativních analytických nástrojů využívaných výzkumem v rámci širšího metodologického pole CDS. Druhá kapitola též přináší představení a kritické zhodnocení primárních zdrojů, které jsou ve výzkumu analyzovány. Vlastní analýza obsahu státního i regionálního diskurzu je dále strukturována podle jednotlivých diskurzivních vláken (narativních linií)²⁴ detailně představených ve třetí kapitole. Čtvrtá kapitola, která předkládá odpovědi na výzkumné otázky, se zároveň zaměřuje na analýzu přesahů regionálního diskurzu do politické sféry. Vyhodnocena jsou v ní inkluzivní povaha diskurzu regionální identity, reflexe prostřednictvím osobností politiků a výsledky získané obsahovou analýzou jednotlivých témat a popisných údajů zkoumaných zdrojů. V této své poslední části představuje práce pohled na získané poznatky z několika úhlů, a to v jaké podobě byly v regionálním diskurzu v průběhu času konstruovány region Transylvánie, jeho identita, její inkluzivita a tolerance k diverzitě. Závěry empirického výzkumu jsou zpětně srovnány s představenými teoretickými východisky.

²³ Ruth Wodak, „The discourse historical approach“, in *Methods of critical discourse analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer (London: SAGE Publications, 2001), 69.

²⁴ Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalitați, identitați*, 88–100.

1. Regionální identita v rovině teorie

1.1. Periferie ve středu pozornosti: region Transylvánie jako téma

„Vyrůstal jsem jako Transylvánec, v Transylvánii, byl jsem naučen být si toho vědom a považovat to za esenciální element mé identity“.²⁵

Touto větou otevírá svoji knihu „Moje Transylvánie“ historik Sorin Mitu pocházející z města Arad ležícího při západních hranicích Rumunska. Podařilo se mu tak celku přesně vystihnout myšlenku, s níž se pustil do své na jednu stranu velice osobně pojaté a zároveň odborně fundované publikace. Současně však shodou okolností v jedné větě předložil několik důležitých myšlenek a pojmů, které jsou zcela zásadní pro téma této dizertační práce a je více než vhodné se jimi rovnou na jejím počátku zabývat.

Už první otázka, která čtenáře napadne, tedy co je to *Transylvánie*, skýtá několik značně nejasných odpovědí. Při pohledu z vnějšku se v širším evropském kontextu zdá, že nalézáme alespoň dvě rozličné Transylvánie. Ta první je fantaskní, spojená s upířskými a dalšími mýty, doslova jako z gotického románu, v konkrétní souvislosti s tímto regionem z knihy *Dracula* irského spisovatele Brama Stokera.²⁶ Druhou *Transylvánií* je region, který je dlouhodobě kolbištěm politických, mocenských a etnických sporů. V obou případech se ve své podstatě jedná o představu neurčité periferie, která je jako umělecké téma atraktivní a v jistých kontextech relevantní i v širší společensko-politické perspektivě.

Bylo by však nesprávné domnívat se, že za zvýšením povědomí o Transylvánii v zahraničí stojí právě Stokerův román *Dracula*, volně založený na geografických a historických reáliích. Kniha, která vyšla prvním nákladem v originále v roce 1897 s následnými prvními překlady do islandštiny (1901), němčiny (1908), ruštiny (1912) a francouzštiny (1920) nebyla nijak zvláště úspěšná. Samotný příběh a jeho zasazení

²⁵ „Am crescut ca Ardelean, în Ardeal, și am fost învățat să țin aceast lucru și să îl socotesc un element esențial al identității mele.“ Mitu, 9. Mitu se v knize věnuje především dějinám v kontextu regionální identity a to jak objektivně tak subjektivně.

²⁶ O materializaci těchto představ více např. Duncan Light, „Performing Transylvania: Tourism, Fantasy and Play in a Liminal Place“, *Tourist Studies* 9, č. 3 (1. prosinec 2009): 240–58, <https://doi.org/10.1177/1468797610382707>. Shodou okolností, i v tomto případě se operuje s konceptem „liminality“, souvisejícím s obrazem Transylvánie zmíněným níže.

dosáhly výraznější známosti především až díky následným filmovým a televizním interpretacím, počínaje němou expresionistickou nelicencovanou adaptací německého režiséra Friedricha W. Murnaua *Nosferatu, eine Symphonie des Grauens* a následným zvukovým hollywoodským filmem *Dracula* v hlavní roli s Bélou Lugosim (vlastním jménem Béla Ferenc Dezső Blaskó, narozený v banátské Lugoji, maďarsky Lugos; odtud umělecký pseudonym).²⁷ Již při letmém pohledu na analýzu historických výskytů klíčových slov „Transylvánie“ a „Dracula“ v jednotlivých dominantních evropských jazykových prostředích v korpusu Google Books z let 1800–2008 (obr. 1, 2 a 3) se ukazuje, že mezi vývojem počtu zmínek Stokerovy postavy a názvu regionu nenacházíme korelaci²⁸:

Obrázek 1: Výskyt klíčových slov „Transylvánie“ a „Drákula“ v korpusu „German (2012)“.
Zdroj: Google Books Ngram Viewer.

Obrázek 2: Výskyt klíčových slov „Transylvánie“ a „Drákula“ v korpusu „English (2012)“.
Zdroj: Google Books Ngram Viewer.

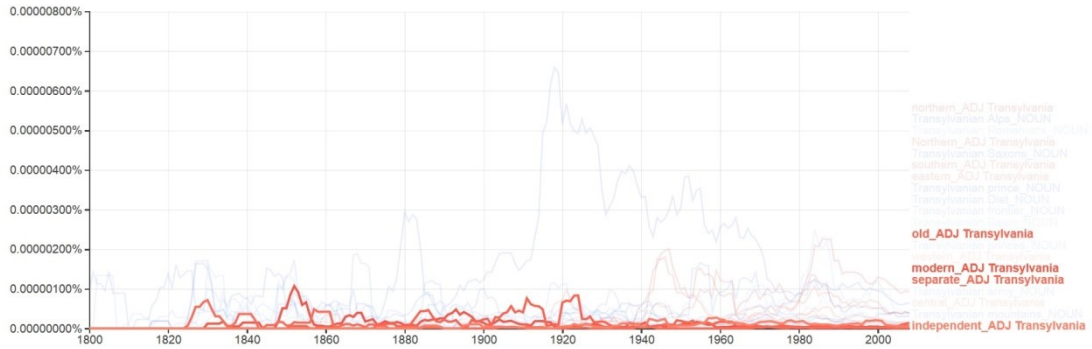
²⁷ William Hughes, *Bram Stoker's Dracula: A Reader's Guide* (A&C Black, 2009), 83–93. Arthur Lennig, *The Immortal Count: The Life and Films of Bela Lugosi* (University Press of Kentucky, 2013), 15. V češtině vyšla prvně v roce 1919

Obrázek 3: Výskyt klíčových slov „Transylvanie“ a „Drákula“ v korpusu „French (2012)“. Zdroj: Google Books Ngram Viewer.

Je tedy nutné si uvědomit, že široké vnímání Transylvánie jakožto oblasti překypující nadpřirozenými jevy je spíše produktem postmoderní popkultury, jíž jsme v současnosti obklopeni.²⁹ V dlouhodobé perspektivě to byl naopak konstrukt politicko-geografický, který po většinu sledovaného období v analyzovaných textech při vyobrazování Transylvánie převažuje. Z uvedených dat totiž vyplývá skutečnost, že se Transylvánii dostávalo zvýšené pozornosti především v obdobích konfliktů, případně v momentech, v nichž se rozhodovalo o jejím uspořádání a teritoriálním zařazení: revoluce 1848–49, první a druhé světové války a období vlády Nicolae Ceaușeska v Rumunsku. Lze tedy zároveň vyslovit domněnku, že vnější obraz regionu odpovídá konstrukt, který prezentuje státní hegemonický diskurz v Rumunsku, ideji Transylvánie jako oblasti mezinárodních či mezičetnických sporů a konfliktů. Pokud bychom provedli v anglickém korpusu Google Books jednoduchou statistickou analýzu obsahu prostřednictvím vyhledávání nejčastěji se vyskytujících se bigramů (dvoučlenných sousloví) v nichž stojí klíčová slova „transylvánský“ ve spojení s podstatnými jmény (obr. 4) a „Transylvánie“ ve spojení s adjektivy (obr. 5), získáme následující výsledky:

²⁹ Výmluvným příkladem kolokace obou pojmů, i když nepřímé, je název inscenace Národního divadla v Brně *Nemrtvý aneb Upír z Transylvánie* z roku 2010, v celosvětovém měřítku bychom pak zajisté našli stovky či tisíce analogií. „Nemrtvý aneb Upír z Transylvánie“, viděno 22. únor 2020, <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/index.php?h=inscenation&a=detail&id=3814>.

Obrázek 4: Čtyři nejčastěji se vyskytující relevantní adjektiva ve spojení s „Transylvánií“ v korpusu „English (2012)“. Zdroj: Google Books Ngram Viewer.

Obrázek 5: Deset nejčastěji se vyskytujících substantiv ve spojení se slovem „transylvanský“ v korpusu „English (2012)“. Zdroj: Google Books Ngram Viewer.

Jak je patrné z prvního grafu (obr. 4), po vypuštění čistě geografických termínů se jako nejčastější ukazují čtyři kombinace: stará, moderní, oddělená a nezávislá Transylvánie. V druhém případě (obr. 5) je to pak následujících deset výrazů: transylvánské Alpy, Rumuni, Sasové, kníže/knížata, sněm, hranice, kotlina, vojsko a hory. Setkáváme se tedy se směsí termínů charakterizující změny, otázky státní příslušnosti či nezávislosti regionu, jeho hranice a geografické parametry ve fyzické, funkcionální i symbolické podobě, a v neposlední řadě i s odkazy na multietnické složení regionu. Co se na ploše dvou století jeví jako statistický trend, je postupný úpadek zájmu o tuto méně známou periferii na hranicích střední a jihovýchodní Evropy a její problematiku v anglicky psané literatuře. Jak však předkládaná práce ukazuje, uvnitř Rumunska samotného je tento trend v posledních třiceti letech zcela opačný.

Jak je tedy Transylvánie chápána v Rumunsku, k němuž nyní náleží, a jak je vnímána ze strany jejích obyvatel, pro něž je oblastí ústřední, nikoliv periferní? Pokud je jedním z dominantních témat širšího diskurzu o tomto regionu otázka hranic, je nutno

konstatovat že geografické a terminologické vymezení je problematické a nejednoznačné i v rámci obecného povědomí uvnitř regionu samotného. Například už název této oblasti v rumunštině variuje. Pokud se vrátíme k úvodnímu citátu, objevuje se v jeho rumunském originále výraz *Ardeal*, který je ekvivalentem maďarského *Erdély*. Společně s výrazem *Transilvania*³⁰ jsou pak všechny tři významově shodné – do češtiny by je bylo možné přeložit jako „Zálesí“. Uvedená pojmenování tedy jak z maďarské, tak rumunské strany odpovídají ideji jakéhosi „vzdáleného pohraničí“, jak nazval svoji známou publikaci o vnímání tohoto regionu z maďarského pohledu historik László Kürti (k přirozeným hranicím více mapa č. 1 v příloze 4).³¹ Již obecná toponyma nám tedy poskytují určitou informaci o symbolické reprezentaci regionu jako periferie v kultuře vrcholného středověku a pozdějších dobách. V užívání je navíc ještě německý výraz *Siebenbürgen*, do češtiny doslovně překládaný jako „Sedmihradsko“, pocházející též z doby středověké migrace německy hovořícího obyvatelstva do regionu.³² Tato práce se pak bude při překladech i běžném užívání držet české varianty „Transylvánie“, pokud to však bude analýza vyžadovat, bude současně uveden originál. Není to volba čistě arbitrární na základě osobních preferencí – v češtině je sice zcela rovnocenně a možná i častěji užíván pojem Sedmihradsko, ten však odpovídá historickému území v jeho středověkých hranicích, užívání druhé varianty tedy lépe vyhovuje časovému zasazení práce a zachycuje různé dimenze regionu jako konstrukt.

Otázka vymezení Transylvánie v čase a prostoru není jen předmětem akademických debat. Je důležité zmínit, že z hlediska geografického určení jsou v rumunském prostředí přítomny konstruované „Transylvánie“ opět alespoň dvě – „užší“ historická a „širší“ soudobá. Hranice tohoto regionu zaznamenaly obzvláště po pádu komunismu mentální posun z hlediska obecného vnímání a reprezentace její rozlohy, začala totiž v obecném diskurzu „pohlcovat“ ostatní historické regiony nacházející se v severozápadní části rumunského státu, konkrétně Banát, Krišanu a Maramureš (více k historickým regionům mapa č. 2 v příloze 2). Uvedené regiony byly

³⁰ Jak uvádí Mitu, původně latinský výraz *Transsilvania* se v písemných pramenech objevuje již roku 1190, podle jiných tvrzení tomu bylo i dříve. Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalitați, identitați*, 12.

³¹ Laszlo Kürti, *The Remote Borderland: Transylvania in the Hungarian Imagination*, First Edition edition (Albany: SUNY Press, 2001).

³² Ioan-Aurel Pop, „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“, in *The History of Transylvania, Vol. I (Until 1541)*, ed. Ioan-Aurel Pop a Thomas Năgler (Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2005), 212–213.

sice po zrodu vévodství Transylvánie také jeho součástí (v odlišném územním rozsahu), následně pak prošly rozdílným historicko-politickým vývojem. Krišana, Maramureš a část Banátu tvořily po rozpadu uherského království v roce 1526 součást oblasti nazývané Partium, která byla nárazníkovou zónou mezi Osmanskou říší a Habsburskou monarchií. I knížectví Transylvánie se nad ní snažilo se střídavými úspěchy získat kontrolu. Paradoxně se součástí jednoho státu staly tyto regiony natrvalo až poté, co Transylvánie definitivně přišla o *de facto* nezávislost a o pozici významného aktéra mezinárodní politiky v oblasti, a to v rámci jejich integrace do habsburského impéria na přelomu 17. a 18. století. Jednotlivé zmíněné územní entity si přesto nadále udržovaly svoji identitu a zůstávaly přítomné v obecném povědomí až do 20. století, o čemž svědčí i vyhlášení samostatné Banátské republiky v turbulentním závěru roku 1918.³³

Soudobá tendence splývání jednotlivých historických regionů může být nepředpokládaným důsledkem nacionálně-komunistické vlády Nicolae Ceaușeska, jejíž homogenizační ideologie se vztahovala i na regionální tradice.³⁴ Jak uvádí ve své známé knize o rumunských historických mýtech Lucian Boia, ani zprávy o počasí nebyly ušetřeny používání bezpohlavních termínů typu „jihozápad země“ nahrazujících tradiční regiony.³⁵ Pro celou (z pohledu Bukurešti) zakarpatskou oblast se postupně vžilo označení „Transylvánie“, které je užíváno nejen vně, ale mnohdy i uvnitř regionu. Z tohoto úhlu pohledu se pak nezdá nijak kontroverzní, že se v úvodu citovaný Sorin

³³ Anton Dörner, „Transylvania between Stability and Crisis (1457-1541)“, in *The History of Transylvania, Vol. I (Until 1541)*, ed. Ioan-Aurel Pop a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2005), 342–344. Za zvláštní zmínku stojí právě případ Banátu, který byl jako separátní region ustanoven v roce 1718 a přímo podřízen Vídni, po roce 1779 se stává součástí území náležících uherské koruně. Do dnešní doby si udržuje vlastní výraznou regionální identitu. Konrad Clewing, *Lexikon Zur Geschichte Sudosteuropas*, 2nd 2., Erweiterte Und Aktualisierte Auflage ed. edition (Wien: Bohlau Verlag, 2015), 127. Historii Transylvánie je v této práci věnovaná samostatná kapitola 3. Samostatnými dějinami regionu Banátu se obsáhle zabývá především Victor Neumann, *The Banat of Timisoara: A European Melting Pot* (Scala Art and Heritage Publishers Limited, 2019).

³⁴ Tendence chápat Transylvánii v širším smyslu se objevuje i ve zkoumaných zdrojích, které mnohdy (a zcela nesystematicky) v sekci novinek z Transylvánie přinášely zprávy z Banátu, v jiných číslech naopak specificky uváděly novinky z „Transylvánie a Banátu“. Zimmerbauer a Paasi využívají a rozvádějí koncept „amalgamace“ regionů, který obdobné situace popisuje, ale tento proces je z jejich pohledu spíše administrativního charakteru, což v daném případě neplatí. Zimmerbauer a Paasi, „When old and new regionalism collide. Deinstitutionalization of regions and resistance identity in municipality amalgamations“, 31–32.

³⁵ Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, 234.

Mitu, narozený v Aradu ležícím na pomezí historických regionů Banátu a Krišany, s takovou rozhodností považuje za Transylvánce.³⁶

Uvedená skutečnost však samozřejmě není jediným a ani rozhodujícím faktorem pro osvětlení druhé části Mituova citovaného výroku, tedy parafrázovaně toho, že *byl naučen identifikovat se jako Transylvánec*. V tomto krátkém úseku textu je velmi elegantně charakterizováno Mituovo chápání otázky regionální identity, chápání, na kterém je založena i předkládaná práce, tedy vnímání regionální identity jako konstrukt, který je předáván a sdílen. Ač je jeho tvrzení stručné, předestírá tři zásadní problémy a koncepty, jež hrají přední roli v rámci tohoto výzkumu: proces identifikace, předávaný obsah transylvánské regionální identity a forma jejího předávání.³⁷

Identita a její konceptualizace představují jedno z klasických témat zkoumání lidské společnosti a postavení jedinců v ní. O její definici a funkcionalitě bylo napsáno mnohé, existují velmi protichůdné názory, které se snaží interpretovat tuto těžko uchopitelnou složku lidské existence, jež hraje naprosto zásadní roli při naší subjektivní interpretaci sociální reality a našem rozhodování. Předložený výzkum si neklade za svůj primární cíl rozvíjet obecnou otázku identity na teoretické úrovni (i když snad svoji malou měrou k jejímu porozumění ve vymezených souvislostech může přispět), přesto je důležité nastínit pozici, z níž do diskuze vstupuje. Zamýšleným výsledkem této práce je pak přiblížení toho, s čím se vlastně oni zmínění Transylvánce kolektivně identifikují, tedy jaký obsah a jaké modely regionální identifikace se objevují v diskurzích turbulentního postkomunistického období dějin Rumunska. Jak poukazuje ve své knize Mitu, ale i mnoho dalších autorů, konstrukt regionu a kolektivní identity na něj navázané se zdají být výrazně odlišné od interpretace, kterou nabízí státní hegemonický diskurz. Transylvánie viděná „zevnitř“ není *bojištěm*, je oblastí *sdílenou*³⁸, regionem tisíciletého společného soužití, vzájemné tolerance, respektu k diverzitě a v mentálním geografickém rámci soudobého Rumunska také zdrojem progresivních myšlenek. Kolektivní identita obyvatel regionu sdílející tento konstrukt se nezdá být pouhým

³⁶ Místo narození samozřejmě nezakládá identitu jedince, což vyplývá i z teoretického pohledu této práce na celou problematiku. Obdobná zkratka v rámci hierarchie identit jako ve zde uvedeném Mituově případě je však v kontextu širší Transylvánie obvyklou záležitostí.

³⁷ Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalități, identități*, 36–37.

³⁸ Tyto tropy si z diskurzu předkládaná práce vypůjčila jako reprezentativní atributy pro názvy podkapitol představujících empirický výzkum státního a regionálního diskurzu v kapitole 3.

předmětem akademických debat, hraje svoji roli i na úrovni každodennosti, jak se mohl přesvědčit i autor této práce.

Při návštěvě Kluže-Napoky³⁹ či kteréhokoliv jiného města v Transylvánii pozorovatele překvapí, nakolik je tento region jako symbol či značka všudypřítomný a využívaný ve všech představitelných oblastech lidské činnosti. A nejen to. Při běžném náhodném setkávání mají místní obyvatelé tendenci pozorovateli vysvětlovat, že kromě jejich státní rumunské a etnické identity (rumunské, maďarské, německé aj.), která se více či méně odvíjí od jazyka, jímž převážně hovoří, je pro ně důležité, že pochází právě z Transylvánie.⁴⁰

Ať už běžné pozorování či zpracování v dostupné odborné literatuře však zdaleka neposkytuje vyčerpávající odpověď na otázky koexistence zdánlivě antagonistických konstruktů identit a střetávání diskurzů formujících regionální identitu Transylvánie. Předkládaná práce se snaží zjistit, jakým způsobem se po roce 1989 v rumunském mediálním prostoru reflektujícím širší společenskou diskuzi rozvíjel do té doby marginalizovaný diskurz regionální identity, a to vzhledem k předpokladu, že si i v porevolučním období dosavadní hegemonii udržoval jednostranný národní pohled na věc. Právě ústřední kvalita regionálního diskurzu, jenž měl vystupovat proti esencionalizované dominanci jednoho „vyvoleného“ etnika nad ostatními na určitém území, je zajímavým elementem, dodávajícím regionální identitě širší společenský a politický přesah. Nelze ho však přijímat *a priori* jako inherentní a daný, spíše je žádoucí podrobit regionální diskurz zkoumání v dlouhodobější perspektivě, aby bylo možné takové tvrzení s plnou důvěrou vyslovit. Zároveň se tak můžeme dozvědět, jaký region se nám v podobě „Transylvánie“ vlastně po roce 1989 na mentální mapě Rumunska znovu objevuje.

³⁹ Jak se město od roku 1974 s odkazem na římskou přítomnost v oblasti ve starověku oficiálně nazývá, i když mezi místními obyvateli není tento název příliš v oblibě. Kratšího a tradičního „Kluž“ se bude povětšinou držet i tato práce.

⁴⁰ Regionální identifikace se však nezastavuje u místních obyvatel, krajiny a pamětihodností, takže jsem se na počátku studia v letním semestru v roce 2011 na Univerzitě Babeše-Bolyaie od jednoho z vyučujících například dozvěděl, že jsem nositelem tradičního „transylvánského“ příjmení (i když *Cocian*, vyskytující se ve zvýšené míře v severovýchodní Transylvánii v horách v župě Bistrița-Năsăud a na jihovýchodě regionu v podhorské oblasti župy Alba, nemá prokazatelné ani vyvrátitelné spojení s *Kocián*). „Harta numelor românești“, viděno 20. květen 2019, <http://nume.ottomotor.ro/ro>. Zadáno „Cocian“. Pro zajímavost i jeden z dizertační prací citovaných transylvánských historiků má příjmení odvozené od stejného kořene, ovšem ve variantě, která příznačně nese stopy jak maďarského, tak rumunského jazykového vlivu – „Coceanci“.

Způsob a míra, jakými byl konstrukt transylvánské regionální identity prezentován médií, a jaké místo bylo v jeho celkovém obraze vyhrazeno politickým představitelům, může prozradit mnohé o tom, do jaké míry si získal širší relevanci. Političtí aktéři sice reflektují významné celospolečenské diskurzy, ale zároveň je mohou do značné míry ovlivňovat, propagovat nebo přispívat k jejich potlačování. Pokud měl marginalizovaný regionální diskurz potenciální ambice na změnu stavu věcí, překonání nerovné pozice mezi jednotlivými etniky i pozice regionu vůči státnímu centru, lze se domnívat, že se jeho jádrové elementy prosadily i do politických debat, politického života, přijatých rozhodnutí a promluvil také do voleb. Práce se v tomto ohledu zaměří především na obraz regionu, který byl politickými představiteli v diskurzích vytvářen, a zda se podíleli na jejich koprodukování.

Pro regionální diskurz je pak vypovídající, nakolik skutečně nacházel své reprezentanty napříč etnickým spektrem a naplňoval tak ideje diverzity a tolerance. V tomto ohledu je vhodné zmínit, že chápání tolerance se může odvíjet od časového zasazení výzkumu a různých teoretických východisek. Většina autorů se shoduje na stupňovitosti vyjádřené pojmy „tolerance“ (nebo také negativní tolerance, strpění druhého přes nepříjemnosti, které to subjektu působí) a „pluralismus“ (pozitivní tolerance, přijetí diverzity jako benefitu, ztotožnění se s ní). Při závěrečné interpretaci se práce věnuje i posouzení zjištěné podoby transylvánské tolerance v intencích této konceptualizace, v průběhu se přidrží zjednodušeného užívání obecného výrazu „tolerance“.⁴¹ V následujících kapitolách bude blíže nastíněno chápání klíčových pojmů a způsob, jakým je k naplnění cílů výzkumu přistupováno.

⁴¹ Tønder, „Impossible Tolerance“, 24–30; Rosenfeld, „Spinoza’s Dialectic and the Paradoxes of Tolerance“, 1–13.

1.2. Identity v osách sociální interakce

Koncept identity a jeho užívání ve společenských vědách zažily především během druhé poloviny 20. století dynamický rozvoj. Jeho aplikace se v sociologickém smyslu vztahovala především k osvětlení vztahu jednotlivce a jeho referenčních skupin, popřípadě společnosti jako celku a poupravovala zavedená chápání mechanismů vzniku těchto vztahů.⁴² S postupem času získala „identita“ jakožto analytická kategorie z hlediska svého užívání převahu nad dalšími poněkud transcendentální pojmy jako například „já“, „sebevnímání“, „loajalita“ a „kolektivní vědomí“. Výzkum individuálních, a především kolektivních identit se stal jedním ze základních modelů studia moderní či post-moderní společnosti a jejích vnitřních mechanismů v širším slova smyslu. Disciplinární zařazení tohoto pojmu brzy překročilo hranice sociologie a identita se stala standardním konceptem i v historii, politologii, kulturní a uměnovědných studiích a dalších oborech.⁴³

Během této doby však také prošla genezí, která zahrnovala jak proměny z hlediska jejího uplatňování jako analytického nástroje, tak samotného chápání tohoto pojmu jakožto kategorie analýzy. Rozdíly mohou pramenit vedle jistých specifík oborového užívání především z hlediska samotného paradigmatického chápání daného pojmu a mechanismů, které může reprezentovat. Na posledně dvě jmenované otázky je vhodné se zaměřit blíže.

Identita, jakožto fenomén, který má jak individuální, tak kolektivní rozměr, byla zprvu chápána ve smyslu principu spojujícího skupiny jedinců, který pramení z určitých esenciálních charakteristik konkrétní entity, charakteristik, na nichž je tato entita založena a bez nichž není představitelná. Toto esencialistické pojetí sice nechápalo kolektivní identity jakožto nutně primordiální, zcela neměnné, přesto se vztahovalo k entitám a charakteristikám, které již existují *ante quo*, které jsou nějakými ze své

⁴² Zygmunt Bauman, *Postmodernity and Its Discontents*, 1 edition (Polity, 2013), 17–18.

⁴³ Kolektivní vědomí ve smyslu kolektivních identit zavádí již Émile Durkheim v roce 1893 Emile Durkheim, *De la division du travail social : étude sur l'organisation des sociétés supérieures* (Paris : Alcan, 1893), 84. a ve svých pracích ho, i když pozměněné a rozpracovanější podobě užívá například ještě Miroslav Hroch Miroslav Hroch, *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas: Eine vergleichende Analyse zur gesellschaftlichen Schichtung der patriotischen Gruppen* (Univ. Karlova, 1968); Miroslav Hroch, *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups Among the Smaller European Nations* (CUP Archive, 1985).

podstaty, jsou dané.⁴⁴ Oproti tomu v opozici stojící konstruktivistický přístup pojímá celou otázku identit tím způsobem, že prostřednictvím jazyka (a dalších sémiotických prostředků) jsou vytvářeny (konstruovány) mentální modely, jejichž produktem jsou jak konstruované identity, tak na ně navázané entity. Sociální skupiny (a další jevy) jsou v tu chvíli reálné, pokud je sami, jakožto jejich subjekty, považujeme za reálné, ačkoliv nemají svůj původ v materiální realitě.⁴⁵ Konstruktivistické chápání identit nachází své opodstatnění i v případě Transylvánie v postkomunistickém období, regionální identita s ní spojená není závislá na nějakých etablovaných charakteristikách tohoto regionu. V první řadě je obtížné tyto charakteristiky nalézt, jako mentální či symbolická entita je Transylvánie co do své podoby a vymezení značně nestabilní, jak ostatně ukázala již předchozí kapitola. Z hlediska svého udržování nenacházela regionální identita, podobně jako samotný region, ani významnější institucionální oporu, na rozdíl od identit etnolingvistických. Její konstruování probíhalo především prostřednictvím jazyka v obecném slova smyslu – regionálního diskurzu reprezentujícího marginalizovanou pozici, odvíjelo se od soudobého kontextu širšího diskurzivní pole a re-konstruovalo zpětně vlastní historii. Identita regionu Transylvánie je tedy fenoménem proměnlivým, jehož podoba je závislá na celé řadě vnějších faktorů určujících jeho charakteristiky. Navíc, jak demonstruje i výzkum představený v této práci, můžeme zaznamenat současné působení více diskurzů konstruujících ve své podstatě rozdílné identity tohoto regionu.

Debata ohledně konstruování kolektivních identit a jejich pragmatického uplatňování byla v oblasti politiky a dějin otevřena především v souvislosti s bádáním o národech, národních identitách a státních útvarech na jejich konstrukty navázaných. Širším kontextem této diskuze bylo postupné přijímání plurality, diverzity a nestálosti jako východisek zkoumání společnosti, jehož důsledkem byla de-axiomatizace “velkých” kategorií a jejich narativů, mezi něž patřily právě i „národ” či „národní stát“. Z hojně zmiňovaných prací, které můžeme na toto badatelského pole zařadit, lze

⁴⁴ Řezníková, „Identita“, 239.

⁴⁵ Jenkins, *Social Identity*, 12. V tomto ohledu se můžeme obrátit i k textům výrazně starším. Émile Durkheim ve své knize *Pravidla sociologické metody* již z roku 1892 zavádí koncept sociálních faktů, jakožto fenoménů pokrývajících se i s novějšími koncepty relevantní pro tuto práci – ať už se jedná kolektivní identity, nebo diskurz, pojednaný v další části této práce. Emile Durkheim, *Rules of Sociological Method: And Selected Texts on Sociology and Its Method* (New York: Free Press, 1982), 50–60.

vyzdvihnout například již *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas* Miroslava Hrocha (1968), *Nations and Nationalism* Ernesta Gellnera (1983), *Imagined communities* Benedicta Andersona (1983) či *Nation and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality* Erica Hobsbawma (1990).⁴⁶ Tyto a mnohé další ve své podstatě definitivně ukončily éru tradičního vnímání národů či jinak slovy Antonyho Smithe rozbily platnost paradigmatu „klasického modernismu“.⁴⁷ Jelikož národ již nebyl nadále vnímán jako nezpochybnitelný, z tvrdé reality pramenící a kolektivní identitu reprezentující fenomén, ke kterému jedinec lne, otevřela se možnost pro zkoumání alternativ, plurality, hierarchií a hlubšího procesu tvorby kolektivních identit jako takových. Z hlediska širšího rámcového zařazení tedy do tohoto spektra patří i předkládaný výzkum, jenž se zaměřuje na otázky koexistence národních (etnolingvistických) a regionálních identit.

Konstruktivistické chápání procesů vzniku a udržování individuálních a kolektivních identit v sociální realitě nabízí funkční rámec pro uchopení samotného konstruktů identity. Základní ideu načrtly už průkopnické práce v této oblasti, jako *Young Man Luther* Erika H. Erikssona (1958), *The Social Construction of Reality* amerických sociologů Petera Bergera a Thomase Luckmana (1966) nebo *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference* Fredrika Bartha (1969).⁴⁸ Obecně řečeno lze tuto dlouhodobou diskuzi shrnout tak, že identity (vlastní i cizí) jsou produkty sociálních kontextů a interakcí jako dialektického procesu vyplývajícího ze souhry nejrůznějších faktorů: rodinných a kulturních, dobových a lokálních, ale i specificky situačních. Vliv mají jak nově vznikající, tak již etablované konstrukty kolektivních identit, s nimiž se jedinec ať už v pozitivním či negativním slova smyslu poměřuje, přičemž očekává zpětné potvrzení od skupiny, k níž chce patřit stejně, jako

⁴⁶ Hroch, *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas*; Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Ithaca; London: Cornell University Press, 1983). Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Revised edition (London; New York: Verso, 1998); Eric J. E. Hobsbawm, *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

⁴⁷ Anthony Smith, *Nationalism and Modernism* (Taylor & Francis, 2003), 2–4.

⁴⁸ Erik H. Erikson, *Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History*, Reissue edition (New York: W. W. Norton & Company, 1993); Peter L. Berger a Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge* (New York: Anchor, 1967); Fredrik Barth, ed., *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference* (Long Grove, Ill: Waveland Press, 1998). Dalšími pracemi základními rozvíjejícími konstrukci identit byly například Erik H. Erikson, *Identity: Youth and Crisis* (New York: W. W. Norton & Company, 1968); Erving Goffman, *Stigma Notes on The Management of Spoiled Identity* (Penguin Pelican, 1963).

skupina očekává z jeho strany souhlas s příslušností či její odmítnutí. V celém procesu identifikace je zásadní, jaké parametry identity jsou jedincům vštěpovány či jimi získávány a jak následně vnímají sami sebe ve srovnání s „ostatními“.⁴⁹

Z důrazu kladeného na interakční povahu procesu identifikace plyne nutnost zohlednění dvou zásadních parametrů, které s sebou takový model nese: intersubjektivitu a alterity. Mezilidskou interakcí vzniká teoreticky vždy alespoň jeden binární vztah mezi konstruovanou identitou jedince a jedince, nebo jedince a kolektivní entity, případně i dvěma kolektivními entitami. Tyto různé situace mají zásadní vliv na formování konstruktů subjektivních identit.⁵⁰ Jsme tedy konfrontováni s ostatními jednotlivými lidmi, kolektivními identitami, které reprezentují, ale konfrontujeme i vlastní internalizované kolektivní identity s těmi vnějšími. Při konstruování reality však nevznikají pouze takovýmito způsobem izolované vztahy. V první řadě je současně působících aktérů mnohonásobně více, a co je možná ještě zásadnější, každá entita (ať už individuální, nebo kolektivní) je nositelem mnoha různých identit, které jsou hierarchicky uspořádány a nabývají na relevanci v závislosti na situačním kontextu jejich interakcí.⁵¹

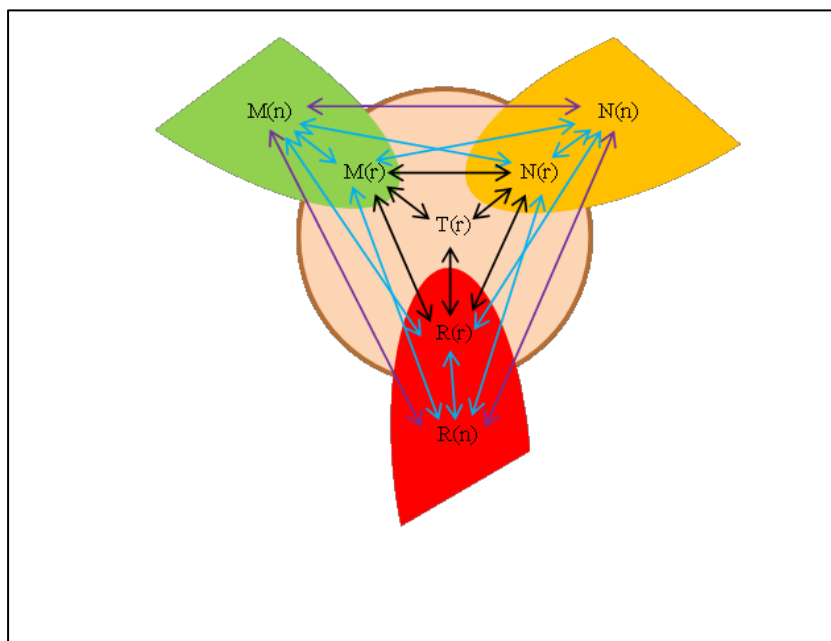
Pokud aplikujeme pro vytvoření základní představy tento model na zkoumané téma, ukazuje se, že i když se v našem případě pro zjednodušení omezíme na tři předpokládané nejdůležitější konstrukty kolektivních identit historicky a diskurzivně nejvýznamnějších transylvánských etnolingvistických skupin, objevuje se komplikovaná síť vztahů mezi všemi elementy navzájem (obr. 6): vztahy národních/etnolingvistických [X(n)] (1. úrovně) a jednotlivých regionálních identit

⁴⁹ Daphna Oyserman, Kristen Elmore, a George Smith, „Self, Self-Concept, and Identity”, in *Handbook of self and identity, 2nd ed*, ed. Mark R. Leary a June Price Tangney (New York, NY, US: The Guilford Press, 2012), 76–77. Teorie optimální distinktivnosti (*Optimal distinctiveness theory*), nadále rozvíjí motivace konstruování a přijímání sociálních identit ve vztahu k potenciální inkluzi či exkluzi na ose vyčlenění se – začlenění se do konkrétní skupiny. Brewer, „Optimal Distinctiveness, Social Identity, and the Self”, 482–83. Často je zdůrazňován zásadní vliv primární a sekundární socializace, tedy formování identity rodinou a následně vnějším světem. Jenkins, *Social Identity*, 74–89. Berger a Luckmann, *The Social Construction of Reality*, 149–166.

⁵⁰ Pokud vypustíme z této úvahy vztah mezi sebou samým jako subjektem, a představou o sobě tedy objektem, což je předmětem pro hlubších psychologickou analýzu Oyserman, Elmore, a Smith, „Self, Self-Concept, and Identity”, 71–73.

⁵¹ Ryan a Deci, „Multiple identities within a single self”; Rogers Brubaker a Frederick Cooper, „Beyond “Identity””, *Theory and Society* 29, č. 1 (1. únor 2000): 64, <https://doi.org/10.1023/A:1007068714468>.

[X(r)] u Maďarů [M], Němců [N] a Rumunů [R] (2. úrovně) v kontextu Transylvánské regionální identity [T(r)] (3. úrovně)⁵²:

Obrázek 6: Struktura vztahů v hierarchii identit

Načrtnutá síť vztahů má zásadní vliv na konstrukci samotné kolektivní regionální identity [T(r)] a současně ji zpětně promítá do příslušné partikulární sebeidentifikace té které entity či jedince [X(r)]. Navržené vizuální schéma lze vnímat jako dvourozměrnou reprezentaci předpokládané hierarchie identit, jejíž intenzita ve smyslu institucionalizované či diskurzivní nadřazenosti stoupá od středu směrem k okrajům. Symbolizuje tak conceptualizaci regionální identity ověřovanou v této práci, tedy to že konstrukt regionální identity představuje společně sdílený komplement propojující do určité míry etnolingvistické identity a představující tak protiváhu vůči hegemonii konstruktů národních identit [X(n)] a diskurzu etnického konfliktu.

⁵².Na tomto místě je v kontextu Brubakerovy kritiky „groupismu“ nutné poznamenat, že pro zjednodušení budou v kontextu Rumunska používány tyto etnolingvistické makrokategorie. V případě maďarsky hovořícího obyvatelstva může být zmíněno rozlišení na Maďary, Sikuly a Csángóše (obývající region Moldavska), v případě Němců pak na Sasy, Šváby, Landlery, Ťiptery (Spišské Sasy), v případě Rumunů je pak možné dělit obyvatelstvo například konfesně. Nicméně tento výzkum pracuje s reflexí v diskurzu, kde se pravděpodobně budou objevovat obecné makrokategorie. Pokud se ukáže bližší specifikace, bude zaznamenána, zakódována a případně okomentována.

V případě druhé úrovně, tedy jednotlivých sub-nacionálních teritoriálních identit [X(r)], by se o nich dalo uvažovat jako o „uhnížděných“ identitách (*nested identities*).⁵³ Tento koncept zachycuje situaci, kdy skupinová identita zahrnuje alespoň jednu skupinovou identitu hierarchicky nižší představující její specifickou variantu. Uhnížděné identity jsou využívány pro zkoumání vztahů nadřazených a podřízených identit, ať už jejich souznění či sporů, dynamiky volby mezi jednou a druhou (případně i vícero) a situačních preferencí, které tyto procesy vysvětlují. Problematická se však zdá jejich jednosměrná vertikální konstrukce, kdy jedna entita (ať jedinec, nebo skupina lidí) volí ve svém vlastním pilíři mezi hierarchizovanými identitami, jež se na ni přímo vztahují. V tomto ohledu je znatelné jisté výzkumné zatížení konceptu uhnížděných identit směrem k případům národních států západní Evropy a severní Ameriky. I když jsou uhnížděné identity využívány k analyzování interakcí mezi identitami lokálními, regionálními, případně menšinovými, národně-státními a nadnárodními, povětšinou se tak děje pouze u jedné skupiny, v rámci jednoho státu, s jednou národně-státní identitou jako ústředním referenčním bodem. Ve středovýchodní a jihovýchodní Evropě s mnoha případy přeshraničních národnostních menšin tak vstupují do celkového záběru i národní identity spojené s jinými než domovskými státy. Zároveň se ze zorného pole poněkud vytrácí vliv horizontální interakce mezi identitárními komplexy různých skupin uvnitř jednoho státu a jejich pilířů navzájem, a tedy i funkce těchto alterit, s níž jinak koncept uhnížděných identit obecně počítá.⁵⁴

V případě Transylvánie jakožto multietnického teritoria představuje uchopení regionální identity jako identity uhnížděné z výše uvedených důvodů poměrně komplikovaný úkol. V této souvislosti stojí na prvním místě problematická otázka vztahu regionální a národně-státní identity, u něž tento teoretický přístup předpokládá, že je obvykle inkluzivní, tedy vzájemně pozitivní mezi oběma konstrukty identit.⁵⁵ Inkluzivitu regionální a národní identity je možné potvrdit v kontextu soudobého

⁵³ Koncept *nested identities* byl rozpracován již od počátku svého užívání (i když ne výhradně) právě v souvislosti s etnicitou a národními identitami, následně i s otázkami identit regionálních. Mary C. Waters, *Ethnic Options: Choosing Identities in America* (Berkeley: University of California Press, 1990); Edward Lawler, „Affective attachments to nested groups: a choice-process theory“, *American Sociological Review* 57, č. 3 (1992): 327–39.

⁵⁴ Juan Díez Medrano a Paula Gutiérrez, „Nested identities: national and European identity in Spain“, *Ethnic and Racial Studies* 24, č. 5 (1. leden 2001): 757–60, <https://doi.org/10.1080/01419870120063963>; Guinjoan a Bermúdez, „Nested or Exclusive?“, 201.

⁵⁵ Guinjoan a Bermúdez, „Nested or Exclusive?“, 201.

Rumunska u transylvánských Rumunů, i když jak se ukázalo během výzkumu, s jistými výhradami. Oproti tomu u transylvánských Maďarů je z pohledu národní identity pozorovatelná extrémně silná vazba na sousední Maďarsko, i když uhnížděnou regionální identitou v pravém užším teritoriálním slova smyslu disponovali především do roku 1918. V případě transylvánských Němců nelze ani v historickém kontextu o pravé uhnížděné regionální identitě hovořit. Jejich vztah vůči habsburské monarchii byl poměrně komplikovaný a nenaplňoval princip národní identifikace s tímto soustátím. Další otázkou je, nakolik je možné uvažovat o jejich souznění s národní identitou navázanou na soudobé Německo či Rakousko. Jako přesnější se jeví chápat tuto skupinu spíše jako samostatnou národností menšinu s vlastní identitou a s kulturně-historickou a jazykovou vazbu na německy mluvící země, a to i přes zesílení přímých vazeb díky masivní emigraci ve druhé polovině 20. století.⁵⁶

Při posuzování vztahu regionální identity Rumunů, Maďarů a Němců na území Transylvánie k národně-státní identitě dominující na tomto území po roce 1989 tedy nacházíme první případ jako převážně inkluzivní (na obr. 6 druhá úroveň [R(r)] a třetí úroveň [R(n)]) a další dva jako čistě exkluzivní (tamtéž druhá úroveň [M(r)] a [N(r)]). Popsaná situace by z pohledu uhnížděných identit v praxi zakládala tři zcela odlišné modely regionálních identit, existující odděleně ve vlastních pilířích. Takové pojetí by v podstatě potvrzovalo obraz regionu v té podobě, v níž ho vykresluje státní hegemonický diskurz, tedy neslučitelnost identitárních konceptů, rámujiících politické a další konflikty. Z tohoto pohledu si národní identita udržuje v celkové hierarchii nezcizitelný primát, který je navíc institucionalizován prostřednictvím hegemonie příslušného diskurzu.⁵⁷

Ač nepopírá vzájemné odlišnosti mezi těmito skupinami, předkládaná práce s takovým závěrem nesouhlasí a argumentuje především tím, že při zkoumání konstruktů regionální identity nelze v případě Transylvánie vyloučit vliv horizontálních

⁵⁶ Corina Anderi, „Sibenbürger Sachsen, Banater Schwaben und Landler als Deutsche in Rumänien. Zur Ambivalenz der kulturellen Funktion von Ethnizität in multiethnischen Regionen“, in *Ethnizität in der Transformation: Zur Situation nationaler Minderheiten in Rumänien*, ed. Wilfried Heller et al. (Wien: LIT Verlag, 2006), 42–50.

⁵⁷ O pokračujícím institucionálním „primátu“ národních identit jakožto kýženého maxima v kontextu židovské identity píše Samira K. Mehta, „You Are Jewish If You Want to Be: The Limits of Identity in a World of Multiple Practices“, in *Beyond Jewish Identity: Rethinking Concepts and Imagining Alternatives*, ed. Jon A. Levisohn a Ari Y. Kelman (Boston: Academic Studies Press, 2019), 17–35.

vztahů mezi jednotlivými entitami a jejich kolektivními identitami ve jménu jiných hodnot nebo prvků, než jsou ty, které definují hegemonický národní diskurs,. Opírá se při tom za prvé o potenciál regionální identity [T(r)] k tomu být sdílenou složkou konstruovanou na základě zvýšené míry interakcí uvnitř širší komunity regionu přesahující do druhé úrovně [X(r)]. Za druhé je při interakcích směrem vně regionu důležité vzít v potaz možnost, že v určitých souvislostech druhá, regionální úroveň identifikace dostává přednost před třetí, národní. Jak teoretické, tak empirické práce o uhnízděných identitách připouštějí, souznění hierarchicky vyšších a nižších identit není absolutním pravidlem a podléhá dynamickým proměnám.⁵⁸ U všech tří jmenovaných skupin tedy může dojít k situaci, kdy národní identita ztrácí svou prioritu. Vedle teoretického modelování lze i na základě některých zdrojů, třeba i v úvodu citovaného Mítua, uvažovat o tom, že regionální identita zcela přebere hierarchický primát od identity národní. Jak ovšem ukazuje předložený výzkum, jedná se spíše o ideál než o praxi regionálního diskurzu.

V teoretické rozvaze horizontálních i vertikálních interakcí formujících identity lze zajít do ještě větších detailů fungování intersubjektivní, než je pouze dvoučlenné vnímání identit a alterit jednotlivými entitami. Psychologové Richard Ashmore, Kay Deaux a Tracy McLaughlin-Volpe zahrnují do svého multidimenzionálního pojetí kolektivní a individuální identity mimo jiné ještě další úroveň, a to reflexi vztaženou na alteritu konstruovanou protistranou týkající se subjektu samotného. V pomyslném binárním vztahu mezi A a B tedy posléze pro A platí, že: 1. identifikuje sebe sama (sebeidentifikace), 2. identifikuje alteritu vztaženou na B (heteroidentifikace), ale navíc 3. vnímá reakci B na vlastní identitu (reflektuje alterity, které jsou konstruovány ostatními aktéry). Tato trojstupňová struktura pak při své aplikaci výše komentované schéma obr. 6 ještě dále zkomplikuje a nemá větší význam ji na tomto místě dále rozvíjet, je však zajímavé a užitečné držet tento princip v patrnosti při samotném empirickém výzkumu. V souladu s ním je i případná negativní reflexe regionální identity v hegemonickém diskurzu zahrnuta jako předmět analýzy, neboť pomáhá

⁵⁸ Guinjoan a Bermúdez, „Nested or Exclusive?“, 201; Medrano a Gutiérrez, „Nested identities“, 757–58.

porozumět protichůdným reakcím sloužícím k přijímání či odmítání elementů objevujících se v diskurzech.⁵⁹

Užívání pojmu identita s sebou nese i jisté otazníky. Mnohdy je komentován problém její platnosti jako konceptu analyticky užitečného pro zkoumání reality. Pokud je identita nestálým (výše popsané interakce během života jedince vlastně nikdy nekončí), do určité míry voluntárním atributem sociální reality (pro akcentaci určitých identit se lze i racionálně rozhodnout), navíc ne zcela jasného obsahu a rozsahu, je zásadní, zda ji lze vůbec definovat tak, aby byla jako objekt zkoumatelná a její využití mělo výpovědní hodnotu. K radikálním kritikům pojmu identita patří antropolog Rogers Brubaker, kritizující jak „silnou“ modalitu jejího užívání, která nepřiměřeně redukuje individualitu jedince a příliš ostře vymezuje konkrétní skupiny na kolektivní úrovni, tak zároveň „slabou“ modalitu, která může označovat úplně cokoliv.⁶⁰ Brubaker navrhl nahradit jednotlivé funkce zastřešujícího pojmu „identity“ precizní taxonomií a lépe tak rozlišit různé jevy, jež identita obvykle ve výzkumech popisuje. Výsledkem této snahy však byla poměrně obsáhlá sada pojmů („identifikace, kategorizace, sebechápání, sociální lokalizace, společenství, propojenost, skupinovitost“), která možná zbytečně komplikuje práce více empirického charakteru, jako je tato.⁶¹ Jednak stanovuje kategorie, které jsou stále poněkud neostré, a zároveň není jisté, že tímto způsobem podařilo *apriori* postihnout všechny aspekty a nuance, které může koncept identity při analýze diskurzu zahrnout.

V návaznosti na otevření této debaty posléze Brubaker publikoval také soubor esejů *Ethnicity without Groups*, ve kterém shrnuje svoji kritiku tendence automatického přijímání „skupin“ jako platné empirické a teoretické kategorie (*groupism*). V tomto ohledu poukazuje na skutečnost, že sociálně-konstruktivistické výzkumy mnohdy jdou proti své podstatě, když nekriticky přijímají, nebo dokonce produkují generalizované stereotypy, kolektivní i individuální, místo toho, aby je dekonstruovaly.⁶² Proto tato práce klade zásadní důraz na její klíčový aspekt, že se zabývá reflexí identit v

⁵⁹ Ashmore, Deaux, a McLaughlin-Volpe, „An Organizing Framework for Collective Identity“, 83.

⁶⁰ Brubaker a Cooper, „Beyond “Identity”“.

⁶¹ Brubaker a Cooper, 2, 14–21.

⁶² Rogers Brubaker, *Ethnicity without Groups* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2006), 2–3.

diskurzích, tento pohled je ostatně třeba aplikovat i při chápání etnolingvistických skupin, jejichž reprezentací se práce zabývá.

V případě Brubakera je nutné zmínit, že je autorem jedné z nejznámějších soudobých prací o identitách přímo zaměřeném na Transylvánii *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*, která se zabývá diskrepancí mezi úspěchy nacionalisticky vyhraněné části politického spektra v Transylvánii především v devadesátých letech 20. století a velice nízkou úrovní nacionalistické mobilizace obyvatel v regionální metropoli, Kluži. Předložená dizertační práce volně navazuje na Brubakerův zájem o problematiku stejného regionu. Odlišuje se však v tom, že Brubaker ve svém výzkumu založeném na rozsáhlém terénním etnografickém sběru dat zvolil pohled „zdola“ a zaměřil se, v návaznosti na svá předchozí bádání, především na otázky etnicity a nacionalismu.⁶³ S regionální identitou jako pojmem by Brubaker sám z principu pravděpodobně odmítl operovat, otázkou je, nakolik jednoduše by se podařilo najít náhradu odpovídající jeho vlastním doporučení. Navíc, tato práce se na rozdíl od Brubakera primárně zaměřuje na regionální identitu viděnou z jiného úhlu pohledu, nesleduje podrobně její efekty na úrovni každodenního života obyvatel regionu, ale její diskurzivní rámeček.

Širší pohled na celé disciplinární pole konstruktivistického studia identit naznačuje, že Brubakerovo dílo je možné do jisté míry chápat jako vyvrcholení programu postmoderního sociálně-vědního výzkumu národů a národních identit. Ať už vezmeme v potaz zmíněné historické práce, sociologické a antropologické studie podobné Brubakerově či obor CDS jako celek, je možné pozorovat snahu o dekonstruování těchto sociálních fenoménů, v případě Brubakera dokonce eliminaci uvedených kategorií z odborného diskurzu. Zamýšlený cíl těchto snah je mnohdy explicitně deklarován jako vybudování nového společenského vědomí, v důsledku i hnutí, které by vedlo k překonání nacionalismu (potažmo xenofobie a rasismu), který je, jak bylo ostatně zmíněno i v úvodu této práce, jakožto ideologický fundus na vině těch nejhorších lidských tragédií posledních staletí. Výše nastíněný neutrální funkční náhled na vztahy regionálních a národních identit tak v těchto souvislostech získává normativní

⁶³ Rogers Brubaker, *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town* (New Jersey: Princeton University Press, 2006).

rozměr, program a svým způsobem i pevnější ukotvení z hlediska idejí překonání mezietnické nevraživosti. Veškeré dekonstruování v akademickém prostředí, jakkoliv motivováno vznešenými cíli, se však ještě nezdá dosahovat platnosti celospolečenské normy. Přesně z toho důvodu je však zajímavé empiricky zaznamenat, jak se toto napětí mezi normativními cíli a praxí užívání zavedených konstruktů identit projevovalo v transylvánském regionálním diskurzu, který svým způsobem oboje sdílí.

Obdobná, tedy spíše empiricky orientovaná perspektiva je prezentována i v další literatuře o identitách. Přes relevantní kritiku, které Brubaker pojem identity podrobuje, se nezdá nezbytně nutné jeho využití a operacionalizaci zcela zavrhnout. Obdobného názoru je i britský sociolog Richard Jenkins, který tomuto problému věnoval knihu *Social Identity*, v níž je celá první kapitola odpovědí právě na Brubakerův pohled na věc. Jenkins se přiklání k charakteristice identity jako procesu identifikace – místo stabilní „nálepky“ se tedy podle něj jedná o dynamický proces (odpovídající zde dříve popsané síti interakcí). Pojem „identita“ pak v tomto kontextu nadále používá, s tím, že je dle něj rozložitelný na zkoumatelné elementy. Jako jednu z výtek Brubakerovi uvádí, že identita by měla být spíše předmětem zájmu empirického zkoumání v konkrétních případech než abstraktního teoretizování, o což se snaží i tato práce. Jde tedy o to zjistit, jak se identity projevují v praxi, co je jejich náplní a funkcí. Jedná se o modelový přístup, který má metodologicky blízko k zakotvené teorii (*grounded theory*), i když stále vychází z obecných teoretických předpokladů.⁶⁴

Jenkins navíc zásadně nesouhlasí s tím, že Brubaker v podstatě zcela popírá existenci skupin (*groups*), jelikož je považuje za shora vytvořenou iluzi homogenních sociálních konstruktů, postrádajících opodstatnění v reálném světě. Naopak podle Jenkinse jejich přítomnost v síti lidských interakcí má zásadní význam, právě proto, že je lidé svojí činností a verbalizací realizují – tedy převádějí je z domény idejí do reálného, hmatatelného světa, i když procesy, které se na tomto převodu podílejí, nejsou jednoduše uchopitelné a konkrétní kauzality jsou obtížně prokazatelné.⁶⁵

⁶⁴ Jenkins, *Social Identity*, 5–15. Obdobný názor prezentují i Ashmore, Deaux, a McLaughlin-Volpe, „An Organizing Framework for Collective Identity“, 81–82.

⁶⁵ Jenkins, *Social Identity*, 1–15. Konkrétně k případu transylvánské regionální identity se obdobně vyjadřuje Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalități, identități*, 36. V dané souvislosti je možné zmínit například i diskuzi o autonomní existenci kultury z pohledu kulturní sociologie v pracích Jeffreyho C. Alexandera, jenž se také zabývá otázkou geneze kolektivních identit. Jeffrey C. Alexander, *The Meanings*

Vzhledem k tomu, že jsou v tomto případě etnolingvistické skupiny a jejich identity konstruovány zkoumanými diskurzy, užívá je jako kategorii během analýzy i předmětný výzkum. Bližšímu vymezení ústředního konceptu regionální identity se podrobně věnuje kapitola 1.3., z níž je patrné, že výzkumy v oboru regionálních studií využívají identitu jako etablovaný a klíčový pojem zcela běžně. Regionální identita může fungovat jako skupinová nálepka („Transylvánci“), může popisovat samotný region a plnit mnoho dalších funkcí. V předkládaném výzkumu pak tento pojem zastřešuje soubor nalezených identifikačních charakteristik, které by měly informovat o obsahu a vývoji jejího konstruování především v regionálním diskurzu.

V návaznosti na zmínku o zakotvené teorii v případě Jenkinsových teoreticko-metodologických doporučení se lze pozastavit nad otázkou charakterizace dizertační prací zvoleného přístupu z vyšší metodologické perspektivy. Výzkumné metody této práce lze připodobnit k abduktivní analýze, jíž se podrobně věnují Iddo Tavory a Stefan Timmermans ve své práci *Abductive analysis: Theorizing Qualitative research*. Jak uvádí, ve výzkumné praxi je obtížné dosáhnout čistých forem indukce či dedukce při hledání odpovědí na výzkumné otázky, Proces kvalitativního bádání je z pohledu autorů obvykle otázkou nacházení neočekávaného při zvažování dostupných informací, analýze zdrojů a dat. Výsledků je přitom dosahováno za součinnosti empirického poznání a teoretického předporozumění, vycházejícího z většího množství teorií zároveň a zpětně teorii informující. Pro Tavoryho a Timmermanse je zcela zásadním východiskem idea, že proces logických inferencí má podobu řetězce navazujících sémiotických iterací nad objektem výzkumu vyjádřeným znakem a produkujícím prostřednictvím interpretujícího subjektu dílčí výsledek – interpretant. Ten se však následně stává interpretovaným znakem nového sémiotického cyklu. Výzkumný proces tak spirálovitě rozvíjí ústřední i dílčí myšlenky, neustále podrobuje přezkoumání původní východiska i průběžné poznatky, ale zároveň usouvztažňuje zdánlivě nespojitá zjištění, na jejichž vazbu dokáže poukázat. Může tak „odnést“ inference navazující na

of Social Life: A Cultural Sociology (Oxford: Oxford University Press, 2006), 12–14. Problém pojmového vymezení a specifikace se samozřejmě netýká izolovaně pouze „identity“, paralely je možné nalézt například v otázkách jazykové realizace dalších sociálních fenoménů s ohledem na podmínky generující struktury interakcí, jak rozvíjel například Harold Garfinkel a další. Anne Warfield Rawls, „Introduction to Garfinkel’s ‘Notes on Language Games’: Language Events as Cultural Events in ‘Systems of Interaction’“, *European Journal of Social Theory* 22, č. 2 (1. květen 2019): 133–47, <https://doi.org/10.1177/1368431018824698>.

hypotézy, zjištění a teoretická východiska z jedné oblasti do oblasti jiné, proto tedy „abdukce“. Transylvánská regionální identita jako objekt tohoto výzkumu protíná a propojuje domény konstruování identit, regionálních studií, kritických diskurzivních studií, dějin Rumunska, studia nacionalismu i přechodů k demokracii. Ačkoliv se výčet zmíněných oblastí může zdát přemrštěný, jednak mezi mnohými z nich existují překryvy zcela nezávislé na zvolené výzkumné perspektivě, a za druhé, jak ukázal předložený výzkum, ústřední téma vytváří právě takovýto řetězec integrující informačně a teoreticky bohatý rámec. Pochopení jednotlivých aspektů zkoumaného fenoménu nebylo dosaženo prostým procesem lineárního chronologického řazení získaných poznatků. Mnohé zásadní souvislosti umožňující lepší uchopit principů prosazovaných regionálním diskurzem se zřetelně objevily až na širší ploše celého zkoumaného období, napříč různými tematickými oblastmi.⁶⁶

Při celkové složitosti, která je diskuzi o identitě bez pochyby vlastní, se nabízí závěrečná otázka, jak jí lze vlastně zkoumat, jak se na ní ptát a co od analyzovaných primárních zdrojů očekávat. Jelikož výsledkem mnohonásobných intersubjektivních procesů generujících hierarchickou síť identit je i stejně komplexní síť alterit, konstruovaných odlišností, identita může být do jisté míry považována za jejich negativní otisk, i když tomu tak zajisté není absolutně. Přestože existují konceptualizace identit, které se opírají převážně o alterity, vzájemná závislost obou konstruktů si vynucuje brát v praxi v potaz oba. Zjednodušeně řečeno, o identitě mohou stejně dobře informovat tvrzení o tom „jací jsme“ i „jací nejsme“.⁶⁷ Zahrnutí obou stran pomyslné mince s sebou přináší důležité výhody pro empirickou praxi. Zdá se, že verbalizace či diskurzivní manifestace alterity, prohlášení i „o těch druhých“, by ve zdrojích mohla být mnohdy dostupnější než snaha o zachycení projevů o sobě samých ze strany entit, které

⁶⁶ Podle Tavoryho a Timmermanse je nejproduktivnějším prostředkem kvalitativního výzkumu abduktivního typu zkoumání variací – a) instanční (datové sady), b) časové a c) intersituační. Lze zmínit, že předložený výzkum nachází příslušné paralely ke kategoriím variací v různých a) narativech či médiích, b) diachronním zaměření výzkumu a c) ve sledování různých aktérů. Iddo Tavory a Stefan Timmermans, *Abductive Analysis: Theorizing Qualitative Research*, Illustrated edition (Chicago: University of Chicago Press, 2014), 27–49, 72–80, 121–30. Je třeba zmínit, že autoři vychází z pragmatické teorie Charlese S. Peirce, jak v návaznosti na jeho nástin abduktivní analýzy, tak struktury semiózy. Charles Sanders Peirce a Patricia Ann Turrissi, *Pragmatism As a Principle and Method of Right Thinking: The 1903 Harvard Lectures on Pragmatism* (Albany: State University of New York Press, 1997).

⁶⁷ Parafraze na Jenkins, *Social Identity*, 18–23. Obdobný názor vyjadřuje například Brewer, „Optimal Distinctiveness, Social Identity, and the Self“.

jsou nositeli identit, tedy „o nás“.⁶⁸ Projevy identit i alterit mohou být ve zkoumaných zdrojích zároveň reprezentovány v implicitní podobě, úkolem zvolených metod diskurzivní analýzy je právě odhalit to, co se skrývá pod na první pohled viditelnou vrstvou textu. I při dostatečné znalosti kontextu pak představuje poměrně zajímavý úkol tyto fragmenty složit do uceleného obrazu, jenž představuje výsledek předkládaného výzkumu. Zkoumání sebeidentifikace a sebevymezení se prostřednictvím projekce na druhé tak může ukázat, nakolik je diskurz regionální identity skutečně tolerantní, integrující a akceptující diverzitu a odpovídá nebo neodpovídá představeným teoretickým modelům.⁶⁹

⁶⁸ Na první pohled až zarážejícím způsobem jednoduchou, ale ve výsledku pro výzkum produktivní dichotomii použila přímo v názvu své knihy o metodologii zkoumání těchto fenoménů již citovaná Wodak, *'Us' and 'Them'*.

⁶⁹ Roberts, *Alterity and Narrative*, 1–10.

1.3. Region a jeho identita

Předchozí kapitola již naznačila, že identitu lze jako teoretický koncept i fenomény, jež popisuje, vnímat velice široce. V předkládaném výzkum je předmět zájmu specifikován jako diskurzivně konstruovaná identita navázaná na (v případě Transylvánie) neinstitucionalizovaný, „vernakulární“ region (více k administrativnímu dělení Rumunska mapa č. 3 v příloze 4), jde o případ, jenž odpovídá modelům a typologiím rozpracovaným v různých sociálně-geografických výzkumech souvisejících především s formálními aspekty analýzy regionálních identit.⁷⁰ Soudobé studie v této vědní oblasti pak zpracovávají problematiku regionálních identit z hlediska jejich teoretického pojetí jako konstruktů, fenoménu sociální praxe a interakce, tedy obdobným způsobem, jaký byl představen v případě obecné konstrukce identit v kapitole 1.2.⁷¹

Anssi Paasi, který patří k nejznámějším autorům věnujícím se problematice regionalismu a diskurzivní konstrukce regionů, vychází stejně jako mnoho dalších z premisy, že regiony, jejich vymezení ani regionální identity nejsou fenomény stálé. Naopak, jsou to konstrukty dynamické, závislé na vnějších i vnitřních faktorech a jejich proměny často odrážejí mocenské spory, odehrávající se i prostřednictvím diskurzů formujících tyto konstrukty.⁷² Ty se tak stávají součástí identitárních komplexů, které mohou sloužit jako dynamická základna využívaná jak opozičním (progresivním) tak i hegemonickým, *status quo* zastávajícím politickým proudem a na něj navázaným diskurzem. Odpovídajícím způsobem chápe diskurzivní soupeření ohledně transylvánské regionální identity i předkládaná práce, která považuje regionální diskurz za nehegemonický a progresivní a diskurz státní za hegemonický a

⁷⁰ Ze studií, které otevřely diskuzy o této problematice např. Terry G. Jordan, „Perceptual Regions in Texas“, *Geographical Review* 68, č. 3 (1978): 293, <https://doi.org/10.2307/215048>.; Wilbur Zelinsky, „North America’s Vernacular Regions“, *Annals of the Association of American Geographers*, č. 1 (1980): 1–3.

⁷¹ Vainikka, „Reflexive Identity Narratives and Regional Legacies“, 522–525. Toto téma je rozvíjeno i v českém akademickém prostředí, např. Zdeněk Kučera, Pavel Chromý, a Magdalena Fialová (Kašková), „Místo a značka: place branding a problémy jeho konceptualizace“, *Informace ČGS* 35, č. 2 (2016): 1–16; Miroslav Šifta a Pavel Chromý, „The Importance of Symbols in the Region Formation Process“, *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* 71, č. 2 (b.r.): 98–113; Michal Semian, *Regions through time and space: Problem of regionalization*, Dizertační práce (Univerzita Karlova, 2016), <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/95506/>.

⁷² Anssi Paasi, „The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’: Theoretical Perspectives and Empirical Observations on Regional Dynamics in Europe“, *Review of International Studies* 35, č. S1 (únor 2009): 136, <https://doi.org/10.1017/S0260210509008456>.

konzervativní. Paasi zdůrazňuje, že v případě rozvoje regionální identity jakožto opozičního diskurzu se jedná o proces, jehož výsledkem může být zpochybnění hegemonických narativů za pomoci identifikačních elementů a rozličných regionálních narativů obsažených v příslušném diskurzu.⁷³ V souladu s Paasiho teoretickými východisky přináší rozbor diskurzu konstruujícího regionální identitu Transylvánie a jeho narativů odpovědi na první, druhou a třetí výzkumnou otázku této práce (*Představoval diskurz transylvánské regionální identity v Rumunsku mezi lety 1989 a 2014 inkluzivní a tolerantní alternativu vůči hegemonickému nacionalismu? Jaké identifikační elementy transylvánskou regionální identitu konstruovaly? Jak se vyvíjela vnitřní dynamika diskurzu regionální identity?*).

Vedle obecných mechanismů působících ve vztazích konstruktů a identit a diskurzivního soupeření se Paasi blíže věnuje i analytické aplikaci konceptu regionální identity. Navrhuje analyticky rozlišovat mezi konstruktem „identity regionu“ (*identity of a region*) a „regionální identitou (regionálním vědomím)“ jeho obyvatelstva (*regional identity – regional consciousness*), do jisté míry se tedy jedná o funkcionální specifikaci v podobném ohledu, jakou pro obecné zkoumání identit navrhoval Brubaker a Cooper (kapitola 1.2.). V prvním případě se jedná o charakterizaci regionu samotného, konstrukci jeho identity a alterity, ve druhém pak o identifikaci obyvatelstva s daným regionem.⁷⁴ Tato konceptualizace by z hlediska schématu hierarchie identit, uvedeném v kapitole 1.2. (obr. 6), zhruba odpovídala v prvním případě úrovni obecné transylvánské regionální identity a v případě druhém regionální identifikaci jednotlivých etnolingvistických skupin. Je třeba poznamenat, že dělicí linie mezi oběma výše popsanými dimenzemi je v diskurzu mnohdy implicitní či nejasná, toto rozlišení je v práci aplikováno pouze při interpretaci výskytů zcela zjevných. Pod identitou regionu je na jednu stranu možné představit si archetypální regionalismus („Transylvánie je krásná země“), který není obtížné rozpoznat. V praxi se však ukazuje, že je z převážné části konstruována jeho vlastním obyvatelstvem, tudíž identifikace sebe sama prostřednictvím určitých charakteristik může plnit několik funkcí současně. Konstruování identity obyvatelstva regionu („Transylvánci jsou chytrí“), promítající se do identity regionu (→, Obyvatelstvo Transylvánie je chytré“) může hrát i roli

⁷³ Paasi, „Region and place“, 477; Paasi, „The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’“, 132.

⁷⁴ Paasi, „The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’“, 141.

sebeidentifikace s regionem (→„Jsme chytrí, protože jsme Transylvánci“ / →„Jsme Transylvánci, jelikož jsme chytrí“).⁷⁵ Předkládaná práce se nadále přidrží využívání termínu regionální identita v jeho obecném smyslu, zastřešujícím oba rozměry vymezené Paasim.

Regionální studia poukazují i na skutečnost, že konec studené války, který plní roli časového ohraničení výzkumu v této dizertační práci, má smysl považovat za významný milník pro studium regionů. Další finský sociální geograf Joni T. Vainikka k diachronní dynamice regionálních identit uvádí, že klasický nacionalismus 19. století vygeneroval „velké“ narativy národní (potažmo územní) jednoty, které regionalismům nepřály. S tím, jak je však tento typ hegemonického diskurzu podrobován stále větší kritice, uvolňuje se výrazněji prostor pro obrodu regionalismu. Obzvláště změna geopolitického paradigmatu a spojená s pádem komunistických režimů ve východní Evropě byla doprovázena obrodou regionálních identit v jeho jednotlivých zemích, která postupně sílila. Obdobnou tendenci lze očekávat i v případě Transylvánie a empirické poznatky této práce se jí zdají potvrzovat.⁷⁶

V diskuzi o regionálních identitách v kontextu přechodů k demokracii se v devadesátých letech 20. století etabloval přístup Nového regionalismu (*New Regionalism Approach*, NRA), jenž nahlíží na regiony jako na prostor pro reakci na globální výzvy ekonomického charakteru, naplnění vnímaných potřeb realizace politicko-administrativních změn v jednotlivých existujících státech i jako odpověď na nedostatek kompetencí ze strany centralizovaných státních správ. NRA klade důraz právě na konstruování nových regionů v souvislosti s proměnami globálního paradigmatu a pnutím mezi úrovní lokální, regionální, národní a globální. Jak však Paasi poznamenává, silná vazba Nového regionalismu na ekonomické otázky posouvá badatele k hledání jiných cest a širší konceptualizaci, což naznačuje termínem „nové geografie regionu“ (*new geography of the region*).⁷⁷

⁷⁵ Tento konkrétní příklad čerpá z jednoho z analyzovaných textů. ID270_A_1.12.2008_-29_P6_SRG_I3.

⁷⁶ Diskurzivním posunům regionálních a lokálních identit v přímé souvislosti s pádem komunismu v Rumunsku se na příkladu Banátu a Temešváru věnuje například Irina Diana Mădroane, „The Role of Multiculturalism in the Discursive Rescaling of an Eastern European City“, *Mobilities* 7, č. 1 (1. únor 2012): 33–52, <https://doi.org/10.1080/17450101.2012.631810>. Vainikka, „Reflexive Identity Narratives and Regional Legacies“, 524–525.

⁷⁷ Paasi, „The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’“, 128.

Snaha hledání nového přístupu souvisí s diskuzí o kategorizaci formálních podob regionálních identit. Jednu část této diskuze je možné považovat za debatu o charakteristice regionálních diskurzů na základě jejich ideového „programu“. Paasi totiž nezavrhuje „starý regionalismus“, vůči kterému se Nový regionalismus vymezil, jakožto argumentační strategii, která v regionálním diskurzu obhajuje existenci a posilování regionů na základě jisté historické logiky, oba mohou podle Paasiho působit souběžně. Představa o nesmiřitelnosti těchto variant diskurzů regionálních identit neplatí absolutně, i tento výzkum ukazuje, že v případě Transylvánie je možné zaznamenat oba typy regionalismu, jak „nový“ tak „starý“. Druhou částí diskuze o regionálních identitách je pak charakteristika samotných regionů, významná především z pohledu komparativních výzkumů. Klíčovým parametrem je v tomto ohledu nejen pro Paasiho aspekt institucionalizace regionů, opět závislý na diskurzu, který takový proces zaštití. Vrcholem progresivního vývoje narušujícího dosavadní centralistickou hegemonii by podle něj mělo být „etablování“ (*establishment*) regionu, který *de facto* funguje a je *de iure* akceptován jako administrativně-správní jednotka.⁷⁸ V případě Transylvánie se zdá, že i když tento region zůstal v administrativní dimenzi i po roce 1989 deinstitucionalizován, tak v rovině symbolické, diskurzivní naopak zažil období postupného rozkvětu. I díky tomu zůstává symbolická konstruovaná hranice přítomná a slouží jako fundamentální prvek pro konstruování jeho identity a alterity.⁷⁹ Paasiho terminologií by bylo Transylvánii možné kategorizovat jako „starý region“ (nesouvisí se „starým regionalismem“ jakožto typem diskurzu, pouze vyjadřuje historickou přítomnost konstruktů či institucionalizovaného útvaru) s „měkkými hranicemi“ (tedy do jisté míry nejednoznačnými, fluidními, jak bylo uvedeno v kapitole 1.1.).⁸⁰

⁷⁸ V popředí teoretického zakotvení kritiky hegemonických státních diskurzů (asociovaného s realistickou větví studia mezinárodních vztahů) stojí pak Nový regionalismus, mezi jehož zakladatele patří Fredrik Söderbaum a Björn Hettne, „The New Regionalism Approach“, *Politeia* 17 (1. říjen 1998): 2–7. Zimmerbauer a Paasi, „When old and new regionalism collide. Deinstitucionalization of regions and resistance identity in municipality amalgamations“, 31–32. Anssi Paasi, „From bounded spaces to relational social constructs: Conceptualisation of the region in geography“, in *The Multidimensionality of Regions in World Politics*, ed. Paul J. Kohlenberg a Nadine Godehardt (London: Routledge, 2020), 19–21.

⁷⁹ K funkci hranic ve vztahu k identitám více například Lud'a Klusáková, „‘A European on the Road’: in pursuit of ‘Connecting Themes’ for Frontiers, Borders and Cultural Identities“, in *Imagining Frontiers, Contesting Identities*, Lud'a Klusáková a Steven G. Ellis (Pisa: Edizioni Plus, 2007), 1–5.

⁸⁰ Paasi, „The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’“, 134–36.

V souvislosti s diskuzí o hranicích Transylvánie lze zmínit poněkud stranou hlavního konstruktivistického proudu stojící pojetí historických regionů prostřednictvím koncepce „fantomových hranic“ (*phantom borders*). To se soustředí především na hledání empirických důkazů přetrvávání sociálně-kulturních rozdílů podél již neexistujících administrativních dělení. Zaměřuje se při tom jak na antropologický rozměr, které již neexistující hranice historických zemí mohou mít, tak například na korelace s volebním chováním a politickými preferencemi obyvatel daných regionů.⁸¹ Ač zajímavý svým empirickým zaměřením a pojetím ne nepodobným některým tématům, jimž se věnuje i tato práce, je tento přístup problematický z hlediska hledání *path-dependency* podél statických hranic (které se i v průběhu dějin více než často měnily) a v „huntingtonovském“ nacházení argumentační opory v konstruovaných civilizačních zlomech. Například Béatrice von Hirschhausen tak v kontextu Rumunska hledá stopy habsburského vlivu jako delimitační faktor mezi Banátem a Olténií. Jak tato autorka uvádí, programem studií „fantomových hranic“ je sice usmířit přístupy strukturálních kauzalit a konstruktů identit, ale jí rozebíraná empirická výseč se zdá příliš úzká a zplošťující z hlediska vnímání vlastní historické dynamiky vývoje regionů a identit.⁸² Výsledky předkládané dizertační práce například poukazují na to, pro samotný regionální diskurz širší Transylvánie v postkomunistickém období nebyla habsburská minulost až tak prominentní, jak se může pro interpretaci soudobé reality zdát například z pohledu historika, Svým způsobem pak může výše uvedený přístup konstruovat vlastní exogenní podobu regionálních identit, které jsou sice naplněny relevantními tvrdými „daty“ a faktory, ale zakládají osvětlení kauzalit pouze na historických argumentech, nevypovídají tedy příliš o regionálních identitách pocházejících „zevnitř“, konstruktech podmíněných soudobými souvislostmi. Přestože tato práce nepopírá platnost úvahy, že určité regionální fenomény objektivně existují nezávisle na diskurzu (např. lidová, sakrální a reprezentativní architektura, s níž pracuje

⁸¹ von Löwis Sabine, „Phantom Borders in the Political Geography of East Central Europe“; von Hirschhausen, „The Heuristic Interest of the Concept of ‚Phantom Borders‘ in the Understanding of Cultural Regionalisation“; Mykola Dobysh a Boris Yatsenko, „Borders, Constituency Politics, and ‘Our Man’ Voting in Electoral Geography of Ukraine“, *Belgeo. Revue Belge de Géographie*, č. 2 (2. leden 2020), <https://doi.org/10.4000/belgeo.38851>; Jańczak Jarosław, „Phantom Borders and Electoral Behavior in Poland Historical Legacies, Political Culture and Their Influence on Contemporary Politics“, *Erdkunde* 69, č. 2 (1. duben 2015): 125–37; Šimon Martin, „Measuring Phantom Borders: The Case of Czech/Czechoslovakian Electoral Geography“, *Erdkunde* 69, č. 2 (1. duben 2015): 139–50.

⁸² von Hirschhausen, „The Heuristic Interest of the Concept of ‚Phantom Borders‘ in the Understanding of Cultural Regionalisation“.

von Hirschhausen), je to právě diskurz, který jim přiděluje význam a prosazuje příslušnou interpretaci.

Smyslem řečeného není popřít vliv historických faktorů na regionální identity, jak ukazuje příklad Paasiho, ale i této dizertační práce, která se významu dějinných událostí z pohledu regionálního diskurzu také věnuje. Otázkou pro regionální studia zůstává spíše jak s těmito diskurzivními elementy nakládat. Teze o antagonistickém vztahu hegemonických národních států a nacionalismu jako produktu „klasické“ modernity na straně jedné a regionalismů a regionálních identit na straně druhé, projevujících se především v souvislosti s koncem studené války, není přijímána úplně jednoznačně. Španělský politický geograf Xosé Manoel Núñez upozorňuje na to, že obzvláště v západoevropském kontextu byly regionální identity programově využívány k prosazení hierarchicky vyšších národních identit, docházelo tak k jisté amalgamizaci vertikálního typu. Poukazuje při tom na model „uhnížděných identity“ osvětlených v kapitole 1.2. a předpokládanou vzájemnou inkluzivitu mezi identitami hierarchicky vyššími-národními a nižšími-regionálními. Jak zároveň uvádí, oba modely vztahů národních a regionálních identit, jak inkluzivní, tak exkluzivní, jsou empiricky pozorovatelné, záleží tedy na specifickém kontextu konkrétních případů. V případě Transylvánie by se z Núñezovy perspektivy mohlo jednat o situaci, kterou připodobňuje k Hrochovu „zemskému patriotismu“, tedy k předmoderní identitě multietnických historických regionů. Zkoumaná regionální identita je však průběžně diskurzivně konstruována v soudobých podmínkách a zasazena do širšího rámce národních identit, tento výklad tudíž nelze přijmout.⁸³

Idea regionálních identit bez národů, kterou zmiňuje v souvislosti s Hrochem i Núñez, není v literatuře o regionech zcela ojedinělým konceptem. Při pohledu na empirické studie operující s obdobnými otázkami historických, „starých“ symbolických regionů a identit alternativních vůči těm národním se ukazuje, že operují vesměs s konceptem identit nenárodních, právě ve smyslu před-národním.⁸⁴ Jakkoliv se taková

⁸³ Xosé Manoel Núñez, „Autonomist Regionalism within the Spanish State of the Autonomous Communities: An Interpretation“, in *Identity and Territorial Autonomy in Plural Societies*, ed. William Saffran a Ramón Maíz (New York: Routledge, 2013), 121–24. Hroch, *Social Preconditions of National Revival in Europe*, 140–41.

⁸⁴ Například Tara Zahra, *Kidnapped Souls: National Indifference and the Battle for Children in the Bohemian Lands, 1900–1948*, 1 edition (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2011); James Bjork,

myšlenka může pro ideály tolerance, multikulturality a diverzity překonávající vypjatý nacionalismus ze strany hegemonického „národního“ diskurzu zdát lákavá, obdobné pojetí transylvánské regionální identity by neodpovídalo parametrům tohoto případu. Jeho aplikace by představovala anachronismus, tematicky i funkcionálně, neboť konstrukt transylvánské regionální identity operuje po roce 1989 ve zcela odlišném diskurzivním a společenském kontextu, v němž jsou entolingvistické identity pevně etablovány i v návaznosti na předmoderní dějinné epochy. Regionální identita je pouze jednou složkou komplexu kolektivních identit jejích nositelů. Nepředstavuje tudíž model primárně a-etnický, ale spíše model komplementární, který zpochybňuje platnost alterit produkovaných národním hegemonickým diskurzem a konstruovaných za symbolickou hranicí regionu Transylvánie.

Teoretických modelů regionálních identit zasazených do soudobého kontextu a aplikovatelných na případ Transylvánie nabízí vedle Paasiho obecných a široce přijímaných východisek odborná literatura několik. Politologové Marc Guinjoan a Sandra Bermúdez nastiňují na základě širšího rozboru různých teoretických prací následující výchozí typologii, která představuje v sociálně-geografické literatuře převládající modely: 1. Regiony nespécifické („nedistinktivní“); 2. Regiony kulturní; 3. Regiony menšinově-národnostní. Regiony lze s jejím využitím klasifikovat dle intenzity regionálních identit, určované pomocí míry jejich institucionalizace a specifičnosti místního obyvatelstva.⁸⁵ Zatímco ve třetím případě (jak ostatně vyplývá z názvu) se předpokládá vyhraněná národnostní aspirace menšinové skupiny, která tvoří podstatu regionální identity, v prvním pak regionální identita plně souzní s identitou národní a není reprezentována zásadními odlišnostmi. Transylvánskou regionální identitu by bylo na první pohled možné nejspíše zařadit do skupiny identit kulturních regionů, vyplňujících prostor mezi předchozími dvěma. Kulturní regiony jsou podle této typologie charakteristické „institucionální konstrukcí, jež reflektuje společnou historii a některé sdílené hodnoty a v níž se institucionální praktiky stávají esenciálními pro

Neither German Nor Pole: Catholicism and National Indifference in a Central European Borderland, 1st edition (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2008).

⁸⁵ První typ označují v originále za *non-distinctive regions*. Guinjoan a Bermúdez, „Nested or Exclusive?“, 6–7. Jedná se o příklad „denotativní typologie“, která zprostředkovává charakteristické označení empirických případů na základě vybraných parametrů. John S. Ahlquist a Christian Breunig, „Model-based Clustering and Typologies in the Social Sciences“, *Political Analysis* 20, č. 1 (2012): 92–95.

reprodukcí regionu a jeho sociálního vědomí. Tyto regiony mohou disponovat etnickými, lingvistickými nebo náboženskými charakteristikami, jež je odlišují od zbytku státu. Ve výsledku se distinktní regionální kultury mohou udržovat a poskytovat základ pro hodnoty a politické preference, jež se mohou lišit od dalších regionů nebo širší národní komunity.“ Z větší části citovaná pasáž velmi přesně odpovídá i parametrům zkoumaného případu, otázkou zůstává zmínka o institucionálním zázemí udržování regionální identity. I z důvodu neexistence institucionálních praktik v užším slova smyslu, jež by tuto funkci na počátku procesu přechodu k demokracii naplňovaly, práce poukazuje na to, do jaké míry se tak dělo i bez jejich záštity.⁸⁶

Guinjoan a Bermúdez dále uvádějí, že tyto prvky identity kulturních regionů mohou být základem pro vznik politických stran, ale že sdílená, hierarchicky nadřazená hegemonická identita zabraňuje rozvoji koncepcí, které by s ní byly ve vzájemném konfliktu. Tedy jinými slovy, že identita kulturních regionů je podřízená národně-státní inkluzivním způsobem – tato teze se zřetelně opírá o koncept uhnížděné identity. Etnické skupiny kulturního regionu si podle tohoto modelu udržují své vlastní národní identity současně s regionálními. Ať už v případě skupin s uhnížděnou inkluzivní (Rumuni), či exkluzivní identitou (Maďaři, Němci), by tyto dva rozličné modely neměly být s hegemonickou národně-státní identitou v konfliktu, aby tak ideální typ kulturního regionu došel naplnění. Guinjoan a Bermúdez ve svém výzkumu vyslovují tezi, že identita kulturních regionů v praktickém ohledu nezapřičiňuje antagonismus vůči centrální vládě na národní úrovni. S touto druhou sadou tvrzení popisujících funkcionální implikace identity kulturních regionů je již možné polemizovat ve větší míře než s charakteristikou předchozí.⁸⁷

Na jedné straně nelze jednoznačně tvrdit, že regionální-uhnížděná identita bývá plně podřízená identitě národní. To by v případě Transylvánie a místních Rumunů znamenalo důsledné uplatňování státního hegemonického diskurzu a v podstatě nemožnost formulace regionálního diskurzu v podobě, s níž počítá tato práce, ani by

⁸⁶ Guinjoan a Bermúdez, „Nested or Exclusive?“, 6. Dále Paasi, „The Institutionalization of Regions“; Bickerton a Gagnon, „Regions“.

⁸⁷ Guinjoan a Bermúdez, „Nested or Exclusive?“, 6–7; Michael Keating, *Nations against the State: The New Politics of Nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland* (Palgrave Macmillan UK, 1996), <https://doi.org/10.1057/9780230374348>; Marilyn B Brewer, „Multiple Identities and Identity Transition: Implications for Hong Kong“, *International Journal of Intercultural Relations* 23, č. 2 (1. březen 1999): 187–97, [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(98\)00034-0](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(98)00034-0).

nebylo možné uvažovat o existenci politických iniciativ, jež by tento antagonismus reprezentovaly. Na straně druhé samotná multietnicita také představuje parametr, s nímž výše uvedená charakteristika pracuje nedostatečně, neboť skupiny s exkluzivní identitou izoluje od možnosti nekonfliktní politické realizace jejich preferencí. Regionální identita jednotlivých skupin odvíjející se od konceptualizace kulturního regionu by při přijetí výše uvedených pravidel v důsledku jejich vzájemného nesouladu donutila region na základě rozličných priorit jednotlivých skupin obyvatel k vnitřnímu rozkladu.⁸⁸ V reakci na toto je tedy třeba uvážit i jiný model, další typ, reprezentující situaci, v níž samotný hodnotový rámec umisťuje regionální identitu a region Transylvánie do prostoru mezi typy č. 2 a 3. Jedná se tedy transetnickou autochtonní regionální identitu, která je politicky manifestována a může se dostat do sporu s národně-státními identitami a mocenskými strukturami, ale zároveň díky její národnostní pluralitě není vymezená ostrou etnickou hranicí a její podstatou není ani jedna konzistentní odlišná exkluzivní národní identita. Přestože se jedná pouze o obecnou typologii, která vystihuje některé základní charakteristiky regionálních identit, nelze její vymezení plně přijmout. Je proto nezbytné podívat se na transylvánskou regionální identitu v blízkém detailu, aby tak bylo možné posoudit všechna podstatná hlediska.

Odborné studie věnující se blíže soudobému regionu Transylvánie a s ní spojeným identitám, přímo zasazené do oboru regionálních studií, nebo z něj částečně čerpající, se otázkou regionální identity věnují povětšinou spíše okrajově, nebo pouze jejím aspektům některým aspektům. Podobné otázky týkající se vyvrácení stereotypu o konfliktnosti vztahů mezi Rumuny a Maďary si kladla především starší práce sociální psycholožky Aliny Mungiu-Pippidi, která naznačuje podobná východiska funkce regionální identity jako předložená práce a zaměřuje se převážně na střední úroveň identit, tedy národní-regionální.⁸⁹ Rumunský politolog Radu Săgeată se stejně jako řada dalších autorů

⁸⁸ Je možné představit se fragmentaci regionu dle jednotlivých preferencí národní identity tak, jak k tomu došlo v Bosně a Hercegovině. V případě Transylvánie by bylo možné uvažovat o Sikulsku, jako o vnořeném regionu menšinově-národnostním, zbylé území však po roce 1989 obdodné charakteristiky nevykazuje, i díky tomu, že disponuje etnicky smíšenou populací. Miklós Bakk a Alpár Zoltán Szász, „Conflict and Convergence: Regionalisation Plans and Autonomy Movements in Romania”, *European and Regional Studies* 1, č. 1 (2010): 24–28; Aron Coceancig, „The Szekler Identity in Romania after 1989”, *RSP*, č. 46 (2015): 218–28.

⁸⁹ Vyhází při tom z poměrně omezeného vzorku interview a jednoho dotazníkové šetření, které její výzkum pevně situují do roku 1999. Implicitně se diskurzem regionální identity ve své podstatě také zabývá, i když ho takto nekonceptualizuje, Mungiu-Pippidi, *Transylvania subiectiva*, 67–84.

zabývá otázkou soudobých regionů z funkcionálního pohledu na celkové administrativní dělení Rumunska, reprezentuje tedy přístup blízký Novému regionalismu. Obzvláště se vstupem Rumunska do EU v roce 2007 nabyly tyto myšlenky na významu v kontextu integrace země do evropského systému regionálního dělení a regionální reprezentace.⁹⁰ Práce například Miklóse Bakka, maďarského politologa z Transylvánie, představují proud bádání, který klade důraz na funkci regionalismu jako prostředku pro prosazení kulturní a samosprávné autonomie pro individuální menšinové etnické skupiny, nejčastěji zmiňovaným je v souvislosti s Transylvánií případ Sikulů.⁹¹ Převážná část odborné literatury o Transylvánii a regionálních identitách se pak věnuje právě historickým kontinuitám a jejich aktualizaci, do jisté míry se tak blíží starému regionalismu, i když většina autorů v současnosti konceptualizuje tento fenomén jako regionální diskurz.⁹² Maďarská politoložka původem z Rumunska, Edina Lilla Meszaros pak přímo upozorňuje na prolínání nového a starého regionalismu při konstruování regionálních identit severozápadní části Rumunska, stejně jako mnozí další tedy navazuje na Paasiho myšlenky.⁹³ Přes uvedená východiska přítomná v akademické diskuzi je však obtížné nalézt publikaci, která by si kladla za cíl pojmout celou šíři různých aspektů transylvánské regionální identity a zároveň ji vedla ve středu pozornosti jako hlavní předmět výzkumu.

Za účelem vyplnění této mezery prostřednictvím podrobné analýzy regionálního diskurzu se práce obrací k Paasim zmiňovaným narativům, které mohou pomoci ve

⁹⁰ Radu Sageata, „A Proposal for Romania’s Administrative Organization Based on Functional Relations in the Territory”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, č. 46 (2015): 178–96; Benedek, „Administrative Dezentralisierung, Regionalisierung Und Regionalismus in Den Transformationsländern Am Beispiel Rumäniens”; Gratian Mihailescu, „The Role of European Regions in 2014” - A State of Play of Subsidiarity and Multilevel Governance in Europe - Romanian Case”, *Assembly of European Regions Study on Regionalism*, 2014.

⁹¹ Bakk a Szász, „Bakk, Miklós and Szász, Alpár Zoltán”; Coceancig, „The Szekler Identity in Romania after 1989”; Petru Szedlacek, „Instrumentalizing Szeklerland Autonomy through Szekler Memory Sites and Rites in Post-1989 Romania”, *Culture*, č. 9 (2015): 39–50.

⁹² Stefano Bottoni, „National Projects, Regional Identities, Everyday Compromises Szeklerland in Greater Romania (1919–1940)”, *Hungarian Historical Review* 2, č. 2 (2013): 477–511; Radu Sageata, „Mediaeval Administrative-Territorial Structures on the Present Territory of Romania”, viděno 18. března 2021, <https://www.academia.edu/16016262/>; Gabor Egry, „Minority Elite, Continuity, and Identity Politics in Northern Transylvania: The Case of the Transylvanian Party”, in *Cultural Dimensions of Elite Formation In Transylvania (1770–1950)*, ed. Viktor Karády a Borbála Zsuzsanna Török (Cluj: CRDE, 2008), 186–215.

⁹³ Meszaros a Brie, „Regionalization and Historical–Cultural Dimension of Northwest Romania”.

strukturované podobě nastínit konstruovaný obsah regionální identity. Přímo v kontextu Transylvánie se této otázce podrobně věnoval v úvodu práce zmíněný rumunský historik Sorin Mitu, který se obrací k teoretickým konceptům „imagologie“ (v podstatě studia obrazů a stereotypů) a to konkrétně „symbolickým geografíím“.⁹⁴ Formuluje při tom obecný model čtyř typů narativů, které podle něj konstituují regionální identity, jsou jimi: a) *eticizace prostoru*, která nabývá absolutní platnosti z hlediska času; b) *esencializace a naturalizace diferenciacních znaků*; c) *podpora hodnotových tropismů* – zaštiťujících globálních stereotypů; d) *konstrukce historické genealogie*, jakožto zdůvodňování stavu věcí. Tato typologie je tedy zaměřená převážně na symbolickou dimenzi konstruování regionálních identit, je aplikovatelná i na zkoumaný případ a na něj navázanou obsahovou analýzu diskurzu regionální identity. Již na první pohled je však patrné, že se Mituem jmenované typy narativů určitým způsobem vzájemně prolínají.

Pokud se týká *eticizace prostoru*, je možné ji považovat za jeden z jádrových elementů transylvánské regionální identity, i když v poněkud posunutém smyslu. Transylvánie je v první řadě objektem hegemonických etnocentrických diskurzů z maďarské i rumunské strany, které ji považují za „od nepaměti“ esenciálně maďarský či rumunský prostor (zde se tento narativ prolíná s posledním typem, *historickou genealogií*). Třetí, pomyslný neutrální tábor v této polemice pak klade důraz na skutečnost, že Transylvánie je již od dob, ze kterých jsou k dispozici nejstarší písemné prameny, především kontinuálně multietnický prostor. Území, které můžeme v širokém smyslu považovat za Transylvánii (zhruba 100 000 km²), dle posledního sčítání lidu stále obývá 10 různých početně relevantních etnických skupin, jejichž osídlení tu

⁹⁴ Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalitați, identitați*, 88–100. V souvislosti s touto konceptualizací se odkazuje na klasiky žánru jako Edward W. Said, *Orientalism*, 1st Vintage Books ed edition (New York: Vintage, 1979); Maria Todorova, *Imagining the Balkans*, Updated edition (New York: Oxford University Press, 2009); Larry Wolff, *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*, 1 edition (Stanford, Calif: Stanford University Press, 1994); Edward W. Soja, *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory* (Verso, 1989). Uvádí také domácí rumunské autory, kteří se zabývají obdobnými modely reprezentace, Marius Turda, „Aurel C. Popovici and the symbolic geography of the Romanians in the late Habsburg-Empire, 1890-1910“, *Revue Roumaine d' Histoire* 36, č. 1–2 (1997): 97–121; Sorin Antohi, *Imaginaire culturel et réalité politique dans la Roumanie moderne: Le stigmat et l'utopie: essais* (Paris: L'Harmattan, 2000). Sám Mitu se věnoval této oblasti i v knize, kterou napsal se svou manželkou, transylvánskou Maďarkou, o pohledu Maďarů na Rumuny v průběhu dějin Melinda Mitu a Sorin Mitu, *Ungurii despre romani. Nasterea unei imagini etnice* (Iași: Editura Polirom, 2014).

prokazatelně trvá již několik set let (k etnickému rozložení obyvatelstva více mapa č. 4 v příloze 4).⁹⁵

Uvedená skutečnost má však daleko hlubší důsledky, než by se mohlo na první pohled zdát. Koncept multietnicity disponuje potenciálem nahrazovat v diskurzu regionální identity monoetnickou apropiací a do určité míry se tak i děje. V tomto směru přispívá do debaty v kontextu Rumunska kromě již zmíněného Brubakera řada domácích rumunských, maďarských i německých autorů, kteří se ve vyšší míře než on věnují regionálním identitám. Melinda Dincă a Laurențiu Țîru se ve svém etnografickém výzkumu v banátské župě Timiș v letech 2004–2005 podrobně zaměřují na obsah a zdroje sociálního konstruktů regionální identity, vycházejí z teorií konstruování sociálních identit představených v předešlé kapitole. Z jejich pohledu je hlavním prostředníkem pro transfer identity ve fázi primární socializace rodina, která přenáší tradice obsahující i relativizaci pozice vlastní sociální skupiny k okolí. Zároveň empiricky prokazují, že tento mezigenerační přenos, který je i formou přenosu kolektivní paměti, do značné míry pracuje s tradicí a historicky založenými stereotypy. Do jisté míry tedy potvrzují přetrvávající význam starých regionalismů.⁹⁶

V případě regionální identity Transylvánie a přilehlých oblastí bylo tímto způsobem zajištěno čistě vernakulární přežívání regionální identity i přes nepříznivé ideologické tendence 20. století, během kterého panovala snaha proti ní ať už mediálními, edukačními nebo politickými prostředky zasahovat a úplně ji eliminovat. To ovšem není jejich jediné podstatné zjištění. Dincă a Țîru dále poukazují na to, že regionální sebeidentifikace a konstruování alterit jsou výrazně spojeny s předáváním stereotypů ohledně „vlastností“ všech obyvatel příslušného regionu, ale i těch žijících mimo region. Hodnoty kulturní a sociální vzdálenosti či blízkosti jsou pak podle nich

⁹⁵ Jsou jimi v pořadí dle počtu Rumuni, Maďaři, Romové, Němci, Srbové, Slováci, Bulhaři, Chorvaté, Židé a Češi. Kvůli tomu, že region Transylvánie administrativně jako neexistuje, nejsou k dispozici zcela spolehlivá data aktuální data. Pokud bychom se orientovali podle žup v oblasti širší Transylvánie, můžeme říci, že měla podle sčítání z roku 2011 přibližně 6,8 milionů obyvatel. Z nich 70 % představovali Rumuni a 18 % Maďaři. „Volumul II: Populația stabilă (Rezidentă) – Structura etnică și confesională; Recensământ 2011“, viděno 28. září 2018, <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>.

⁹⁶ Melinda Dincă a Laurențiu Țîru, „Regional and Ethnic Identity in the Rural Area of Timiș County, Romania.“

proměnnou závislou na frekvenci kontaktů mezi jednotlivými skupinami.⁹⁷ V sociální interakci pomyslným směrem mimo region Banátu jsou podle jejich výzkumu v rámci oblasti širší Transylvánie hodnoty vzájemné sociální blízkosti nejvyšší, což podporuje tezi o potenciální amalgamací „menších“ regionálních identit.⁹⁸

Ještě větší význam pro tuto práci má pak jejich tvrzení, že v hierarchii identit dostává v těchto interakcích mnohdy přednost ta regionální před etnickou.⁹⁹ Přesto, že výsledky výzkumu provedeného na menším prostoru rurální oblasti Banátu můžeme těžko absolutizovat, poukázaly na to, jak zásadní roli hraje multietnicita v regionální identifikaci v této oblasti. I proto bude předkládaná práce reflexi multietnicity sledovat jakožto možný ústřední narativ *eticizace prostoru* pro diskurz transylvánské regionální identity, která tak má potenciál být spíše než diskurzem „infranacionálním“, jak píše Mitu, diskurzem transnacionální či transetnické solidarity.¹⁰⁰ Pokud zároveň vezmeme v potaz význam sociální blízkosti v kombinaci s historickým zakotvením sebeidentifikace a konstruováním alterit, ale i na základ výsledků výzkumu můžeme též konstatovat, že pro transylvánskou regionální identitu jsou v tomto směru klíčové interakce především mezi místními Němci, Maďary a Rumuny jakožto nejvýznamnějšími aktéry v diskurzu.

Multietnicita se pak dozajista prolíná i narativem *esencializace a naturalizace diferenčních znaků*. Specifických atributů, které v případě Transylvánie plní tuto roli, je k dispozici poměrně široká paleta, od charakteristik politických dějin, přes jazykové a folklórní regionalismy, systém vzdělávání, fyzickou geografii (tolik významnou pro psychologizující etnogeografii Balkánu přelomu 19. a 20. století)¹⁰¹, po odlišné sociodemografické tendence a manifestace odlišných politických inklinací a preferencí. Z výzkumů Gabriela Bădeska a Paula E. Suma vyplynuly rozdíly mezi regionem

⁹⁷ K tomuto například i Bob Ives, Kathryn M. Obenchain, a Eleni Oikonomidou, „Ethnic attitudes of Hungarian students in Romania“, *Educational Studies* 48, č. 4 (2012): 331–46.

⁹⁸ Melinda Dincă a Laurențiu Țîru, „Regional and Ethnic Identity in the Rural Area of Timiș County, Romania.“, 129.

⁹⁹ Melinda Dincă a Laurențiu Țîru, 131.

¹⁰⁰ Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalități, identități*, 38. Kolektivní identitu chápou jako diskurz solidarity například Verta Taylor a Nancy E. Whittier, „Collective identity in social movement communities: Lesbian feminist mobilization“, in *Frontiers in social movement theory* (New Haven, CT, US: Yale University Press, 1992), 104–29.

¹⁰¹ O roli hor v Balkánské imagologii např. Ulf Brunnbauer a Robert Pichler, „Mountains as “lieux de mémoire”. Highland Values and Nation-Building in the Balkans“, *Balkanologie. Revue d'études pluridisciplinaires* 6, č. 1–2 (2002): 77–100.

Transylvánie a zbytkem Rumunska v oblastech demografických tendencí, občanské aktivity, aktivitě nevládního sektoru, ekonomické výkonnosti, etnické a náboženské toleranci aj., které vykazovaly pozitivnější hodnoty právě v Transylvánii a přilehlých oblastech. Jednak tato data ilustrují opačné tendence, než by bylo možné očekávat v potenciální zóně etnického konfliktu, ale zároveň naznačují potenciál k souběžnému nacházení konstruování regionální identity prostřednictvím modelů starého a Nového regionalismu.¹⁰²

O ideově odlišném prostředí v oblasti svědčí i volební výsledky, které pravidelně vybočují z celostátního průměru tím, že přesně opisují hranice širšího regionu Transylvánie, a to bez ohledu na jasnou národnostně orientovanou politickou preferenci maďarského obyvatelstva. Obvykle jsou místní voliči více nakloněni liberálním a pravicovým stranám, než je tomu ve zbytku země, což se nejvíce projevuje právě při prezidentských volbách, ve kterých etnicita není zcela dominantním faktorem.¹⁰³ Je tedy pravděpodobné, že regionální identita sehrává v rumunském politickém životě určitou roli. To bylo i jedním z důvodů podporujících rozhodnutí orientovat se při hledání jejích konstitutivních elementů na přesahy do politické sféry. Na rozdíl od přístupu „fantomových hranic“ však práce tyto proměnné jako doklad regionální identity neabsolutizuje, poukazuje na složitější podstatu procesů, které tyto efekty produkují a stejně jako Mitu, je nechápe jako projev esenciality elementů, s nimiž pracuje následující typ.

Třetí typ narativů konstrukce regionální identity nazývá Mitu *podporou hodnotových tropismů*. Ten v případě Transylvánie přímo navazuje na typ předchozí a souvisí s diskuzí, která stejně jako v mnoha dalších státech řeší otázku příslušnosti k vyšším jednotkám symbolických geografí, zda se Rumunsko, respektive Transylvánie nachází ve střední Evropě, na Balkáně, nebo vyplňuje mezeru v meziprostoru. Podrobný výklad diskurzivní reflexe těchto otázek by zabral příliš místa, přesto je vhodné mít na

¹⁰² Gabriel Bădescu a Paul Sum, „Historical legacies, social capital and civil society: comparing Romania on a regional level“, *Europe-Asia Studies* 57, č. 1 (2005): 117–33.

¹⁰³ Maďarští a další kandidáti reprezentující národnostní menšiny nemají zpravidla v prezidentských volbách šanci. Tento axiom byl však zcela popřen v prezidentských volbách roku 2014. O vítězství Klause Johannise bude pojednáno dále. Volební výsledky včetně map jsou k nahlédnutí zde „Autoritatea Electorală Permanentă“, viděno 28. září 2018, <http://alegeri.roaep.ro/>.

paměti, že jsou součástí diskuzí o identitě v předmětném regionu.¹⁰⁴ Zmíněná debata pracuje především s obecnými společenskými hodnotami, které mají mít v Transylvánii „západnější“, „civilizovanější“ parametry. Celospolečenskou relevanci „úniku na Západ“ prokazují i empirické výzkumy, jak dokládá například Tamás Kiss.¹⁰⁵ Naplno zde zároveň vstupuje do hry poslední typ narativů: *konstrukce historické genealogie*, který jako argumentační *basso continuo* podpírá všechny předchozí zmiňované konstrukty. Ať už je domnělý původ odlišností hledán v období uherského království, nezávislosti knížectví, přímého podřízení Vídni, nebo doby dualistické monarchie, interpretace a komparace těchto argumentů by vydala na samostatnou dizertační práci. Přesto, podrobnější pohled na odkazování na relevantní historické události a mýty v jednotlivých narativech pak ve stručné podobě představuje analytická část práce.

Mituova struktura konstitutivních narativů je v práci využita pro načrtnutí základních tematických východisek projevujících se v zastřešujícím konstruktu regionální identity. Uspořádání získaných poznatků do jednotlivých kapitol a podkapitol však přímo vyplývá z postupu analýzy hegemonického i regionálního diskurzu, organizovaného především chronologicky. Diskuzi nad Mituovou typologií narativů z hlediska zjištění vlastního empirického výzkumu se věnuje závěrečná interpretace.

Na rozdíl od doposud uváděných výzkumů realizovaných ve zkoumaném regionu empirická část předkládaného textu nečerpá z rozhovorů a dotazníků, ani z historických dokumentů, nýbrž z novin jakožto média dokumentujícího diskurzu reflektující v Rumunsku po roce 1989 regionální identitu, Metodám, jejichž pomocí je pak samotná analýza zdrojů řešená, se věnuje následující kapitola 2.

¹⁰⁴ Například Adrian Cioroianu, „The Impossible Escape. Romanians and the Balkans“, in *Balkan as Metaphor: Between Globalization and Fragmentation* (Cambridge (Mass.) and London: MIT Press, 2002), 209–33. V protikladu k němu se za ideovou rehabilitaci balkánské identity přimlouval Andrei Pleșu. Daniel Valentin Citirigă, „Romanian Elites as Makers of Central Europe Concept“, in *Elites and the South-East European Culture*, Iulian Boldea a Cornel Sigmirean (Edizioni Nuova Cultura, 2015), 302–306.

¹⁰⁵ Tamás Kiss, „Escaping the “Balkanizing” Gaze? Perceptions of Global and Internal Developmental Hierarchies in Romania“, *East European Politics and Societies* 20, č. 10 (2017): 1–31.

2. Metodologie výzkumu

Při bližším uvážení důsledků užívání pojmu identita a otázek zmíněných v předchozích kapitolách vyvstanou i otázky volby vhodné metodologie pro její zkoumání. Na tu je třeba klást nároky ve smyslu její kompatibility se zvolenou konceptualizací identity a cílem samotného výzkumu. Rizika možného zkreslení v podobě například přílišného zúžení spektra analyzovaných dat nebo jejich apriorní selekci se pak promítají jak do těch výzkumů, které na identitu a její bližší určení přímo cílí, tak i do těch, jež s identitou jako konceptem pracují v kontextu dalších témat.

Metodologické přístupy uplatňované při výzkumu identit a potenciálně využitelné při zkoumání tématu této práce se liší napříč spektrem nejrůznějších disciplín od antropologických a etnografických, přes psychologické až po sociolinguvistické. Pokud se zaměříme na ty vycházející z konstruktivistického chápání identity, bylo by možné velice obecně vytyčit dva hlavní proudy: první pracující na úrovni individualit – nositelů identit a druhý orientovaný na vrstvu nadosobní, kterou bychom mohli nazvat „diskurzem“, oba přístupy se však často, do jisté míry v případě tohoto diskurzu, překrývají. Metodologické odlišnosti mohou vyplývat i z charakteru zdrojů, jež oba typy výzkumů využívají, stejně jako úrovně, na niž se zaměřují. Oba přístupy pak definitivně spojuje zájem o jazyk jakožto hlavní (i když ne jediný) primární zdroj vlastního bádání. Jak k tématu ostatně uvádí britský sociolinguvista Norman Fairclough: „Sociální otázky jsou ... z části otázky diskurzu ... a pečlivá lingvistická a sémiotická analýza textů (např. novinových článků nebo reklamy) a interakcí (např. konverzací nebo interview) tudíž má svou roli v sociální analýze.“¹⁰⁶

K přístupu založenému na analýze diskurzu v tištěných zdrojích, tedy charakterem bližší druhému z obou výše uvedených, se pak uchyluje i předkládaná práce. Důvodem k této volbě bylo především vymezení tématu samotného, tedy snaha o sledování politické reflexe fenoménu regionální identity během poměrně dlouhého časového období, v dobovém kontextu a pokud možno napříč všemi různými segmenty populace či spíše politické reprezentace. S ohledem na konstruktivistické pojetí regionální identity, o které se tato práce opírá, dává zároveň její zkoumání prostřednictvím

¹⁰⁶ Předmluva v Ruth Wodak et al., *The Discursive Construction of National Identity* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999), nečíslováno.

diskurzu smysl i z teoretického hlediska. Otázka vztahu mezi regionální identitou na individuální úrovni, na kolektivní úrovni a diskurzem je chápána dialekticky, ve vzájemném působení jednoho na druhé, kdy diskurzivní konstrukt regionální identity zrcadlí vnitřní společenské tendence, jež zároveň diskurzy zároveň pomáhají nastavovat. Právě sledování diskurzivní roviny tohoto vztahu skýtá možnost analyzovat jeho diachronní dynamiku, tedy zda a jakým způsobem se proměňovala reflexe regionální identity v čase. V případě užití rozhovorů či dotazníků jako primárního zdroje by pak výsledkem byla sice ve vztahu k subjektům, domnělým nositelům identit, přímočará, avšak z hlediska časového statická sada dat, orientovaná následně spíše do oblasti metodologie narativní analýzy či sociologie. Zároveň by se takový výzkum musel vyrovnat s praktickými překážkami, minimálně extrémní časovou náročností, problematikou výběru a především nalézáním vhodných respondentů. Následující část si tedy klade za cíl blíže představit metodologii a zdroje, které poslouží k naplnění výzkumného záměru pomocí výše nastíněného přístupu.

2.1. Diskurzivní analýza

Volba diskurzivně orientovaného přístupu pro řešení předkládaného výzkumného záměru přináší několik důležitých aspektů, které by bylo možné rozdělit do tří oblastí: 1. konstitutivní teoretické otázky, které byly řešeny i v předchozí kapitole; 2. metodologické přístupy; a 3. problémy zdrojů a jejich interpretace, přičemž všechny jsou do značné míry vzájemně propojeny.

Prvotní úvaha nad tímto teoreticko-metodologickým komplexem se může zastavit již u samotného pojmu „diskurz“ a jeho chápání. Lingvista Henry Widdowson ve své eseji zpochybňující kritickou diskurzivní analýzu (adresované konkrétně Normanu Faircloughovi) celkem jednoznačně zformuloval výhrady sdílené mnoha dalšími: „diskurz je něco, o čem všichni mluví, aniž by vůbec s jakoukoliv jistotou věděli, co to vlastně je: je módní a zcela vágní.“¹⁰⁷ Do jisté míry lze s první částí tohoto

¹⁰⁷ Tato výtku evokuje debatu o identitě zmíněnou v minulé kapitole. Henry G. Widdowson, „Discourse Analysis: A Critical View“, *Language and Literature* 4, č. 3 (1. leden 1995): 158, <https://doi.org/10.1177/096394709500400301>.

tvrzení souhlasit. Tento pojem se od sedmdesátých let 20. století postupně stal téměř „parazitním“ výrazem širokého spektra akademických prací, které se zabývají lidskou společností. Příčina z nemalé části spočívá právě v tom, že diskurz jako teoretický koncept není možné zcela jednoduše definovat a vymežit, K celkové nejasnosti přispívá i fakt, že diskurz v širším slova smyslu označuje jakoukoliv „komunikativní událost“, ať už se jedná o konverzaci, psaný text nebo další prostředky a média lidské interakce.¹⁰⁸

Uvedená inflace však, tak jako u identit, automaticky nezakládá jeho analytickou neúčinnost či nepoužitelnost. V jádru tohoto „měkkého“ obalu se nachází v rámci diskurzivních studií (*Discourse Studies*) rozvíjená teorie a metodologie diskurzivní analýzy s veškerými variacemi.¹⁰⁹ Odpovědí na výše uvedenou kritiku a otázku, co je to tedy diskurz, bychom našli vícero. Kdybychom vyšli z obsáhlého díla zakladatele tohoto směru uvažování Michela Foucaulta, mohli bychom se pokusit o velice zjednodušenou definici v tom smyslu, že diskurz je rámec (soubor vzorců) produkující (formující a formulující) v těsném sepětí s mocí „vědění“ (*savior, knowledge*) a „pravdu“. Také jinak řečeno jedná se o praktiky, které formují objekty, o nichž promlouvají – diskurz je Foucaultem pojímán jako obrazné „násilí na věcech“.¹¹⁰ Od jeho konceptualizace se odvíjí i idea hegemonického diskurzu a diskurzů, které vůči němu stojí v opozici (*contesting, oppositional, non-hegemonic, marginalized*).¹¹¹ Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, v případě této studie je centralistický, národně-státní diskurz považován za hegemonický, a regionální je ten, který je vůči němu v opozici.¹¹²

¹⁰⁸ Teun A. Van Dijk, „Multidisciplinary CDA: A plea for diversity“, in *Methods of critical discourse analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer (London: SAGE Publications, 2001), 98. Výraz pocházející z latiny v románských jazycích přímo znamená „řeč“ či „projev“: franc. discours, ital. discorso, špan. discurso, rum. discurs apod. Další problém představuje i při užším vymezení vnitřní hierarchie významů v rámci diskurzivní metody, tzn. co zrovna mají autoři v dané chvíli na mysli – zdroj, strukturu, princip, funkci aj.

¹⁰⁹ Angermuller, Maingueneau, a Wodak, *The Discourse Studies Reader*, 1–2.

¹¹⁰ Stephen Frederick Schneck, „Michel Foucault on Power/Discourse, Theory and Practice“, *Human Studies* 10, č. 1 (1987): 18, 28. Michel Foucault, *The Archaeology of Knowledge* (Knopf Doubleday Publishing Group, 2012).

¹¹¹ Fairclough a další nachází původ konceptualizace „hegemonického diskurzu“ u Gramsciho. Fairclough, *Analysing Discourse*. 44; Gramsci s hegemonií operuje poměrně často, o jejích různých dimenzích například Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, ed. Quintin Hoare a Geoffrey Nowell Smith, Reprint, 1989 edition (New York: International Publishers Co, 1971), 160–170.

¹¹² V textu pojem regionální diskurz reprezentuje konceptuálně to, co různí autoři označují termíny, jako „nehegemonický“, „marginalizovaný“ či „opoziční“. Hughes, „Progressing Positive Discourse Analysis and/in Critical Discourse Studies“, 193–96; Zimmerbauer a Paasi, „When old and new regionalism

Na Foucaulta svou definici diskurzu přímo navázal německý lingvista Siegfried Jäger jako „proud vědění – a/nebo všechno uložené vědění společnosti – během veškerého času, který determinuje individuální a kolektivní konání a/nebo formativní akci, tudíž vykonává moc. Jako takové mohou být diskurzy chápány jako materiální reality svého druhu.“¹¹³ Norman Fairclough pak zavádí obecné abstraktní pojetí diskurzu jako „zvláštní pohled na jazyk ... jako element sociálního života těsně propojený s dalšími elementy“ a zároveň připouští užívání pojmu ve více partikulárním slova smyslu jako například „politický diskurz ‚Třetí cesty‘ New Labour.“ I v rámci diskurzivních studií jsou pak k nalezení rozdíly v pojetí diskurzu metodologicky založené, na jedné straně stojí přístup vnímající diskurz jako otázku jazykové pragmatiky na mikro-úrovni, proces situované produkce řeči či vytváření kontextů, a na druhé pojetí chápající diskurz na makro-úrovni v souvislosti s mocí jako soubor verbálních a neverbálních praktik velkých sociálních komunit.¹¹⁴

Je zjevné, že definice diskurzu se může lišit i mezi autory vycházejícími ze stejné tradice v závislosti na konkrétním zaměření jejich výzkumu. Není možné přesně poukázat na limity, „konec a začátek“ diskurzu, diskurz je více principem než dosažitelným objektem. Přesto existuje ve většině teoretických rozpracování hranice mezi jazykem či textem pojímaným obecně a diskurzem, tento rozdíl je pak kvalitativně uchopitelný. Není tedy nezbytné absolutizovat pojetí diskurzu do té míry, že veškerá naše realita je jeho objektem a konstruktem na něm závislým, ale může jako pomyslná nit protkávat plátno celé šíře našeho vnímání reality.¹¹⁵ V návaznosti i nenávaznosti na výše uvedené autory bude pro účely této práce pojem diskurz chápán jako princip

collide. Deinstitutionalization of regions and resistance identity in municipality amalgamations"; Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis", 32–62.

¹¹³ Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis", 33–34. Sejnou situaci popisuje již zmíněný Durkheim jako „sociální fakta“, Durkheim, *Rules of Sociological Method*, 50–60.

¹¹⁴ Angermuller, Maingueneau, a Wodak, *The Discourse Studies Reader*, 2; Fairclough, *Analysing Discourse*; Blommaert, *Discourse*, 3.

¹¹⁵ Jacob Torfing například hovoří o třech generacích modelů diskurzivní analýzy a rozebírá jejich odlišnosti. Tato diskuze se zabývá především problémem poměru mezi „realitou“ a diskurzem, toho do jaké míry je první čistě produktem druhého. David R. R. Howarth a Jacob Torfing, ed., *Discourse Theory in European Politics*, 2005 edition (Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan, 2004), 8–9.

operující prostřednictvím jazyka a ovlivňující kontinuální konstrukci sociální reality, tedy i identit.¹¹⁶

Pro další zkoumání diskurzu je vhodné určit si mechanismy, s jejichž pomocí se k realitě vztahuje a jakými prostředky na ni působí. Siegfried Jäger navazuje na Foucaulta ve svém určení tří „dispozitiv“ (*dispositives*), což jsou modalities, jejichž prostřednictvím se diskurz projevuje. První jsou diskurzivní praktiky, ty, které přímo slouží k přenosu vědění, prostředky verbálními, psanými či jinými. Druhou představují nediskurzivní praktiky, tedy činy a činnosti, které diskurz neverbalizují, ale jsou též nositelem „vědění“, jsou na něm založeny a jsou jím neustále doprovázeny. Třetí jsou pak materializace, objektové manifestace diskurzivních praktik prostřednictvím těch nediskurzivních.¹¹⁷

Při využití všech třech dispozitiv lze tedy komplexně analyzovat partikulární dopady a projevy diskurzu v různých dimenzích vnímané reality. Kvalitativně orientovaná diskurzivní analýza jako metoda si potom neklade za cíl nacházet předpokládané, předdefinované projevy diskurzu jistého významu na povrchu textu. Naopak, snaží se uchopit, jak jsou užíváním jazyka ve specifickém kontextu tyto významy vytvářeny. Diskurz může být v tomto ohledu produktem větších komunit, a jak uvádí Johannes Angermüller, Dominique Maingueneau a Ruth Wodak: „zakotveny v rozsáhlejších socio-historických konfiguracích a strukturách, diskurzivní praktiky dokáží operovat s různými typy médií ... umožňující velkým nebo malým počtům účastníků komunikovat ... zprostředkovaně skrze psaný text (jako noviny či televize) na kratší či delší vzdálenosti.“ Z tohoto východiska přistupuje k chápání a analýze regionálního a státního diskurzu zprostředkovaného novinami i tento výzkum.¹¹⁸

¹¹⁶ Jak ve své odpovědi Widdowsonovi ukazuje Fairclough. Pro podrobnější rozbor jeho argumentace viz Norman Fairclough, „A reply to Henry Widdowson's' Discourse analysis: a critical view", *Language and literature* 5, č. 1 (1996): 49–56.

¹¹⁷ V předkládaném případě bychom v návaznosti na zkoumané zdroje mohli uvažovat o: a) explicitním a implicitním verbálním projevu – viz Mitu, „jsem Transylvánek“, b) v tomto ohledu by to mohly být např. specifické paralingvistické praktiky – gesta, regionalismy s ohledem na sociální zvyklosti, např. při stolování, praxe vykonávání určitých činností – zemědělství, pastevectví, c) materiální projevy – transylvánský „branding“, gastronomické speciality, reflexe multietnicity – přítomnost vícejazyčnosti ve veřejném prostoru, architektonické regionalismy apod. Hranice mezi těmito dimenzemi nejsou zcela ostře vymezené. Práce se tak jako tak zaměřuje na první dispozitivum – diskurzivní praktiky. Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis", 37–46, 56–57.

¹¹⁸ Angermüller, Maingueneau, a Wodak, *The Discourse Studies Reader*, 2–3.

Řečeno jinými slovy, diskurzivní analýza umožňuje chápání společenských problémů, jež jsou objektem diskurzu stojícího mimo samotný text. Právě znalost tohoto diskurzu nám však umožňuje zachytit v textu významy, které daný diskurz produkuje. Z těchto projevů se zároveň skládá obraz diskurzu, jenž je objektem výzkumu.

Pro organizaci a strukturování kvalitativní analýzy diskurzu nabízí Siegfried Jäger velmi přehledný analytický postup pro práci s novinami jakožto primárním zdrojem diskurzivní analýzy, jenž využívá i předkládaná práce. Jak uvádí Jäger, pokud je to pro účely výzkumu dostačující, z hlediska objemu a kvality zpracování dat je mnohdy dostačující omezit se pouze na jednotlivé „roviny diskurzu“ (*discourse planes*). V případě tohoto výzkumu tedy na konkrétní tištěná média, a to pouze na ten jejich úsek, reprezentující první ze tří kategorií dispozitiv – diskurzivní praktiky. Vzhledem k tomu, že práce se zaměřuje na období mezi roky 1990 a 2014, zdá se toto a další navazující zúžení opodstatněné, jelikož je výsledná sada zdrojů stále dostatečně bohatá na informace nutné k dosažení cíle výzkumu (blíže kapitola 2.2.). V rámci zvolené výšeče jsou v diachronní a synchronní srovnávací perspektivě sledována „vlákna diskurzu“ (*discourse strands*), proudy tematicky si blízkých projevů diskurzu, jejichž význam je produkován způsobem (za pomoci určitých strategií) vlastním právě tomuto diskurzu.¹¹⁹

Jako vlákna regionálního diskurzu je pak z pohledu Jägerovy konceptualizace možné chápat i jednotlivé narativy v Mituově modelu uvedené v minulé kapitole. Ve své podstatě jsou tato vlákna sémantickými agregacemi jednotlivých elementů, které je spoluformují, a vzájemných vztahů mezi nimi. Práce se pak bude věnovat i základním frekvenčním aspektům výskytu elementů těchto vláken a zároveň obsahové analýze jejich struktury, která pomůže lépe nastínit vnitřní vývoj regionálního diskurzu. Zároveň takový rozbor ověřuje předpoklad, že regionální diskurz vychází skutečně z ne-hegemonické pozice. Vzhledem k tomu, že frekvenční analýza bude provedena na základě kvalitativní analýzy resp. kódování textu a poslouží jako pomocný zdroj pro

¹¹⁹ Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 46–49; Ruth Wodak, „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis“, in *Discursive Pragmatics* (Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011), 65.

ústřední interpretaci získaných poznatků, práce se v jádru neodklání od svého kvalitativního zaměření, i když je řešena za pomoci smíšených metod.¹²⁰

Zaznamenatele jednotky manifestace diskurzivních vláken nazývá Jäger „fragments of discourse“, neboli úseky textu, v nichž se diskurz projevuje. Pro předkládaný výzkum je, jak je u podobných výzkumů obvyklé, základní „záznamovou“ jednotkou (*recording unit*), případem (*case*) jeden novinový článek – kontinuální text, který může obsahovat jeden či více fragmentů diskurzu, případně i více diskurzů.¹²¹ Při jejich analýze je pak zohledňována „diskurzivní pozice“, tedy ideologické inklinace, východisko, ze kterého jsou jednotlivé fragmenty či vlákna v konkrétním textu prezentována.¹²² S tím souvisí i Jägerovo tvrzení, že zkoumaný diskurz může být reflektován jak ze strany jeho protagonistů, tak antagonistů. Tomu odpovídá i snaha tohoto výzkumu nezaměřovat se pouze na pozitivní manifestace regionální identity, ale i na reflexi z „druhé strany“, tedy pojetí tématu z pozice jak hegemonického, tak nehegemonického diskurzu. Kromě samotného kvalitativního rozboru obsahu jsou sledovány a zaznamenávány deskriptivní údaje vztahované k záznamovým jednotkám – jednotlivým článkům. Ty jsou jak kvantitativního charakteru (pozice, relativní velikost, chronologické určení), tak i kvalitativní interpretativní povahy, mezi nimi pak diskurzivní pozice (*attitude*) jednotlivých případů vzhledem k regionální identitě (pozitivní, negativní, neutrální), což napomůže přesnějšímu uchopení celkové vývojové dynamiky.¹²³

První obvyklá připomínka, která se v případě převážně kvalitativních výzkumů, jako je tento, zpravidla objevuje, směřuje vůči reprezentativnosti dat a výstupů. K tomu Jäger uvádí, že u výzkumů provedených na základě kvalitativní diskurzivní analýzy se relevantní fragmenty diskurzivního vlákna poměrně rychle objeví a projeví i u menšího vzorku případů, především u hegemonických diskurzů. Pokud se zavádějí kvantitativní elementy, například počítání frekvence výskytů, pak to má smysl pouze na ploše většího diachronního rozpětí, skrz které jsou vedeny pomyslné synchronní řezy při příležitosti

¹²⁰ Klaus H. Krippendorff, *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*, Fourth edition (Los Angeles: SAGE Publications, Inc, 2018), 15–17.

¹²¹ Krippendorff, 98–102.

¹²² Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 46–51.

¹²³ Siegfried Jäger, 52; Krippendorff, *Content Analysis*, 101–3; Peter R.R. White, „Appraisal“, in *Discursive Pragmatics* (Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011), 16–17.

významných „diskurzivních událostí“ (*discursive events*), tedy dění, ke kterému se zkoumaný diskurz nějakým způsobem vztahuje.¹²⁴ Ve struktuře navržené pro tento výzkum jsou za diskurzivní události významné pro diskurz regionální identity považovány v tomto případě všeobecné volby v Rumunsku mezi lety 1990 a 2014. Důvodů pro tento výběr je vícero, v první řadě jsou všeobecné volby jednou z nejvýznamnějších celostátních událostí, o nichž média referují, která jimi zároveň není konstruována, či vyvolávána. Jedná se o ritualizovanou politickou událost se širokou participací, nejrůznější protichůdné diskurzy se při jejich příležitosti projevují s vyšší intenzitou a výrazným potenciálem přesahovat do politické sféry. Volby jsou zároveň fenoménem, který si do značné míry udržuje konzistentní povahu napříč časem a prostorem, představuje tedy i vhodný kontext pro komparativní studie.¹²⁵ Dle pořadí jednotlivých voleb je v základu chronologicky uspořádána ústřední kvalitativní analýza i frekvenční rozbor jednotlivých elementů charakteristických pro diskurz. Tímto způsobem je pak pro celé zkoumané období zmapován výskyt jednotlivých diskurzivních vláken v uzlových bodech reprezentovaných volbami.

Diskurzivní analýza či kritická diskurzivní analýza bývají mnohdy charakterizovány jako přístup nebo program.¹²⁶ Otázkou je, jak vypadá samotná analytická operacionalizace tohoto přístupu. Při sledování jejího využití můžeme narazit na dvě extremity: první vychází z tradic lingvistického přístupu (*Systemic functional linguistics*) a představuje komplexní metodologii; druhá je naopak reprezentovaná velmi vágním přístupem, situací, v níž se konkrétní text k diskurzivní analýze sice přihlásí, pak ale pouze prezentuje výsledky bez hlubšího analytického rozboru, čímž, mimo jiné, přispívá k již zmíněné inflaci terminologie i metodologie. Celkovou tendencí v oblasti CDS je potom snaha najít metodologický kompromis mezi sociálními vědami a

¹²⁴ Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 46–52; Wodak, „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis“, 65.

¹²⁵ Gerda Eva Lauerbach, „Presenting Television Election Nights in Britain, the United States and Germany Cross-Cultural Analyses“, in *Political Discourse in the Media: Cross-Cultural Perspectives*, ed. Anita Fetzer a Gerda Eva Lauerbach (Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007), 316–19; Gerda Eva Lauerbach a Anita Fetzer, „Political Discourse in the Media: Cross-Cultural Perspectives“, in *Political Discourse in the Media: Cross-Cultural Perspectives*, ed. Anita Fetzer a Gerda Eva Lauerbach (Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007), 20.

¹²⁶ Wodak, „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis“, 50.

lingvistikou.¹²⁷ Při hledání obdobného kompromisu pro účely této práce je třeba říci, že nebude stát na straně čistě lingvistické. I vzhledem k tomu, že se zaměřuje na makroúroveň, klade si za cíl nalézt typické modely, diskurzivní strategie a témata, pomocí nichž je prostřednictvím jazyka v regionálním diskurzu konstruována transylvánská regionální identita napříč větším množstvím textů. Tento výzkum analyzuje tedy předmětné fenomény v širším kontextu – nikoliv v rámci jednoho textu (jak je možné „kontext“ v lingvistice také chápat), ale v perspektivě diachronní, intertextuální a interdiskurzivní. Vypůjčuje si při tom nástroje CDA navázané na teoretická východiska CDS, která se přiklání k pragmatickému přístupu (*pragmatics, discourse pragmatics*) ke studiu jazyka, pro nějž je, zjednodušeně řečeno, hlavním předmětem zájmu reálné užívání jazyka a tvorba významů, jež jeho prostřednictvím probíhá.¹²⁸

Zařazení předkládaného výzkumu do oblasti CDS a CDA je s ohledem na tyto přístupy a analytické nástroje opodstatněné i ústředním tématem práce. Kritická diskurzivní analýza předpokládá, že diskurzivní praktiky produkují a reprodukují nerovné vztahy, jež se snaží uchopit.¹²⁹ Základní dichotomií, která je předmětem výzkumu, je vztah hegemonického státního diskurzu, v tomto konkrétním případě centralistického, nacionalistického a xenofobního, a nehegemonického regionálního diskurzu, který by měl být založen na toleranci k diverzitě, ale zároveň generuje další alterity, potenciálně tedy sám může produkovat nerovnosti normativního charakteru. Otázka normativity, jež je spojena s kritickým přístupem, se tedy především ve druhém případě komplikuje. Pokud se obrátíme konkrétně na zkoumání diskurzů tolerance, pak narazíme například na publikaci Jana Blommaerta *Debating Diversity, Analysing the Discourse of Tolerance*. Jeho práce se však tolerancí zabývá v negativním slova smyslu, tedy analyzuje nedostatky tolerance či spíše intoleranci.¹³⁰ Otázkou tedy zůstává, jakým způsobem lze do celého kritického rámce integrovat i normativní východiska opačné

¹²⁷ Van Dijk, „Multidisciplinary CDA“; Fairclough, *Analysing Discourse*, 5–6. Ruth Wodak, „Introduction“, in *Methods of critical discourse analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer (London: SAGE Publications, 2001), 12.

¹²⁸ Angermuller, Maingueneau, a Wodak, *The Discourse Studies Reader*, 369. Blommaert, *Discourse*, 233–38.

¹²⁹ Angermuller, Maingueneau, a Wodak, *The Discourse Studies Reader*, 362.

¹³⁰ Jan Blommaert, *Debating Diversity, Analysing the Discourse of Tolerance* (London; New York: Routledge, 1998).

polarity, která nespádají do kategorie intolerance a nacházejí pozitivní strategie a vztahy.

O řešení problému normativní inverze CDA se zasazuje přístup nazývaný *(Progressive) Positive Discourse Analysis (PDA)*, snažící se vyplnit právě tuto chybějící rovinu, kdy provádí svým způsobem inverzi CDA.¹³¹ Jessica Hughes se ve své konceptualizaci PDA obrací k samotnému jádru CDS. „Kritická“ analýza by podle ní neměla být dogmatická, je třeba zachovávat skeptický postoj k vlastním východiskům. Badatel by měl postupovat tedy kriticky a zároveň sebereflexivně, interpretovat na základě nástrojů samotného výzkumu, nikoliv pouze na základě předporozumění. CDA podle ní sice je z hlediska svého vymezení disponovaná k uchopení z normativního hlediska „pozitivních“ elementů, které diskurzy produkují, ale v běžné praxi se tak neděje, nebo se tak děje pouze implicitně.¹³² V souvislosti s touto otázkou se sice objevily koncepty „pozitivní“ a „negativní“ kritiky, ty však vygenerovaly černobílou dichotomii, předem dělí diskurzy na „dobré“ a „špatné“ již prostřednictvím stanovení cíle výzkumu. To ovšem podle Hughes eliminuje potenciální přínos, který interpretační funkce metod CDA/PDA při podrobné analýze komplexních diskurzivních formací, jakými jsou i v této práci zkoumané případy.¹³³

Cílem PDA je zjistit jaké jsou sociální podmínky a kontexty, které umožňují šíření nehegemonický diskurzů, jež poté nalézají manévrovací prostor pro genezi a udržení se alternativy vůči hegemonickým.¹³⁴ Jak upozorňuje Tom Bartlett, takový výzkum však nelze relevantně provést bez souběžného zkoumání obou protipólů.¹³⁵ Hughes proto navrhuje hybridní přístup integrující oba normativy souběžně, jenž nazývá *critical action implicative discourse analysis*. Hlavní přínos jejich kombinace spočívá v tom, že zatímco CDA nalézá nerovnosti pramenící primárně z hegemonických diskurzů, PDA by se měla zaměřit na identifikaci a analýzu

¹³¹ Bartlett, „Positive Discourse Analysis“.

¹³² Gavin Kendall, „What Is Critical Discourse Analysis?“, *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* 8, č. 2 (31. květen 2007), <https://doi.org/10.17169/fqs-8.2.255>.

¹³³ Hughes, „Progressing Positive Discourse Analysis and/in Critical Discourse Studies“, 194.

¹³⁴ Joanna Chojnicka, „Contesting Hegemonic Gender and Sexuality Discourses on the Web: Latvian and Polish Discourses of Gender Dissidents“, *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 7, č. 2 (2015): 225.

¹³⁵ Tom Bartlett, *Hybrid Voices and Collaborative Change: Contextualising Positive Discourse Analysis*, 1 edition (New York: Routledge, 2012), 9–10.

progresivních elementů produkovaných marginálními nehegemonickými diskurzí.¹³⁶ Důsledkem jejich kombinované aplikace je možnost souběžného kritického zachycení progresivních i regresivních elementů informujících o povaze proti sobě stojících diskurzů a interdiskurzivních výměnách. Analytické nástroje využívané v CDA a PDA jsou ve své podstatě stejné či alespoň velmi podobné, jejich vzájemná kompatibilita nepředstavuje překážku. Jelikož tento výzkumný projekt operuje s analogickou dichotomií mezi regionálním a státním diskurzem, a jak již bylo uvedeno, zahrnuje do svého analytického záběru oba, zařadí se k těm, které se pokouší takovýto hybridní přístup implementovat.¹³⁷

Problém, který vyvstává u volby konkrétních metod CDA/PDA, je pak otevírání dveří do světa lingvistické analýzy při samotném zpracování textů. Zde se autoři výrazně rozcházejí v tom, co od ne-lingvistů vyžadovat. Například Norman Fairclough ve své příručce pro diskurzivní analýzu zachází do značné hloubky systemicko-funkcionálního přístupu, když doporučuje dbát na žánry, žánrové struktury, sledovat intertextualitu, sémantiku, syntax, parataktické a hypotaktické vztahy, gramatickou modalitu, mluvnické funkce atd. Tedy v podstatě vše, co lze při jazykové analýze v explicitní (i implicitní rovině) vysledovat.¹³⁸ Tato komplexnost pramení i ze skutečnosti, že jeho publikace se snaží reflektovat práci s různorodými typy zdrojů, i kvůli tomu jím navrhovaná analytická struktura vyznívá poměrně složitě.

Siegfried Jäger ve svých doporučeních klade větší důraz spíše na interpretaci obsahu než analýzu formální stránky věci jako na předmět zájmu. Pro detailní analýzu jednotlivých reprezentativních případů (specificky v tištěných periodikách) doporučuje sledování následujících atributů (tab. 1):

¹³⁶ Hughes, „Progressing Positive Discourse Analysis and/in Critical Discourse Studies“, 194.

¹³⁷ Mezi příklady PDA z různých tematických oblastí uvádí Hughes Nartey a Ernanda, „Formulating emancipatory discourses and reconstructing resistance“; Ting Su, „Positive Discourse Analysis of Xi Jinping’s Speech at the National University of Singapore under Appraisal Theory“, *Journal of Language Teaching and Research* 7, č. 4 (1. červenec 2016): 796–801, <https://doi.org/10.17507/jltr.0704.22>; Carlos Gouveia, „The role of a common european framework in the elaboration of national language curricula and syllabuses“, *Cadernos de Linguagem e Sociedade* 8 (1. leden 2007): 8–25, <https://doi.org/10.26512/les.v8i0.9186>; Felicitas Macgilchrist a Ellen Van Praet, „Writing the History of the Victors?: Discourse, Social Change and (Radical) Democracy“, *Journal of Language and Politics* 12, č. 4 (b.r.): 626–51; Rebecca Rogers a Melissa Mosley Wetzel, „Studying Agency in Literacy Teacher Education: A Layered Approach to Positive Discourse Analysis“, *Critical Inquiry in Language Studies* 10, č. 1 (1. leden 2013): 62–92, <https://doi.org/10.1080/15427587.2013.753845>.

¹³⁸ Fairclough, *Analysing Discourse*, 16–17.

„Institucionální rámec“, „kontext“	<ul style="list-style-type: none"> • Odůvodnění výběru článku • Autor (funkce a význam pro noviny, zvláštní oblast zájmu atd.) • Podnět článku • V jaké části novin/časopisu se článek objevuje?
„Povrch“ textu	<ul style="list-style-type: none"> • Grafický design, včetně obrázků a map • Titulky, nadpisy, mezititulky • Struktura článku dle významových jednotek • Témata, kterým se článek (fragment diskurzu) věnuje (nebo se jich dotýká, překrývají se)
Rétorické prostředky	<ul style="list-style-type: none"> • Druh a forma argumentace, argumentační strategie • Logika a kompozice • Implikace a naznačování • Kolektivní symbolika nebo ‚figurativnost‘, symbolismy, metaforismy, atd., v jazyce a grafickém kontextu (statistiky, fotografie, obrázky, karikatury, atd.) • Idiomy, rčení, klišé • Hráči (osoby, zájmenná struktura) • Reference: k vědě/vědám, obzvláště zdrojům vědění atd.“
Ideologická vyjádření na základě obsahu	<ul style="list-style-type: none"> • Jaké pojetí, například, lidské bytosti, vystihuje článek / článek předává • Jaké chápání například společnosti, vystihuje článek / článek předává • Jaké chápání například technologie, vystihuje článek / článek předává • Jaká je budoucí perspektiva, jíž článek nastiňuje

Tabulka 1: Struktura analýzy novinových článků¹³⁹

Na uvedené parametry pak má ještě navazovat závěrečná interpretace, jež má za úkol přispět k analýze diskurzivního vlákna či vláken, jež daný text reprezentuje. Jägerův přístup působí jako bližší a zároveň funkčnější vzhledem k výzkumnému záměru. Jednotlivé sociolingvistické poznatky převzaté od různých autorů vůči sobě zároveň vzájemně nestojí nutně v protikladu, lze je tedy využít při interpretaci

¹³⁹ Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 56.

jednotlivých elementů a jazykových fenoménů. V kontextu výše zmíněných parametrů je obzvláště zajímavou kategorií diskurzivních strategií, které spoluvytvářejí vnitřní logiku diskurzivních vláken. Jelikož je ústředním předmětem zájmu výzkumu konstrukce kolektivních identit, alterit a tolerance, lze se v tomto směru odrazit od pojetí Ruth Wodak, která vymezuje 5 základních typů diskurzivních strategií sebeidentifikace a vytváření alterit, specificky v kontextu diskriminativních diskurzů (tab. 2):

Strategie	Účel	Prostředky
Reference / nominace	Konstrukce in-groups a out-groups	<ul style="list-style-type: none"> • Kategorizace členství • Biologické, naturalizační a depersonalizační metafory a metonymie • Synekdochy (<i>pars pro toto, totum pro pars</i>)
Predikace	Nálepkování společenských aktérů více méně pozitivně, nebo negativně, odmítavě či oceňujícím způsobem	<ul style="list-style-type: none"> • Stereotypní, hodnotící přidělování negativních či pozitivních vlastností • Implicitní či explicitní predikáty
Argumentace	Ospravedlňování pozitivních či negativních atribucí	<ul style="list-style-type: none"> • Topoi využívané k ospravedlnění politické inkluze, či exkluze, diskriminace nebo přednostního zacházení
Perspektivizace, rámování nebo diskurzivní reprezentace	Vyjadřování zaujetí, zasazování perspektivy mluvčího	<ul style="list-style-type: none"> • Oznamování, popis, narace, citace (diskriminativních) událostí nebo tvrzení
Intenzifikace, mitigace	Modifikace epistemického statusu tvrzení	<ul style="list-style-type: none"> • Zesilování či zeslabování ilokuční síly (diskriminativních) tvrzení

Tabulka 2: Typologie diskurzivních strategií¹⁴⁰

¹⁴⁰ Wodak, 'Us' and 'Them', 62–64. Obdobně pojímá strategie v politickém diskurzu například Paul Chilton. Paul Chilton, *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*, 1 edition (London; New York: Routledge, 2004), 45–46. S využitím termínu „diskurzivní strategie“ v tomto smyslu nesouhlasí Isabela a Norman Fairclough, chápou totiž argumentaci jako pojem vyššího řádu, než uvedené příklady, tudíž nikoliv subsumovatelnou pod strategii. Práce se však přidrží definice Ruth Wodak. Isabela Fairclough a Norman Fairclough, *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students* (New York: Routledge, 2012), 23.

Rozdíly nalézané v pojetí CDA u jednotlivých autorů mnohdy spočívají spíše v konstrukci a interpretaci kategorií výzkumu, které diktuje především konkrétní výzkumný záměr. V základu však disponují společnou platformou, cíle a teoretická východiska je zasazují do domény CDS. Předkládaná práce se ve zkoumaných zdrojích orientuje pomocí výše uvedených východisek. Při analýze reprezentativních příkladů zde uvedených pak v představování konkrétních elementů a fenoménů sehrává roli i to, co jednotlivé případy nalezené ve zdrojích nabízí. Prakticky se nestává, že by jeden článek představil relevantní obsah, který zcela vyčerpává všechny varianty pro analýzu projevů diskurzu popsané výše Jägerem a Wodak. Zároveň lze pochybovat, nakolik by byl pokus o zcela důslednou mechanickou analýzu dle všech nastíněných parametrů čtenářsky zajímavý a plnil by účely analýzy diskurzu na makro-úrovni.

Poslední otázkou, se kterou je třeba se na tomto místě vyrovnat, je konceptualizace přesahu regionálního diskurzu do politické sféry, s níž práce operuje za účelem posouzení jeho širší relevance a inkuzivity.¹⁴¹ Ono *politikum* není v tomto případě ovšem nutně vyhrazeno pouze diskurzivní produkci ze strany politických aktérů. Jak uvádí lingvista John Wilson, hlavní problém při definici politického diskurzu spočívá v určení toho, co považujeme za politické a co nikoliv, pokud definici „napneme“, pak cokoliv, čím se v kontextu politiky analyticky zabýváme, se v našich rukou stává politickým diskurzem. Záleží tedy na autorovi, kam pomyslnou hranici položí, s čímž je samozřejmě spojená potřeba konzistentního užívání takové definice při analýze.¹⁴²

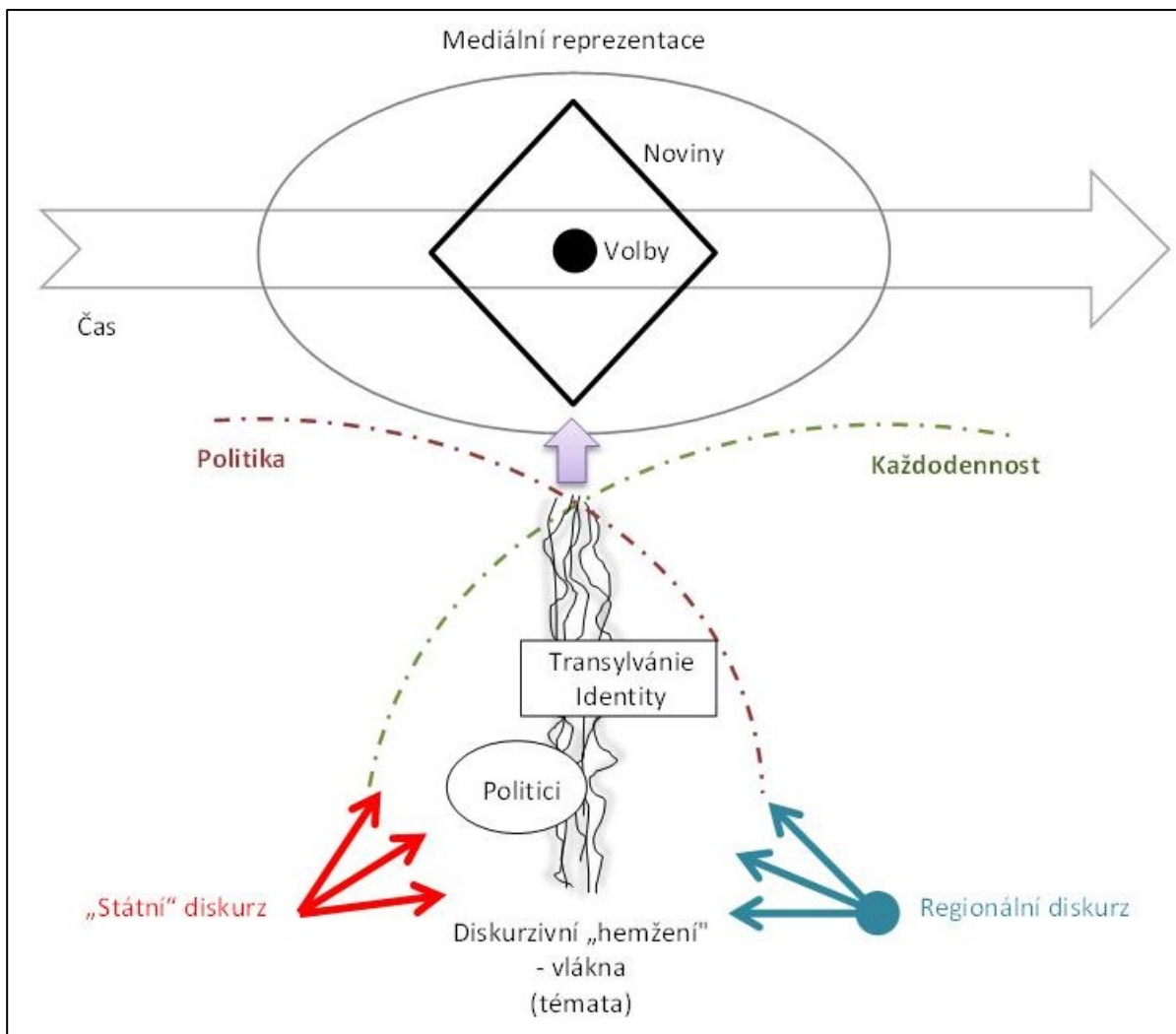
Pro tento výzkum, který čerpá především z diskurzivní analýzy novin, by tak mohly být zkoumané deníky považovány za politické médium již samy o sobě a

¹⁴¹ Stranou je v tomto případě ponechána debata o žánrech konstituujících politický diskurz, kterou rozvíjí Norman Fairclough. Podle něj je politický diskurz takový, který argumentuje ve prospěch nějakého rozhodnutí, za využití různých subžánrů (augmentativního, narativního, explikativního, deskriptivního). Fairclough, *Analysing Discourse*, 10. Fairclough a Fairclough, *Political Discourse Analysis*, 3–5, 13. Další autoři pracují s žánry jakožto charakteristikou typologizující odvětví produkce jazyka (odborná literatura, novinové články) Jan Zienkowski, „Discursive Pragmatics A Platform for the Pragmatic Study of Discourse“, in *Discursive Pragmatics* (Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011), 1. Ruth Wodak o žánrech ve smyslu forem produkce hovoří jako o institucionalizovaných útvech, které jsou závislé na dobovém kontextu. Wodak, „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis“, 59. I z důvodů těchto nejasností panujících okolo jejich vymezení se práce analýze „žánrů“ nevěnuje, zavádí pouze základní typologii článků z pohledu jejich vzájemného rozlišení uvnitř novin.

¹⁴² John Wilson, „Political Discourse“, in *The Handbook of Discourse Analysis*, ed. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, a Heidi E. Hamilton, New edition (Malden, Mass.: Wiley-Blackwell, 2003), 398–399.

relevantní k Transylvánii vztažené diskurzivní fragmenty v nich nalezené za politický diskurz. Ať už z úst politika či pera komentátora, z teoretického hlediska plní jejich obsah z hlediska zprostředkování diskurzu skrz médium podobnou funkci. Přesto by nebylo analyticky vhodné mezi všechny autory položit rovnítko. Paul Chilton a Christina Schäffner navrhují položit dělicí linii podél osy institucionální, tedy rozlišovat mezi „politickými elitami“ a „diskurzy každodennosti“, obdobná idea stála také na počátku tohoto výzkumu. Jak však sami autoři přiznávají toto dělení je neostré, hlavním důvodem je již zmíněná provázanost obou domén, transfer idejí zprostředkovaný jazykem probíhá na tomto poli obousměrně, jedná se o cyklus.¹⁴³ Zároveň nelze určitě plně přijmout východisko, že vše co padne z úst politiků je automaticky politickým diskurzem. Pro práci je z hlediska tohoto rozlišení především stěžejní obsah, nakolik se vztahuje ke sféře institucionalizované politiky, jeho producenty v tomto duchu mohou být i jiní autoři. Struktura těchto vztahů a procesů, jež představují pozadí textů analyzovaných v této práci je vyjádřena na obr. 7:

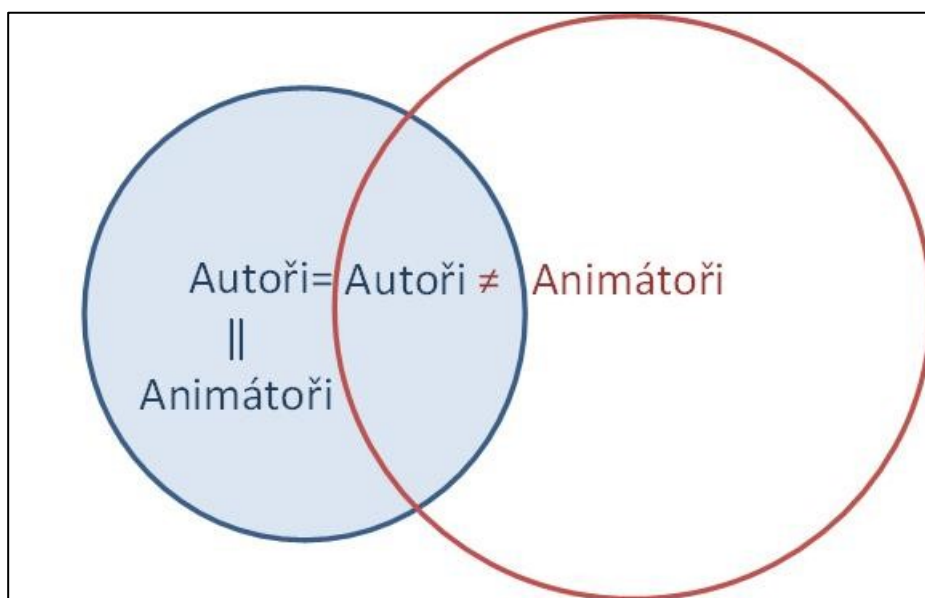
¹⁴³ Chilton a Schäffner, „Introduction: Themes and Principles in the Analysis of Political Discourse“, 7.

Obrázek 7: Struktura diskurzivního pole

Předkládaná práce zohledňuje výše uvedené, rozlišuje a eviduje autorství, za účelem zjištění toho, nakolik byl diskurz regionální identity reflektován aktivními politiky, novináři a do jaké míry si nachází prostor skrz další „animátory“. Fairclough rozlišuje mezi autorem, který je primárním zdrojem a animátorem, který fragmenty

sekundárně „verbalizuje“.¹⁴⁴ Z tohoto pohledu tak můžeme narazit na případy, kdy jsou autoři současně animátory a případy, kdy každou z těchto dvou rolí plní jiný subjekt (obr. 8). Za politické bude zároveň považováno nepersonalizované prosazování regionálního diskurzu do sféry institucionalizované politiky, argumentace ve prospěch realizace jeho aspirací (či naopak), jeho využívání v argumentaci obecné či situací souvisejících s každodenní správou věcí veřejných. Je třeba znovu připomenout, že tyto projevy jsou samy o sobě objektem diskurzu a jeho promítání se do zdrojů. Ostatně ani politici plnící roli antagonistů či protagonistů, nemusí být v diskurzu vždy nutně „agenty“, ať už jako autoři či animátoři. Diskurz se na ně jako pasivní postavy skrze média může projektovat, reprezentovat je způsobem příslušícím jejich roli v narativech, vláknech konkrétního diskurzu. Jaká byla situace v případě diskurzu transylvánské regionální identity, to bude hodnotit závěrečná interpretace.

Obrázek 8: Schéma autorství fragmentů diskurzu

¹⁴⁴ Fairclough, *Analysing Discourse*, 12. V tomto bodě bylo upuštěno od původního plánu daného výzkumného projektu omezeného pouze na osobnosti politiků, právě proto, že by takové omezení představovalo kontraproduktivní zúžení při selekci zdrojů.

2.2. Data a jejich analýza

Předcházející kapitola nastínila, jakým způsobem koreluje volba analytického přístupu s výzkumným záměrem práce. Kritická a pozitivní diskurzivní analýza jako rámeček nastavuje základní východiska, volba nástrojů k jejich realizaci je následně výrazně ovlivněná specifikací tématu. Obdobným způsobem musí být zohledněn i vztah těchto nástrojů zprostředkujících operacionalizaci teoretických východisek ke zdrojům, jež výzkum informují. Zvolený přístup klade při analýze důraz na historické zasazení, kontextualizaci, intertextualitu a interdiskurzivitu.¹⁴⁵ Práce se v tomto ohledu snaží nastínit historická východiska obou diskurzů, reflektovaná konkrétně pro jednotlivá diskurzivní vlákna a ta zasadit do souvislostí s dobovým vývojem a zásadními událostmi. K tomu využívá médií, konkrétně novin, jež hrají roli časosběrného dokumentu, prostoru, v němž dochází k dynamickým interakcím mezi hegemonickým a regionálním diskurzem, mezi sférami každodennosti a politiky.

Ústřední idea a motivace k realizaci celého výzkumu nevznikla samozřejmě samovolně, ale byla produktem poměrně barvitě smíšené směsi postupně sbíraných informačních zdrojů, ať už sekundární literatury, primárních zdrojů různé povahy, konzultací, rozhovorů a terénního pozorování etnografického charakteru, jež se na jejím formulování podílely. Při realizaci výzkumného záměru se práce posléze uchýlila k analýze médií, která poskytla materiál pro provedení diachronní sondy do období všeobecných rumunských voleb. Ústřední roli sehrály dva celostátní tituly, *România liberă* („Svobodné Rumunsko“, dále RL) a *Adevărul* („Pravda“, dále AD), které tradičně tíhnou k mírně odlišným částem politického spektra. V prvním případě k liberálně-konzervativní pravici, ve druhém byl deník reprezentantem spíše středo-levého politického proudu, vyjma úplného počátku devadesátých let.¹⁴⁶ Oba se orientují v první řadě na domácí politické dění, které reflektují v širokém záběru a jejich vzájemné diskrepance by měly nabídnout variabilní pohled na zkoumanou

¹⁴⁵ Wodak, „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis“, 64.

¹⁴⁶ Z důvodu dostatečného množství materiálu v obou těchto denících bylo upuštěno od původního plánu zahrnout do analýzy v komplexní podobě také deník *Tribuna Cluj*. Ten navíc jednoznačně prezentuje místní hledisko, pravděpodobně by pak nebyl natolik reprezentativním zdrojem z hlediska širší reflexe a zahrnutí hegemonického diskurzu do analýzy, tak aby bylo učiněno zadost zvoleným teoreticko-metodologickým východiskům.

problematiku. Předpokladem bylo, že RL bude poskytovat díky své tradicionalistické „afilii“ větší prostor pro reflexi a projevy transylvánské regionální identity než AD.

Původní politická inklinace AD není velkým překvapením. V rámci poměrně vyhroceného boje mezi oběma deníky v první polovině devadesátých let poukazovala redakce RL často na skutečnost, že noviny AD vyšly během revolučních dnů konce roku 1989 ještě 24. prosince pod svým dosavadním názvem *Scînteia (Poporului)* („Jiskra (lidu)“), Který nesly jako hlavní propagandistický tiskový orgán komunistické strany. S personální kontinuitou si tak titul zachoval i kontinuitu jazykových a politických praktik, které obzvláště v roce 1990 zprostředkovávaly čtenářům hybridní postsocialistický diskurz odrážející věrně rétoriku režimu Iona Ilieska.¹⁴⁷ Nešťastné období, kdy se redakce například zapletla do rozpoutání krvavých událostí pouličního násilí v Bukurešti v červnu 1990, skončilo jeho privatizací a propuštěním prvního porevolučního šéfredaktora Darie Novăceana v roce 1991.¹⁴⁸ I přesto tento deník patří k tradičním rumunským periodikům, byl založen již roku 1888 a přestávky ve vydávání pod názvem *Adevărul* zažil v obdobích omezení demokracie a svobody tisku v Rumunsku: v letech 1937–46 a 1951–89.¹⁴⁹

Deník RL, založený ještě o pár let dříve než AD, se oproti tomu na počátku devadesátých let stal ventilem demokratické opozice, rozhodně však méně závislým způsobem, než jakým AD sloužil tou dobou vládnoucím kruhům. Ani jednu z těchto tiskovin nebylo, minimálně v první polovině devadesátých let, ještě možné považovat za zcela profesionální a nezávislé médium, pro účely výzkumu to však nepředstavuje zásadní problém.¹⁵⁰ Spíše naopak, oba tituly díky tomu reprezentují určité partikulární politické diskurzy. Deník RL na počátku devadesátých let personálním obsazením navázal na krátce vycházející samizdatové noviny *România* z konce osmdesátých let, jejichž vedení bylo propuštěno z vězení až po vypuknutí revoluce 22. prosince 1989 a

¹⁴⁷ Eugen Dischiseanu, „Apelul către comuniști — actul de naștere al ziarului „Adevărul““, *România Liberă*, 19. květen 1990.

¹⁴⁸ Přesto tuto ideologickou orientaci se již od začátku roku 1990 deník snažil adaptovat na nový porevoluční kulturní rámec, například téměř denně se v záhlaví titulní strany objevovaly citáty z Bible a v neděli vycházela pravidelně křesťanská příloha.

¹⁴⁹ „127 de Ani de La Apariția Primului Număr al Ziarului „Adevărul““, *adevarul.ro*, 15. srpen 2015, https://adevarul.ro/cultura/istorie/127-ani-aparitia-primului-numar-ziarului-adevarul-1_55ce09ebf5eaafab2c84d735/index.html.

¹⁵⁰ Peter Gross, „Media in the First Post-Communist Decade“, in *Romania since 1989: Politics, Economics, and Society*, ed. Henry F. Carey (Lanham: Lexington Books, 2004), 195–197.

okamžitě přebralo kontrolu nad titulem, který byl od roku 1943 také v rukou komunistické strany. Značka RL nicméně čerpá ze slavné historické tradice obzvláště 19. století, kdy mezi jeho přispěvatele patřily i takové význačné kulturní osobnosti jako například básník Mihai Eminescu.¹⁵¹

V případě obou deníků je zásadní to, že vycházely kontinuálně od prvních revolučních dnů po celé sledované období a představují poměrně konzistentní zdroj i z pohledu své pozice vzhledem ke zkoumanému tématu. Zároveň byly v Rumunsku během tohoto období obecně považovány za nejvýznamnější domácí tituly.¹⁵² Nastavují tak inherentně optický rámeček, v němž se odvíjí interakce mezi oběma diskurzy i sférami každodennosti a politicky ve zcela obecné diskurzivní rovině, kde se tyto proudy střetávají a proplétají, spoluvoří diskurzivní „hemžení“.¹⁵³ To, že byly zvoleny tituly rumunskojazyčné je do značné míry ovlivněno faktem, že hegemonický státní diskurz je pevně spojen s dominantní etnolingvistickou skupinou, tedy Rumuny. Především z jejich strany je zásadní, nakolik bude prezentovaná alternativa v podobě marginálního diskurzu inkluzivní směrem k minoritám, jež na tomto diskurzu prosazujícím pozitivní změnu potenciálně participují a jak jsou jím prezentovány.

Volba prestižních novinových titulů odpovídá modelu vytváření datového vzorku dle relevance (*relevance sampling*), stejně tak jako zúžení časového záběru, primárním vodítkem byl pro tento kvalitativní výzkum potenciál bohatosti obsahu, nikoliv kvantifikovatelné vnější parametry vzorku.¹⁵⁴ Pro účely realizovatelnosti projektu byla pro výzkum jako vzorek vymezena časová období čtyř týdnů před termínem

¹⁵¹ Flavia Dragan, „România liberă, confiscată de comuniști: Cel mai vechi ziar românesc, foaie clandestină în anii războiului | Romania Libera“, 24. duben 2017, <https://romanalibera.ro/istorie%20romania%20libera%20istoria%20ziarului%20romania%20libera/romania-libera--confiscata-de-comunisti--din-1943--activistii-au-tiparit-ziarul-in-ilegalitate-446953>. Bianca Pădurean, „Pagina de istorie: Ziarul România Liberă împlinește 140 de ani“, RFI România: Actualitate, informații, știri în direct, 15. květen 2017, <https://www.rfi.ro/cultura-95137-accent-pe-istorie-ziarul-romania-libera-aniversare>.

¹⁵² K naprosto stejné volbě primárních zdrojů se v rámci z metodologického hlediska podobného výzkumu uchýlila i již zmíněná Eleonora Ganescu, *Ethnische Minderheiten in der rumänischen Presse: eine quantitative und diskurshistorische Zeitungsanalyse* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006).

¹⁵³ V němčině „Gewimmel“, pojem, jež si podle svých slov vypůjčil Jürgen Link od Michela Foucaulta a je užíván pro charakterizování obecného diskurzu. Jürgen Link, *Elementare Literatur und generative Diskursanalyse* (Wilhelm Fink, 1983), 13–14.

¹⁵⁴ Přestože techniky *samplingu* se týkají především statisticky založených metod textové analýzy, jsou zde k vidění podstatné podobnosti této metody s vymezením v práci zkoumaných dat. Krippendorff, *Content Analysis*, 118–20; Gareth Terry et al., „Thematic Analysis“, in *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology*, ed. Carla Willig a Wendy Stainton Rogers (SAGE, 2017), 22.

všeobecných voleb a dva týdny po jejich uskutečnění.¹⁵⁵ Do roku 2004 včetně totiž v Rumunsku probíhaly parlamentní a prezidentské volby vždy současně, mezi prvním a druhým kolem prezidentské volby pak byl a stále ještě je stanoven dvoutýdenní prostoj, díky čemuž práce neopomíjí ani druhou fázi předvolební kampaně.¹⁵⁶ Seznam zkoumaných diskurzivních událostí je tedy následující: všeobecné volby 1990, 1992, 1996, 2000, 2004, parlamentní volby 2008, 2012 a prezidentské volby 2009 a 2014. V průběhu analýzy je reflektován i vývoj deníků jako takových. Pokud na počátku roku 1990 vycházely ve formátu přibližně odpovídajícímu A2 s články povětšinou v rozsahu 5–10 normovaných stran, pak v roce 2014 jsou vydávány ve formátu A4 a s 16stránkovým rozsahem a články v průměru kratšími. Pro srovnání jednotlivých článků napříč celým obdobím byl proto zaveden relativní parametr *I* (*importance*), který hodnotí na stupnici od jedné do tří relativní velikost článku na stránce (1 – okrajový sloupek, stručná zmínka; 2 – středě rozsáhlý článek; 3 – titulní článek čísla, dominantní článek na stránce). Ten nezohledňuje pouze textový rozsah, ale i velikost grafických prvků, které k němu přináležejí. Pokud je článek otištěn přes několik stran, je parametr *I* posuzován vzhledem k první stránce výskytu.

Zásadní otázkou z hlediska vhodnosti volby zdrojů, která vyvstala, byl efekt, jenž měl rozvoj internetu na média obecně a toho, že z hlediska psaného zpravodajství přebral primární úlohu. Znatelný přesun těžiště směrem k online prostoru ve zkoumaném případě přibližně po roce 2005 však nakonec nezredukoval výpovědní hodnotu denního tisku pro tento výzkum. V původním plánu bylo zahrnout i internetové verze obou deníků, avšak jejich získání v kompletní a koherentní verzi není jednoduše dostupné ani v podobě placené služby. Vyhledávací algoritmy na základě zadávání časových (datových) údajů v tomto případě generují pouze roztříštěné a náhodné výsledky. Nicméně se ukázalo, že tištěná periodika ve velké míře sdílejí obsah se

¹⁵⁵ Takové zúžení je v souladu i s Jägerovým modelem pro diachronní kvalitativní komparaci. Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 46–52.

¹⁵⁶ Florin Abraham, *România de la comunism la capitalism, 1989-2004: sistemul politic* (Tritonic, 2006), 82–127.

svými online verzemi, jsou tedy stále reprezentativní selekcí obsahující případy relevantní pro tento výzkum, navíc v relativně jednoduše dosažitelné podobě.¹⁵⁷

Samotná organizace práce s primárními zdroji vychází z metodologického přístupu představeného v kapitole 2.1. Základní záznamovou jednotkou, se kterou je operováno, je jeden novinový článek obsahující relevantní diskurzivní fragment(y).¹⁵⁸ Každý z článků je opatřen popisnými údaji, které umožňují komparaci pramenů pomocí metadat a dalších znaků, zaznamenávané parametry jsou uvedeny v tabulce 3:

¹⁵⁷ Všechna použitá periodika byla nalezena v zachovalé a katalogizované tištěné podobě v archivu Centrální univerzitní knihovny v Kluži (<https://www.bcueluj.ro/>). Při náhodném testu vyhledávání on-line variant článků vytištěných v obou novinách v letech 2008–2014 za pomoci jejich názvů a jména deníku (v příloze číslo 2 v seznamu citovaných zdrojů ID270 až ID432) nebyl ve vzorku 30 článků nalezen ani jeden, který by nebyl publikován na příslušném webu v autorizované elektronické podobě.

¹⁵⁸ Pokud se nejedná o kontinuální text, například anketu, rozhovor s více politiky naráz odpovídajícími nezávisle, bylo přistoupeno k nižší úrovni fragmentace – volbě relevantních úseků.

Údaj	Popis	Hodnota
ID	číselný identifikátor fragmentu	numerická
Newspaper	novinový titul	A – Adevărul, RL – România Liberă
Date	datum	DD.MM.YYYY
Election proximity	časová vzdálenost ode dne voleb	[-32;14]
Page	strana	numerická
Section	tematická sekce	P – politika, A – placená inzerce (kampaně), H – historie/kultura, R – náboženství, RG – regionální příloha, C – komentáře, S – společnost, E – ekonomika, AL – <i>Aldine</i> („liberální“ příloha)
Importance	relativní rozsah článku vzhledem k profilu strany	1 (nejnižší), 2, 3 (nejvyšší)
Author	typ autora/animátora	politik, novinář, aktivista, veřejnost, státní orgány
Author name	jméno autora/animátora	jméno
Author name (secondary)	jméno dalšího autora/animátora	jméno
Regionalism attitude	Diskurzivní pozice vůči regionální identitě	+, -, 0
Ethnic profilation	etnikum, k němuž se případ převážně vztahuje	rumunská, maďarská, německá, romská, 0
Discursive source	typ primárního autora diskurzivního fragmentu	politik, novinář, veřejnost, intertextuální

Tabulka 3: Metadata profilu článků¹⁵⁹

¹⁵⁹ Ke zpracování dat byl využit softwarový program pro textovou analýzu NVivo 12. Pro maximální následnou jazykovou průchodnost vzniklého datasetu, byla data a metadata kódována v anglickém jazyce. Systém metadat je podobný tomu, který navrhuje Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 54., i když v této práci jsou popisné údaje strukturovány rozpracovanějším způsobem.

Tyto údaje jsou ve stručnosti zmíněny i v referenčním formátu (tab. 4), který byl pro účely této práce zaveden a v textu bude pro snadnější orientaci odkazovat na jednotlivé citované články. Jejich originály jsou potom pro srovnání v plném rozsahu uvedeny v příloze číslo 1, ve stati samotné se budou výňatky v originále, tedy v rumunštině, objevovat pouze tam, kde to bude analyticky příhodné.

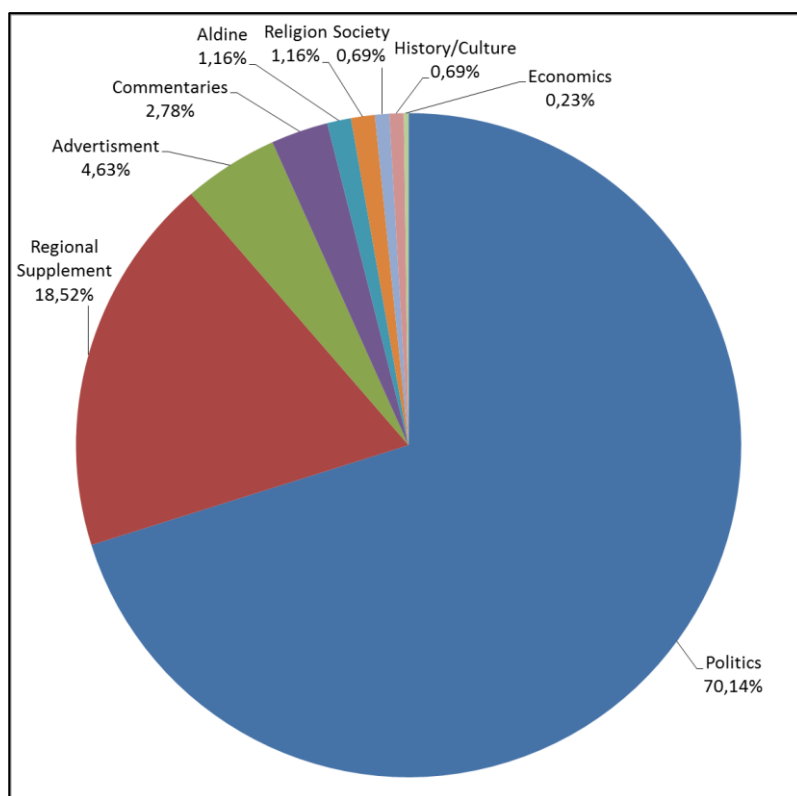
Referenční vzor: ID1_A_18.04.1990_-32_P1_SP_I3

ID číslo:	Adevărul	18.4.1990	32 dnů před	strana 1	sekce:	relativní
1			volbami		politika	velikost: 3

Tabulka 4: Referenční vzor pro citace novinových článků ze dvou ústředních deníků

Kompletní sadu metadat lze využít jako podklad pro vypracování celkové charakteristiky korpusu zahrnujícího ve výsledku 432 článků, s nimiž tento výzkum operuje. Otázka, na kterou mohou metadata pomoci odpovědět je, nakolik jsou zdroje nalezené ve dvou novinových titulech dostatečně diverzifikované pro účely realizace výzkumných záměrů. To pomůže nastínit prostá analýza obsahu neinterpretativních parametrů – redakční tematická typologie nalezených článků, typologie jejich autorů a typy diskurzivního zdroje.

Obecná typologizace článků, jež refletovaly konstrukt regionální identity, byla realizována jejich zařazením do některé ze sekcí každého čísla redakcí příslušného periodika. Ve zkoumaném vzorku se jejich výsledný počet nakonec ustálil na následujících devíti položkách: politika, placená inzerce (kampaně), historie/kultura, náboženství, regionální příloha, komentáře, společnost, ekonomika a *Aldine* („liberální“ příloha v RL). Nutno dodat, že tato redakcemi prováděná segmentace nebyla ustálená ani v rámci jednoho ročníku toho samého titulu. Jejich vzájemný výsledný poměr vypadá následovně (obr. 9):

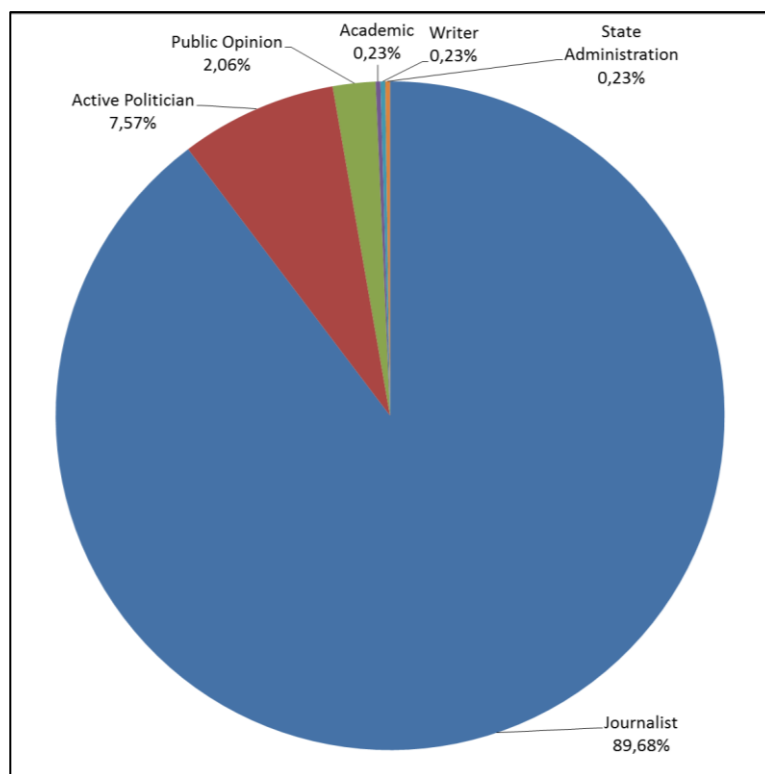

Obrázek 9: Distribuce případů mezi jednotlivými tematickými sekce zkoumaných periodik

Z těchto údajů je patrné, že přibližně dvě třetiny analyzovaného materiálu byly nalezeny v obecné politické sekci, zahrnující editoriály, analytické články, rozhovory s politiky i informativní texty o relevantních událostech. Tyto články tak představují regionální i státní diskurz v širším poli společenského a politického dění v Rumunsku po roce 1989. I díky tomu informují o chronologické i hierarchické dynamice, která je předmětem zájmu tohoto výzkumu. Sekce regionálních příloh, poskytující přibližně pětinu článků, nabídla ve srovnání s obecným politickým segmentem hlubší a detailnější vhled do samotného regionálního diskurzu především v souvislosti s historickými, společenskými a kulturními referencemi. Zároveň však přinesla nezanedbatelné množství materiálu užitečného pro pochopení politického rozměru působení regionálního diskurzu. Dalšími dvěma významně zastoupenými redakčními sekcemi byla pak především placená reklama, přímo reprezentující diskurzy politických aktérů, ať už se jednalo o PR kampaně nebo prezentaci politických programů, a komentáře zahrnující pravidelné sloupky mimoredakčních přispěvatelů, komentáře politických aktérů a názory ze stran veřejnosti.

Typologie autorů, kteří byli uvedeni u příslušných textů, obsahuje potom ve výsledku položek pět, a jsou mezi nimi politici, novináři, aktivisté, veřejnost a státní

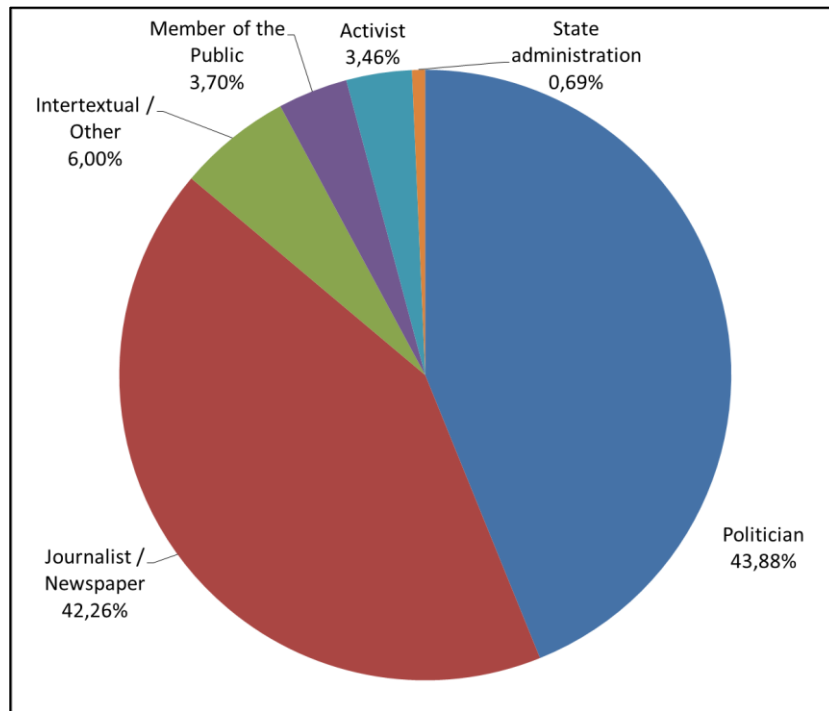
orgány. Tady v tomto případě jsou tedy z pohledu na zdroje autoři přímo „zodpovědní“ za konkrétní představovaný obsah a článek jako celek, mohou tedy z pohledu diskurzu vystupovat současně v roli „animátorů“ i „autorů“ (obr. 10):

Obrázek 10: Podíl na autorství zkoumaných článků

Graf reprezentuje skutečnost, že naprostou většinu přímého autorského příspěvku si připsali novináři, následování politiky a prezentací veřejného mínění. Tato statistika však nejde takřikajíc zcela pod povrch věci, neboť podstatná část článků připravených žurnalisty se opírá o diskurzy a jejich fragmenty převzaté z jiných zdrojů a v článcích citované či parafrázované.

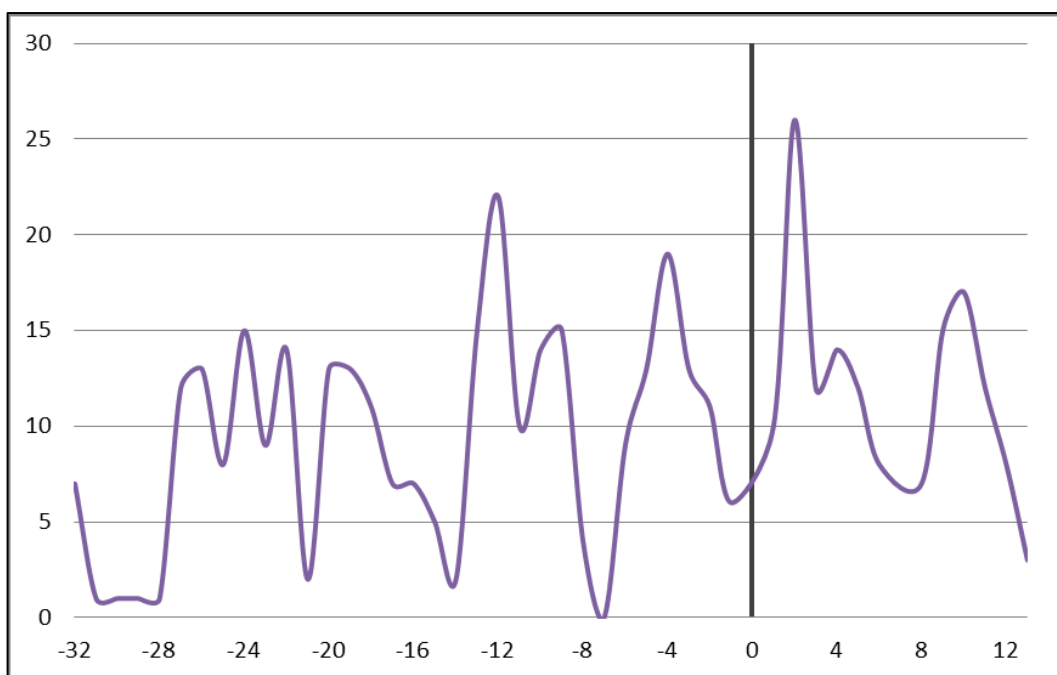
Na vyvstávající otázku nikoliv povrchního ale podstatného „autorství“ poskytuje odpověď třetí zmíněná kategorie diskurzivního zdroje. Ta ve výsledku operuje s šestičlennou typologií politiků, novinářů, obecnou intertextuální rovinou, veřejnosti, aktivistů a státní správy a podchycuje pouze přímé „autorství“ z pohledu diskurzu, dominující jako zdroj pro konkrétní článek. Nebere tedy ohledy na „autorství článku“, které může být spojeno pouze s funkcí animační a zaměřuje se přímo na to, kdo je prezentován v textu jakožto hlavní původce fragmentů diskurzu (obr. 11):

Obrázek 11: Podíl dominantních diskurzivních zdrojů zkoumaných článků

Odlišnému zaměření tohoto parametru ve srovnání s předchozím odpovídá i diametrálně odlišný výsledek. O autorství ve smyslu diskurzivním se dělí téměř rovným dílem politici a novináři (případně novinové tituly), následované různorodými intertextuálními výpůjčkami a referencemi, projevy veřejného mínění a aktivisty s drobným příspěvkem státní správy. Z toho pohledu zkoumaný materiál skutečně poskytuje příležitost uchopit dimenzi přesahů projevů regionální identity do politické sféry.

Při pohledu na obecné vnější charakteristiky korpusu textů, s nímž tento výzkum pracuje, lze ještě přiblížit dynamiku publikování relevantních článků z hlediska jejich uveřejnění před volbami a po nich. Z vyobrazení uvedeného níže (obr. 12) je patrné, že jejich zvýšený výskyt je možné zaznamenat v časovém rozmezí dvou týdnů před volbami (či jejich prvním termínem), reprezentovanými osou v bodě „0“ a dvou týdnů po nich. To do jisté míry potvrzuje jejich funkci jakožto katalyzátoru, významné diskurzivní události. Vyjma fluktuací týdenních cyklů (o neděli noviny zpravidla nevycházely, sobotní čísla byla celovíkendová) se však nezdá, že by bylo možné pozorovat další závažnější trendy:

Obrázek 12: Chronologická distribuce – celkový počet článků ve dnech před volbami a po nich, volební den je reprezentován bodem nula

Pokud se týká samotné analýzy témat a obsahu článku, byly kódovány pomocí hierarchicky uspořádaného stromu klíčových slov (konceptů i klíčových výrazů zaznamenaných v *codebooku*), snažících se zachytit jednotlivé diskurzivní elementy a strategie.¹⁶⁰ Výsledek kódování je zcela zásadní pomůckou pro analýzu vnitřní struktury diskurzu v dlouhém časovém záběru a zároveň výstupem tohoto výzkumu, který reprezentuje konstruování regionální identity, svého druhu ontologii či více ontologií (v konstruktivistickém pojetí) tohoto tématu ve zdrojích.¹⁶¹ Ke genezi *codebooku* bylo v této práci přistoupeno metodou takzvaného „evolučního kódování“, kdy po načrtnutí několika základních kategorií, vycházejících z teoretických premis (v tomto případě Mítuových typů narativů), celá struktura s postupem práce horizontálně i vertikálně (hierarchicky) expanduje, v tomto případě v závislosti na chronologicky organizovaném postupu při zpracování dat.¹⁶² Metoda vytváření *codebooku* ovšem nebyla čistě

¹⁶⁰ Krippendorff, *Content Analysis*, 165–66. K rané diskuzi o využití NVivo a jiných softwarů (CAQDAS – *computer assisted qualitative data analysis software*) při kódování novinářské produkce v oblasti CDA a s perspektivou smíšených metod například Katie MacMillan, „More Than Just Coding? Evaluating CAQDAS in a Discourse Analysis of News Texts“, *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* 6, č. 3 (30. září 2005), <https://doi.org/10.17169/fqs-6.3.28>.

¹⁶¹ Terry et al., „Thematic Analysis“, 21–22; Tom Gruber, „Ontology“, in *Encyclopedia of Database Systems*, ed. Ling Liu a M. Tamer Özsu (New York: Springer-Verlag, 2009).

¹⁶² Philipp Mayring, *Einführung in die qualitative Sozialforschung*, 5. Aufl. (Weinheim Basel: Beltz, 2002), 120.

induktivní. Jestliže byla v kapitole 2.1. zmíněna abduktivní analýza jako přístup, který tuto práci charakterizuje, pak jsou finální kódy produktem do jisté míry abduktivního procesu, opakovaných revizí existujících kódů ve světle nových zjištění z různých tematických oblastí.¹⁶³ Vzniklá sada kódů obsahuje jak jmenné entity (aktéry, politické entity, organizace), sémantické kódy (explicitní diskurzivní fenomény), latentní kódy (implicitní diskurzivní fenomény), jejich modifikátory (pozitivní či negativní reflexe), tak i kódy *in vivo*, které doslovně vystihují relevantní obsah.¹⁶⁴ Jelikož podrobně reprezentují diskurzivní vlákna zkoumaného fenoménu, je stručný přehled distribuce kódů charakterizující obsah jednotlivých narativů společně s pro diskurz ústředními politickými postavami uveden v příslušných podkapitolách. Na závěr každé z nich jsou přiloženy grafy reprezentující statistický výskyt kódů s doprovodnou interpretací, která výsledky kódování kontextualizuje s danou kapitolou. Tímto způsobem je tedy vedle samotné kvalitativní analýzy v duchu zvoleného přístupu CDS prezentována i obsahová analýza zkoumaných diskurzů.

V analytických kapitolách 3 a 4, jsou v jednotlivých částech představena nejvýznamnější vlákna diskurzu, organizovaná v takovém chronologického pořadí, v němž byl zaznamenán jejich první výskyt. Zvolené reprezentativní případy jsou v souvislosti s dobovým vývojem rozebírány podle příslušné zvolené metodologie. Výsledná interpretace získaných poznatků zároveň předkládá diachronní komparaci dle frekvence výskytu zkoumaných fenoménů z různých úhlů pohledu: globální reflexe regionální identity jako takové, specifické pozitivní či negativní reflexe, rozbor autorství z hlediska dichotomie mezi politiky a další žurnalistickou produkcí, vývoj výskytu jednotlivých diskurzivních vláken a zároveň srovnání reflexe regionální identity v souvislosti s rumunskou, maďarskou a německou skupinou obyvatel tak, jak je zdroje přinášejí.

¹⁶³ Krippendorff, *Content Analysis*, 36–38; Tavory a Timmermans, *Abductive Analysis*, 26–47.

¹⁶⁴ Damien Nouvel, Maud Ehrman, a Sophie Rosset, „Appendix 5: Named Entities: Current Definitions“, in *Named Entities for Computational Linguistics* (John Wiley & Sons, Ltd, 2016), 153–56, <https://doi.org/10.1002/9781119268567.app5>; Terry et al., „Thematic Analysis“, 22–23; Jimmie Manning, „In Vivo Coding“, in *The International Encyclopedia of Communication Research Methods*, 2017, <https://doi.org/10.1002/9781118901731.iecrm0270>.

3. Transylvánská regionální identita a její reflexe v postkomunistickém období

Následující kapitoly mají za cíl podrobně vysvětlit obsahovou podstatu diskurzu transylvánské regionální identity, tak jak byl zaznamenán v novinách analyzovaných v rámci předkládaného výzkumu – jedná se tedy o empirické jádro celé práce. Struktura této části se odvíjí od ideje diskurzivních vláken, tj. sémantických agregací obsahových elementů a vzájemných vztahů mezi nimi. Pokud se první kapitola práce snažila nastínit existenci různých konstruktů Transylvánie přítomných v mezinárodním prostředí, tak tato kapitola se zaměří právě na pojetí tematizovaného regionu konstruované uvnitř Rumunska. Jednotlivé segmenty reprezentující hegemonický (*Transylvánské bojiště*) a regionální diskurz (*Transylvánie tolerantní, demokratická, autochtonní, autonomní a politická*) tak představují varianty či součásti konstruktů Transylvánie a k ní vztahované identity. Některé jsou si blízké více a vzájemně se prolínají, jiné se od sebe podstatou zcela odlišují. Z určité perspektivy lze konstatovat, že výsledkem jsou reprodukováné narativy o Transylvánii, narativy, které jsou opřené o konstrukty chápání minulosti, reflektují přítomnost a interagují s ostatními narativy přítomnými ve vlastním zastřešujícím diskurzu, jehož jsou součástí, anebo naopak s diskurzemi konkurenčními. Uvedené tři roviny se současně promítají do vnitřní organizace jednotlivých kapitol.

Ve snaze o zachycení těchto konstitutivních narativů jsou jednotlivě nastíněna nejvýznamnější vlákna diskurzu, která byla reflektována různými aktéry ve zkoumaných médiích a skládají dohromady mozaiku obrazu, jenž byl o Transylvánii a jejích obyvatelích po roce 1989 vytvářen, ať už zevnitř či z vnějšku tohoto regionu. S ohledem na Paasiho pojetí regionální identity je tedy předmětem zájmu výzkumu jak identita regionu, tak zároveň i regionální identifikace jeho obyvatel. V určitých momentech však nelze tyto dvě dimenze zcela uspokojujivě rozlišit a analyzovat odděleně, dává tedy smysl zabývat se jimi současně.

Vedle vzájemné tematické distinkce jsou zároveň jednotlivé podkapitoly řazeny tak, jak se předmětná témata postupem času v diskurzech objevovala. Podávají tedy současně svědectví o diachronním vývoji pojednávaného fenoménu a reprezentují jeho pomyslná vývojová stádia. Součástí shrnutí této kapitoly jsou pak i vizualizace, které se snaží v co nejpřehlednější formě představovaný obsah nastínit. Druhou stěžejní otázkou, jež tato kapitola řeší, je, do jaké míry nehegemonický regionální diskurz

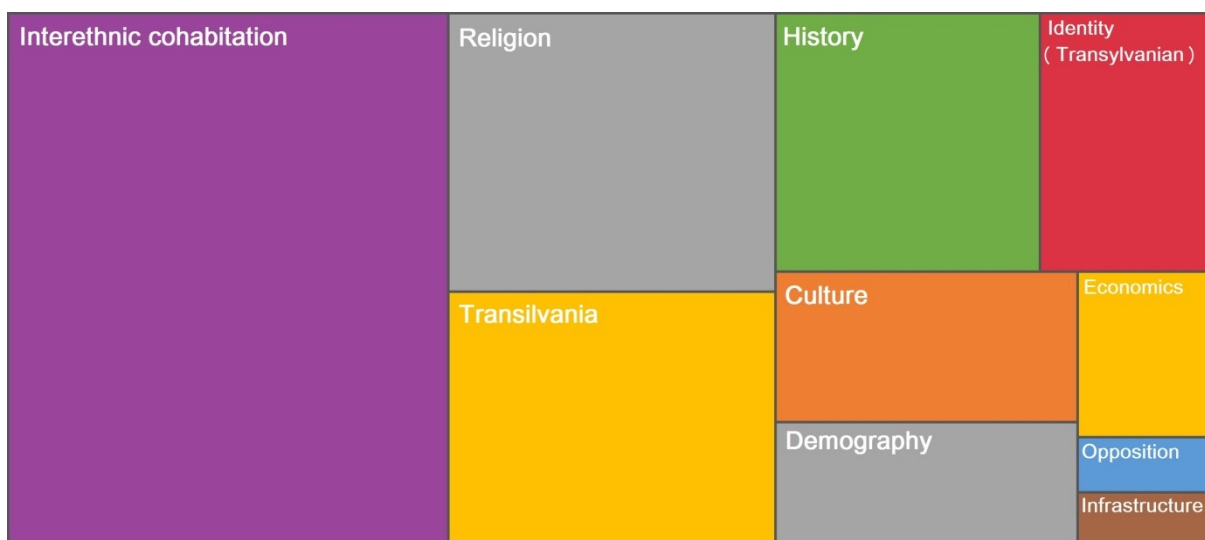
refletoval politické aktéry a nakolik přesahoval do sféry politiky obecně. Za tímto účelem se podrobněji zaměřuje především na osobnosti, které se staly v diskurzech předmětem výraznějšího zájmu ať už jako jejich aktivní autoři a animátoři, či byly jako reprezentativní aktéři v diskurzech prezentovány. V jednotlivých diskurzivních vláknech se z nich pak v diskurzech stávají „protagonisté“ a „antagonisté“, jejichž působení je podrobováno kritickému, či pozitivnímu přijetí z té či druhé strany. V posledku je záměrem zjistit, zda nehegemonický regionální diskurz vygeneroval své „protagonisty“ napříč transylvánským etnickým spektrem, zda tedy idea tolerance a mezietnické inkluзивity nezůstávala předmětem pouze obecných diskuzí, ale promítala se i do této sféry. S ohledem na výše řečené a rámeček hybridní diskurzivní analýzy prezentovaný v teoretické části práce se zdá více než vhodné začít nastíněním základních východisek hegemonického státního diskurzu, která představují základní referenční rámeček pro chápání v opozici k němu stojícího diskurzu nehegemonického, regionálního.¹⁶⁵

3.1. Hegemonický diskurz: Transylvánské bojiště

Ve zkoumaných médiích zabírá po značnou část postkomunistického období dominantní pozici interpretace Transylvánie jako hraničního prostoru, o který svádí odvěký souboj jednotlivé etnolingvistické skupiny, tedy především rumunský a maďarský element. V tomto ohledu lze pozorovat jednoznačnou kontinuitu s dobou soupeření národních hnutí, sporu o teritoriální vymezení Rumunska a Maďarska v první polovině 20. století i následné vyostřování nacionalistických tenzí během komunistického období, jak bude přiblíženo dále v textu. Daná situace byla z velké míry zapříčiněna i celkovou tendencí, která nepřála udržování symbolického i faktického přežívání regionu v jeho historické podobě. Na obrázku 13 je nastíněna distribuce témat v relevantních člancích napříč oběma diskurzy v případě prvních voleb v roce 1990, a jak je patrné, interetnické soužití (v tomto kontextu vnímáno jako problematické) bylo

¹⁶⁵ Bartlett, *Hybrid Voices and Collaborative Change*, 9–10. Jäger zároveň hovoří o nutnosti prokázat, že předpokládaná hierarchie diskurzů platí, tedy že nehegemonický diskurz je skutečně marginální. Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 50.

zdaleka tím nejvýraznějším. Obdobná situace potom nastává i v dalších volebních obdobích.

Obrázek 13: Nástín distribuce témat v předvolební kampani roku 1990

Při pohledu na hegemonický diskurz v průběhu celého zkoumaného období lze uvést, že zůstává co do obsahu vlastní argumentace až překvapivě konstantní. Zjevně přitom vychází z ideologického zázemí rumunské historiografie pozdního komunistického období, která absorbovala i starší nacionalistická východiska rumunských národních dějin. Ve své podstatě tento diskurz představuje teleologický výklad dějin regionu v plném souladu s centralistickým uvažováním a rumunskými národními zájmy v té podobě, v jaké je sám definuje. Vyzdvihuje při tom především ve všeobecném povědomí dobře známé dějinné události a využívá je jako referenční body, legitimizující jeho dominantní pozici. Přestože se práce primárně zaměřuje na analýzu diskurzu regionálního, není disproporce délky příslušných kapitol pouze výsledkem této volby. Hegemonický diskurz se skutečně ukázal co do obsahově rozličnosti jako méně bohatý než diskurz regionální. Z uvedených důvodů se představení hegemonického diskurzu vedle analýzy primárních zdrojů ve zvýšené míře věnuje i širšímu historickému zázemí, z něhož tento diskurz čerpá, a jehož přehled poskytuje sekundární literatura.

Tento přístup se nadále promítá i do analýzy diskurzu regionálního, který se svým způsobem od konstantního hegemonického diskurzu odrážel, i když zdaleka nebyl fenoménem pouze reaktivním. Regionální diskurz se velmi často vztahoval ke stejným referenčním bodům, přinášel jejich odlišné historické interpretace nebo představoval

vlastní konkurenční historické narativy. Důvodem pro uplatnění dvojí linie, zkoumání historické a soudobé dimenze při analýze však není jen představení širšího kontextu, ale i to, že přispívá k lepšímu pochopení vztahů mezi starým a novým regionalismem. Tedy k diskuzi o poměrech mezi pomyslným historickým esencialismem na jedné a politicko-ekonomickým pragmatismem na druhé straně, jíž se věnuje i teoretická literatura uvedená v kapitole 1.3.

3.1.1. Dlouhé dějiny krátkých revolucí aneb zápas o transylvánskou hegemonii

Při bližším pohledu na dominující narativy, které představují dějiny Transylvánie z různých úhlů pohledu, se ukazuje, že ústřední debata se odehrává ve dvou hlavních, vzájemně provázaných rovinách. První z nich je samotný příběh regionu, dějiny střetávání jednotlivých zájmových skupin obývajících toto území a vnějších sil, jež do těchto vztahů vstupovaly, druhou je interpretace těchto dějin. Pro rovinu interpretační je ústředním problémem, který se snaží vyřešit, symbolická etnická charakteristika Transylvánie, zjednodušeně řečeno, zda je oblastí „maďarskou“ či „rumunskou“, čili jde o narativní model, o němž Mitu hovoří jako o etnicizaci regionu.

Pro konstrukt rumunských národních dějin, který prezentuje dějiny Transylvánie jakožto svoji integrální součást, je za jeden z konstitutivních momentů obecně považováno vytvoření římské provincie Dácie roku 106 n. l. V dané souvislosti je pak akcentován vliv, který měla latinská kultura na oblast a její obyvatele, a za její přímý pozůstatek je považováno přetrvání izolovaného románského jazyka (se všemi absorbovanými vlivy) po tak dlouhou dobu.¹⁶⁶ Dalším argumentem je z pohledu této interpretace územní rozsah římského záboru, Dácie se dle něj rozkládala doslova od „Dobrudži po Transylvánii“¹⁶⁷ v době svého vrcholného rozmachu a představuje tak předobraz moderního sjednoceného Rumunska. Idea rumunského dědictví římské kultury a teorie kontinuity národní i územní je tak jedním ze základních narativů

¹⁶⁶ Mihai Bărbulescu et al., *Istoria României* (București: Editura Corint, 2007), 44.

¹⁶⁷ Bărbulescu et al., 44.

národně-státního diskurzu zdůrazňujícím pojetí Transylvánie jako oblasti esenciálně rumunské.¹⁶⁸

Uvedené teze však nezůstávají bez rozporu, na druhé straně se objevily různé další teorie o původu latinským jazykem mluvícího obyvatelstva. Podle některých mohlo být původní jádro jeho osídlení na jih od Dunaje, případně pouze v menším omezeném prostoru dácké provincie, nebo i v jádru latinské oblasti na apeninském poloostrově, migrací se pak mělo dostat do Transylvánie až později.¹⁶⁹

Ústřední etnicizační narativ z maďarské strany je opřen o teorii depopulace Transylvánie po ústupu Římského impéria z této oblasti, a jejího následného osídlení Maďary. Podle ní se pak románským jazykem hovořící obyvatelstvo dostalo do regionu prostřednictvím vnitřních migračních procesů z širšího prostoru jihovýchodní Evropy.¹⁷⁰ Na balkánském poloostrově se ostatně roztroušeně nachází i jiné izolované románskojazyčné skupinky, Arumuni a další, což podporuje úvahu, dle které polokočovní Vlachové postupně pronikali za karpatský oblouk až po příchodu Maďarů do oblasti, nepředstavovali tedy kontinuum místních obyvatel s Římany. Bez ohledu na předchozí migrační procesy pak z tohoto pohledu Transylvánii její esenciální kulturní a politickou tvář vtiskla právě maďarská kolonizace.¹⁷¹

Zajímavé je, že spory na odborné úrovni ohledně prokázání správnosti argumentace jedné či druhé strany (zcela pomejme „popularizační“ produkci) se opírají o několik málo písemných pramenů. Mezi ty nejzásadnější patří spisy *Anonyma* alias *Gesta Hungarorum*, píše Mista (či Magistra) P. (celé jméno je neznámé), podle

¹⁶⁸ Publikace, jež tyto argumenty zdůrazňují, nejsou nutně podřadého charakteru. Mezi klasické práce operující v rámci této interpretace mohou být uvedeny například Giureskovy dějiny Rumunů z meziválečného období. Constantin C. Giurescu, *Istoria Romanilor - vol. 1,2,3* (Editura All, 2015). Jeho dílo pravidelně vychází v nejrůznějších editovaných a doplněných vydáních, a navazují na něj další kolektivní práce, které si kladou za cíl pokračovat v této tradici bádání národních dějin. Jako příklad můžeme uvést poslední příspěvek koordinovaný jeho nedávno zesnulým synem, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor. Vol. X. România în anii 1948-1989* (București: Ed. Enciclopedică, 2013). Teorie kontinuity nachází svou oporu i v archeologických nálezech, Linda Ellis, „Terra deserta: Population, politics, and the [de]colonization of Dacia“, *World Archaeology* 30, č. 2 (1. říjen 1998): 222–25, <https://doi.org/10.1080/00438243.1998.9980408>.

¹⁶⁹ Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, 135–36.

¹⁷⁰ Mezi respektované patří například obsáhle kolektivní dílo Béla Köpeczi et al., *History of Transylvania* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994).

¹⁷¹ Za Vlchy byli v původním slova smyslu označováni všichni románskojazyční obyvatelé jihovýchodní Evropy. Filip Šisler, „Rumänen und Aromunen“, in *Minderheiten im sozialistischen Jugoslawien*, ed. Kateřina Králová, Jiří Kocián, a Kamil Pikal (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2015), 167–169.

některých činného na dvoře krále Bély III., podle jiných Bély II., a kyjevská Nestorova kronika, neboli *Povest' vremennykh let*.¹⁷² Oba popisují střety maďarských vojáků s místními *Volochi* a Slovany, které prvně jmenovaní po překročení severních Karpat vytlačili z nížin.¹⁷³ Co je akcentováno z rumunské strany, je, že prameny dále hovoří o tom, že si po porážce a smrti svého *voevoda* Gela Vlaši sami zvolili maďarského vojvodu Tuhuta za vládce a uznali jeho svrchovanost. Tím se jim mělo podařit zachovat si z existující feudální struktury pramenící výhody.¹⁷⁴ Z pohledu maďarského narativu je naopak zpochybňována identita těchto „Vlachů“, tedy to, že by měly představovat tu samou etnolingvistickou skupinu jako pozdější vlašští potažmo rumunští rolníci.¹⁷⁵ Přes politickou dominanci maďarskojazyčných elit poukazují na reálnou etnickou diverzitu vrcholně středověké Transylvánie četné listiny jako například zápis o sněmu v Albě Iulii z roku 1291, ve kterém se hovoří o účastnících se skupinách: nobilitě (v tomto smyslu maďarské šlechtě), Sasech, Sikulech a Vlaších na území Transylvánie. Pro jednu či druhou stranu sporu o smysl transylvánských dějin pak obdobné faktografické položky mohou celkem univerzálně sloužit prosazovaným narativům.¹⁷⁶

Ve výše uvedeném výčtu druhé dvě jmenované skupiny, tedy „Sasové“ a Sikulové, jsou dalšími důležitými kolektivními aktéry ve vnitroregionálních politických a sociálních interakcích. Svůj význam pro diskurzy si zachovávají jak v historické, tak i soudobé perspektivě, jak prokazuje tento výzkum. S ohledem na to, jakým směrem se ubíral politický vývoj, se však během 20. století staly především pasivním aktérem

¹⁷² Především *Anonymus*, podrobený kritice například v Köpeczi et al., *History of Transylvania*. 333–343, nebo naopak obhajovaný Prodanem v jeho emocionálně velmi vypjatém David Prodan, *Transylvania and Again Transylvania: A Historical Exposé* (Center for Transylvanian Studies, The Romanian Cultural Foundation, 1996), 11–17.

¹⁷³ Ioan-Aurel Pop, „Testimonies on the Ethno-Confessional Structure of Medieval Transylvania and Hungary (9th-14th centuries)“, *Transylvanian Review* 19, č. 1 (2010): 14. Z hlediska etnogeneze důležitá zmínka, kterou je nutné vzít v kontextu 10. století a této diskuze v potaz, je fakt, že Vlaši a Slované byli v tomto období již výrazně promíšení. Symptomy této skutečnosti představují například některá do současnosti zachovalá toponyma v Transylvánii (ale i jinde v Rumunsku) a obecný slovansko-románský lingvistický synkretismus, kterým je rumunština, jako jediný z románských jazyků, charakteristická. Pop, „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“, 204–08.

¹⁷⁴ David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century* (Bucharest: Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, 1971), 11.

¹⁷⁵ Köpeczi et al., *History of Transylvania*, 333–43.

¹⁷⁶ Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 75.

maďarského i rumunského národního diskurzu, jejich vlastní pohled na dějiny regionu, jež obývají, byl marginalizován. Sikulové jsou obdobně jako Vlaši případem komunity bez jasného původu nacházející se v této oblasti. Podle převažujících interpretací historických pramenů – například již zmíněného *Anonyma* – se při příchodu Maďarů již nacházeli na místě.¹⁷⁷ Maďarská strana sporu je pak někdy charakterizuje jako předvoj maďarské migrace do regionu, Sikulové mají tendenci sami sebe vnímat jako separátní etnikum (uvádí se turkického původu), které jazykově, kulturně a historicky tíhne k maďarskému elementu.¹⁷⁸ Stejně tak byli za loajální vůči uherskému královskému dvoru považováni němečtí kolonisté, nepřesně nazývaní jako Sasové, přicházející na území Transylvánie na pozvání tehdejších panovníků od konce 11. století. Jejich příchodem byla dotvořena mozaika politicky relevantních etnik, které tato práce pro zjednodušení nazývá historickými národy Transylvánie.¹⁷⁹ Analýza zdrojů v následujících kapitolách pak mimo jiné poukazuje na do současnosti přetrvávající relevanci tohoto středověkého uspořádání z hlediska konstruování regionální identity ať už ve státním, nebo regionálním diskurzu.

V období vrcholného středověku nicméně zároveň krystalizuje politická mapa širšího území jihovýchodní Evropy s výrazným osídlením románského etnolingvistického elementu, platná s určitými obměnami až do roku 1918, jež určila dynamiku především pozdějšího vývoje v oblasti. Vedle uherského království kontrolujícího Transylvánii a svým způsobem udržujícího hegemonii maďarskojazyčných elit v ní, pak v bezprostředním sousedství regionu na jihu a na východě ustálily dvě významné proto-rumunské státní entity. Na jihu Vlašská země neboli Jižní Vlašsko (později v širším kontextu známé jako Valašsko), získalo název dle etnonyma převážné většiny svého obyvatelstva a později vešlo v užívání jeho označení jako *Țara Românească* (tedy *Rumunská země*), jež se udrželo až do 19. století.¹⁸⁰ Druhým jádrem budoucí rumunské „národní“ státnosti se stalo Moldavsko, ležící severně od Valašska, jež dostalo své jméno podle řeky *Moldovy* ve východních Karpatech, poblíž které bylo situováno jeho původní mocenské centrum.¹⁸¹

¹⁷⁷ Köpeczi et al., *History of Transylvania*, 335.

¹⁷⁸ Clewing, *Lexikon Zur Geschichte Sudosteuropas*, 975.

¹⁷⁹ Pop, „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“, 212–213.

¹⁸⁰ Bărbulescu et al., *Istoria României*, 120–124.

¹⁸¹ Bolovan, *History of Romania*, 196–203.

Spojením těchto dvou státních útvarů vzniklo v rozmezí let 1859 a 1878 nezávislé rumunské knížectví, které následně jako království (1881) vstupovalo jako zásadní aktér do boje o vnitřní uspořádání i státní příslušnost regionu Transylvánie. Z pohledu rumunského státního diskurzu pak získává „boj“ (jak ho běžně označuje i rumunská odborná literatura)¹⁸² místních Rumunů své přeshraniční politické i symbolické ukotvení.

Zjednodušeně lze celý rámec předmětné diskuze vyhodnotit tím způsobem, že jestliže je pro maďarské pojetí smyslem transylvánských dějin udržení regionu uvnitř maďarského kulturně-politického okruhu, pak sjednocení esenciálně „rumunských“ území je základním imperativem smyslu dějin regionu pro stranu rumunskou. Již v této souvislosti se nabízí chápání role, jakou mohou v dané debatě sehrávat narativy „civilizačních tropismů“, o nichž hovoří Mitu. Na jedné straně o náklonnost maďarskou-středoevropskou na straně druhé rumunskou-latinskou.

Tato práce nemůže a ani si neklade za cíl rozsoudit maďarsko-rumunský historický spor (pokud si něco takového lze vůbec představit). Bez ohledu na to, kdo dorazil dříve nebo později, faktem zůstává, že Transylvánie byla po dobu téměř tisíce let v různých formách součástí uherského království, osmanské říše, habsburské monarchie a s krátkou přestávkou během posledních 100 let (týká se její severní části navrácené Maďarsku po tzv. druhé Vídeňské arbitráži atd.) i rumunského království, posléze republiky. Stejně tak si práce neklade ambici vyčerpávajícím způsobem antagonistické historické diskurzy hodnotit a dopodrobna analyzovat. Spíše je uvádí jako základní osy, podle nichž je možné lépe chápat reflexi regionální identity v širším rámci prezentovaných narativů čerpajících z těchto rozličných historických období. Vedle podpory argumentů státního diskurzu totiž často mohou svědčit i ve prospěch opačného, tedy chápání Transylvánie jako individuální regionální entity. Pro tyto účely je vhodné podívat se právě na vybrané události a vnímání jejich významu, neboť k historii se oba diskurzy často obrací.

¹⁸² V angličtině se objevuje výraz „struggle“ například v názvu Prodanovy publikace Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*. V rumunštině pak obvykle „lupta“ například Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională: 1848-1881* (București: Editura Științifică, 1974).

Ze státoprávního hlediska měla nejdůležitější vliv na zformování Transylvánie jako regionu na mentální i fyzické mapě postupná inkorporace jejího území do Uherského království. Tento proces však trval delší dobu, od 10. do počátku 13. století a jeho průběh byl značně dynamický.¹⁸³ Vnitřní interetnické vztahy se postupně konsolidovaly do podoby, která byla pro příslušníky románskojazyčné střední a chudé vrstvy nevýhodná. Svůj vliv sehrála jak probíhající asimilace elit dominující maďarskou šlechtou, tak jejich pravoslavné vyznání. Proti tomuto stavu věci se ze strany marginalizovaných skupin obyvatel zvedaly různé větší či menší vlny nepokojů, jež jsou pak předmětem memorializace a pozdější reinterpretační. Ze strany rumunského hegemonického diskurzu jsou především interpretovány ve smyslu kontinuity rumunské národní emancipace v Transylvánii. Jako jeden ze zásadních dokladů nerovnoprávného statutu vlašského obyvatelstva je pak uváděno přijetí takzvané „Bratrské Unie“ v letech 1437–38 (později známé jako *Unio trium nationum*). Tu si vynutila potřeba konsolidace vnitřních poměrů v Transylvánii a likvidace náboženských a sociálních nepokojů ze strany dominujících elit. Hlavním motivem byla tehdy probíhající rolnická povstání, která se bouřila například proti výběru desátek na několik let dopředu, ale v roce 1438 též proti samotnému uzavření Unie.¹⁸⁴ I z těchto důvodů je tato událost v rumunském hegemonickém diskurzu jedním z výrazných milníků narativu národní viktimizace.

Bratrská Unie se totiž stala právním podkladem, svého druhu ústavou, která definovala politické mechanismy v Transylvánii na několik dalších staletí. Jmenovala tři plnoprávné politické stavy, jimiž byly nobilita, Sikulové a Sasové. Pod pojmem nobilita se rozuměla maďarská šlechta zahrnující sice též původní vlašskou šlechtu, ta se však již natolik asimilovala, že ji deklarace na rozdíl od dřívějších dokumentů samostatně nevyčleňovala. Jak již bylo uvedeno, význam konceptu plnoprávných Vlachů se mezi oběma stranami interpretačního sporu může výrazně lišit. O nižších stavech a poddaných se text Unie nezmiňuje vůbec. Kromě etnolingvistického klíče bylo stanovené rozdělení odrazem administrativní struktury regionu, jež se skládal z oblastí *Székelyszékelyföld* (Sikulska), *Fundus Regius* (*Königsboden*, tedy saských území) a sedmi

¹⁸³ Pop, „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“, 212–213.

¹⁸⁴ Bolovan, *History of Romania*, 257–260.

transylvánských hrabství spravovaných nobilitou.¹⁸⁵ Na všech těchto územích žili „Rumuni“ (jak je obecně státní diskurz a odborná literatura v kontextu dějin uherského království retroaktivně nazývá), přestože tvořili v úhrnu velkou část populace, jako střední vrstva či rolníci bez výraznějších plošně definovaných kolektivních práv. Z hlediska dalšího vývoje pak změny z hlediska zrovnoprávnění neprivilegovaných etnik nenastaly ani při oktrojování právní ochrany vlašského obyvatelstva či jejich víry transylvánskými knížaty shora, zůstaly většinou nerespektovány a bojkotovány místním panstvem, jako tomu bylo v případě ediktu Matyáše Korvína z roku 1475, nebo zásahu Vladislava II. Jagellonského z roku 1508.¹⁸⁶ U Matyáše Korvína je vhodné zmínit, že je považován za pozitivní postavu jak z maďarské tak z rumunské strany. Je příznačné, že jako úspěšný a politicky nadaný vladař pocházející z Transylvánie je rumunským státním diskurzem považován za etnického Rumuna, pocházejícího z pomadžarštěného vlašského šlechtického rodu.¹⁸⁷

Na přelomu 15. a 16. století vešel v užívání pojem „národů“ (*nationes*), který tyto plnoprávné stavy v předmoderním stavovském smyslu označoval. I když z hlediska historické kontinuity společenské a politické struktury mezi tyto historické národy bylo možné počítat i rumunské elity, v praxi se tak nedělo. Tato práce je však za historický národ v širším smyslu považuje, a to ze spíše praktických než ideologických důvodů, jelikož jsou takto ostatně i ve státním i regionálním diskurzu reprezentováni.¹⁸⁸

Zásadní zlom v dějinách Transylvánie představuje především rozpad Uherska v roce 1526 a naprostá změna konstelace mezinárodněpolitického uspořádání oblasti, především nastoupivší dominance Osmanské říše. Období, jež je mnohdy paradoxně považováno za zlatý věk Transylvánie, je spojeno s několika výraznými vůdčími osobnostmi, ale i postupným přerodem regionu v nárazníkové pásmo mezi soupeřícími impérii. Jedním z důsledků těchto procesů pak bylo v rumunském hegemonickém

¹⁸⁵ Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 69.

¹⁸⁶ Ladislau Gyémánt, „The Habsburg's Policy: Absolutism, Reformism and Liberalism“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 224.

¹⁸⁷ Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 11–13.

¹⁸⁸ Pop, „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“, 271–80. Dörner, „Transylvania between Stability and Crisis (1457-1541)“, 300.

diskurzu mytologizované sjednocení Transylvánie, Valašska a Moldavska Michalem Chrabrým (konajícím však v zájmu habsburské monarchie) na dobu třech měsíců roku 1600. Přesto, že se jednalo o moment, jehož „národní“ vnímání může mít své opodstatnění v kontaktech mezi těmito regiony a „Rumuny“ na všech stranách hranic, jeho význam pro moderní rumunské národní hnutí jako takové se poněkud přeceňuje a bývá anachronicky interpretován v tomto smyslu.¹⁸⁹ Pro postavení neplnoprávného vlašského obyvatelstva se však v 16. století přes určité ústupky v oblasti víry z dlouhodobého pohledu nic zásadního nezměnilo, je tak vnímáno jako doba pokračující poroby.

Podstatnou změnu pak přinesla až éra habsburské „reconquisty“ a integrace území Transylvánie do rakouského císařství po podpisu Hallerianovy dohody v roce 1686, definitivně potvrzenou Karlovickým mírem z roku 1699. Nová centralizující administrativa se snažila využít existujících disproporcí v postavení jednotlivých skupin a hledala v místních Vlaších oporu proti dosavadním elitám. Projektem, který měl vytvořit přímý vektor vlivu z Vídně, byla možnost konverze k řecko-katolickému ritu spojená s nabytím dosud chybějících práv. Přestože z různých důvodů plošně neuspěla (příliš silná vazba Vlachů na pravoslaví, širší odpor vůči nově centralizované habsburské správě), je rumunská řecko-katolická církev založená v roce 1701 chápána jako zprostředkovatelka všestranného rozvoje rumunské etnolingvistické skupiny v Transylvánii. Mezi její ústřední postavy patřil od dvacátých let 18. století biskup Ion Inocenc Micu (zvaný též Klein). Ten se stal předním představitelem „boje“ za zrovnoprávnění románskojazyčného obyvatelstva položil základ jeho modernímu pojetí, které stálo na racionalistických argumentech a kritizovalo anachronickou feudální společenskou strukturu. Mimo jiné přišel také s odvozením legitimacy požadavků plnoprávnosti od kontinuity římské kolonizace a vlašského, neboli rumunského osídlení, tedy jedním ze základních východisek rumunského státního diskurzu, rumunského národního hnutí a tedy i samotného konceptu etnických „Rumunů“.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Călin Felezeu, „The International Political Background (1541-1699)“, in *The History of Transylvania, Vol. II (1541 to 1711)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2009), 24–30; Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, 220–24.

¹⁹⁰ Gyémánt, „The Habsburg's Policy: Absolutism, Reformism and Liberalism“, 219–21.

Na Micuovu činnosti navázal i jeho přímý nástupce, biskup Petru Pavel Aron. Pod jeho záštitou byl roku 1754 v Blaji zřízen komplex základních škol, teologického semináře, a gymnázia, které bylo s 500 studenty jedinou rumunskojazyčnou střední školou v Transylvánii. Mezi učitele a absolventy místních škol patřila téměř celá rumunská transylvánská elita přelomu 18. a 19. století. Společně s podporou a regulací vzdělávání ze strany dvorských úřadů (*Ratio Educationis* z roku 1777 a *Norma Regia* 1781, zavádějící povinnou školní docházku v němčině a mateřském jazyce) bylo kolem roku 1790 v Transylvánii již přibližně 300 rumunských škol, z toho 200 uniatských a 100 pravoslavných.¹⁹¹ Právě Habsburky implementovaný systém školství představuje ve státním i v regionálním diskurzu jeden z významných pozitivně vnímaných referenčních bodů vztahující se k tomuto dějinnému období.

Vedle nabytí lepšího právního postavení prostřednictvím náboženské konverze byla Marií Terezií v roce 1762 v jižní třetině regionu zřízena vojenská hranice. Ta umožnila brancům vlastnit půdu, čímž obcházela předchozí ustanovení o pozemkových vztazích a umožnila rumunským rolníkům a nevolníkům zásadně změnit svůj společenský a majetkový status. Přesto jsou důsledky tohoto opatření vnímány spíše ambivalentně, přetváření oblastí ve vojenskou hranici doprovázeno násilnostmi spojenými s nuceným přechodem k řecko-katolickému vyznání.¹⁹² Vojenská hranice nebyla jediným projektem osvícenského absolutismu, jenž nesplňuje nároky z hlediska naplnění ambicí ať už tehdejšího zárodečného národně-emancipačního hnutí Rumunů, nebo diskurzů, jež tento vývoj interpretují. Projevy pokračující centralizace tereziánského období, která sice omezovala pravomoci tradičních elit, ovšem výrazně nepřispívala k řešení národnostních otázek, ztělesňovalo i vyhlášením takzvaného Zlatého diplomu v roce 1765.¹⁹³ Politika vídeňských panovníků sledovala vlastní cíle a stavěla se k požadavkům jedné či druhé strany pragmaticky a velmi často měnila svůj

¹⁹¹ Ioan-Aurel Pop a István Csucsuj, „Romanian Culture (Until the Transylvanian school)“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyar, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 121–22.

¹⁹² Liviu Maior, *In the Empire: Habsburgs and Romanians; from Dynastic Loyalty to National Identity* (Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies, 2008), 94–97.

¹⁹³ Anton Dörner, „Transylvania under the Habsburg Monarchy (1711-1847)“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyar, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018), 17–19.

kurz. Především ve státním diskurzu převažuje z těchto důvodů k období habsburské nadvlády jako celku spíše ambivalentní nežli vysloveně pozitivní.

Státním diskurzem naopak pozitivně interpretovaná vláda Josefa II. dále oslabila moc místních stavů a *de facto* zlikvidovala stále platné uspořádání země odvozeného od *Unio trium nationum* z roku 1438.¹⁹⁴ Ústředním cílem josefínských reforem v Transylvánii bylo v tomto směru překonání anachronických společenských struktur a vytvoření společnosti uvědomělých občanů a plátců daní, věrných koruně. K tomu směřovalo jak vydání tolerančního patentu v roce 1781, které umožnilo rozšíření činnosti pravoslavné církvi a umožnilo jejím přívržencům zastávat veřejné funkce, tak zrušení nevolnictví v roce 1785.¹⁹⁵ Tyto reformy však vzaly po nástupu Leopolda II. v roce 1790 za své. Za přelomový moment je pak považováno sepsání dokumentu jménem *Supplex Libellus Valachorum* („Prosebný spis“) rumunskými představiteli v témže roce, jenž shrnoval jejich požadavky formulované postupně v průběhu celého 18. století a stal se často vzpomínaným východiskem pro rumunský národní program. Jeho předložení na zemského sněmu konajícím se po 29 letech roku 1791 však nemělo žádné praktické dopady. V kontrastu s tím bylo obnoveno ústavní uspořádání na základě Unie třech národů a diplomu Leopolda I. z roku 1691.¹⁹⁶

Z pohledu státního diskurzu je tak navazující období prezentováno jako nepřátelské vůči rumunským národním zájmům. Díky reakční povaze habsburské politiky po napoleonských válkách našel vídeňský dvůr společnou řeč s místní nobilitou, v roce 1809 bylo trvale obnoveno fungování zemského sněmu a nadále udržován zastaralý společenský řád. Nic na něm neměnila ani četná rolnická povstání, propukající sice z různých důvodů, všechna však ve své podstatě plnila funkci ventilace nahromaděných frustrací z panujícího uspořádání. Pro příslušný diskurz není ovšem příliš složité zasadit je širšího rámce národního „boje“. Pravděpodobně nejvíce oslavovanou z těchto drobných rolnických „revolucí“ je rebelie Horey, Cloșky a

¹⁹⁴ Bolovan, *History of Romania*, 416–21.

¹⁹⁵ Bolovan, 246.

¹⁹⁶ Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 45–47.

Crișana v roce 1784 v apusenských horách, jež je obvykle interpretována v národně-emancipačním duchu, i když její příčiny byly více sociálního charakteru.¹⁹⁷

Nejvýznamnější události v éře novověku, která ospravedlňuje interpretaci jako dějin Transylvánie jako bytostně konfliktních, je revoluční dění v letech 1848–49. Ve výsledku se nespokojenost pramenící z určitého stavu nehybnosti poměrů začala obracet stále více proti Vídni jako centru moci a tlak na modernizaci vycházel z celé šíře transylvánské společnosti. Při vypuknutí revoluce v únoru 1848 ve Vídni pak manifestace na její podporu v první fázi reprezentovaly celé etnické spektrum velkoknížectví Transylvánie. Postupné národnostní vyhraňování se obzvláště v kontextu maďarského politického programu a plánu na spojení Transylvánie a Uher však zmařilo snahy o budování široké proreformní liberální fronty. Obavy z následujícího vývoje postavily do opozice proti maďarské straně nejen Rumuny, ale i transylvánské Sasy, revoluce 1848 tak rozbila i relativně stabilně fungující německo-maďarskou alianci, jež byla hlavní zárukou kontinuity *statu quo*. Proces komplikovaného vyjednávání a formulace programů v roce 1848 by se dal ve velké stručnosti shrnout tak, že zemským sněm reprezentující zájmy transylvánských Maďarů (kteří mu dominovali) schválil na konci května 1848 sjednocení s revolučními Uhrami. Proti tomu se postavil rumunský národní výbor i sněm a saská politická reprezentace, podporované drtivou většinou populace, jíž dle etnického klíče reprezentovaly, a která se přikláněla k programu pokračující autonomie v rámci rakouské monarchie. Sikulové byli pak, někdy bez vlastního vlivu na celou věc, inkorporováni do maďarského programu, přesto se však dle zdrojů se zájmy maďarské revoluce identifikovali.¹⁹⁸

V polovině roku 1848 pak podle dělicí linie těchto nových aliancí vypukla v Transylvánii občanská válka. Rumunsko-saská strana získala podporu od vídeňského dvora, císařské jednotky v knížectví vystupovaly v jejich prospěch (i když zpočátku spíše vlažně), na konci roku naopak přišel maďarské straně na pomoc polský generál Józef Bem se svou armádou a konflikt se vystupňoval. Po nástupu Františka Josefa I. na

¹⁹⁷ Ladislau Gyémánt, „The National Revival Era“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 271–77. Maior, *In the Empire*, 98.

¹⁹⁸ Liviu Maior, „The 1848-1849 Revolution in Transylvania“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 350–62.

trůn bylo znovu potvrzeno spojenectví Vídně a rumunsko-saské aliance, maďarská strana si však dokázala udržet své pozice a v knížectví propukl skutečný revoluční teror a následné revindikace. Poté, co v průběhu dalšího roku dorazila zdecimovaným habsburským jednotkám pomoc v podobě ruské carské armády, se situace obrátila výrazně v neprospěch maďarské strany. Přes pokusy o interetnické usmíření a rekonfiguraci spojenectví byla maďarská revoluce v Transylvánii v létě 1849 definitivně poražena. Neschopnost dosáhnout kompromisů a vzájemná nevraživost tak nakonec skutečně zapříčinily zásadní vnitřní proměnu transylvánského velkoknížectví, nikoliv však způsobem, který si vedoucí postavy jednotlivých národních hnutí na jaře 1848 přály. Konflikt, v němž nikdo nezvítězil, tak symbolicky i prakticky smetl starou, tradiční podobu Transylvánie do propadliště dějin. Zároveň ještě prohloubil vzájemnou rumunsko-maďarskou nevraživost a je v tomto smyslu diskurzivně reprezentován. Z pohledu státního diskurzu pak navíc revoluce vyprodukovala výrazného protagonistu v podobě předáka rumunského odboje Avrama Ianka, jenž se stal všudypřítomným symbolem boje proti maďarskému útlaku ve veřejném prostoru v Transylvánii.¹⁹⁹

Ač znamenalo zrušení poddanství v roce 1848 naplnění jednoho z hlavních požadavků, fyzickoprávní svobody, skutečný posun k lepšímu nastal až na počátku šedesátých let 19. století, po období stagnace bachovského absolutismu.²⁰⁰ Nyní již národně vyprofilovaná rumunská elita dosáhla politické rovnoprávnosti uvnitř Transylvánie. Obnoven a restrukturalizován byl transylvánský sněm, v němž měli nyní Rumuni poměrově nejvyšší zastoupení, byli tedy symbolicky i legálně přijati do pomyslného klubu historických národů. V roce 1863 byl tímto sněmem přijat zákon zrovnoprávňující poprvé v dějinách Transylvánie rumunštinu a rumunská vyznání s ostatními jazyky a konfesemi.²⁰¹ Tato etapa je však z celkového pohledu poněkud upozaděna navazujícím negativně vnímaným vývojem.

¹⁹⁹ Maior, 369–82. Ještě v roce 2016 byl Avram Iancu z iniciativy parlamentu oficiálně prohlášen za „Hrdinu rumunského národa“. „Iohannis a Promulgat Legea Prin Care Avram Iancu Este Proclamat «Érou al Națiunii Române» | Revista 22", viděno 25. srpen 2020, <https://revista22.ro/actualitate-interna/iohannis-a-promulgat-legea-prin-care-avram-iancu-este-proclamat-erou-al-naionii-romne>.

²⁰⁰ Pop a Csucsuja, „Romanian Culture (Until the Transylvanian school)", 411–15.

²⁰¹ Ioan Bolovan, „The Liberal Era", in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyar, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 427–32.

Celý proces pokračující emancipace byl však přerušeno vytvoření dualistické monarchie v 1867, kdy přímou a absolutní kontrolu nad dosavadním velkoknížectvím získala Budapešť. Dosavadní statut a z něj vyplývající autonomie byly regionu odebrány a v průběhu reformy završených roku 1876 bylo území rozděleno na okresy a horizontálně integrováno do administrativní struktury Zalitavska.²⁰² Císařský dvůr tímto způsobem řešil hlubokou krizi a rozhodl se zajistit si podporu potenciálně nejsilnější vnitrostátní opozice. Tradiční politické a administrativní struktury Transylvánie byly tímto zásadním přelomem již definitivně zcela rozbity – strategií budapešťské vlády se stala naprostá centralizace.²⁰³ Kromě Sasů a Rumunů nebyli se ztrátou svých privilegií a regionálního charakteru státní správy mnohdy spokojeni ani transylvánští Maďaři a Sikulové. Proti utužujícímu se nacionalistickému režimu v Zalitavsku se pak menšinové elity snažily bojovat. Pravděpodobně nejvýraznějším momentem byl v tomto ohledu soudní proces se signatáři Transylvánského memoranda z roku 1892 kritizujícího maďarizaci menšinových obyvatel Zalitavska a žádající potvrzení statutu Rumunů v Kluži v roce 1894, který přinesl rumunské otázky v uherské Transylvánii nebývalou mezinárodní pozornost. Z výsledku celé akce však bylo patrné, že císař nemá zájem vstupovat do konfliktu s uherskými úřady a že ty nehodlají ustupovat ani mezinárodnímu tlaku. V rumunském diskurzu jsou pak „memorandisté“ jedněmi z předních představitelů „boje“ za rovnoprávnost a naplnění národních požadavků.²⁰⁴

Na pozadí těchto událostí byly stále více upevňovány vazby a vliv sjednoceného Rumunska na transylvánské Rumuny. Vzhledem k tomu, že nástroji, který měli k dispozici v rámci vnitřní politiky Uher, nebyli rumunští představitelé schopni prosadit

²⁰² I po zrušení Velkoknížectví a administrativní reformě se v uherských statistikách objevuje termín „Transylvánie“ (*Erdély*) souhrnně označující okresy korespondující s větší částí historického území. Ioan Bolovan a Anton Dörner, „Transylvania between the Revolution and the Union of 1918“, in *The Evolution of Administrative Structures and Local Institutions*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018), 398; Liviu Maior, „Austro-Hungarian Dualism“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018), 437–38.

²⁰³ Judit Pál, „Die Pläne zur Neugliederung der Verwaltung in Siebenbürgen. Zu den Anfängen der Aufhebung der Siebenbürgisch-Sächsischen Autonomie nach dem Ausgleich“, *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, č. 53 (2010): 87–99.

²⁰⁴ Rozsudky nebyly paradoxně nijak drastické a odsouzení byli propuštěni dalšího roku císařskou milostí, šlo však spíše o symbolický rozměr celého procesu. Ioan Bolovan et al., „Nationalities and Dualism“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 445–70.

změny, nabízely se dvě alternativy – ozkoušená i když ne vždy efektivní strategie předložení svých požadavků císařskému stolci ve Vídni. Tento tradiční vektor spolupráce byl však právě dualistickým uspořádáním státu výrazně oslaben. Druhá varianta pak nabyla relevance především během první světové války – spojení s Rumunským královstvím, které v roce 1916 vstoupilo do konfliktu na straně Dohody a naplnění smyslu transylvánských dějin, tak jak je interpretuje hegemonický státní diskurz.

Konflikt probíhající mezi roky 1914 a 1918 znamenal rozhodující moment pro projekt sjednocení území obývaných Rumuny, tak jak se k němu přihlásil i ministerský předseda válečného kabinetu královského Rumunska Ionel Brătianu. Stejně jako v případě transylvánské politické reprezentace i ve „Starém Regátu“ (*Regatul Veche*, jak je rumunské království v původním obvykle rozsahu nazýváno) ovlivňovaly politiku rozdílné zahraničněpolitické koncepce. Například král Carol I.²⁰⁵ preferoval loajalitu vůči Německu a Rakousku-Uhersku, která se jevila lepší variantou v obdobích vojenských úspěchů Centrálních mocností. Politická elita v Bukurešti však správně odhadla, že pro velkorumunský projekt získá podporu naopak u dohodových mocností, neboť připojení Transylvánie a tím pádem naplnění „národního“ programu v podstatě znamenalo dezintegraci Zalitavska.²⁰⁶

Kvůli špatnému odhadu strategické situace Rumunsko vstoupilo s půlmilionovou armádou v srpnu roku 1916 do války na straně Dohody a jeho účast se vzápětí nesla ve znamení série porážek. Přestože prvotní ofenziva směrem do Transylvánie umožnila krátkodobou stabilizaci frontové linie v jižních Karpatech, od jara roku 1917 ztratila rumunská vojska všechny výchozí pozice a naprostá většina Regátu byla obsazena německými, rakousko-uherskými a bulharskými armádami. Při bojích v Karpatech proti sobě mimo jiné na obou stranách zmrzlých zákopů zimního pohoří stáli rumunští vojáci.

²⁰⁵ Mimo jiné příbuzný německého císaře Viléma II. Národnostní vyrovnání v Transylvánii a tím i zajištění neutrality Rumunska a loajality transylvánských Rumunů bylo v první polovině války prosazováno jak německým tak rakouským vrchním velením a diplomacií. Zalitavský ministerský předseda István Tisza však v tomto ohledu odmítal ustoupit. Vasile Vesa, „Transylvania during World War I“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyar, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nägler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018), 479–83; Michael Kroner, *Die Hohenzollern als Könige von Rumänien: Lebensbilder von vier Monarchen 1866-2004*, 1. Edition (Heilbronn: Johannis Reeg Verlag, 2004).

²⁰⁶ Bărbulescu et al., *Istoria României*, 341–42.

Tato zkušenost bylo jedním z řady elementů podlamujících loajalitu vůči Vídni i ideje další koexistence rumunské skupiny obyvatel v mnohonárodnostní monarchii. Jelikož se však zbylá rumunská vojska nezmohla na víc, než obranu severovýchodního zbytku země pod kontrolou vlády v okolí Jasů a to ještě pouze za výrazného přispění carské armády, bylo Rumunsko nuceno po podpisu Brest-Litevského míru na jaře 1918 vzdát své válečné snažení. Válku tedy na celé čáře prohrálo, aby se však v druhé polovině toho samého roku po porážce Centrálních mocností zařadilo na stranu vítězů. Proklamace sněmu Rumunů Transylvánie a Uher z 1. prosince 1918 pak vyhlásila sjednocení regionu se Starým Regátem a naplnila tak politické cíle, které byly Rumuny na obou stranách hranice již delší dobu prosazovány.²⁰⁷ Z pohledu státního diskurzu tak dosáhl historický vývoj Transylvánie svého naplnění ve smyslu návratu tohoto regionu do jeho přirozené vlasti. „Velké sjednocení“ (*Marea Unire*) je ze všech v současnosti v Rumunsku slavených státních svátků ten nejvýznamnější a je interpretován jako připomínka vzniku Rumunska v jeho moderní podobě.

Konflikt první světové války tak zároveň ukončil dlouhé období dějin Transylvánie pod svrchovaností habsburské monarchie (i v podobě Rakouska-Uherska), trvající téměř 250 let. Euforie ze sjednocení nebyla samozřejmě v regionu sdílená na všech stranách. Několik set tisíc Maďarů odešlo během let 1918 až 1924 do trianonského Maďarska, než byla imigrace kvůli rostoucím vnitřním tensím zastavena budapešťskou vládou. Transylvánie se z pohledu maďarského diskurzu stala součástí paměťového komplexu Trianonu a je vnímána jako nespravedlivě odtržená součást přirozeného území Uher či Maďarska.²⁰⁸

Jak se brzy ukázalo, přes původní naděje na zachování autonomního statutu území se bukurešťská vláda uchýlila k centralizaci nově multietnického a více než dvojnásobně rozlehlého Rumunska. Zároveň si byla velmi dobře vědoma ekonomického potenciálu území Transylvánie, a i proto se rozhodla nad ním vykonávat maximální možnou kontrolu, vynucovanou mnohdy silou. Reorganizace tamní správy pokračovala formou fragmentace tradičních administrativních územních celků, místo kterých byly

²⁰⁷ Bărbulescu et al., 342–44.

²⁰⁸ „Balázs Ablonczy: Orphans of Trianon. Refugees and refugee policy in Hungary during and after World War I“, viděno 16. květen 2019, <http://trianon100.hu/blogpost/balazs-ablonczy-orphans-of-trianon-refugees-and-refugee-policy-in-hungary-during-and-after-world-war-i>.

nově vymezeny župy. V obdobném stylu se nesla i politika směrem k etnické situaci, tedy upevňování rumunské hegemonie a vnitřní homogenizace. Z pohledu státního diskurzu je pak na tyto procesy nahlíženo jako integraci v souladu s národním programem.²⁰⁹

Jestliže první světová válka znamenala zásadní posun hranic, druhá potom vyústila v proměnu etnického složení a úplnou rekonstrukci politického a společenského systému rumunského státu. Rumunsko po bouřlivém vnitropolitickém vývoji třicátých let přišlo při druhé vídeňské arbitráži v létě 1940 o území severní Transylvánie, které bylo připojeno k Maďarsku. V důsledku této události padla diktatura krále Carola II., byl nastolen fašistický režim v čele s maršálem Ionem Antoneskem aplikující rasové antisemitské zákony a Rumunsko se následně zapojilo po boku nacistického Německa do invaze do Sovětského svazu. Pro vnitřní demografické uspořádání Transylvánie pak nejzásadnější zásahy tohoto období představovala především likvidace židovského obyvatelstva maďarskými orgány (Antoneskův režim nesl odpovědnost za vyvražďování Židů a účast na holokaustu na nově okupovaných územích, ani v samotném Rumunsku pak nebyli ušetřeni neorganizovaného vraždění a útlaku).²¹⁰ Druhou zásadní proměnou byl odsun Němců organizovaný wehrmachtem a pronacistickými kruhy.²¹¹ Pro vnitřní distribuci na etnické mapě měla svůj význam i homogenizace některých žup kvůli maďarsko-rumunské výměně obyvatel uskutečněné mezi oběma zábory po vídeňské arbitráži v roce 1940.²¹²

Vyústění druhé světové války znamená pro hegemonický diskurz jednak potvrzení historické spravedlnosti příslušnosti Transylvánie k Rumunsku, historické vítězství v tomto „boji“, a zároveň utvrzení pocitu, že transylvánští Maďaři představují

²⁰⁹ Florian Kühner-Wielach, *Siebenbürgen ohne Siebenbürger?: Zentralstaatliche Integration und politischer Regionalismus nach dem Ersten Weltkrieg* (München: De Gruyter Oldenbourg, 2014), 194–216, 83. Gheorghe Calcan, „The Administrative Unification of the Completed Romania. The Stages of the Administrative Integration of Transylvania, 1918-1925“, *Transylvanian Review of Administrative Sciences* 6, č. 30 (2010): 19–27.

²¹⁰ Radu Ioanid, *The Ransom of the Jews: The Story of the Extraordinary Secret Bargain Between Romania and Israel* (Ivan R. Dee, 2005), 11–13; Miroslav Tejchman, *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945* (Univerzita Karlova, Karolinum, 2008), 140–48.

²¹¹ Sorina Paula Bolovan a Ioan Bolovan, *Germanii din România: perspective istorice și demografice* (Fundatia Culturală Română, 2000), 88–90.

²¹² Bărbulescu et al., *Istoria României*, 379–90; United Nations, „Award Relating to the Territory Ceded by Romania to Hungary, Decision of 30 August 1940“, in *Reports of International Arbitral Awards, Vol. XXVIII*, United Nations (UN, 2007), odst. 2–3, <https://doi.org/10.18356/4164d0bd-en-fr>.

nelojální pátou kolonu. Po skončení války byla totiž Transylvánie v původním rozsahu (na rozdíl od Bukoviny a částí Moldavska za řekou Prutem spolu s Podněstřím) navrácena Rumunsku.²¹³ Komunistický převrat a instalace sociálně-revolučního režimu znamenaly na jednu stranu utužení centralismu ve všech oblastech, ale zároveň také selektivní politiku vůči národnostním menšinám. Němci byli v první fázi na základě principu kolektivní viny částečně vyexpedováni na nucené práce do Sovětského svazu, částečně vnitřně relokováni do pracovních táborů v chudé oblasti Bărăgan, ale nikdy nebyli z Rumunska vyhnáni, na rozdíl od jiných zemí středovýchodní a jihovýchodní Evropy. Jejich postupná emigrace probíhala až později ve státě posvěcené podobě „obchodu“ organizovaného Ceaușeskovým režimem (obdobně jako v případě rumunských Židů), v jehož rámci Západní Německo platilo valutami za emigrační povolenky jednotlivců, finančně ohodnocených podle pracovní kvalifikace a dalších faktorů.²¹⁴

V maďarském případě nebyla situace tak tristní, naopak se zdálo, že nový režim je vůči Maďarům relativně tolerantní. Tehdejší generální tajemník Rumunské strany práce Gheorghe Gheorghiu-Dej dokonce nechal zřídit v rámci další administrativní reformy (země byla tentokrát po sovětském vzoru dělena na regiony) v roce 1952 v oblasti Sikulska ve středovýchodní Transylvánii Maďarský autonomní region, jednalo se však spíše o fasádu samosprávy s některými povrchními elementy reflektujícími etnickou specifičnost oblasti. Kapitola existence této regionálně-etnické autonomie byla uzavřena roku 1968 Nicolae Ceaușeskem, jenž se vrátil zpět k dělení na župy.²¹⁵ Ceaușesku jinak celkově výrazně přitvrdil v politice vůči menšinám a jeho projekty sociálního inženýrství, jakým byl například jeden z pilířů „systemizace“, restrukturalizace a pseudourbanizace venkova, měly pokračující rozkladný efekt na tradiční podobu transylvánských komunit. Dále zesílila centralizace státní správy, reflexe regionálních specifik nebyla na pořadu dne a se stále výraznější nacionalistickou orientací oficiální

²¹³ O vyjednávání o osudu Transylvánie během druhé světové války více Onufrie Vințeler et al., *Problema transilvană: disputa teritorială româno-maghiară și URSS 1940-1946: documente din arhivele rusești* (Cluj-Napoca: Eikon, 2014).

²¹⁴ Bolovan a Bolovan, *Germanii din România*, 89–90. O tom, že se tímto plánem zabývala tajná služba *Securitate* již za vlády Gheorghe Gheorghiu Deje Florica Dobre et al., *Acțiunea „Recuperarea”: securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)* (București: Editura Enciclopedică, 2011).

²¹⁵ Stefano Bottoni, *Transilvania roșie. Comunismul român și problema națională 1944–1965* (Editura ISPMN, 2010), 165–73.

ideologie dosáhl hegemonický diskurz národní jednoty všech rumunských území v 70. a 80. letech 20. století svého vrcholného rozkvětu.²¹⁶

Do postkomunistického období tedy vstupuje Transylvánie jako oblast procházející procesem etnické homogenizace a deregionalizace. Její regionální identita opírající se o specifika udržovaná po staletí se zdála být pouhou kuriozitou ve sbírkách etnografických muzejí budovaných komunistickým režimem, která měla za úkol především prokázat esenciální rumunský charakter regionu. Jak vyplývá z předchozího výkladu, nelze přitom diskontinuitu regionálně orientovaného vývoje a samotné statutární existence Transylvánie svalovat pouze na komunistický režim. Po 150 letech snah o centralizaci a dekonstrukci regionu z různých stran, si lze klást otázku, nakolik byla transylvánská regionální identita po roce 1989 společensky i politicky relevantní. Vedle teorie předpokládající revitalizaci regionalismů následkem geopolitických změn a posunu paradigmatu chápání národních států a již citovaných případových studií poukazují význam diskurzivního konstruktů Transylvánie i na následující kapitoly. Předtím je však třeba podívat se na poslední zbývající revoluci tohoto přehledu a pro téma této práce onu zdaleka nejvýznamnější.

3.1.2. Konec dějin nebo nový začátek? Rumunská revoluce 1989, politický obrat a Transylvánie

Události revoluce z prosince 1989, které uzavřely dějinnou kapitolu režimu Nicolae Ceaușeska, měly svůj počátek nikoliv v Bukurešti, ale, téměř symbolicky pro tuto práci, v banátském městě Temešváru. Nepokoje zde vypukly v návaznosti na nucené přemístění místního maďarského protestantského pastora László Tökése 16. prosince 1989. Tato reakce na jeho dlouhodobé projevy nespokojenosti s politikou Ceaușeskova režimu vůči národnostním menšinám přinesla výraznou negativní odezvu místního obyvatelstva, které se napříč celým místním multietnickým a multikonfesním spektrem postavilo na jeho obranu. Následná série demonstrací a boje mezi bezpečnostními složkami a *de facto* povstalci stály na počátku řetězce událostí

²¹⁶ Bărbulescu et al., *Istoria României*, 464–67. Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, 234.

vedoucích k pádu „Karpatského génia“.²¹⁷ Tento moment přivodil zároveň konec komunistické diktatury v Rumunsku a učinil z banátské metropole a László Tókése symboly rumunské revoluce, z druhého jmenovaného zároveň jednu z nejvýraznějších politických osobností maďarsky mluvící menšiny v Rumunsku.

Samotné užívání pojmu revoluce však dodnes vyvolává celou řadu otázek, přesto, že nikdo nezpochybnuje hrdinství a obětavost těch, kteří se v ulicích rumunských měst během prosincových dnů postavili odstřelovačům a tankům. Uprostřed všeobecného chaosu vynesla nepřítomnost jiných relevantních autorit ve středu lidového hnutí na vrchol Iona Ilieska, který sám býval jedním z předních komunistických funkcionářů, jednu dobu dokonce patřil mezi Ceaușeskovy oblíbence, po roce 1971 a utužení režimu však upadl v nemilost. Kruh vzájemných vztahů těchto dvou osobností se pak uzavřel popravou bývalého diktátora dne 25. prosince 1989 a postavením Ilieska do čela Fronty národní spásy (*Frontul Salvării Naționale*, FSN), záhy dominující politické síly.²¹⁸ Nové vedení země rychle získalo kontrolu nad celým aparátem Rumunské komunistické strany (*Partidul Comunist Român*, PCR) a to včetně kontroly nad médii – mezi nimi i deníkem *Adevărul*.²¹⁹ Nedlouho poté začaly vyvstávat otázky ohledně Ilieskovy role během prosincových událostí a revoluce samotné, dodnes není jasné, nakolik se jednalo o spontánní lidové povstání a do jaké míry se v zemi odehrál palácový převrat.²²⁰

Prozatímní vláda výkonného výboru Fronty národní spásy prováděla nezbytná opatření pro konsolidaci fungování státu i vlastní moci, další směřování vývoje země se však ukazovalo jako velice problematické. Ilieskova reformní doktrína nebyla liberálně-demokratická, sám prosazoval koncept „originální demokracie.“ Ve své podstatě se jednalo o jakousi variaci Gorbačovské perestrojky, která za Ceaușeska nikdy neproběhla. Již 12. ledna 1990 se pak v Bukurešti uskutečnila první velká demonstrace proti Ilieskově vládě, které zahájila sérii protestů trvajících kontinuálně až do prvních

²¹⁷ Victor Neumann, „Timișoara în memoria colectivă contemporană. Perspective fragmentare“, in *Revoluția română din 1989: Istorie și memorie*, ed. Bogdan Murgescu (Iași: Polirom, 2007), 27–32.

²¹⁸ Frank Sellin, „Democratization in the Shadows: Post-Communist Patrimonialism“, in *Romania since 1989: Politics, Economics, and Society*, ed. Henry F. Carey (Lanham: Lexington Books, 2004), 117–118.

²¹⁹ Gross, „Media in the First Post-Communist Decade“, 196.

²²⁰ I vsoučasnosti probíhající proces s již 90 letým Ionem Ilieskem se nezdá celou záležitost vyřešit. „Procesul Revoluției a fost amânat. Iliescu nu a fost prezent la ICCJ“, RFI România: Actualitate, informații, știri în direct, 29. listopad 2019, <https://www.rfi.ro/justitie-116385-proces-revolutie-ion-iliescu>.

svobodných voleb, ale i nadále po nich. Přes různé ideologické obraty a porevoluční společenské vření se jako poměrně jasná jevila skutečnost, že i nová moc hodlá pokračovat v udržení silně centralizované státní správy. Nedalo se tedy předpokládat, že dojde k jakékoliv regionalizaci země, státní diskurz si tak kontinuálně udržoval hegemonické postavení i v postkomunistické éře.²²¹

Ústředním principem představujícím demokratizaci země se stalo především obnovení politického pluralismu. K formování opozičních politických uskupení docházelo postupně. Pro založení politické strany byl podle dekretu č. 8 ze dne 31. prosince 1989 dostačující počet 251 členů, což mělo za následek vytvoření přes 200 politických stran a mnoha hnutí, které reprezentovaly široké spektrum programů a politických názorů. Zakázány byly pouze entit prosazující fašistickou ideologii. Pokud bylo možné předpokládat, že vůbec nějaké politické subjekty budou zastávat myšlenky nakloněné obnově historických regionů či reprezentovat regionální identity, pak se jednalo jedině o ty z řad znovuoobnověných nebo nově vzniklých politických stran, nikoliv dominantní FSN, která se stále jasněji rýsovala jako přímý následník PCR.²²²

Přes tyto reformní kroky však neměly alternativní politické síly ve skutečnosti situaci vůbec jednoduchou. Dekret č. 92 ze 14. března 1990 upravoval pro nadcházející volby proporční systém a nestanovoval žádnou uzavírací klauzuli. Následkem toho se měly opoziční síly v novém parlamentu co nejvíce roztržít. Ihned z kraje roku byly obnoveny ty navazující tradiční historické strany zakázané po druhé světové válce. Křesťansko-demokratická rolnická národní strana (*Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat*, PNȚCD) představovala původně stranu konzervativní, monarchistickou (a agrární), přesto se její voličstvo po roce 1989 rekrutovalo z prostředí intelektuálů a městských vrstev. PNȚCD byla od 11. ledna 1990 první legálně registrovanou politickou stranou v nově se formujícím prostředí.²²³ Její předseda Corneliu Coposu byl jedním z nejznámějších domácích protikomunistických disidentů, který strávil podstatnou část svého života jako politický vězeň.²²⁴ Národní liberální strana (*Partidul Național Liberal*, PNL) byla také obnovena v lednu roku 1990, jejím předsedou se stal

²²¹ Lucian Boia, *Romania: Borderland of Europe*, First Edition edition (London: Reaktion Books, 2001), 154.

²²² Abraham, *România de la comunism la capitalism, 1989-2004*, 374.

²²³ Abraham, 374.

²²⁴ Boia, *Romania*, 154.

Radu Câmpeanu. Tyto proreformní konzervativně-liberální strany pak následně dosahovaly nejvyšší míry podporu právě v oblasti širší Transylvánie. Jak popisují následující kapitoly, tento způsob profilování volební geografie se stalo jedním z hybných elementů výrazně přispívajícím k oživení celospolečenských diskuzí o historických regionech a jejich identitách.²²⁵

Přes již zmíněný zákaz fašistických stran se na scéně objevila radikálně pravicová uskupení, která naopak na fašistickou minulost Rumunska mnohdy velmi otevřeně odkazovala. Už v prosinci 1989 vznikl kulturní spolek Rumunská domovina (*Vatra Românească*), který provázela vypjatá nacionalistická rétorika. V roce 1990 pak byla založená Strana národní jednoty Rumunů Transylvánie (*Partidul Unității Naționale a Românilor din Transilvania* – PUNRT, posléze pouze PUNR), personálně propojená s organizací *Vatra Românească*, a jejím předsedou se stal Gheorghe Funar, který následně nechvalně proslul svojí nacionalisticky vyhraněnou politikou jako starosta Kluže. Obě organizace se záhy dostaly do politických a i fyzických střetů s maďarskou menšinou a staly se hlavními proponenty nacionalistického a unitárního hegemonického diskurzu ve vztahu k Transylvánii, kde našly podporu nemalé části místního obyvatelstva.²²⁶

Protipól k nim reprezentovala další významná politická strana s regionálními vazbami na Transylvánii, Maďarský demokratický svaz Rumunska (*Uniunea Democrată Maghiară din România*, UDMR), který se profiloval jako liberálně-demokratická strana prosazující rozšíření práv pro maďarskou menšinu v Rumunsku. Již od počátku devadesátých let se stala stabilním hráčem na rumunské politické scéně, jednalo se však konglomerát politiků s různým ideovým pozadím, ať už o ty více nakloněné mezietnické spolupráci, nebo nacionálně vyhraněné.²²⁷

Od 1. února 1990 začal zasedat nově vytvořený předparlament nazvaný Prozatímní rada národní jednoty (*Consiliul Provizoriu de Uniune Națională*, CPUN) nahrazující dosavadní přechodné orgány. V té měla poloviční zastoupení křesel Fronta národní spásy (od 6. února 1990 oficiálně politická strana²²⁸), druhá polovina připadala

²²⁵ Abraham, *România de la comunism la capitalism, 1989-2004*, 319–366.

²²⁶ Abraham, 376–388.

²²⁷ Přemysl Rosůlek, „Rumunsko“, in *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, ed. Michal Kubát (Praha: Eurolex Bohemia, 2004), 318–319.

²²⁸ Rosůlek, 345.

na ostatní politické strany po třech členech pro každou, registrováno pro účast v CPUN bylo tedy v prvním momentě kromě FSN dalších třicet politických subjektů. Dodatečně byla vyhrazena křesla pro zástupce etnických menšin a hlavní náplní aktivity tohoto tělesa se stala příprava prvních voleb. Volební zákon byl přijat 18. března 1990 a upravoval volby do dvoukomorového parlamentu a dvoukolovou volbu prezidenta, které byly naplánovány na stejný termín. Tento model konání voleb se pak v Rumunsku udržel až do roku 2004.²²⁹

Kromě předvoleního boje potom nabídla první polovina roku 1990 v regionu širší Transylvánie dvě zásadní události, o kterých je vhodné se ve stručnosti zmínit. Ve městě Târgu Mureș vypukly 19. března 1990 násilnosti odehrávající se na pozadí oslav 15. března, tedy výročí maďarské revoluce 1848. Za velice nepřehledné situace se cílem útoků stalo místní sídlo a představitelé UDMR, následně se ve městě střetli maďarští a rumunští demonstranti. Přestože výsledkem bylo 6 mrtvých a několik stovek zraněných, událost nebyla řádně prošetřena, policie a armáda na místě se nesnažily střetu nijak vehementně zabránit (podle závěrů pozdějšího vyšetřování je státní orgány dokonce přiživovaly a na místo dopravovaly etnicky rumunské demonstranty) a odsouzeno bylo pouze několik občanů maďarské národnosti. Nejasné vládní zapojení do celé události výrazně zhoršilo interetnické vztahy v zemi a poznamenalo první předvolební kampaň. Zkušenost Târgu Mureș se pak jako narativní nit táhla začátkem devadesátých let sloužící za jeden z klíčových argumentů hegemonického státního diskurzu – metafora Transylvánie jako bojiště v ní naneštěstí našla svoji materializaci.²³⁰

Druhou významnou událostí počátku prvního porevolučního roku bylo vyhlášení takzvané Temešvárské Proklamace 11. března 1990 v banátském městě, jež propůjčilo tomuto prohlášení své jméno. Dokument sepsaný na protest proti způsobu vládnutí Iona Ilieska a Fronty národní spásy v bodě 8 požadoval, aby bývalí členové nomenklatury a tajné policie *Securitate* nemohli po 10 let vykonávat žádné veřejné funkce. Samozřejmě se nasetkal s pochopením a přijetím vládnoucích kruhů, rezonoval však výrazně v prostředí opozičních stran a aktivistů.²³¹ I díky významu Temešváru jako revolučního

²²⁹ Abraham, *România de la comunism la capitalism, 1989-2004*, 163–164.

²³⁰ Dennis Deletant, *Ceausescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989*, 1st Edition (Armonk, N.Y.: Routledge, 1995), 396–397.

²³¹ Abraham, *România de la comunism la capitalism, 1989-2004*, 546–547.

ohniska byla tímto způsobem protiilieskovská opozice symbolicky umístěna do zakarpatské oblasti.

Horská geografická hranice podpory a odporu vůči dominantním politickým silám však neplatila výhradně. Jedním z výrazných témat dobového mediálního prostoru byla především dlouhá série protivládních demonstrací na Náměstí Univerzity v Bukurešti (především známá *Golaniada*), které doprovázely hladovky, vzájemné boje mezi kvazi-stranickým tiskem, fyzické ataky na novináře a vehementní snaha bezpečnostního aparátu a prozatímní vlády o kontrolu situace či rozprášení protestů.²³²

Přes mnoho dalších problémů včetně zásobování základními potravinami a léky se se však otázka internetnického soužití stala pohodlným, leč účinným ventilem obecných frustrací a prostředkem k odvedení pozornosti, kterého zejména představitelé FSN rádi a často využívaly. Navazovaly tak velice úspěšně na předprosincovou nacionalistickou ideologii, která prezentovala diverzitu jako problém, konkrétněji přímo jako „transylvánský problém“ (*problemă Transilvaniei, problemă transilvană*), který se v rámci státního diskurzu stal kontextovou metonymií právě pro internetnické spory.²³³ Homogenizace a centralizace pak jako nabízená řešení (stejně jako tomu bylo v případě Ceaușeskova režimu) v důsledku implikovaly potlačování regionálních specifik a regionální identity samotné. V tomto nepříznivém duchu vykreslovaná Transylvánie vstoupila do nové demokratické éry jako předmět politických debat i obecné imaginace.²³⁴

3.1.3. Meziinternetnické vztahy jako „transylvánský problém“

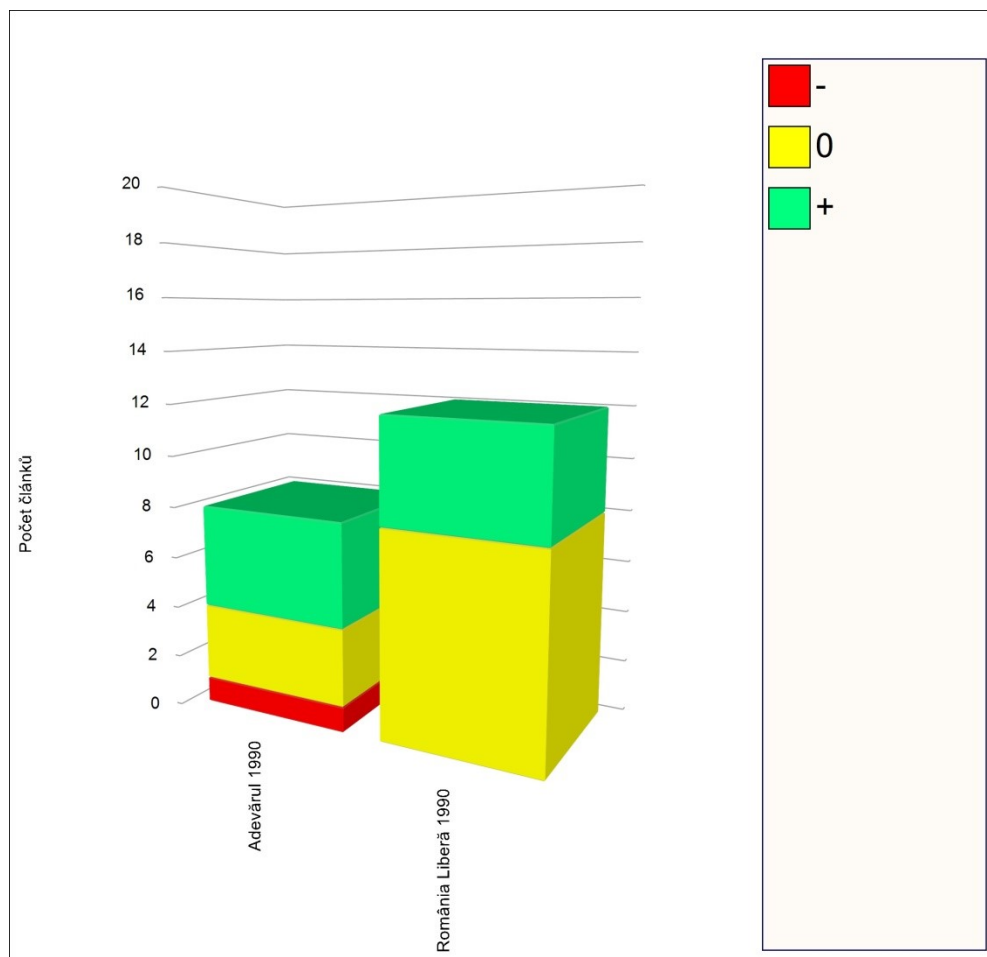
Jak již bylo naznačeno, z hlediska sledovaného tisku se deník AD (*Adevărul*) v této době nacházel v pevném sepětí s FSN a Ionem Ilieskem, podle příslušného ideologického klíče tak i informoval čtenáře. Články v deníku RL (*România Liberă*)

²³² Peter Wagner, „Sonderweg Romania?“, in *Romania since 1989: Politics, Economics, and Society*, ed. Henry F. Carey, 1st Edition (Lanham: Lexington Books, 2004), 50–54.

²³³ Například ID5_A_08.05.1990_-12_P3_SP_I2 a ID49_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I3. V prvním případě se v dále rozebírané zprávě z ustavující schůze organizace *Vatră Românească* z počátku května 1990 na menším prostoru objevuje toto spojení rovnou čtyřikrát.

²³⁴ Cristina Petrescu, „Who Was the First in Transylvania? On the Origins of the Romanian-Hungarian Controversy Over Minority Rights“, *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 3, č. 4 (2003): 1119–48.

sledovaly oproti tomu jednoznačně opoziční linii. Pravdou je, že na obou stranách panoval poměrně konzervativní postoj vůči národnostním menšinám, přesto se v RL nachází více článků k otázkám regionalismu a kulturní a etnické diverzity v Rumunsku (obr. 14). S postupem času také můžeme zaznamenat ožívování reflexe regionů jako v diskurzu konstruovaných entit.²³⁵

Obrázek 14: Počet článků vztahujících se k Transylvánii a profil jejich diskurzivní pozice v obou denících, předvolební kampaň roku 1990

Mezi oběma novinovými tituly tedy existovala zaznamatelná disproporce v počtu relevantních případů a diskurzivní pozice: v AD bylo identifikováno 8 článků (4 pozitivní, 3 neutrální, 1 negativní), v RL 12 (4 pozitivní, 8 neutrálních). Vývoj napříč sledovaným obdobím je dále přiblížen v kapitole 4.1, lze však uvést, že celková

²³⁵ Například článek o mezinárodních aktivitách reprezentantů Dobrudži „Punți de afecțiune între Bretagne și Dobrogea“, RL 20.5.1990, strana 2. Vedle Transylvánie, je pak tímto způsobem pravděpodobně ponejvíce reflektován Banát, například ID33_A_24.09.1992_-8_P3_SP_I1.

tendence sledovala počáteční trend.²³⁶ Při pohledu na jednotlivé články se pak objevuje v podobné míře soužití mezi Rumuny a Maďary, které zahrnuje pozitivní i negativní reflexi z obou stran, obecné hodnocení internetnického soužití a také reprezentace pozic transylvánských Němců. V tomto ohledu naplňuje obsah předmětných textů představu o roli historických národů regionu, odráží se v nich tehdy aktuální situace i početní relevance těchto skupin a jejich vliv, jak však ukázaly následující volební kampaně, tato apriorní logika přestala především v regionálním diskurzu v určitý moment platit.²³⁷

Při pokusu o načrtnutí obecné charakteristiky reprezentace nejvýznamnějších etnolingvistických skupin bychom uvnitř diskurzivního vlákna problémů internetnického soužití v první polovině devadesátých let našli poměrně stabilně se objevující témata. Podrobný rozbor obsahu je potom k nalezení v závěru této kapitoly. V případě reflexe maďarské skupiny obyvatel jimi byly především otázky požadavků na autonomii, spojené s podezřením ze separatismu, představou o páté koloně Budapešti a vyhroceném nacionalismu transylvánských Maďarů. Druhým zásadním segmentem se pak ukázala být jazyková otázka, převážně požadavky na umožnění plně maďarskojazyčného studia na univerzitní úrovni. Pro vyobrazení Rumunů hrála nejzásadnější roli aktivita nacionalistických politiků a stran, ať už Gheorghe Funara (PUNR), nebo Cornelia Vadima Tudora (Strana Velké Rumunsko; *Partidul România Mare*, dále PRM) ale zároveň i rozdmýchávání nacionalistických vášní ze strany Iona Ilieska. Značně řídkěji zmiňovaným Němcům se dostalo pozornosti především s ohledem na jejich masivní odchod do nově sjednocené Spolkové republiky Německo po roce 1989.²³⁸

Díky převaze, jíž si diskurzivní vlákno o internetnickém soupeření v mediálním prostoru po dlouhou dobu udržovalo, je k dispozici dostatek materiálu pro jeho představení. Dobrým příkladem z hlediska reprezentativnosti a tematické bohatosti, ale zároveň komplexnosti stýkání se různých narativů, je reportáž redaktora Iona Paveleska „První kongres UDMR: Loajalita vůči národnímu státu“ (*Primul Congres U.D.M.R.:*

²³⁶ Podrobněji k tomuto viz obrázek č. 47. – distribuce reflexe mezi AD a RL

²³⁷ Téměř pravidlem je opomíjení role romské populace v životě regionu, vyjma izolovaných negativních zpráv, přestože se v úhrnu během posledních dekad stala početnější skupinou, než tomu je v případě transylvánských Němců. K počtu a diverzitě obyvatel statistiky ze sčítání lidu „VOLUMUL II“. Populația stabilă (rezidentă) – Structura etnică și confesională, část 1 a 2.

²³⁸ Více k rozboru jednotlivých elementů v hegemonickém diskurzu podkapitola 3.1.4.

Loialitate față de statul național) v RL 24. dubna 1990, která se věnuje ustanovujícímu sjezdu UDMR a její druhá část se objevila v navazujícím čísle.²³⁹ Jeden z hlavních článků vydání objevující se v obecné politické sekci už podtitulem naznačuje, že autor zmírňuje obavy ohrožení státní (potažmo národní) jednoty Rumunska, konstatuje věrnost maďarské politické strany, v podtextu i transylvánských Maďarů jejím prostřednictvím rumunskému státu. Motiv implicitního příslibu interetnické tolerance výměny za odmítnutí separatismu prostupuje celým článkem, i když autor tuto tezi zároveň problematizuje. Kromě vlastního komentáře přikládá obsáhlou parafrázi projevu historicky prvního předsedy UDMR, spisovatele Gézy Domokose:

„Je to text [Domokosova řeč, pozn. aut.] vyvážený, který vychází z reálií a formuluje koncepty, které mají nalézt silnou odezvu, zásadně pozitivní, v řadách rumunského veřejného mínění a bez pochyby na mezinárodní úrovni. Podívejme se na ústřední ideje, tak jak byly vysloveny, a které demonstrují realistickou orientaci UDMR:

- Naše rodná zem, Transylvánie, je součástí rumunského státu, tato příslušnost byla stvrzená Trianonskou smlouvou a posléze smlouvou v Paříži;
- Problém [státní, pozn. aut.] příslušnosti Transylvánie – jak bylo jednoznačně opakovaně deklarováno – nepředstavuje předmět debaty.“

V tomto úryvku je znovu manifestováno již představené racionále textu, jehož pozice je opakovaně hodnocena jako „realistická“. Tento eufemismus v daném případě vyjadřuje, že uvedený postoj odpovídá normativní představě autora, potažmo rámci hegemonického diskurzu. Zajímavé je další podtéma, které se v uvedené části textu objevuje a to téma Transylvánie (v originále užíván výraz *Ardeal*) jako „rodné země“. Určitý patos, který je v této formulaci obsažen, zapadá do dobového novinářského stylu, identifikace s Transylvánií se pak zdá mít trojí funkci: identifikuje autora a jeho referenční skupinu (Domokose a rumunské Maďary) jako Transylvánce, integruje je tím způsobem do rumunského geografického/státního kontextu a zároveň je vymezuje v

²³⁹ ID12_RL_24.04.1990_-26_P2_SP_I3.

rámci maďarského etnika či národa. V tomto případě je patrné, nakolik kontext formuluje diskurzivní orientaci textu, využívající elementy, které se běžně objevují i v diskurzu regionálním. Stejně tak se, jako v řadě dalších článků, i v tomto objevuje známý citát Iulia Mania z deklarace „Velké Unie“ 1. prosince 1918: „Nechceme se stát z utlačovaných utlačovateli“, který má reprezentovat rumunskou vůli ke spolupráci a poklidnému soužití. Ve svém celkovém vyznění totiž Paveleskův článek maďarskou menšinu marginalizuje, vyjadřuje etnickou hierarchii a poukazuje na nebezpečí, která má tato skupina obyvatel představovat. Text totiž posléze pokračuje relativizací dosavadního pozitivního hodnocení:

„Abych řekl pravdu, ruku na srdce, nemohl bych prohlásit, že všechno, co bylo během kongresu ke slyšení, by nás přimělo skákat radostí do vzduchu. Pan Tokes Laszlo, například, [...] se uvolil k ostrému útoku na adresu Unie „Vatra Românească“ a tvrdil, že se cítí ohrožen a žádá o ochranu reprezentanty jistých zahraničních států nacházejících se v lóži hostů.“

V uvedeném odstavci téměř na konci článku se objevuje nebezpečí iredentismu ztělesněné osobou pastora Tókése, který žádá o ochranu implicitně zmíněné představitel Maďarska. Nacionalistická „Vatra Românească“ je zde zároveň postavena do pozice oběti, která neměla v danou chvíli možnost obrany. V kontextu celého článku pak plní daný úsek funkci určitého mementa a reprezentuje László Tókése jako extremistu, vyčleňuje ho z jinak pozitivně hodnocené referenční skupiny ostatních maďarských politických reprezentantů. Tókés přitom není jediným maďarským politikem, který je vyobrazen v tomto světle.

Na závěr připojuje autor vyjádření jednoho z účastníků kongresu, který:

„se prohlásil za optimistu s ohledem na schopnosti jedle růst a nevadnout v blízkosti pyšného karpatského dubu. Toto přirovnání bychom mohli trochu rozvést připomenutím si nesmrtelného emineskovského zaklínadla „Velebným panovníkem je les‘ ...V jeho světě je dost místa pro všechny“

V ukázce je citován začátek jedné z básní Mihaie Emineska („Příběh lesa“, *Poveste codrului*) jako odpověď na parafrázi, která metaforicky staví maďarskou menšinu do submisivní pozice ([maďarská] jedle ve stínu „pyšného“ [rumunského] dubu), autor článku mu pak z dominantní pozice odpovídá. Současně je tento intertextuální fragment symbolicky umístěn do „karpatského“ prostoru, čímž podporuje

ústřední narativ celého článku – Transylvánie jakožto místo interetnického soužití, ovšem soužití za podmínek rumunské hegemonie, která toleruje maďarskou přítomnost.

Obdobný způsob reflexe maďarské politické reprezentace je charakteristický pro většinu rumunského politického spektra v období po březnových událostech v Târgu Mureș, jehož představitelé se stavěli zamítavě k jakýmkoliv národnostním požadavkům.²⁴⁰ Paradoxně, celkový rámec hegemonického centralistického diskurzu byl (nejen) v této době značně rozpolcen, kdy na jednu stranu rumunští politici se strachem poukazovali na již probíhající etnické problémy a dezintegraci Jugoslávie a na druhou stranu podporovali nezávislost Moldavské SSR a naprosto otevřeně diskutovali její připojení k Rumunsku (s tím argumentem, že většina obyvatel Moldavska je rumunské národnosti a Moldavsko patří k esenciálně rumunským územím).²⁴¹

K citovanému článku je z lexikálního hlediska ještě vhodné uvést několik detailů: v obsáhlém textu se vyskytuje pouze jednou explicitně výraz „maďarská“ menšina, který jinak supluje UDMR, ve zvýšené míře článek tuto skupinu spojuje s Transylvánií. Tak jako v rumunském tisku poměrně často jsou maďarská jména uváděna s ortografickými chybami, i když v pro maďarštinu obvyklém pořadí.²⁴²

Ion Pavelescu pak v RL informoval o kongresu podruhé po jeho skončení 26. dubna 1990 v článku s názvem „Pragmatické varianty nebo destabilizující strategie? – Několik závěrů po kongresu UDMR“ (*Opțiuni pragmatice sau strategii destabilizatoare? - Cîteva concluzii după Congresul U.D.M.R. -*).²⁴³ Ve třetím odstavci se znovu věnuje aktivitě předsedy strany Gézy Domokose:

„S tím, jak se věci nyní mají, musíme ocenit realismus podpořený dobrou vírou, důsledností a jasnozřivostí, které definují pozici, jíž zastávají předáci, v první řadě pan Domokos Geza, pro jakékoliv rumunské politické uskupení

²⁴⁰ S tím jak později postoupilo vyšetřování tohoto střetu, změnil se i náhled rumunských opozičních představitelů na něj. Francine Jaomiasa Handy, „Minoritățile în România postdecembristă“, *Sfera Politicii*, č. 138 (2009): 80–87.

²⁴¹ Přestože idea přímého sjednocení postupně ztratila na popularitě, nahradil ji ve vztahu k protimaďarskému trendu ve státním diskurzu devadesátých let stejně paradoxní projekt vydávání rumunského občanství Moldavanům. Charles King, „Moldova: independence, unification, disintegration?“, *Contemporary review* 262, č. 1529 (červen 1993): 281–85; Sabina Fati, „Mitul României Mari în războiul mediatic pentru Moldova“, *Sfera Politicii*, č. 135 (2009): 59–64.

²⁴² Model uvádění příjmení a až následně křestního jména je však vlastní i rumunštině, která užívá obě alternativy.

²⁴³ ID13_RL_26.04.1990_-24_P3_SP_I3.

představují vysokou míru důvěryhodnosti a čestnosti. [...] Současně s tímto smířlivým postojem byly z tribuny kongresu prezentovány i další úhly pohledu, které by byla škoda nechat si pouze do zásoby. Delegát z Kluže, pan Kantor Lajos navrhl všeobecnou radikalizaci [...] delegát z Târgu Mureș, pan Verestoi, prohlásil, že jen na maďarské menšině závisí, aby interetnické neshody v tomto transylvánském městě ústící v konflikty a oběti nepřerostly až do občanské války.“

Opět se tedy setkáváme v první řadě s „realismem“ v souvislosti s pozitivním hodnocením vedení UDMR a jmenovitě jejího předsedy. Z této referenční skupiny jsou znovu jmenovitě vyňati „extremisté“, jejichž názor je za využití zlehčujících metafor a přirovnání (v předchozím článku „skákat radostí“ / v tomto případě „nenechat si do zásoby“) prezentován jako implicitní nebezpečí – v této souvislosti se jedná o hrozbu občanské války. Autor však argumentuje proti stereotypizaci celé skupiny jako takové (i když opět nezvládá pravopis maďarských jmen). Oba dva uvedené články poukazují na skutečnost, že i v produkci liberálně orientovaného deníku panoval na jaře 1990 vůči maďarské menšině rozpolcený či spíše rezervovaný postoj.

Ne všechny zaznamenané texty vykazovaly snahu o vyvažování různých úhlů pohledu. Na stránkách AD nalezneme například reportáž ze sjezdu organizace Vatra Românească z 8. května 1990 nazvanou „Nezapomínejte, zůstávají rány, které bolí“ (*Nu uitați, mai sînt răni care dor*),²⁴⁴ v níž autoři Gheorghe Giurgiu a A. Buzoianu²⁴⁵, popisují vyhrocenou situaci v regionu ústí účastníků této konference. Středně dlouhý článek z politické sekce vystihuje celkové pojetí interetnických vztahů ze strany deníku, jenž ho publikoval. Nalézáme v něm tedy výrazně nacionalistické prorumunské orientace, pojetí, které bylo v souladu s ideologií Iona Ilieska a FSN této doby. Text nekriticky představuje politiku Vatry jako snahu o prosazení rumunských zájmů v regionu a zmírnění dopadů domnělé perzekuce ze strany maďarského obyvatelstva. Už samotný titul pak metaforicky implikuje fyzickou podstatu interetnických sporů, tato myšlenka je následně nadále rozvíjena v textu:

²⁴⁴ ID5_A_08.05.1990_-12_P3_SP_I2.

²⁴⁵ Křestní jméno druhého autora je nejasné.

„Zůstávají, zde, v Transylvánii rány, které bolí. Zůstávají neřešené problémy. Jeden moldavský delegát prozradil, že v den, kdy se vydal do Târgu Mureș, aby se zúčastnil konference, byl v Jasech zaměstnán již čtyřicátý uprchlík z Transylvánie. Tento pojem, jakkoliv se zdá být neodpovídající, je pravdivý. Z transylvánských měst a vesnic odešly stovky odborníků, učitelů, inženýrů, lékařů. Byli donuceni opustit svá pracovní místa, bydliště, přátele a odejít pryč, jelikož v odděleních, v nichž pracovali, byli podrobena perzekuci, neboť... byli Rumuni.“

V tomto výňatku se objevuje obraz transylvánského uprchlíka, pronásledovaného na základě jeho rumunské etnické příslušnosti. Jeho nepřítomnost se symbolicky stává fyzickou ranou na pomyslném těle regionu, jenž pak trpí odlivem kvalifikovaných pracovních sil. Idea uprchlictví je pak podpořena emocionálně zabarveným výčtem osobních ztrát pronásledovaných jedinců. V celém článku není explicitně zmíněno, že by aktérem perzekuce byli příslušníci maďarského etnika, tomu se autor pečlivě vyhýbá použitím trpného rodu a činí tak prostřednictvím kontextu, jak dokládá následující úryvek:

„Zajisté, toto vše se odehrálo v souvislosti s předcházejícími střety z března. Ale tito lidé, nacházející se nyní daleko od této ‚žhavé oblasti‘, se už nevrátí, přesto, že je jich zapotřebí.“

Díky zmínce březnových střetů v Târgu Mureș je pak etnická polarizace na maďarsko-rumunské ose uvedena bez dalších pochyb. Zároveň je idea Transylvánie jako oblasti etnického konfliktu podpořena dalším metaforickým přirovnáním v podobě „žhavé oblasti“. V posledním odstavci posléze autoři poukazují na otevřený postoj ze strany delegátů vůči „všem“ za účelem nápravy stavu věcí:

„Jak jsme upřesnili dříve, zasedání zakončující konferenci se sešlo v Hodaku, základní myšlenkou, kterou podtrhlo, byl široký, otevřený dialog, jehož by se účastnili všichni, kteří žijí a pracují v Transylvánii, protože jen společně lze řešit vážné problémy nadále zde přetrvávající. Jen společně můžeme přispět k pozvednutí země tam, kde si zaslouží být.“

Všechny tři výše rozebírané články se ve své podstatě celkem otevřeně hlásí k základnímu ideovému východisku, o nějž se opírají a které je i podstatou hegemonického státního diskurzu: k rumunské dominanci v regionu Transylvánie. Ta je

v obecném pojetí chápána jako inherentní atribut regionu vycházející z přirozených historických nároků připadajících po právu rumunskému národu, potažmo státu a reprezentující kýžený *status quo*. Jakákoliv jiná tendence je vnímána jako destabilizující a negativní, z těchto aktivit jsou pak spíše nepřímě kolektivně obviňováni místní Maďaři – v souladu s oficiální rétorikou, která se sice snažila vyhnout otevřené xenofobii, ale mnohdy ji zakrývala velmi chabě.

Z těch samých základů čerpali krajně pravicoví politici, za jejichž nejvýraznějšího představitele je možné považovat Gheorghe Funara, ten se ovšem již xenofobní rétoriky chopil zcela otevřeně. Z mnoha příkladů, které nám zkoumaná média nabízí, můžeme zvolit například ústřední článek celého vydání AD ze 17. září 1992, předvolební rozhovor s Funarem z období, během něž se nacházel na vrcholu své kariéry, který s ním pořídili Ion M. Ionitã a Adrian Ursu a za titulek zvolili výmluvný citát: „Očistíme rybu od hlavy“ (*Vom curãta peștele de la cap*).²⁴⁶ Již užití metafory „čištění“ (v tomto případě státu nebo politiky, ale přeneseně vzato i Transylvánie), tolik oblíbené v radikálně pravicových kruzích naznačuje, v jakém tónu se pak nese celý rozhovor:

- „(autoři článku) Existuje v Rumunsku reálný národnostní problém?
- (G. Funar) Tak jak už jsem říkal, v Rumunsku žijí rumunští občané, někteří z nich – 10 % – mají mateřskou řeč jinou než rumunštinu, mezi Rumuny samotnými však nejsou nějaké zvláštní problémy. Zato existuje problém Transylvánie, jakožto součásti rumunského teritoria, problém, který je udržován již dobře po 74 let vládami v Budapešti, podporovanými zároveň extremistickými lidry rumunských maďarsky mluvících občanů, kteří počítají s připojením Transylvánie k Maďarsku. Toto je cílem všech protirumunských akcí organizovaných po oněch 74 let.“

V této replice se projevuje jeden z ústředních protimaďarských narativů, na nichž Funar stavěl svoji předvolební rétoriku, a to transylvánský separatismus. Z logiky výše uvedeného textu vyplývá, že podstatou transylvánského problému je neloajalita

²⁴⁶ ID30_A_17.09.1992_-10_P5_SP_I3.

maďarsky hovořících rumunských občanů, jak Funar tuto pro něj problematickou skupinu pojmenovává. K této de-nacionalizaci uvádí v rozhovoru dále:

- „(aut.) Rozumím tomu tak z výše uvedeného, že Rumuni jsou všichni obyvatelé země, bez ohledu na jejich mateřštinu...
- (Funar) Samozřejmě, všichni jsou si rovni v právech i povinnostech. Privilegovaní nebudou v této zemi existovat.“

Idea národnostní homogenizace a představa, že menšinová etnolingvistická identifikace je privilegiem, jsou společné nejen pravicovým radikálům, ale v příhodných momentech se k nim v mírnějších obměnách utilitárně uchýlovaly i mainstreamové politické strany.²⁴⁷ Autoři rozhovoru pak pokračovali dále v otázkách mířících na téma mezietnických sporů:

- „(aut.) Ve Vaší deklaraci jste uvedl, že v případě, kdy se stanete prezidentem, ‚Rumuni už nebudou pronásledováni ve své vlastní zemi‘. Pro vysvětlení tohoto tvrzení, mohl byste nám říci, kdo přesně jsou oněmi ‚pronásledovateli‘?
- (Funar) Jediní, kteří pronásledovali Rumuny v jejich vlastní zemi, před i po prosinci 1989 jsou extremističtí vůdci Maďarů v Rumunsku a některé jejich organizace. Skutečnosti jsou vám známé, především ty [ohledně situace, pozn. aut.] v župách Harghita a Covasna. Také v župě Mureș a župě Kluž se odehrávaly stejné perzekuce. Ujišťuji vás, pokud se stanu prezidentem, Rumuni budou moci být klidní v jakémkoliv koutě země, včetně Covasny a Harghity.“

Předvolební slogan, na který upozorňuje výše uvedená otázka, až nápadně připomíná proslulé Miloševičovo „nikdo vás nesmí bít!“²⁴⁸ a zároveň navazuje na ideu perzekucí etnických Rumunů ze strany transylvánských Maďarů (v tomto případě přímo

²⁴⁷ To se projevovalo například v dlouhodobé debatě o zavedení maďarskojazyčných studijních oborů na vysokých školách. Například ID169_A_17.11.2000_-9_P4_SA_I2.

²⁴⁸ *Niko ne sme da vas bije!*, se kterým přišel Milošević během střetů kosovsko-albánských policejních složek se srbskými demonstranty během zasedání orgánů SKJ v Prištině 25. dubna 1987. Dokumentarne Emisije Balkan, *Tako je sve počelo: Slobodan Milošević na Kosovu polju - Niko ne sme da vas bije!* (25. April 1987), viděno 8. březne 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=gqNke6x8R7M>. Jan Pelikán, *Dějiny Srbska* (Nakladatelství Lidové Noviny, 2005).

označených jako „Maďaři“, Funar tedy není v rámci rozhovoru zcela konzistentní), jež byla podrobněji rozvedena v článku ze sjezdu Vatry.²⁴⁹ Díky geografické specifikaci je tento etnický konflikt umístěn do oblasti Transylvánie, ve které podle mluvčího probíhá jakési etnické čištění, jež souvisí se snahou o odtržení tohoto území a připojení oblasti k sousednímu státu.

Postupem času se však ze strany Funara, Ilieska a dalších proponentů státního diskurzu součástí této nelояální *outgroup*, reprezentující „nebezpečí [...] pro integritu Rumunska“²⁵⁰ staly i osobnosti z řad politické opozice vyzývající k národnostní toleranci, a především pak ti, kteří reprezentovali regionální transylvánský diskurz. „Transylvánský problém“ tedy co do obsahu překročil čistě etnolingvistickou dělící linii. Vyhrocená nacionalistická rétorika především počátku devadesátých let (navracející s v určitých vlnách i později) ovšem vyvolala také opačnou reakci, která se snažila o změnu tohoto negativního obrazu regionu, který byl prezentován jako další zóna otevřeného konfliktu v oblasti jihovýchodní Evropy. Snahy o zpochybnění hegemonického diskurzu se pak začaly rozvíjet právě v tomto směru a vyústily v zásadní nárůst pozitivní reflexe transylvánských regionálních specifik, potažmo regionální identity, na něž se tento výzkum v následujících podkapitolách zaměří.

3.1.4. Rozbor obsahu

Závěrečná část této i každé další kapitoly se pokusí v bližším detailu přiblížit obsah jednotlivých diskurzivních vláken na základě provedeného kódování. Jelikož byl za základní záznamovou jednotku zvolen jeden článek, který může obsahovat fragmenty více různých diskurzů či diskurzivních vláken, umožňuje výsledná analytická perspektiva pohled na interdiskurzivní setkávání a reference prostřednictvím kolokací kódů v jednom článku. Jak ovšem už z podoby grafů vyplývá, není patrné, v kterých souvislostech dochází mezi diskurzy k vzájemným explicitním či implicitním, pozitivním nebo negativním referencím. Co zároveň obsahová analýza tohoto formátu nezachycuje je chronologický vývoj, i když širší společensko-politický kontext v souvislosti s proměňující se relevancí jednotlivých vláken se na struktuře obsahu

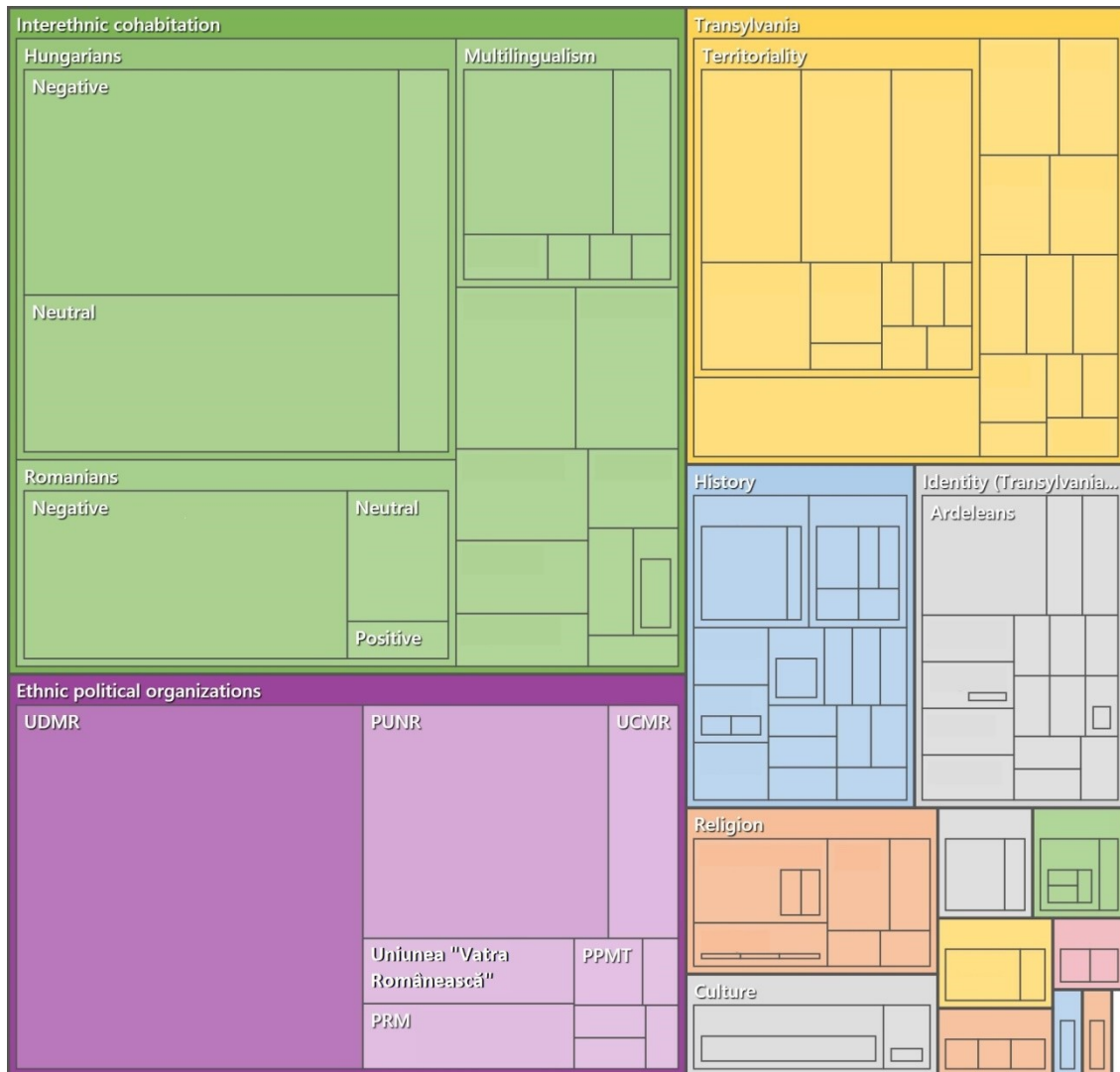
²⁴⁹ ID5_A_08.05.1990_-12_P3_SP_I2.

²⁵⁰ Znovu Funar v ID30_A_17.09.1992_-10_P5_SP_I3.

viditelně odráží. V těchto ohledech si svoji ústřední roli udržuje kvalitativní analýza textů, jež byla dosavadní náplní této kapitoly.

Představená vyobrazení jsou organizována hierarchicky dle uspořádání kódů, povětšinou ve třech úrovních v jednom grafu. Hierarchicky vyšší kategorie-kódy tedy zahrnují ve svém poli kódy nižší úrovně. Poměry ploch, jež jednotlivá pole kódů v grafu zabírají, reprezentují počet článků, v nichž byly fragmenty diskurzu příslušným kódem označeny. Sytost barev poté vyjadřuje intenzitu kódování, tedy celkové množství kódovaných fragmentů. Všechny tři dimenze (hierarchie, počet článků, množství referencí) mají následně za cíl představit tematické pole, v němž jednotlivá diskurzivní vlákna operují a jsou reflektována.

Už základní rozvrstvení tematických oblastí prozrazuje mnohé o dominantních trendech v jednotlivých vláknech. Širší oblasti reprezentované kódy nejvyšší úrovně jsou v grafu barevně rozlišeny:

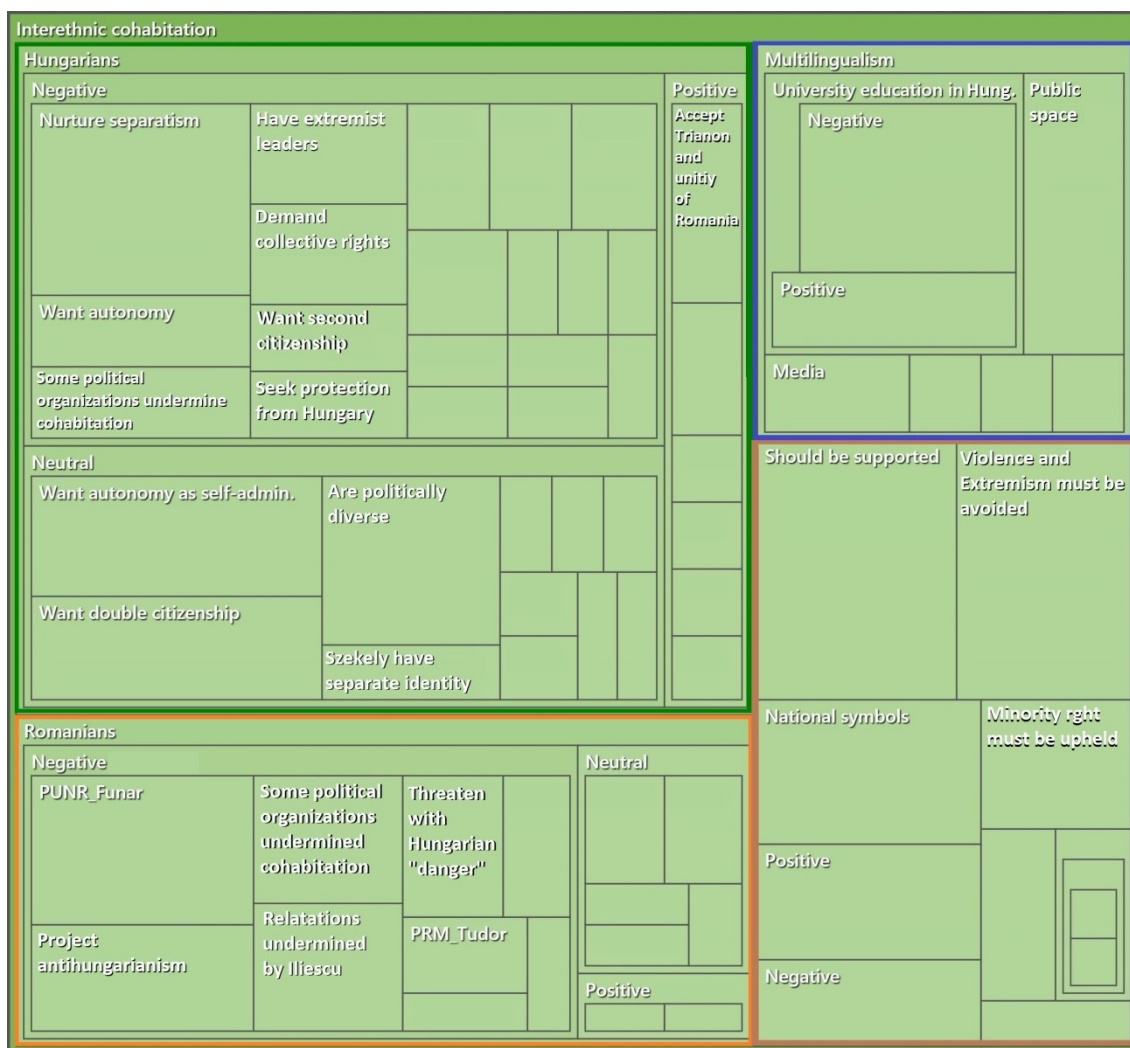
Obrázek 15: Rozvrstvení tematických oblastí v člancích obsahujících referenci diskurzivního vlákna "Transylvánské bojiště"

Z vyobrazení na obr. 15 je patrné, že co do tematizace měly v případě vlákna transylvánského bojiště nejvyšší váhu otázky mezietnického soužití. Kódování se zároveň pokoušelo rozlišit region Transylvánie jako předmět debat v politické sféře (segment *Transylvania*) a předmět explicitní identifikace na regionální bázi (segment *Identity (Transylvanian)*), i když hranice mezi oběma kategoriemi mohou být v některých případech neostře. Zásadní roli potom hrály ještě otázky historie a náboženství. Pokud se týká institucionalizovaných politických aktérů v podobě stran a spolků (osobnosti jsou rozebrány dále), objevují se v tomto kontextu především figuranti vyostřených národnostních debat, tedy UDMR, Funarova PUNR, dále rumunský ultranacionalistický spolek Vatra, Tudorova PRM a menší uskupení jako Občanská unie Maďarů Rumunska (*Uniunea Civică a Maghiarilor din România*,

UCMR) a Maďarská lidová strana Transylvánie (*Partidul Popular Maghiar din Transilvania*, PPMT), obě stojící v opozici k UDMR a považované za radikálnější alternativu. Jelikož se jedná o kódy jmených entit, tedy konkrétních subjektů, informuje přehledový graf o míře jejich výskytu v dostatečné podobě a není pro jejich srovnání třeba zacházet do větších detailů.²⁵¹

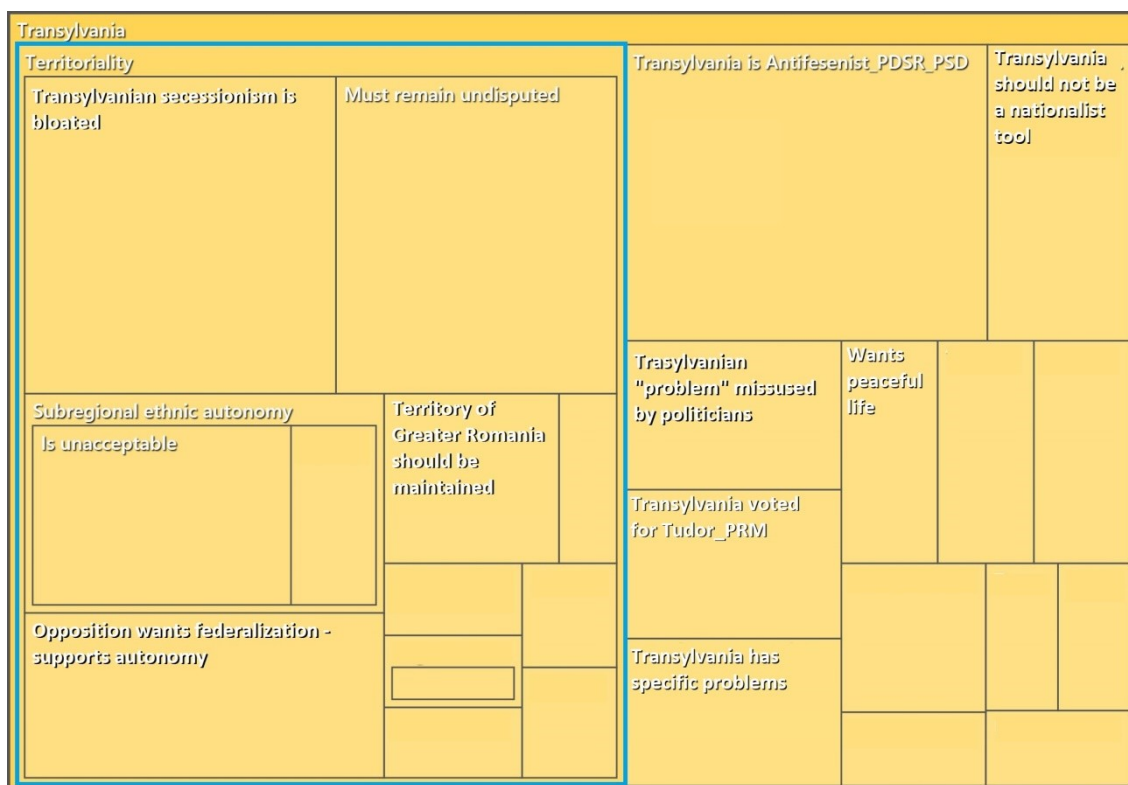
Pohled na ostatní kódy převážně sémantického charakteru naopak vybízí k bližšímu vhledu do jednotlivých podoblastí, tak aby bylo možné rozebrat odlišnosti vůči ostatním vláknům. Detailní přiblížení oblasti mezietnického soužití je uvedeno na obrázku 16:

²⁵¹ Nouvel, Ehrman, a Rosset, „Appendix 5“, 153.

Obrázek 16: "Transylvánské bojiště" – tematické rozvrstvení meziketnického soužití

Hlavním tématem (obr. 16) jsou problematické vztahy a vzájemné negativní nazírání na Maďary (zeleně ohraničená část) a Rumuny (oranžová). V prvním případě se státní diskurz opíral především o problematiku separatismu a ve druhém se objevovala reflexe obvinění z přemíry nacionalismu a xenofobie. Negativní vyobrazování obou skupin bylo předmětem kritické reflexe ze strany především regionálního diskurzu, zasahujícího do tohoto vlákna. Toto interdiskurzivní střetávání reprezentuje hnědá část grafu. Podstatný prostor si vydobyla též otázka (modrá) vícejazyčnosti vysokého školství, jejíž implementace byla ve státním diskurzu zásadně odmítána.

Obrázek 17: "Transylvánské bojiště"— tematické rozvrstvení Transylvánie

Pokud přišla ve státním diskurzu na přetřes otázka Transylvánie v politických souvislostech (obr. 17), jednalo se v první řadě o otázky teritoriality, obviňování Maďarů a rumunské opozice ze secesionismu a prosazování federalizace. Prezentace „problémů“ a prosby o zachování „klidu“ – eufemismu pro hegemonický *status quo* – společně s rozdmýcháváním vášní byly předmětem kritické reflexe regionálního diskurzu.

Historické zasazení transylvánského problému rozebrané na obrázku 18 je ve státním diskurzu díky výše popsanému vývoji a převažujících interpretacích nabíledni:

History					
People			Trianon still a live matter	Great Union	Fight for Romanians for their right
Romanian		Ge...			
Juliu Maniu			Auro-Hungarian Emp. Negative	Hungarians introduced communism to Transylvania	
Avram Iancu					
Historians			Transylvania was anticomunist in the past	Historical tensions caused by Hungarian privileges	
Samuel Huntington					
Nicolae Iorga	Arato Endre		Romanian Principalities acted as one		

Obrázek 18: "Transylvánské bojiště" – tematické rozvrstvení historie

V první řadě charakterizuje tuto tematickou oblast (obr. 18) upomínání na negativní roli maďarskojazyčného obyvatelstva z hlediska jeho předchozí hegemonie, neochoty akceptovat soudobou státoprávní realitu a zdůrazňování boje Rumunů za jejich práva. V této souvislosti nepřekvapí dominující zmínky Avrama Ianka, který vedl rumunské „partyzánské“ oddíly během revoluce roku 1848, jakožto na ústřední postavu tohoto boje.

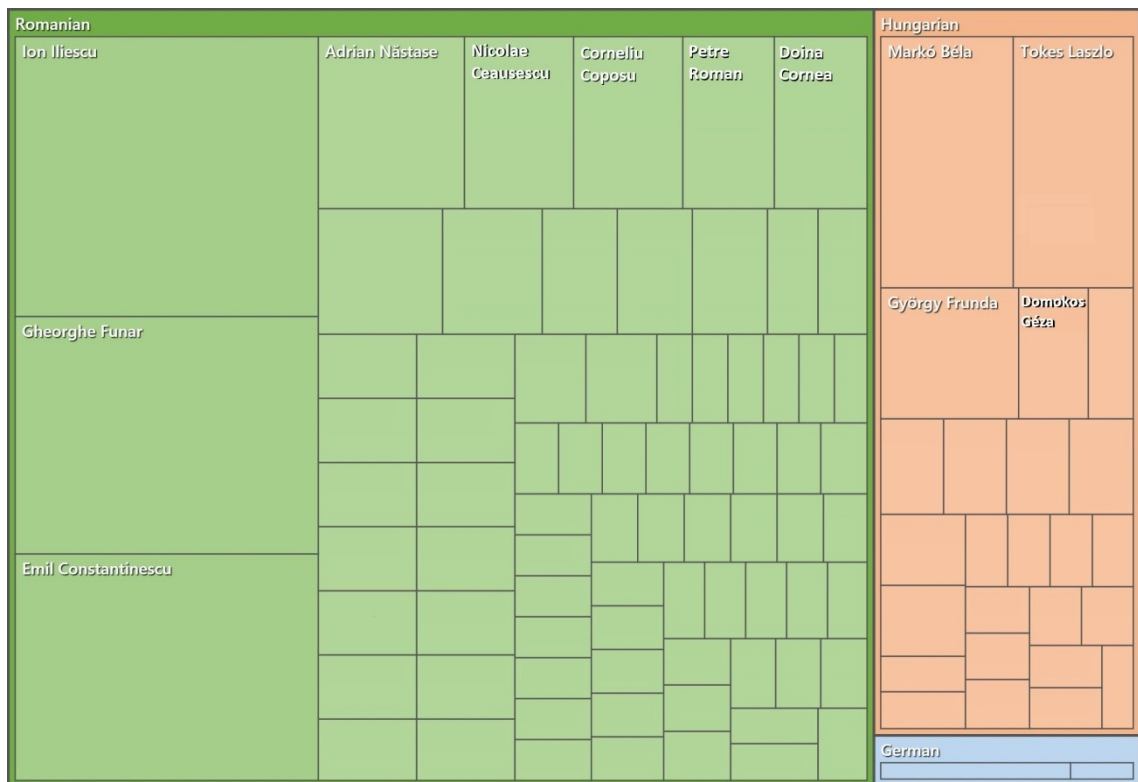
V souvislosti s otázkami transylvánské identity se státní diskurz, jak ukazuje obrázek 19, projevuje analogickým způsobem:

Identity (Transylvanian)				
Ardelians	Sub-National identification	Negative	Multicultural	Cradle of romanianness
		There is one common European culture		
Transylvanians are ethnically mixed	Transylvania is the heart of Romania	Transylvania connects East and West		
	Transylvania is our Home-Native land	Subregional identities		
Transylvanians		Regional language spec.		
		Negative		

Obrázek 19: "Transylvánské bojiště" – tematické rozvrstvení transylvánské identity

Státní diskurz konceptualizuje identitu regionu Transylvánie (obr. 19) jakožto esenciálně rumunskou, „srdce“ Rumunska, či „kolébku rumunství“. Negativně se vymezuje například vůči regionálním dialektům, explicitně i vůči regionální identitě. Tato východiska byla kritizována prostřednictvím kontrastu s multietnicitou a diverzitou, která region podle regionálního diskurzu vystihuje. Regionymum „Transylvánci“ (rumunsky *Ardelenii*) je pojem, s nímž operuje i státní diskurz, představuje pro něj ovšem především „uhnížděnou identitu“ Rumunů, jež nevybočuje z širšího rumunského národního rámce.

Při závěrečném pohledu na pro hegemonický diskurz klíčové politické osobnosti na obrázku 20, vypadá jeho profil následovně:

Obrázek 20: "Transylvánské bojiště" – politické osobnosti

V roli protagonistů hegemonického diskurzu (obr. 20) jednoznačně dominují Ion Iliescu a Gheorghe Funar. Proti nim stojí jako hlavní terč kritiky opoziční prezidentský kandidát Emil Constantinescu spolu s László Tókésem a představiteli UDMR, Gézou Domokosem, Györgyem Frundou a Bélou Markó. Politikům reprezentujícím německojazyčnou skupinu obyvatel i všechny ostatní je věnována zcela okrajová pozornost. Přestože se politické platformy Ilieska a Funara zcela nepřekrývaly, měly oba zásadní podíl na udržování diskurzivní hegemonie virulentního nacionalismu a axiomu státního centralizmu v každodenní i politické sféře v první polovině devadesátých let. Ač byly jisté hrany, především antimad'arismus vládnoucích elit, s postupem času obrušovány, ústřední témata a východiska státního hegemonického diskurzu představená v kapitole 3.1. si udržovala svoji platnost během celého sledovaného období. Proti nastíněnému konstrukt Transylvánie a identity jejího obyvatelstva se pak stavěla jeho reinterpretace ze strany regionálního diskurzu, podrobně představená v následující kapitole a jejích pěti částech.

3.2. Nehegemonický diskurz: Transylvánie sdílená

3.2.1. Transylvánie tolerantní a multietnická

Reakce na negativní vyobrazování vzájemného soužití v multietnickém regionu Transylvánie se po roce 1989 začala objevovat velice záhy. Politici, intelektuálové i osobnosti kulturního života, především ti pocházející z této oblasti vyjadřovali myšlenky, že dějiny regionu jsou sice poznamenány problémy, ale celkově se Transylvánie vyznačuje zvýšenou mírou tolerance vůči odlišnosti (alteritě), ať už etnické, jazykové či náboženské vycházející právě z historické zkušenosti multietnického soužití. Tato kolektivně sdílená vlastnost se zároveň v regionálním diskurzu stala atributem, jenž odlišuje Transylvánii především od oblastí Starého Regátu, tedy jádra původního rumunského království.

Obdobně jako při hledání konstrukčních elementů diskurzu státního, kořeny transylvánské tolerance jsou regionálním diskurzem hledány a nacházeny v dějinných zkušenostech.²⁵² Vedle multietnické skladby obyvatelstva je poukazováno i na diverzitu elit. V tomto ohledu bývá zmiňována třeba skladba transylvánského sněmu, která ovšem variovala, již byly zmíněny čtyři původní plnoprávné stavy: nobilita – maďarská šlechta, Sasové, Sikulové a Vlašii; k tomuto uspořádání se v 19. století, i když v krátkých obdobích, opakovaně vrátil.²⁵³ Druhým, ve výsledku možná i významnějším historickým racionálem, je prostá přítomnost těchto čtyř početně, politicky a ekonomicky významných etnik, jež společně region Transylvánie po téměř 1000 let sdílela. Transylvánské dějiny jsou tak v regionálním diskurzu zasazeny do referenčního rámce vzájemných interakcí historických národů, které nebyly nutně pouze konfliktní povahy.²⁵⁴

Reinterpretace dějin v regionálním diskurzu, jejímž prostřednictvím by se vymezil vůči hegemonické perspektivě národních dějin, neprobíhala prostým plošným odmítnutím všeho, co prezentuje státní diskurz. V regionálním diskurzu spíše nacházíme odlišnou sadu argumentů, které vykreslují vyváženější obrázek. Místo

²⁵² Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 11.

²⁵³ Prodan, 75.

²⁵⁴ Pop, „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“, 212–213.

zdůrazňování negativ vzájemného soužití a černobílého nazírání na účastníky dějinných procesů jsou rozebírána i pozitiva. Namísto argumentace prosazující esenciální národní identity či jednodušnost rumunského národa jsou představovány historické zdroje transylvánské zvláštnosti, ve své podstatě elementy regionální identity.

Ústřední problém popsany v kapitole 3.1., nerovnoprávný statut jednotlivých etnolingvistických skupin, sice přes určité snahy panovníků o jeho úpravu v období po uzavření Bratrské Unie v roce 1438 přetrvával, přesto k významným změnám došlo.²⁵⁵ Posun nastal především v oblasti víry. S nastupující reformací, která zapustila v regionu silné kořeny, byla náboženská tolerance potvrzena mimo jiné například Turdským ediktem z roku 1568, který sice nespécifikoval pravoslavní jako jedno z vyznání požívajících zvláštní ochrany, ale stanovoval obecný zákaz perzekuce na základě víry.²⁵⁶ Transylvánie patřila v rámci Evropy v tomto období k oblastem s vysokou mírou náboženské svobody. Stala se tak cílem mnoha jinde pronásledovaných skupin obyvatel a intelektuálních osobností, což ještě rozšířilo už tak pestrou mozaiku místní rozmanité kultury a duchovního prostředí. Takovýto charakter se pak regionu podařilo zachovat až doposud a jak se ukazuje v empirické části této práce, představuje jeden ze zásadních opěrných bodů regionálního diskurzu (více k náboženské diverzitě současného Rumunska mapa č. 5 v příloze 4).

Po období liberalizace však pokračoval mezikonfesní boj především v důsledku sílící habsburské intervence v knížectví, i když stále s nižší intenzitou než na jiných místech v Evropě. Směrem k pravoslavným věřícím pak panovala z dlouhodobého hlediska snaha integrovat je do některé z protestantských církví. Obzvláště po zkušenosti s krátkou vládou „sjednotitele“ Michala Chrabrého, však zůstával postoj tradičních elit vůči rumunskému obyvatelstvu dosti nevráživý. Sbírkou zákonů *Approbatae Constitutiones* z let 1541–1653 pak naznačuje, že vlašský nebo rumunský národ byl trvale vyřazen ze šlechtických stavů a pravoslavná víra zůstala nakonec pouze

²⁵⁵ Gyémánt, „The Habsburg's Policy: Absolutism, Reformism and Liberalism“, 224.

²⁵⁶ Carolina Davis, „In Search for Tolerance? Considerations on the Concept of Toleration during the Sixteenth Century. The Case of Jacobus Palaeologus in Transylvania“, in *Istoria ca interogație: Mariei Crăciun, la o aniversare*, ed. Carmen Florea a Greta-Monica Miron (Cluj-Napoca: Argonaut/MEGA, 2020), 119–30; Greame Murdock, „Eastern Europe“, in *The Reformation World*, ed. Andrew Pettegree, 1 edition (London ; New York: Routledge, 2001), 199–200.

„tolerovanou“ čili v tehdejší slova smyslu „trpěnou“, jak zdůrazňuje hegemonický diskurz.²⁵⁷

Vyvedení rumunskojazyčného obyvatelstvo ze stavu neplnoprávnosti měla umožnit možnost konverze k rumunské řecko-katolické církvi, sankcionovaná z Vídně po připojení Transylvánie k rakouskému císařství. Regionální diskurz ji v současném kontextu pojímá jako fenomén diverzifikační a výsostně transylvánský, pozadí jejího vzniku bylo však značně problematické. Již na počátku se proti ní zvedla vlna odporu z několika směrů. V první řadě ze strany tradičních privilegovaných stavů, a na jihu Transylvánie zároveň také z řad pravoslavných Rumunů. Toho si byl ostatně vědom i její první biskup Anghel, který oproti svým slibům, které dal na dvoře ve Vídni, například nevyžadoval po konvertovaných duchovních užívání tridentského kréda.²⁵⁸ Další problém představoval jezuitský dozor nad novou církví, který aspiroval na její absolutní kontrolu. Finální neúspěch tohoto pokusu o politickou subordinaci Rumunů za pomoci hromadné konverze ke katolicismu znamenalo povstání Ference Rákocziho, které probíhalo v několika vlnách v letech 1703–1711 a získalo si na svou stranu též většinu transylvánských Rumunů příslibem zrovnoprávnění bez nutnosti konverze. V kontextu boje proti novému vnějšímu politickému centru a za udržení si své, jakkoliv potlačované, náboženské identity, se tedy podařilo ve společném odporu překonat i zdánlivě neslučitelné antagonismy těchto dvou skupin obyvatel.²⁵⁹

Jak není zcela neobvyklé, některé jevy mohou v diskurzech zaujímat pozici poměrně ambivalentní. Na jednu stranu může být tato církev vedle specifického regionálního příznaku prezentována jako nástroj moci ohrožující tradiční identitu regionu a současně jako fenomén progresivní, I přes nenaplnění původního záměru totiž nepřestala rumunská řecko-katolická církev existovat, a jak se v průběhu následujících let ukázalo, sehrála zásadní roli jako zprostředkovatelka všestranného rozvoje rumunského etnika v Transylvánii. Zároveň je tímto způsobem různými diskurzy interpretována. Díky možnosti zisku politické relevance se jejím prostřednictvím osobnosti jako Ion Inocenc Micu a další staly politickým a kulturním reprezentantům

²⁵⁷ Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 63.

²⁵⁸ Tedy závěry tridentského koncilu nastavující program protireformace.

²⁵⁹ Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 217–18.

ostatních etnolingvistických skupin rovnocennými partnery v jednáních a získaly prostředky k prosazování vlastních zájmů. Přes stále přetrvávající uspořádání se s významnou podporou habsburských panovníků, i když ne plošně, podařilo transylvánským Rumunům začít ovlivňovat další vývoj v regionu. Jejich intelektuální a politické hnutí nazývané jako Transylvánská škola je v regionálním diskurzu chápáno jako předvoj modernity podmíněný habsburskými reformami, jež učinily z tohoto regionu oblast ve srovnání se Starým Regátem pokrokovou. Přes význam, který tyto osobnosti mají pro rumunské národní dějiny a jejich podobu prosazovanou diskurzem státním, slouží zároveň jako doklad pozitivního vývoje v regionu a akceptace transylvánských Rumunů do širšího evropského společenského dění.²⁶⁰

Především vláda Josefa II. pak kromě přímé podpory, kterou císař poskytoval do té doby bezprávným vrstvám obyvatel, proměnila společenské a politické uspořádání regionu. Zrovnoprávněním Rumunů dále podpořila rozvoj jejich kolektivních identit a společenskou relevanci.²⁶¹ Josef II. se tím nejen zařadil do panteonu „dobrých knížat“ rumunské dějinné mytologie a tím i protagonistů regionálního diskurzu, zároveň v podstatě svrhu sankcionoval toleranci v oblastech politických, sociálních a náboženských.²⁶²

Navazující období nenabízí pro otázky mezietnické soužití příliš pozitivního. Přes snahy o změnu v duchu liberálních tendencí své doby skončily pokusy revoluce let 1848–49 neslavně. Skutečná změna nastala až po sérii ústavních reforem započatých v roce 1860, během nichž František Josef I. navrátil Transylvánii do jisté míry autonomní statut. Pro vnitřní uspořádání velkoknížectví to však neznamenalo návrat do předrevolučního období, právě naopak, Maďaři, Rumuni a Sasové nebyli již těmi stejnými kolektivními aktéry, byli si velice dobře vědomi rozdílnosti hodnot a programů, které revoluce v roce 1848 prosazovala. Z pohledu regionálního diskurzu byla šedesátá léta 19. století pro Rumuny dobou, kdy po naplnění svých sociálních a právních požadavků dosáhli i naplnění cílů politických. Ať už se jednalo o jejich účast na sněmu či zrovnoprávnění jazykové, transylvánská multietnicita a vzájemná tolerance

²⁶⁰ Gyémánt, „The Habsburg's Policy: Absolutism, Reformism and Liberalism“, 219–21.

²⁶¹ Bolovan, *History of Romania*, 246; 416–21.

²⁶² Maior, *In the Empire*, 17; Cioroianu zároveň hovoří o mytizovaných "knížatech" jako o zahraničních aktérech, kteří umožňují rumunský únik z "Balkánu". Cioroianu, „The Impossible Escape. Romanians and the Balkans“, 213–16.

získaly právní zakotvení. Opět však na relativně krátkou dobu, neboť změna uspořádání císařství v roce 1867 učinila těmto reformám přítrž.²⁶³ I v období zhoršování se vzájemných vztahů mezi místními Rumuny a budapešťskou vládou po vyhlášení duální monarchie si však rozdílné relace regionální blízkosti zachovávaly svoji relevanci. Liviu Maior, rumunský historik původem z Transylvánie, tak například upozorňuje, že na účet nově dosazovaných úředníků poznamenal významný rumunský transylvánský politik Alexandru Vaida-Voevod, že „Maďaři v Transylvánii [z Transylvánie, pozn. aut.] znají Rumuny lépe, znají a respektují jejich zvyky více, než cizinci, pro které je všechno nové, každý je barbar a místní zvyklosti jsou podivné.“²⁶⁴ Kvůli značně komplikovanému vývoji vzájemných vztahů regionu a jeho etnik s různými mocenskými centry není období habsburské nadvlády ani v regionálním diskurzu vnímáno výhradně pozitivně. Je chápáno jako éra, během níž se Transylvánie vyvíjela v odlišném kontextu než zbytek dnešních rumunských území, multietnicita a tolerance jsou však považovány za elementy esenciálně vlastní Transylvánii, bez ohledu na politické uspořádání toho kterého období.

Změna axiomu hegemonie jednotlivých etnolingvistických skupin po roce 1918 zcela obrátila dosavadní role ve všech oblastech.²⁶⁵ Představitelé transylvánských Rumunů se sice zavazovali k toleranci vůči ostatním, celkový duch doby ovšem diktovala bukurešťská vláda. Místní Maďaři, Rumuni a Němci se i tak snažili udržovat tradiční charakteristiku multietnické konsociační sebeorganizace, a také prosazovat ochranu menšinových práv tak, aby alespoň v těchto ohledech nebyl podržován charakter místní společnosti.²⁶⁶ Výsledkem byly, i přes určité uvolnění centralismu na konci třicátých let, okrajové tendence identifikace s regionem nabývající podoby politického diskurzu regionální identity. Ani maďarský „transylvanismus“, ani rumunský „ardelenismus“ nedosáhly realizace v podobě administrativních či správních změn. I v tomto období hrály celkově prim etnické loajality, pro místní Rumuny znamenalo Velké sjednocení naplnění jejich historického „boje“ za vlastní uznání a práva, pro Maďary

²⁶³ Bolovan, „The Liberal Era“, 427–32.

²⁶⁴ Maior, *In the Empire*, 180.

²⁶⁵ Anders Blomqvist, *Economic Nationalizing in the Ethnic Borderlands of Hungary and Romania: Inclusion, Exclusion, and Annihilation in Szatmar/Satu-Mare 1867-1944* (Stockholm: Stockholm Universitet, 2015), 19–30.

²⁶⁶ Keith Hitchins, „Autonomies in Interwar Romania: Hungarians, Saxons, And Jews“, *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane »Gheorghe Șincai« al Academiei Române*, č. 15 (2012): 160–83.

motivaci pro revizi výsledků první světové války a transylvánští Sasové zastávali politiku spolupráce s novým mocenským centrem v Bukurešti.²⁶⁷ Pro regionální diskurz však přetrvávající vnímání a zároveň všemožná praktická realizace regionálních specifik znamená doklad kontinuity s historickými tradicemi.

Po dvojnásobné revizi územního uspořádání Transylvánie a eskalaci vzájemných vztahů v regionu, jež se odehrála v souvislosti s druhou světovou válkou, se poválečné Rumunsko vyrovnávalo s dědictvím tohoto konfliktu. Přestože německojazyčné skupiny obyvatel byly vystaveny již zmíněné perzekuci, v maďarském případě bylo uvolnění po druhé světové válce spíše krátkodobé. Především během vlády Nicolae Ceaușeska došlo k již uvedené ideologické i fyzické homogenizaci regionu, původní rozměr multietnicity se postupně stával obrazem z historie. Sílicí odpor vůči diktátorskému režimu však přece jen vygeneroval společnou frontu založenou na vzájemné solidaritě, která sahala napříč celým spektrem obyvatelstva, jak se ukázalo během revoluce v roce 1989, naplňovala tak do značné míry ideu transylvánské tolerance a je jako taková v regionálním diskurzu i upomínána. Příběh Transylvánie tolerantní a multietnické, stojící v přímé opozici vůči narativu transylvánskému bojiště, je potom na základě zkoumaných zdrojů z chronologického hlediska první nasnadě.

3.2.1.1. „**Problém Transylvánie**“? **Ten neexistuje...**“

Mezi významné proponenty idejí transylvánské tolerance a heterogenity patřil například Virgil Lazăr, novinář, esejista a stálý zpravodaj RL v Kluži (narozen 1931 v obci Laslea v sibiňské župě, zemřel v Kluži v roce 2015)²⁶⁸, jenž se pravidelně věnoval symbolické roli Transylvánie v rumunské politice. Kriticky se vůči převažujícímu pojetí vyjadřuje například již jeho článek v RL ze 4. května 1990, nazvaný „Transylvánie, štěkot v politických sporech?“ (*Transilvania, un bau-bau în disputele politice?*),²⁶⁹ jeden z komentářů v politické sekci tohoto čísla. „Štěkot“ v názvu tohoto fragmentu je metaforou významově analogickou českému rčení „pes, který štěká, nekouše“, jehož

²⁶⁷ Kühner-Wielach, *Siebenbürgen ohne Siebenbürger?*, 363–66.

²⁶⁸ „Marele jurnalist Virgil Lazăr va fi înmormântat vineri“, ClujToday.ro - Quality news, viděno 10. března 2019, <https://www.clujtoday.ro/23229-marelejurnalistvirgillazrvaфинmormntatvineri.html>.

²⁶⁹ ID15_RL_04.05.1990_-16_P3_SP_I2.

prostřednictvím Lazár naznačuje přehnanost vyobrazování etnických sporů v regionu. Obrací se v tomto případě k některým konkrétním výroky, které zazněly v tehdejší prozatímním parlamentu:

„Kdo sledoval nedávné plenární zasedání C.P.U.N., si pravděpodobně vybaví, jak v průběhu debat ohledně sestavování parlamentní delegace určené k vydání se do ulic a zahájení dialogu s mírumilovně demonstujícími ‚chuligány‘, se k mikrofonu s rozhodností a pevností, jak se na bojovníka v politické aréně sluší a patří, vypravil předseda Provizorní rady národní jednoty [CPUN, pozn. aut.] župy Arad. Co chtěl tento pán sdělit miniparlamentu a celému národu nacházejícímu se u televizních obrazovek? Zamýšlel – jak jsme pochopili – učinit přítrž sporným debatám vyzývaje k jednotě a konsenzu. Aby byl efekt mobilizační, a tudíž se zvýšeným účinkem, rozhodl se řečník k teatrálnímu výpadu: Transylvánii. Přinesl ji do diskuze jako takové štěněčí zaštěkáání. Dal nám na vědomí asi tak toto: ‚Vezměte rozum do hrsti, pánové, neboť Transylvánie je v nebezpečí!‘“

Kromě vytříbeného stylu autora, který tuto epizodu pojímá se sobě vlastním nadhledem a lehkou ironií, je z tohoto úseku zřejmá tendence, která do značné míry (i když v daleko sofistikovanější podobě) platí i v dalších letech, tedy funkce Transylvánie jako zástupného problému, který vládnoucí kruhy využívaly k odvedení pozornosti od dalších palčivých politických a ekonomických otázek. V kontextu maďarského iredentismu pak následně odmítá v té době obvykle užívané generalizace potažmo konstrukt maďarské kolektivní *outgroup* a zmírňuje obdobná tvrzení:

„Jsme zcela zvyklí, my, z Transylvánie, na horké hlavy některých domácích i zahraničních iredentistů, takže už je nebereme v potaz. Víme, že iredentismus skrytě přetrvává, ale také stejně dobře víme, že jakémukoliv jeho vyplavení na povrch se dostalo a dostane nekompromisní odpovědi našeho lidu. Čas od času dokonce s podporou maďarské a sikulské populace, která žije na starodávném území naší vlasti. Protože i mezi nimi je převážná většina čestných lidí, kteří potvrdili a to opětovně (jako na nedávném kongresu v Oradeje [ustavující sjezd UDMR, pozn. aut.]) loajalitu k naší společné vlasti.“

Transylvánii tedy Lazár sice pojímá jako nedělitelnou součást rumunského státu (zmíněné „vlasti“), přesto ji chápe jako oblast inherentně multietnickou. Je zároveň příznačné, že jako člověk původem z regionu akceptující diverzitu identit rozlišuje mezi Maďary a Sikuly, což nebývalo v médiální produkci této doby obvyklé. Tím, že se hlásí k regionální příslušnosti, zároveň odůvodňuje svoji lepší dispozici pro pochopení interetnických vztahů – užití plurálu však také poukazuje na kolektivní sdílení těchto vlastností, konstituuje regionálně vymezenou skupinu k toleranci disponovaných obyvatel. Jak explicitně uvádí v dalším úseku, chápe „transylvánský problém“ popisovaný v minulé kapitole jako účelový politický konstrukt, což zdůrazňuje několikanásobným zápořem:

„Co je to tedy s tím ‚problémem Transylvánie‘? Ten neexistuje a nemusí existovat pro nikoho z naší země v žádném případě. Transylvánie tvoří nedělitelnou součást svatého území Rumunska a její vzývání, kdykoliv se objeví politické odlišnosti, je netolerovatelná svatokrádež. Tím spíše, když se objevily interetnické nevraživosti. Tím spíše, když se odehrály dramatické události. Tím spíše, když se ještě zcela nevyřešily problémy národnostních menšin, tak jako jsme nevyřešili problémy naše, Rumunů.“

Sakrální terminologii užitou v této souvislosti je na jednu stranu možné chápat jako projev Lazárovy tradičně-konzervativní orientace, obecně však není zcela neobvyklým tropem. Užití těchto prostředků je možné chápat jako symbolickou snahu o vyjmutí podobných otázek ze sevření „světské“ politiky a zároveň intenzifikaci předkládaných tvrzení. Celá předchozí pasáž následně za užití anafory graduje apelem na umírnění rozjitřených vášní, namísto jejich dalšího rozdmýchávání. Text dále pokračuje deklarováním podle Lazára reálných priorit, které před sebou celá společnost má a zároveň připomenutím reálií vzájemného tolerantního soužití, které má potenciál tyto úkoly splnit:

„Protože jen my, společně, je [problémy, pozn. aut.] můžeme vyřešit: pokud bude demokracie demokracií a svoboda svobodou. To uskutečníme společně, tak jako jsme žili, pracovali a umírali po staletí... Tak nač věřit v budoucnost těchto nepokojů, tenzí, sporů, generovaných aktuální extrémně obtížnou ekonomickou, politickou a sociální konjunkturou, kterou procházíme, není nutné, není dobré se vracet pouze k tomuto subjektu: Transylvánii.“

V kontextu doby vzniku tedy předchozí článek odmítá zneužívání regionu jako obětího beránka v hegemonickém státním diskurzu, na nějž se účelově obrací pozornost, přičemž je využíváno emocionálního náboje, který si s sebou region jako symbol historického národního boje za nezávislost nese. Naopak proti tomu autor staví obraz Transylvánie jako místa staletého multietnického soužití, které má slibnou budoucnost.

V obdobném duchu se k „transylvánskému problému“ stavěl také ideový program regionálního sněmu koaličního uskupení opozičních stran, Demokratické konvence Rumunska (*Convenția democratică din România*, CDR)²⁷⁰ opublikovaný v RL 14. září 1992 na titulní straně, sjezd CDR v Kluži je zároveň ústředním tématem provázejícím celé vydání. V „Klužské deklaraci reprezentantů Demokratické konvence Rumunska z transylvánských žup“ (*Declarația de la Cluj a reprezentanților Convenției Democratice din România din județele Transilvaniei*)²⁷¹ se snoubí snaha o odmítnutí interetnických sporů jakožto charakteristiky regionu s historicky podloženými argumenty a představou tolerance jako konstitutivního principu vzájemného soužití v oblasti:

„Velcí nepřátelé rumunského lidu vedou zemi už přibližně půl století [...] Prezentují se jako následníci těch, kteří [v roce, pozn. aut.] 1918 realizovali Sjednocení, pošpiňují památku autorů Aktu z Alby Iulie a svých předků manifestováním primitivního nacionalismu, šovinistického a demagogického, který jde zjevně proti zájmům země.”

V daném ohledu se text vymezuje především proti Gheorghe Funarovi, ale i tendencím ilieskovských kruhů, které zasazuje do kontrastu s Deklarací z Alby Iulie o sjednocení Rumuny obývaných území z 1. prosince 1918, jedním z ikonických momentů rumunské národní historie udržujícím se pevné postavení ve státním

²⁷⁰ Konvenci spoluzaložily 26. listopadu 1991 za účelem koordinace předvolebních aktivit PNȚCD, PNL, Sociálně demokratická strana Rumunska (*Partidul Social-Democrat Român*, PSDR), Rumunská ekologická strana (*Partidul Ecologist Român*, PER), Strana občanské aliance (*Partidul Alianța Civică*, PAC) a UDMR. Gallagher, *Theft of a Nation*, 104–105.

²⁷¹ ID49_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I3.

diskurzu.²⁷² Text pokračuje v hodnocení důsledků jednání v předchozím odstavci uvedených aktérů:

„Ve skutečnosti pracují v souladu s domácími i zahraničními maďarskými extremisty, kteří také skrze vytváření falešných tenzí a nepřátelství prezentují rumunský lid jako lid šovinistický, xenofobní, utlačující menšiny, vymýšlejí si ‚transylvánský problém‘ a navrhují řešení, která vytváří předsudky vůči rumunské i maďarské komunitě současně.“

„Transylvánský problém“ tedy text považuje za produkt fabulací uměle zhoršujících interetnické vztahy, nikoliv za skutečný, přirozený stav věcí. Deklarace pak obsahuje několik bodů, které se hlásí k odkazu Velkého Sjednocení z roku 1918 z pohledu rumunských národních zájmů, ale zároveň k odkazu tolerance a respektu, který v něm symbolicky i explicitně shledává:

„5. Zavazujeme se aplikovat, nezávisle na pozici, kterou ve státě obsadíme, princip Iulia Mania ‚Nechceme se stát z utlačovaných utlačovateli...‘.“

Výňatek z projevu Iulia Mania, jedné z nejvýraznějších transylvánských osobností tehdejších událostí, na zasedání všerumunského sněmu inkriminovaného dne 1. prosince 1918, se objevuje opakovaně jako motto a racionále v této podkapitole rozebíraného diskurzivního vlákna.²⁷³ V tomto případě se tedy zřetelně projevuje diskurzivní soupeření o nárok na výklad a využívání těch samých referenčních elementů. Opodstatnění nalezené regionálním diskurzem ve zmíněné historické události má jednak za cíl efektivně zpochybnit interpretace pramenící ze státního diskurzu a zároveň ukotvit toleranci jakožto historicky inherentní atribut regionu, potažmo Rumunů jako etnika. Explicitně je pak toto propojení dále vyjádřeno ve stejném podbodu ideového programu CDR:

“[5.] c. Budeme klást důraz a garantovat všechna práva poskytovaná v mezinárodních právních úpravách, všem rumunským občanům,

²⁷² Mihai Bărbulescu, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nägler, *The History of Transylvania* (Cluj-Napoca: CTS, Romanian Cultural Institute, 2005).

²⁷³ CR, „Discurs Iuliu Maniu, Alba Iulia, 1 decembrie 1918“, *Centenarul Marii Uniri* (blog), 28. prosinec 2017, <http://centenarulromaniei.ro/discurs-iuliu-maniu-alba-iulia-1-decembrie-1918/>. Z dalších článků, které na předmětný úsek projevu odkazují, například ID12_RL_24.04.1990_-26_P2_SP_I3 nebo dále citovaný ID58_RL_23.09.1992_-4_P1_SP_I2.

respektovat principy, podle nichž bude menšinovým komunitám umožněno užívat jazyk, udržovat tradice a rozvíjet kulturu za účelem zachování etnické identity. K respektu vůči našim spoluobčanům nás nenutí jen mezinárodní právní úpravy, vychází z přesvědčení a povahy našeho lidu, jejichž jsou tolerance a touha po porozumění esenciálními charakteristikami.“

3.2.1.2. „Bohatství“ v diverzitě

Předchozí článek výmluvně charakterizuje postoj CDR k menšinové otázce, který pramenil z několika faktorů, ať už vezmeme v potaz to, že součástí této koalice byla i UDMR, že značná část politiků reprezentujících Konvenci byla právě z Transylvánie, případně lze toto ideové východisko chápat i jako politickou strategii hledající voličskou podporu v relevantních segmentech elektorátu. Ústřední postavou CDR a jejím dvojnásobným prezidentským kandidátem byl pak liberální politik Emil Constantinescu, geolog a rektor Univerzity Bukurešť, který jak sám zmiňoval, měl k Transylvánii kladný vztah.²⁷⁴ Nařčen Ilieskem, jeho Stranou sociální demokracie Rumunska (*Partidul Democrației Sociale din România*, PDSR)²⁷⁵ a Funarem z podpory transylvánského či maďarského separatismu se proti těmto spekulacím opakovaně vymezoval a snažil se hledat kompromisní pozici. Dokladem toho je i předvolební inzerát otištěný v AD 13. listopadu 1996 s názvem „O národním a unitárním charakteru rumunského státu se nevyjednává“ („*Characterul național și unitar al statului român nu se negociază*“).²⁷⁶ Článek v názvu přímo tematizuje vyhranění se proti zmíněným obviněním, jeho smyslem je předat toto sdělení čtenářům AD, kteří nepatřili mezi jádro Constantineskova elektorátu. Přesto v úvodním odstavci znovu upozorňuje na jednoznačně pozitivní postoj prezidentského kandidáta CDR k menšinovým právům:

„Emil Constantinescu, kandidát demokratických sil na funkci prezidenta Rumunska, má v otázce statutu menšin zodpovědný politický program.

²⁷⁴ Ač sám z Tighiny na dnešním území neuznané Podněsterské republiky, strávil Constantinescu podstatnou část života díky zaměstnání v transylvánské Sibini, kde poznal svoji ženu. ID58_RL_23.09.1992_-4_P1_SP_I2.

²⁷⁵ Jak se v roce 1992 pojmenovala Ilieskem vedená odtrženecká frakce od původní FSN. Stephen D. Roper, *Romania: The Unfinished Revolution* (Routledge, 2004), 76–77.

²⁷⁶ ID111_A_13.11.1996_+10_P9_SA_I2.

Občané jiných národností než té rumunské, představují jedno z velkých bohatství země. Budoucí právní stát ochrání menšiny, protože období diverzí a podněcování k nenávisti pominulo.“

V uvedeném textu se objevují dva zaznamenaníhodné momenty, v první řadě je to především implicitní vyjádření toho, že Iliescu a jeho stranické zázemí nejsou vůbec považovány za demokratické, jako takové jsou chápány výhradně opoziční síly. Druhým je pak pojetí menšin jakožto bohatství země, metonymie, jež se v kontextu interetnické tolerance objevuje opakovaně.²⁷⁷ Poznámka o diverzích míří na události března 1990 v Târgu Mureș, jejichž vyšetřování v průběhu let obrátilo pozornost směrem k zapojení struktur porevoluční FSN do konfliktu v roli provokatérů, roli, jež byla původně širokou společností přisuzována maďarské menšině. V posledním odstavci je potom článek zakončen zmínkou klužské deklarace, poukazující na Constantineskovu historickou roli: „Připomínáme, že Emil Constantinescu vydal před čtyřmi lety Proklamaci z Kluže, která vyslovila základní principy historického usmíření mezi Maďary a Rumuny.“ Uvedený úsek textu výstižně charakterizuje prolínání idejí mezietnické tolerance a demokratičnosti manifestovaných v kontextu klužské deklarace v prostoru Transylvánie, a zároveň představených jako antiteze charakteristik proponentů státního diskurzu. Typické pro regionální diskurz první poloviny devadesátých let je přitom velmi opatrné zacházení s otázkou regionální či regionálně-etnické autonomie, která byla vnímána jako záležitost kontroverzní, potenciálně narušující kýžený konsenzus reprezentantů a voličů demokratické opozice.

Politické deklarace jsou věcí jednou, druhou však potom samotná realizace tolerance v každodenním životě, která byla při nejlepší vůli z obou stran mnohdy značně obtížná. Jednou z takových zkoušek byla pak otázka užívání jazyků nedominantních etnik v různých oblastech sociálního prostoru. Významným tématem předvolební kampaně v roce 1996 byla právě vícejazyčnost.

Krátká reportáž Clementiny Filip s názvem „Bistrița / György Frunda navrhuje přebírání zemědělských produktů ze zákona za tržní cenu“ (*Bistrița / György Frunda*

²⁷⁷ Zajímavostí je, že se objevuje například i v Ilieskově projevu z listopadu 2000, což je důsledkem částečného obratu ve stylu a ideologii tehdejší PSD, motivovaného snahou o sblížení s UDMR, s jejíž podporou po volbách roku 2000 sociální demokraté postavili vládu. ID 168_A_17.11.2000_-9_P1_SP_11.

propune preluarea prin lege a produselor agricole la prețul pieței)²⁷⁸ uvedená v RL ze 17. října 1996 v politické sekci na druhé straně referuje o předvolebním mítinku prezidentského kandidáta UDMR Györgye Frundy. Frunda, právník z Târgu Mureș, patřil v devadesátých letech mezi nejvýznamnější maďarské politiky v Rumunsku, a díky svým umírněným a liberálním názorům se těšil respektu i mezi rumunskými voliči, přestože se tento fakt nutně neodrážel ve volebních výsledcích. Zároveň, příznačně jako jediný z kandidátů otevíral během kampaně téma autonomie.²⁷⁹ Článek rozebírající ekonomický program představený v transylvánském městě uvedeném v jeho názvu je zajímavý především svou závěrečnou reflexí: „Díky skutečnosti, že [Frunda, pozn. aut.] přednesl svůj volební projev střídavě v rumunštině a maďarštině deklaroval, že jeho cílem je obroda transylvánské tolerance.“ Vícejazyčnost je v tomto případě tedy považována za znak inherentní a historicky přítomné „transylvánské tolerance“, kterou je třeba pozdvihnout na dřívější úroveň. Zároveň je zde tento regionální atribut již vyjádřen otevřeně a přímo, na rozdíl od mnohých předcházejících textů, které hovoří o tolerantním soužití mezi konkrétními etniky, implicitně reprezentujícími region.

György Frunda si jako jedno z ústředních témat své kampaně zvolil zavedení vícejazyčných názvů obcí a měst, které tak měly reflektovat etnickou realitu, ale také částečně i historický vývoj regionu. Krátký článek na titulní straně AD ze 7. října 1996, jehož autorství je připsáno bez bližší specifikace agentuře S.P.A., nese velmi deskriptivní a komplikovaný název „György Frunda chce, aby bylo jméno Brašova psáno také v maďarštině a němčině. Tato událost by se odehrála předtím, než by byl pan Frunda, kandidát na prezidenta, zvolen.“ (*György Frunda vrea ca numele Brașovului să fie inscripționat și în maghiară, și în germană. Evenimentul ar urma să aibă loc înainte ca dl. Frunda, candidatul la președinție, să se aleagă*).²⁸⁰ Konkrétně pak tento článek Frundu parafrázuje následujícím způsobem:

„Senátor György Frunda přednesl návrh, aby byla ke vjezdu do Brašova slavnostně inaugurována cedule s názvem města ve třech jazycích, rumunštině, maďarštině a němčině. Frunda předpokládá realizaci nikoliv

²⁷⁸ ID 123_RL_17.10.1996_-17_P2_SP_I1.

²⁷⁹ Marius Mureșan, *Destinația Cotroceni: Alegerile prezidențiale în România 1990-2014* (Casa Cărții de Știință, 2019), 149–50.

²⁸⁰ ID66_A_07.10.1996_-27_P1_SP_I1.

v den, kdy se stane prezidentem, ale [již, pozn. aut.] v bezprostřední budoucnosti. Požádal primátora Brašova, aby na místním zastupitelstvu inicioval přijetí rozhodnutí v tomto smyslu, slavnostní instalace by následovala za přítomnosti prezidentů Rumunska a Maďarska, stejně jako kancléře Kohla.“

Předpokládané gesto mělo v symbolické rovině význam především v potvrzení tradičního etnického uspořádání, tedy zmínění „historických národů“, které na jednu stranu kompenzuje v té době pro tuto koncepci již zcela fatální úbytek německy mluvící populace, na druhou stranu naznačuje, že se Frunda snažil vyhnout tomu, aby byly podobné aktivity viděny jako pouhá realizace maďarských národních zájmů. Za tím účelem se obrací k regionálnímu etnolingvistickému triumvirátu, charakterizujícímu v obecné rovině multietnickou identitu oblasti. Obdobné opatření potom navrhoval i pro další transylvánská města.²⁸¹

Transylvánská diverzita a k ní vztažená tolerance nebyla ve zdrojích reflektována pouze v etnické a lingvistické dimenzi. Otázkám náboženské rozmanitosti regionu se ve výše citovaném vydání RL ze 14. září 1992 věnuje další článek nazvaný „Skrze víru k morální obnově. Reprezentanti nejvýznamnějších církví Rumunska se setkali s panem Emilem Constantineskem“ (*Prin credință spre regenerare morală. Reprezențanții principalelor culte din România s-au întâlnit cu dl. Emil Constantinescu*)²⁸² od již zmíněného Virgila Lazăra. Jeden ze série textů o volebních mítincích CDR v Kluži právě nastiňuje obraz, v němž tvoří náboženské konfese překračující etnické linie další dimenzí pestrosti regionálního života:

„Vedle velkého shromáždění [...; lídrů CDR, pozn. aut.] se odehrála dvě další působivá setkání. Řeč je nejprve o setkání na prefektuře s reprezentanty církví. Pan Emil Constantinescu poukázal na skutečnost, že celý program demokratické konvence má za cíl také morální obnovu rumunské společnosti a řekl mimo jiné, že Kluž by se mohla stát otevřeným srdcem Rumunska, ale dokonce i Evropy a v tomto významném úkolu se vrátí církvi její prvotní role.“

²⁸¹ Například v případě Devy. ID68_A_08.10.1996_-26_P2_SP_I1.

²⁸² ID50_RL_14.09.1992_-13_P3_SP_I2.

Úvaha o Kluži jako o centru duchovní obrody vyplývá z role města jako centra regionu, zároveň je v textu možné zaznamenat raný náznak atributu její „evropskosti“, specifickému tropu odpovídající Mituovu narativnímu modelu kulturně-civilizačního tropismu, jemuž je blíže věnována samostatná kapitola 3.4.4. Constantineskovy myšlenky jsou autorem současně usouvztažněny s historicky založenou transylvánskou náboženskou rozmanitostí:

„Vysocí představitelé přítomných církví: biskupové Irineu Bistrițeanu za Pravoslavnou církev, George Guțiu za Řecko-katolickou církev, Csiha Kalman za Reformovanou církev Transylvánie, Lajos Kovacs za Unitářskou církev, pastor I. Suciu za Pentekostální hnutí a George Cosman za Baptistickou církev [...]”

V duchu vzájemné tolerance pak na tento výčet navazuje citace jednoho z účastníků biskupa Csihu Kalmana: „ve vězení jsem byl zavřený s katolíky, pravoslavnými, s lidmi patřícími k dalším vyznáním. A skvěle jsme si rozuměli. Nyní, na svobodě, je třeba žít přesně tak: uznávat jeden druhého, pomáhat si, abychom se dostali tam, kde budeme milovat jeden druhého.“

Přes výše uvedené zaujímal aspekt diverzity národnostní v regionálním diskurzu jednoznačně dominantí postavení. Ve výrazně protifunarovském tónu se nesoucí reportáž vymezující se vůči státnímu diskurzu z pera Doiny Doru s názvem „’Abychom se nestyděli za minulost a nebáli se budoucnosti’” („*Să nu ne mai fie rușine de trecut și teamă de viitor*”).²⁸³ podává zprávu o mítinku CDR v Sibini, dalším z velkých transylvánských center, smybolickým především pro německou menišnovou skupinu. Článek vyšel v RL 23. září 1992 na titulní straně čísla opatřený velkou fotografií Emila Constantineska promlouvajícího k předvolebnímu shromáždění a připomíná multietnickou povahu regionu v souvislosti s událostmi nedávné historie:

„Emil Constantinescu začal poukazem na to, že ne náhodou jeho prezidentská kampaň začala v Temešváru a končí v Sibini, čímž spojuje města zkrvavená Revolucí. Na náměstí se tyčí jako kmen monument na památku těch, kteří se zde obětovali. Mezi nimi Sobius Tibor, Ștefan

²⁸³ ID58_RL_23.09.1992_-4_P1_SP_I2.

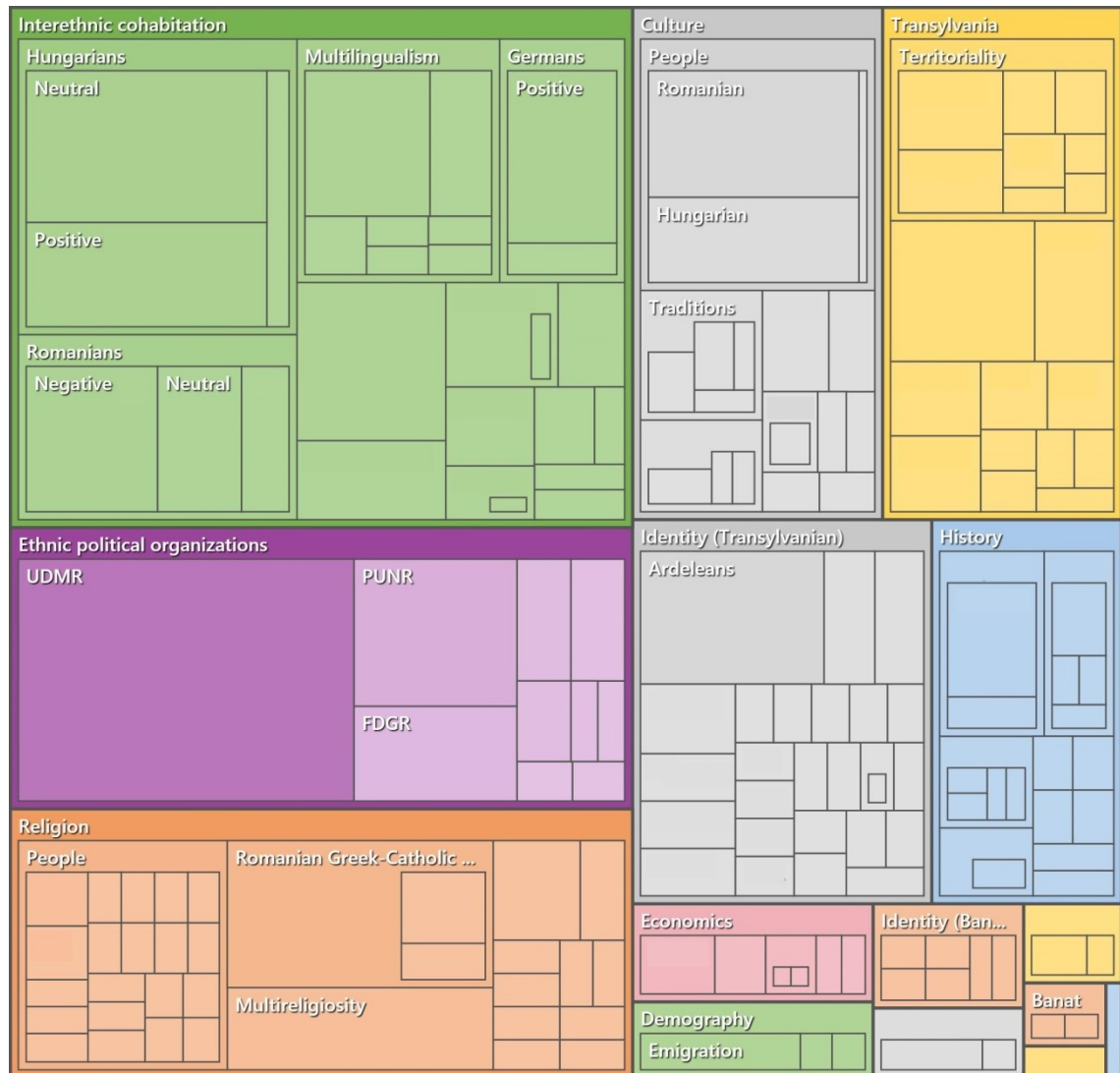
Nicolae, Szenkovitz Elena, Luft Victor. V krvavém prosinci nehrálo roli, zda byli Rumuni, Maďaři nebo Sasové: byli to lidé. To je lekce, kterou by chtěla jedna truchlící matka dát za úkol jako četbu všem extremistům.“

Skutečnost, že se na revoluci stejnou měrou podíleli obyvatelé napříč etnickým spektrem, hraje výraznou roli v kolektivní paměti těchto událostí a, pokud využijeme parafráze výše citovaného úseku textu, ne náhodou je povědomí o tom silnější právě v transylvánských městech. Ve spojitosti s tím, že hlavní protagonisté státního diskurzu měli k revoluci nejasný vztah (Ion Iliescu), nebo ji přímo považovali za nelegitimní a otevřeně se hlásili k odkazu Nicolae Ceaușeska (Gheorghe Funar, Corneliu Vadim Tudor), tak komemorace revoluce posiluje i připomínání faktu, že v regionech Transylvánie a Banátu se v kritický okamžik dokázali ve prospěch společné věci postavit místní Rumuni, Maďaři, Němci i lidé dalších národností a překonat vzájemné rozdíly. Text zároveň uvádí Němce jako „Sasy“, vychází tedy z místní historické tradice a věrně reprezentuje etnickou mapu v kategoriích použitých místním aktérem.

V představených případech je znatelná zvýšená míra reflexe multietnicity a transylvánských specifik právě v souvislosti s kampaněmi stran CDR a Emila Constantineska. Již po prvních volbách v roce 1990 se ukázalo, že opozice vůči Ilieskem kontrolovanému mocenskému centru našla nejvýraznější oporu v zakarpatském regionu. Na základě dostupných zdrojů je možné konstatovat, že regionální diskurz konstruující regionální identitu, její konstitutivní narativy a jejich prvky, které jsou v této části práce analyzovány, dosáhly v tomto období aktivizace především v souvislosti s bojem za pokračující demokratizaci Rumunska a vygenerovaly první pilíř jejího přesahu do politické sféry. Idea demokratičnosti regionu, která tak na trop transylvánské tolerance ve zdrojích přímo navazuje, je jako další významný narativ podrobena bližšímu náhledu v kapitole 3.2.2.

3.2.1.3. Rozbor obsahu

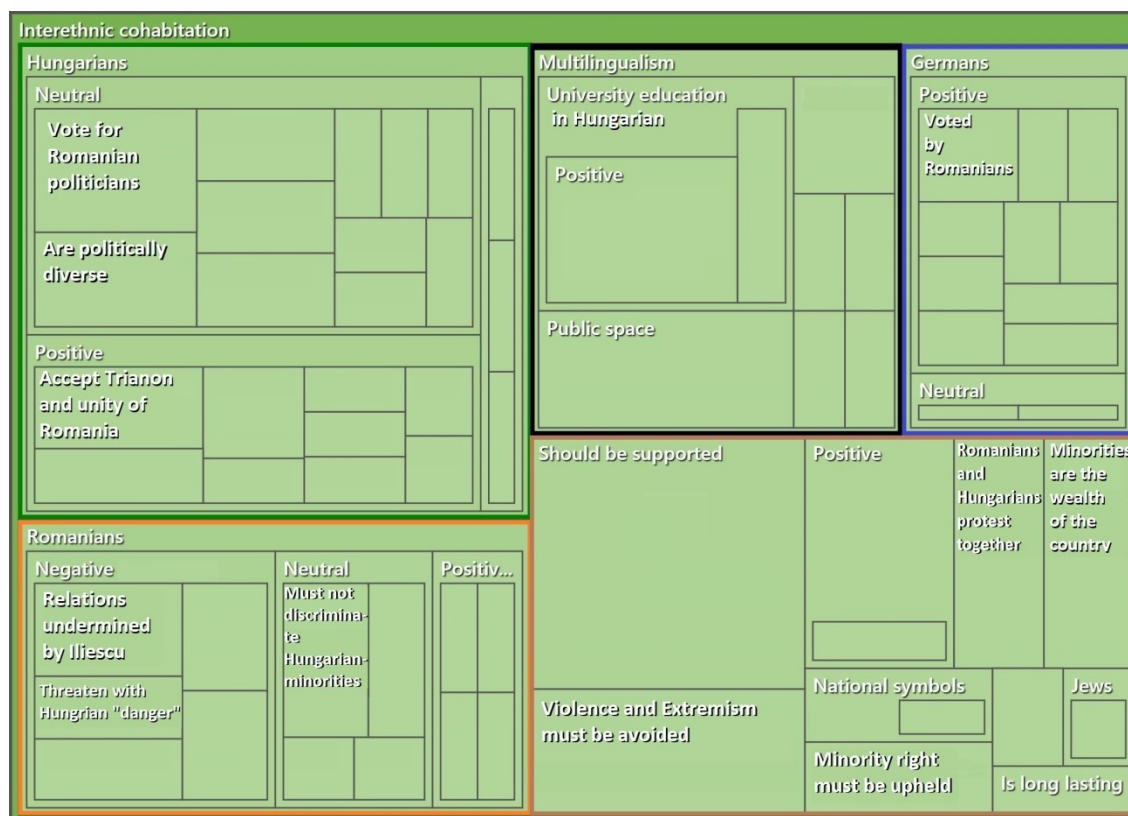
Vzhledem k antagonismu panujícímu mezi předmětnými diskurzivy je možné předpokládat, že obsah vlákna „Transylvánie tolerantní“ bude představovat hodnotovou inverzi státního diskurzu rozebíraného v kapitole 3.1.4. Už při prvním pohledu na obrázek 21 se však struktura obsahu prvního vlákna regionálního diskurzu v některých ohledech odlišuje:

Obrázek 21: Rozvrstvení tematických oblastí v článcích obsahujících reference diskurzivního vlákna "Transylvánie tolerantní"

Nejvíce prostoru si v tomto případě (obr. 21) logicky stále udržují otázky meziethnických vztahů, do celkové diskuze však ve vyšší míře promlouvají témata regionálních idiosynkrazí, ať už se jedná o náboženství či kulturu. Mezi politické entity nejvýrazněji referované v tomto diskurzivním vlákne pak nově vstupuje Demokratické

fórum Němců Rumunska.²⁸⁴ Při detailnějším pohledu na segment meziethnického soužití (obr. 22) je vskutku pozorovatelná opačná polarita jeho prezentace, než je tomu u státního diskurzu:

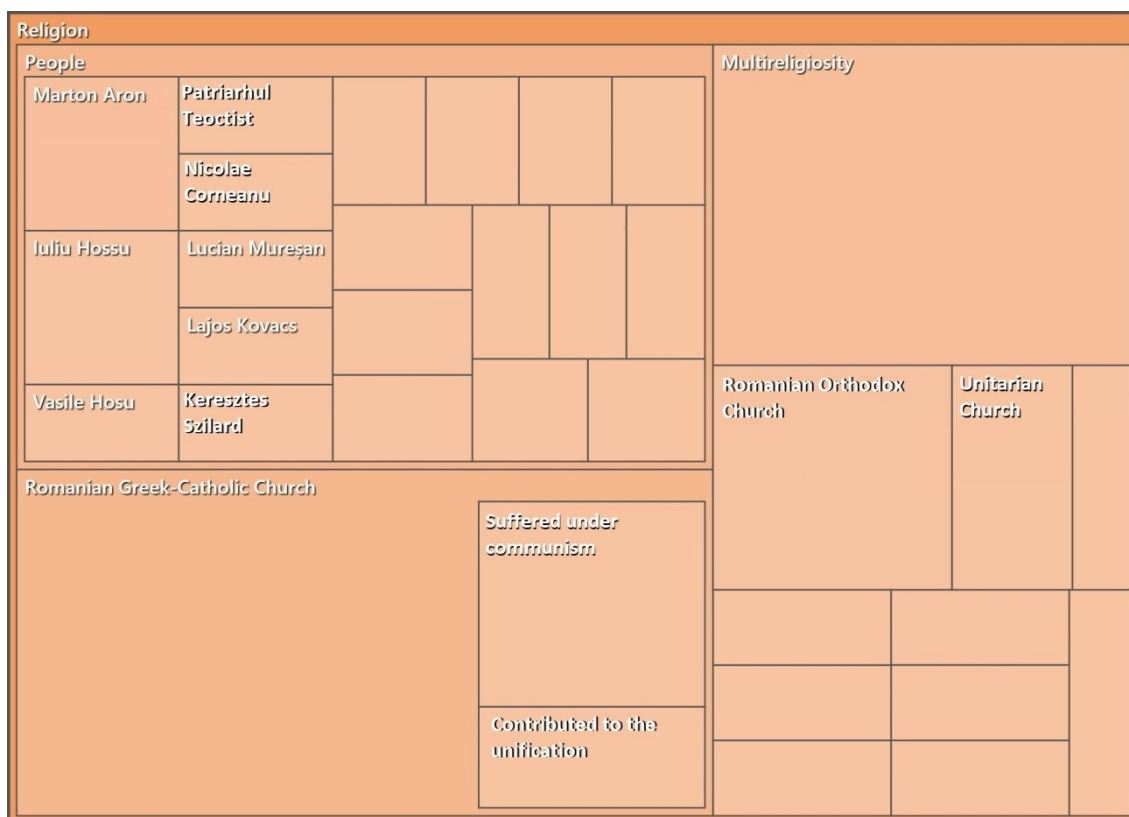

Obrázek 22: "Transylvánie tolerantní" – tematické rozvrstvení meziethnického soužití

Významnou část představuje obecná pozitivní reprezentace interethnického soužití a pospolitosti obyvatel regionu. Pokud se jedná o vyobrazení jednotlivých interethnických skupin (obr. 22), převažují v tomto ohledu neutrální či pozitivní aspekty, významněji zároveň vstupují do celkového obrazu transylvánští Němci. Debata o vícejazyčnosti je též představována v pozitivnějším světle.

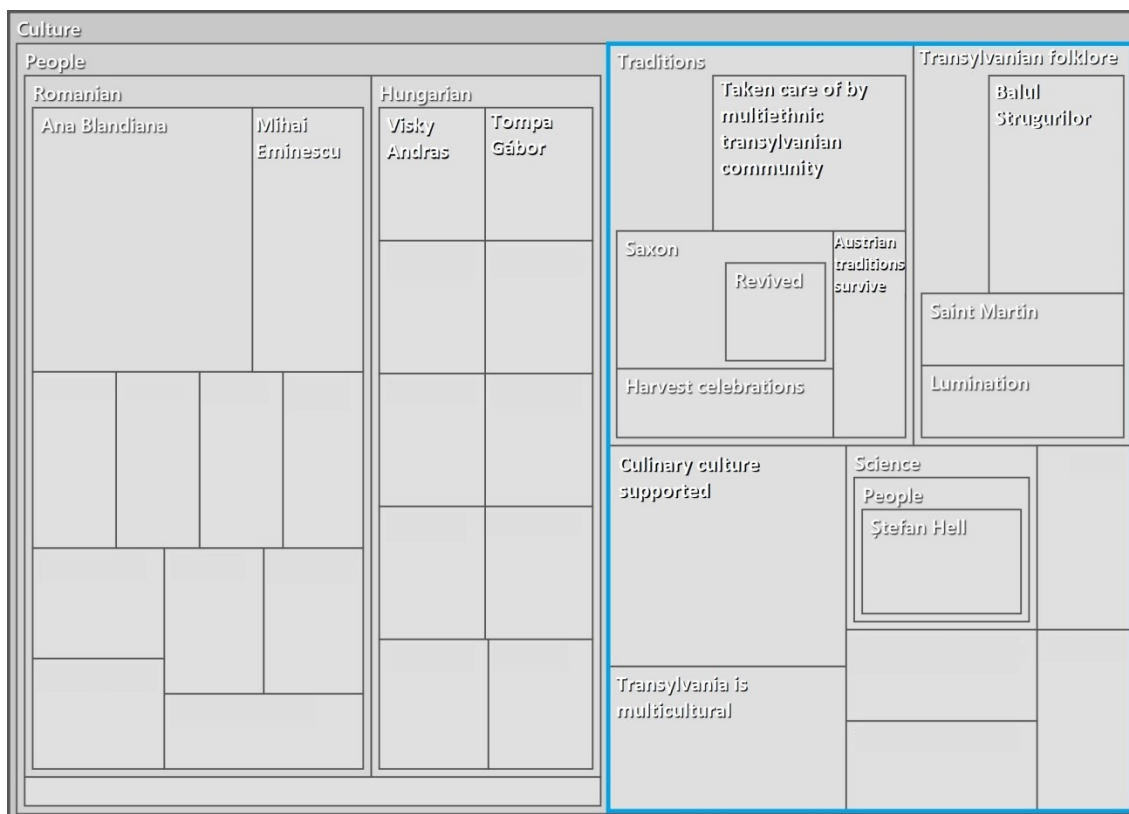
²⁸⁴ Rumunsky *Forumul Democrat al Germanilor din România*, německy *Demokratisches Forum der Deutschen in Rumänien*, menšinová strana obsazující v parlamentu jedno místo zákonem vyhrazené pro rumunské Němce. Stejně prerogativum mají všechny menšinové strany, které splňují zákonné podmínky své existence a zároveň nedosahují volebních zisků vyšších než 5% kvórum pro zisk parlamentního zastoupení na poměrném principu. Rumunské zákonodárství tak řeší otázku menšinové reprezentace obdobně jako to polské či chorvatské. „Parlamentswahlen 2016“, viděno 10. květen 2019, <http://www.fdgr.ro/de/alegeri2016>.

Jak se ukázalo, tak představa o historicky ukotvené náboženské toleranci jakožto jednom z pilířů diverzity a funkční koexistence v regionu našla v regionálním diskurzu své uplatnění (obr 23):

Obrázek 23: "Transylvánsie tolerantní" – tematické rozvrstvení náboženství

Vedle odkazů na maďarské a rumunské církevní představitele se na obrázku 23 jako nejdůležitější element jeví Rumunská řecko-katolická církev jakožto regionální specifikum. Kombinaci místních tradic, folklóru a specifík ve spojení s multietnicitou identitou regionu prezentuje i oblast kulturní (obr. 24), která poukazuje na to, nakolik je idea tolerance diskurzivně ukotvena i v nemateriální rovině:

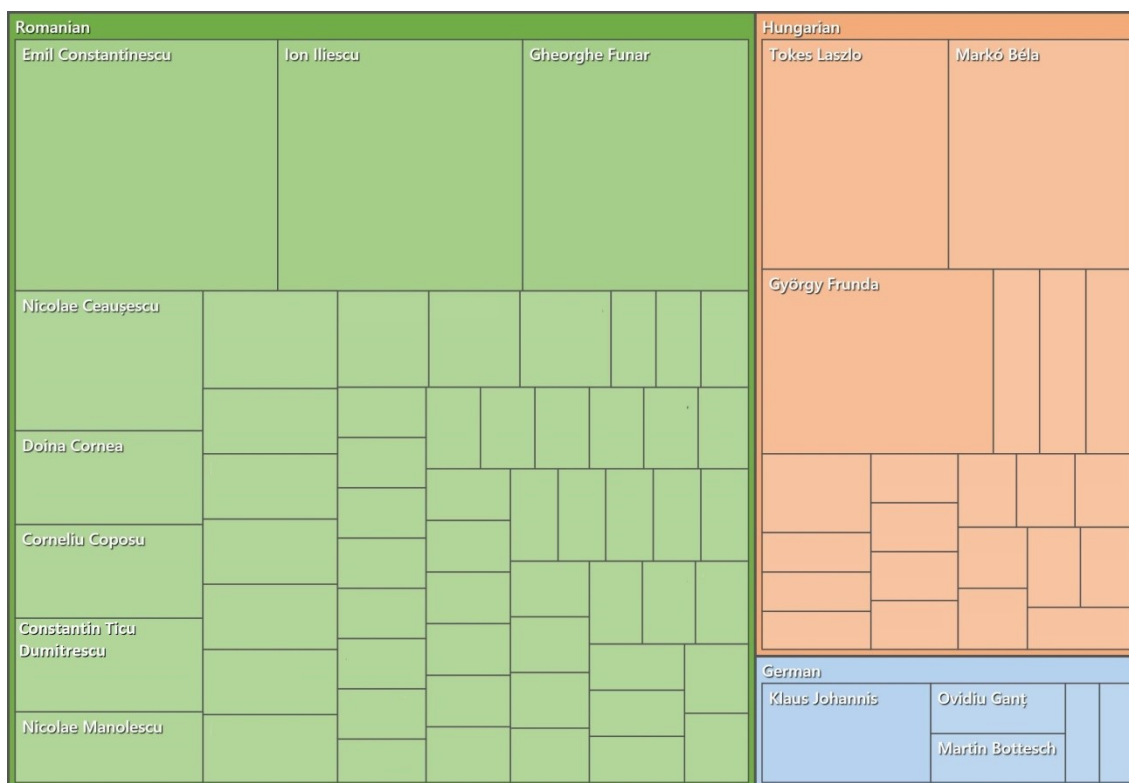
Obrázek 24: "Transylvánie tolerantní" – tematické rozvrstvení kultury

Segment regionální identity (obr. 25) následně přináší převážně pozitivní charakteristiky místních obyvatel i regionu v souvislosti s multietnicitou. Obdobné predikace však hrají výraznější roli v jiných vláknech, rozebíraných v této práci dále:

Identity (Transylvanian)					
Ardeleans	Sub-National identification	Shared by Romanians, Hungarians and Germans		Proud to be Transylvanian	Multicultural
	Transylvanians are smarter, educated				
	Transylvanians are ethnically mixed				
Transylvanians	Transylvanian values				
	Transylvanian Jews were protected				
Transylvania is more Western	Transylvania is the pearl of Romania				

Obrázek 25: "Transylvánie tolerantní" – tematické rozvrstvení identity

Pohled na politické osobnosti reprezentované v regionálním diskurzu v souvislosti s „Transylvánií tolerantní“ (obr. 26) pak přináší víceméně stejnou skladbu jako u těch nalézáných v případě „Transylvánského bojiště“, ovšem s opačným postojem k nim z pohledu regionálního diskurzu:

Obrázek 26: "Transylvánie tolerantní" – politické osobnosti

Z rumunské části spektra je nevýraznějším protagonistou diskurzivního vlákna tolerance (obr 26) Emil Constantinescu, proti němuž jsou do opozice stavěni Ion Iliescu a Gheorghe Funar. Z řad maďarských politiků potom poměrně kontroverzní pozici zaujímá László Tőkés, který na sebe strhnul většinu pozornosti co do reprezentace nacionalistických politických postojů a odštěpil svoji kariéru od UDMR. Její představitelé, György Frunda a Béla Markó byly vnímány jako muži naklonění kompromisům a byly v kontextu idejí tolerance regionálním diskurzem převážně pojímány jako jeho protagonisté. Bez zajímavosti není, že celkový záběr regionálního diskurzu se na rozdíl od diskurzu státního neobešel bez pozitivních referencí německých politiků. Z tohoto úhlu pohledu je tedy možné vyhodnotit pozitivně dosažení etnické diverzity v představeném diskurzivním vlákne. Jak již bylo zmíněno, tak nejen dobovým, ale i obsahovým kontextem jsou ideje transylvánské tolerance pevně provázány s procesem pokračující demokratizace vrcholícím v polovině devadesátých let. Vztah regionálního diskurzu vůči nim rozebírá následující kapitola.

3.2.2. Transylvánie demokratická

Souběžně s posilováním politické opozice nacházející v průběhu první poloviny devadesátých let výraznou podporu v severozápadních oblastech země začíná v regionálním diskurzu krystalizovat idea, že širší Transylvánie jako region a její obyvatelé jsou nositeli liberálních a demokratických hodnot v Rumunsku. Zdroje těchto úvah byly různorodé: průběh revolučních událostí, které začaly v Temešváru a šířily se směrem na východ, široce reflektované resentimenty vůči Ionu Ilieskovi a politickému modelu, jež v Rumunsku realizoval, samotná geografická distribuce hlasů ve výsledcích volebních klání, ale i ideje spojující tyto tendence s historickým vývojem regionu. V důsledku posilovalo vnímání regionální diferenciace politických preferencí myšlenku odlišnosti Transylvánie od zbytku Rumunska, i když jak ukazovaly úspěchy reprezentantů krajní pravice v osobách Gheorghe Funara a Cornelia Vadima Tudora, snaha generalizovat taková tvrzení by byla značně zjednodušující. Přesto je uváděná tendence v politických preferencích znatelná do dnešních dnů a tvoří jeden z významných atributů vnímaných jako transylvánské regionální specifikum a tímto způsobem i prezentovaných regionálním diskurzem.

Z historického hlediska je narativ demokratizace opřen především o tradici transylvánských regionálních sněmů, zrcadlících místní stavovskou strukturu a reprezentující v podstatě etnický konsocionalismus, jež Transylvánii od středověku charakterizoval. Ať už z pohledu Uherska či později rakouského státu, centralizace zde nikdy nedosáhla úplného úspěchu, domácí mocenské elitě se vždy podařilo udržet si alespoň částečný vliv na běh věcí, přesto, že plné reprezentativnosti s ohledem na etnické složení regionu dosáhl sněm až ve druhé polovině 19. století. I během 16. a 17. století, považovaného za vrcholné období samostatných transylvánských politických ambicí, vycházela moc knížat ze sněmů generálních stavů, které jednotlivé vlády knížectví od konce panování zápolské dynastie v 16. století individuálně volily, jejich titul tedy nebyl dědičný. Pokusy o reformy státoprávního uspořádání a centralizaci především ze strany například Gábora Bethlena, se jeho ignorování tradičního stavovského a multikonfesního systému obrátilo velice rychle proti němu. Jeho nástupci se pak s vědomím potřeby podpory ze strany transylvánských elit o nic dalšího

podobného nepokoušeli.²⁸⁵ Představa, že vnitřní politický život v Transylvánii se odvíjel prostřednictvím konsenzu a v podobě samosprávného parlamentarismu, jakkoliv dobového a omezeného, se promítá i do regionálního diskurzu.

Již zmíněné ambivalentní pojetí habsburské nadvlády je v regionálním diskurzu navázáno i na omezování regionální autonomie Transylvánie, jež se výrazně dotkla samosprávy. Od vydání diplomu Leopolda I. z roku 1691, který pouze na oko formálně potvrzoval platnost všech užívaných konstitučních zákonů, se císařský dvůr vydal cestou politiky oslabení moci místních stavů. Odebrání možnosti volby zemského knížete sněmem, jehož titul byl přímo připojen k císařské titulatuře, zvýšená daňová zátěž a odvody do císařské armády, to vše bylo přímým omezením suverenity stavů a porušování místních tradic. Navíc byla vytvořena Transylvánská dvorská kancelář, která přenesla centrální správu knížectví fyzicky do Vídně. Všechna tato opatření zhoršila vztahy mezi panovníky a starými elitami, zároveň mohou být chápána jak symbol poklesu významu regionu, z něž se stala svým způsobem nejzazší jihovýchodní kolonie habsburského dvora.²⁸⁶ V návaznosti vypuknuvší povstání Ference II. Rákocziho mělo za výsledek kompromis mezi císařem a transylvánskou nobilitou, který zákonem přijatým na sněmu roku 1714 zakonzervoval *status quo*. Přes modernizační efekty, jež ve svém důsledku habsburská nadvláda přinesla, lze v regionálním diskurzu pozorovat tendenci vnímat negativně omezování samosprávy spojené s periferizací regionu v rámci větších státních celků, jež se vztahuje i na toto období.²⁸⁷

Po krátkém období mírné decentralizace nastoupila k moci Marie Terezie, která se rozhodla po konsolidaci své pozice na trůnu opět převzít iniciativu v uspořádání vnitřních poměrů regionu. Primárním cílem se stalo vytvoření administrativního modelu po vzoru správy v Čechách a Rakousku. Dříve zcela klíčový sněm se scházel pouze na popud panovnice a od roku 1762 do roku 1791 se nesešel ani jednou. Zákony tak byly oktrojovány z Vídně, domácí elity byly z tohoto procesu vyřazeny.²⁸⁸ V roce 1765 byl přijat takzvaný zlatý diplom, který měnil statut Transylvánie (designována jako

²⁸⁵ Edit Szegedi, „The Birth and the Evolution of the Principality of Transylvania (1541-1690)”, in *The History of Transylvania, Vol. II (1541 to 1711)*, ed. András Magyar, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2009), 107–8.

²⁸⁶ Gyémánt, „The Habsburg’s Policy: Absolutism, Reformism and Liberalism”, 216.

²⁸⁷ Gyémánt, 217–18.

²⁸⁸ Bolovan, *History of Romania*, 417.

Velkoknížectví a hlouběji integrována do císařství), a do pozice dvorských kancléřů pro záležitosti regionu byly následně jmenovány osobnosti, jež nepocházely z regionu, což opět odporovalo místním tradicím.²⁸⁹ Dalším tropem souvisejícím s obdobím habsburské nadvlády, je reminiscence na absolutistický způsob vládnutí, který, ač byl tehdy v Evropě převažujícím standardem a v transylvánském případě svým způsobem i nástrojem modernizace, potlačoval tradice, na něž klade regionální diskurz důraz. S přihlédnutím k analogickým situacím v průběhu dalšího vývoje lze vnímat přítomnost konstruktů dvou provázaných stereotypů – domácí, transylvánské demokratické esence, stojící proti hegemonii usurpující nedemokratické vnější moci, ať už z kterékoliv strany. V obdobně rozpolceném duchu je možné chápat i vládu Josefa II., kdy sice především toleranční patent v roce 1781 a zrušení nevolnictví roku 1785 znamenaly progresivní posuny vpřed, forma jejich implementace se však ve své době nesetkala s plně pozitivním přijetím ze strany místního obyvatelstva.²⁹⁰ Liberalizace po nástupu Leopolda II. tak sice na jednu stranu umožnila obnovení činnosti zemského sněmu, zároveň však také návrat ke starým feudálním pořádkům.²⁹¹

Reformy nakonec do regionu dorazily v souvislosti s širším celoevropským trendem ve třicátých letech 19. století. Jedním ze zásadních problémů, který panující společensko-politická struktura generovala, bylo zaostávání za nastupujícími hospodářskými trendy a postupné upadání Transylvánie do vleklé ekonomické krize. Tak jako v jiných částech habsburské monarchie se široké celospolečenské tendence stavící se na odpor proti metternichovskému konzervativismu a označované za liberalismus, začaly projevovat i zde rostoucím národním uvědoměním. Reformám nakloněná část transylvánské politické elity, která postupně ovládla zemský sněm, si sice změny představovala jako proces ústící v maďarskou emancipaci vůči trůnu, podnikala však vstřícné kroky i směrem k místním Rumunům. Tak jako všude v Evropě pak tyto hromadící se sociální, ideologické a ekonomické tenze vyústily v revoluci roku

²⁸⁹ Dörner, „Transylvania under the Habsburg Monarchy (1711-1847)“, 18; Anton Dörner, „Central and Local Institutions“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nägler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 34–37.

²⁹⁰ Bolovan, *History of Romania*, 246.

²⁹¹ Prodan, *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*, 45–47.

1848.²⁹² Při vypuknutí revoluce v únoru 1848 ve Vídni pak manifestace na její podporu v regionu v první fázi reprezentovaly celé etnické spektrum velkoknížectví Transylvánie. Postupné národnostní vyhraňování se obzvláště v kontextu maďarského politického programu a plánu na spojení Transylvánie a Uher však zmařilo snahy o budování široké proreformní liberální fronty. Přes výsledek, jaký nakonec revoluce v Transylvánii přinesla, se jako pozitivní uchovala vzpomínka toho, že spolu v jednom parlamentním shromáždění na jejím počátku zasedly všechny historické národy společně s Rumuny, reprezentující tak nejvýznamnější národnostní skupiny oblasti.²⁹³ Krátký návrat regionálního parlamentarismu v šedesátých letech 19. století ve složení početně reprezentujícím veškeré obyvatelstvo Transylvánie a svojí činností naplňujícího v rámci možných mezí liberálně-demokratické ideje své doby, však ukončil rok 1867 a změna státoprávního uspořádání císařství.²⁹⁴ Tradice sněmu tak sice v regionálním diskurzu má své místo jakožto historická zkušenost, je však již příliš časově vzdálená na to, aby stála v popředí ideové báze transylvánské demokratičnosti. Tato pozice přísluší demokratičnosti a liberalismu v moderním slova smyslu.²⁹⁵

Přes všechny spory, které uvnitř regionu během 19. století eskalovaly, je důležité zdůraznit, že můžeme pozorovat postupný přerod etnolingvisticky rozdělené stavovské mocenské struktury v moderní systém politického stranictví, fungujícího v podmínkách omezeného liberalismu. I když se realizace transylvánské politiky přesunula ve zcela novém kontextu na úroveň centrální, ať už do Budapešti či posléze do Bukurešti, v regionálním diskurzu přetrvávala idea, že tato historická zkušenost nezapadla. Naopak, prodemokratické, konsenzuální a inkluzivní tendence místního obyvatelstva jsou diskurzem nacházeny v meziválečném období, v protikomunistických protestech po druhé světové válce, ozbrojeném odboji na přelomu 40. a 50. let, aktivitách disentu a projevech nespokojenosti za vlády Nicolae Ceaușeska i následné podpoře revoluce v roce 1989. Tyto specifické zkušenosti jsou prezentovány jako vzorce chování vlastní obyvatelstvu regionu, vyplývající z jeho politické kultury. Pro realitu raně postkomunistického období se zdála být analogie výše uvedeného stereotypu zcela

²⁹² Gyémánt, „The National Revival Era“, 280–88.

²⁹³ Maior, „The 1848-1849 Revolution in Transylvania“, 350–62.

²⁹⁴ Pop a Csucsuj, „Romanian Culture (Until the Transylvanian school)“, 411–15. Bolovan, „The Liberal Era“, 427–32.

²⁹⁵ Bolovan et al., „Nationalities and Dualism“, 445–70.

jasná, kdy nedemokratickou sílu pocházející z vnějšku regionu, našel nehegemonický regionální diskurz v osobě Iona Ilieska a jeho mocenského centra.

3.2.2.1. „Transylvánie volí Emila“

Regionální politická diferenciaci podél osy pro- a protiilieskovské byla v denním tisku obecně považována za relevantní ukazatel, dobrým příkladem toho je článek Lii Bejan „Podle průzkumu CURS mají voliči Iona Ilieska, Emila Constantineska a Petre Romana v průměru 50, 42 respektive 37 let. (*Potrivit Sondajului CURS Votanții lui Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Petre Roman au, în medie, 50, 42, respectiv 37 de ani*).²⁹⁶ Přestože, jak název napovídá, upozorňuje středně obsažný text v AD z 23. října 1996 na věkovou strukturu elektorátu kandidátů favorizovaných před prvním kolem prezidentských voleb, ve své první polovině se zmiňuje především o posunech na volební mapě:

„V tabulce uvedené níže můžeme pozorovat, že geografické regiony, ve kterých PDSR získala v roce 1992 přes 80 % z celkového počtu hlasů – a to v Moldavsku²⁹⁷ – už nezískává ve volebních preferencích více než třicet procent. Jedná se tedy o významnou ztrátu elektorátu.

Volební preference pro politické strany podle historických regionů [tab. 5, pozn. aut.]:”

²⁹⁶ ID85_A_23.10.1996_-11_P2_SP_I2.

²⁹⁷ Tímto je míněn rumunských region, nikoliv Moldavská republika.

Historické regiony	Volební preference					
	CDR	USD	PDSR	Jiné	Nerozhodnutí	Celkem
Moldavsko	20	9	30	11	30	100
Munténie	19	12	26	14	28	100
Olténie	25	15	19	17	24	100
Dobrudža	24	11	29	11	24	100
Transylvánie	21	18	8	29	25	100
Krišana-Maramureš	19	13	23	21	23	100
Banát	29	9	14	24	25	100
Bukurešť	41	18	12	7	23	100
Celkem	23	13	20	17	26	100

Tabulka 5: Volební preference podle průzkumu v ID85_A_23.10.1996_-11_P2_SP_I2

Jak se ukazuje, koncept „historických regionů“, mezi nimi i Transylvánie v užším smyslu, byl v této době již relevantním referenčním elementem, nacházejícím se na pomyslné střední úrovni útvarů administrativního dělení Rumunska (mezi úrovní státní a župní, jež jsou častěji používány k vyjádření výsledků obdobných průzkumů), a byl autorkou Liou Bejan považován za odpovídající pro vystižení politických tendencí v kontextu tématu rozebíraného v této kapitole. Oficiálně tehdy tyto regiony institucionalizovány nebyly a ostatně nejsou ani v současnosti, jedná se však o široce přijímanou a reflektovanou konceptualizaci, která reprezentuje hned několik regionálních identit. Těch by se zajisté při bližším pohledu našlo i více než naznačuje tato tabulka a článek, obecně je však právě výše uvedená struktura vnímána jako historicky podložené a všeobecně akceptované regionální dělení Rumunska.

Druhou podstatnou informací, kterou výsledky průzkumu sdělují, je, že míra podpory tehdy vládní PDSR byla ze všech zmíněných regionů nejnižší právě v Transylvánii, fakt, který neunikl pozornosti médií ani politiků. Blíže se k němu vyjadřuje samozřejmě i Virgil Lazăr na stránkách RL v krátkém článku „V Transylvánii

je Iliescu odhadován pouze na 9 %“ (*In Ardeal, Iliescu este cotat doar cu nouă la sută*)²⁹⁸ na titulní straně vydání z 25. října 1996 v politické sekci:

„Nadace Soros, pobočka Kluž, představila výsledky průzkumu veřejného mínění realizovaného Centrem urbánní a regionální sociologie, v jehož rámci byly vyhodnocovány také volební preference transylvánského elektorátu. Podle těchto výsledků, je [podpora, pozn. aut.] PDSR v Transylvánii odhadována na pouhých osm procent a prezident Ion Iliescu se těší důvěře pouhých devíti procent. Obecný závěr průzkumu realizovaného CURS je, že od léta až dosud zkonsolidovala Rumunská demokratická konvence své pozice lídra ve volebních preferencích a zároveň se zvýraznil rozdíl mezi CDR a PDSR ve prospěch prvního politického uskupení.“

V textu je tedy propojena myšlenka resentimentu vůči PDSR v regionu Transylvánie s posílením pozic CDR, preferované místním obyvatelstvem. Vzhledem k tomu, že Lazăr odkazuje na stejná čísla uvedená v předchozím rozebíraném článku²⁹⁹, je zde na první pohled znatelná absence reflexe výsledků ze všech ostatních regionů též vykazujících nízké hodnoty podpory tehdejší vládní straně a prezidentskému kandidátovi. Z pohledu autora se tak Transylvánie stává jedinečným případem, pomyslnou avantgardou konečné demokratizace, která měla nastat po volbách v roce 1996. Zajímavostí na okraj je pak zmínka o Sorosově nadaci, jejíž aktivita se pravidelně stávala terčem kritiky vládních představitelů i samotného prezidenta Ilieska (stejně jako György Soros sám) v rámci debaty, která nápadně připomínala obdobné dění poslední doby v Maďarsku i jinde.

Otevřeně se k myšlence transylvánské demokratičnosti hlásila i kampaň CDR a Emila Constantineska, jak ukazuje například předvolební inzerát bez uvedeného autora opublikovaný v AD ze 14. listopadu 1996, který nese název „Transylvánie volí Emila“ (*„Ardealul îl votează pe Emil”*)³⁰⁰, jenž vyšel po prvním kole prezidentských voleb a setkává se v něm několik již zmíněných vláken regionálního diskurzu:

²⁹⁸ ID129_RL_25.10.1996_-9_P2_SP_I1.

²⁹⁹ ID85_A_23.10.1996_-11_P2_SP_I2.

³⁰⁰ ID115_A_14.11.1996_+11_P9_SA_I2.

„Výsledek prvního kola voleb demonstruje se vši jasností, že Transylvánie volí kandidáta demokratických sil, Emila Constantineska.

Drtivá většina transylvánských žup dosadila na první místo Emila Constantineska. Jejich většinovou vůlí je tedy změna a jednota.

Fakt, že Emil Constantinescu se těší plné podpoře Transylvánců zesměšňuje zoufalá obvinění PDSR a Iona Ilieska, podle nichž by kandidát demokratických sil ohrozil integritu země.“

Opět se tedy setkáváme s ekvivalencí opozice a hodnotami demokracie, jejichž prosazení podporuje regionální elektorát. V textu se objevuje výraz „Transylvánci“ (*ardeleni*), jenž není etnicky specifikován, představuje kolektivního aktéra identifikovaného čistě na regionální bázi, podporujícího demokratizaci země. Zároveň pak inzerát ve zmínce o nepodložených obviněních ze strany vládnoucích kruhů otevírá téma transylvánského separatismu, jeden z ústředních problémů regionu z pohledu státního diskurzu. Text tuto problematiku dále rozvádí:

„Strašení ‚Transylvánií v nebezpečí‘ uráží především samotné Transylvánce [...] a pokouší se postavit část Regátanů a Moldavanů proti Transylváncům.

Bubák maďarského nebezpečí měl vystrašit ty žijící v Transylvánii, ale Ion Iliescu spíše vyvolává druh volební mineriády proti Transylváncům.“

Tento úsek se snaží především o zpochybnění tvrzení o hrozbách separatismu, za použití zlehčujících metonymií „strašení“ a „bubák“, obdobnou bagatelizační strategií se v tomto ohledu celkově vyznačovala opozice stojící proti hegemonickému diskurzu. Text zároveň operuje s konstrukty regionálních komunit, které má proti sobě státní diskurz štvát, vypůjčuje si při tom výraz „mineriáda“, jakožto aluzi na Ilieskem vyvolané akty politicky motivovaných násilností z počátku devadesátých let. V tomto případě lze tvrdit, že se jedná skutečně o nadsázku, situace natolik vyhrocená nebyla. Pozoruhodné je však to, nakolik se idea regionálních komunit jakožto integrálních politických aktérů s rozličnými preferencemi a atributy v obecném diskurzu prosadila. Pro srovnání, například během předvolební kampaně v roce 1990 se žádná z forem regionyma (*transilvani*, *ardeleni*) neobjevuje ani v jednom ze zkoumaných případů.

Představené články dokumentují, že v polovině dekády se již staly běžnou součástí novinářského i politického žargonu.

Pokud bychom věnovali alespoň krátce pozornost výše uvedeným osočením ze strany Iona Ilieska, variabilita jeho přístupu k Transylvánii a místnímu elektorátu šla tak říkajíc ode zdi ke zdi, v závislosti na tom, zda v danou chvíli cílil na upevnění pozic v jiných oblastech či se snažil o maximalizaci zisku v zakarpatském regionu. Výraznou podporu, kterou nacházela politická opozice v této oblasti, sváděl například na disciplinovanost maďarské části elektorátu, jenž stál podle něj za úspěchy Constantineska a dalších.³⁰¹ CDR pak osočoval ze spiknutí podporující maďarský separatismus výměnou za jemu odevzdané hlasy.³⁰² Co však nemohl popřít ani Iliescu, byly jeho mnohdy katastrofální volební výsledky v tomto regionu – ve výše zmiňovaném prvním kole prezidentských voleb v roce 1996 obsadil v Kluži z relevantních kandidátů až čtvrté místo s necelými 15 % hlasů. Ve druhém největším rumunském městě tedy skončil v pořadí nejen za hlavním protikandidátem Emilem Constantineskem (27,9 %), svým bývalým souputníkem z FSN Petre Romanem (19,5 %), ale i extravagantním starostou tohoto města Gheorghe Funarem (16,4 %).³⁰³

Kde Iliescu jako proponent hegemonického diskurzu neuspěl, zaujal jeho místo v období první poloviny devadesátých let právě Gheorghe Funar. Ten sice na celostátní úrovni nikdy nezaznamenal výraznější úspěchy, jeho výrazná politická kariéra v regionu však představovala poměrně zásadní trhlinu celé koncepce „demokratické“ Transylvánie.

3.2.2.2. „Tohle že je Funarovo město?“

Problém spočíval v tom, že ač to mnozí politici a veřejně známé osobnosti odmítali, Gheorghe Funar přece jen reprezentoval v regionu Transylvánie nezanedbatelný názorový proud, navazující především na aktivity Vatry a v podstatě plně přijímající státní diskurz. Rodákovi ze Sânnicolau Mare v župě Timiș (narozen 29. září 1949)

³⁰¹ Jak demonstroval například na tiskové konferenci v říjnu 1992. ID36_A_03.10.1992_+6_P3_SP_I3.

³⁰² To explicitně uvedl mimo jiné na předvolebním mítinku v Albě Iulii v listopadu 1996, ID150_RL_14.11.1996_+11_P3_SP_I3.

³⁰³ ID141_RL_7.11.1996_+4_P2_SP_I1.

nebylo možné upřít osobní vazbu na širší region Transylvánie.³⁰⁴ Většinu aktivní kariéry strávil v Kluži, jako lektor na zemědělské univerzitě a následně jako starosta transylvánské metropole mezi léty 1992 a 2004, do jejichž dějin se zapsal negativně především diskriminací místní maďarské skupiny obyvatel a účelovým vyostřováním vztahů mezi Rumuny a Maďary.³⁰⁵

Reprezentanty opozice stálo značné množství energie kontrovat senzacechtivému politickému stylu, který se hlásil k nedemokratickým principům a dědictví Nicolae Ceaușeska, jemuž Gheorghe Funar otevřeně vyjadřoval obdiv. Přestože se Funarovi podařilo mandát ve vedení města opakovaně obhájit, mělo jeho působení značný mobilizační a jednotící efekt na opoziční síly a jejich příznivce, kteří se snažili celkový obraz regionu očistit od jeho aktivit. Adelina Băleanu se ve své eseji „Je Gh. Funar nebezpečím?“ (*Este Gh. Funar un pericol?*)³⁰⁶ pro RL z 11. září 1992, který patří do celé řady dalších obdobně zaměřených textů, na druhé straně výtisku zpochybňuje, nakolik Funar vlastně Transylvánii reprezentuje:

„K nápadu na tyto řádky mně přivedlo prohlášení jednoho z význačných členů Demokratické konvence, který řekl, že během aktuální předvolební kampaně získal kandidát PUNR Gheorghe Funar příznivce z řad lidí z politického hlediska ‚upřímných‘. Tato skutečnost je o to překvapivější tím, že čerství sympatizanti vyhroceného nacionalismu pocházejí z oblastí, které jsou geograficky i cítěním Transylvánii vzdálené, tedy z Oltenie, Galace, Ploești atd.“

Novou skupinu podporovatelů zmíněného politika podle prvního odstavce tedy tvoří lidé, kteří z regionu vlastně vůbec nepocházejí, v důsledku je tak zpochybněna Funarova relevance jakožto reprezentanta voličů z Transylvánie a jejich názorů. Autorka dále uvádí, že Gheorghe Funar je představitelem politiky bez obsahu, jehož nedostatek skrývá za fasádou ultranacionalistické rétoriky, kterou staví na iluzi maďarského separatismu:

³⁰⁴ Funar s oblibou využíval regionální folklór ve svých kampaních, i když v jeho případě bez hlubšího významu. Z pohledu Any Nițy, Gabriela Tranciuca, Iona M. Ionițy v článku *Mitinguri electorale de adio*, působil jeho poslední předvolební mítink v Bukurešti v září 1992 jako jakási transylvánská pouťová atrakce ID34_A_25.09.1992_-2_P1_SP_I2.

³⁰⁵ Gallagher, *Theft of a Nation*, XV, 103–104.

³⁰⁶ ID47_RL_11.09.1992_-16_P2_SP_I2.

„Předvolební kampaň pana Funara nedělá nic jiného, než rozdmýchává problém autonomizace Transylvánie – neexistující pro ty, kteří znají pravdivou skutečnost – aby se vyhnul těm podstatným problémům naší země, pro něž nemá řešení a nijak se nezajímá o to, aby je měl. [...] Jisté je, že nikdo v této zemi si nesmí dovolit monopolizovat patriotismus. Nikdo nemá právo říkat, že kdo se zabývá ekonomickými problémy, je menším patriotem než ten, kdo se zabývá tím, co dělají, či spíše říkají Maďaři tady nebo támhle.“

Jak nadále rozebírá v kapitole 3.2.4., otázka autonomie není v kontextu vývoje transylvánského regionálního diskurzu zdaleka irelevantní, pravdou však je, že pro Funara byla pouhou symbolickou zkratkou, která mu poskytovala záminku k výhrůzkám násilím, nebo dokonce vyvolávání incidentů skutečného fyzického násilí.³⁰⁷

Jednou z velkých manifestací proti Gheorghe Funarovi byl ve svém důsledku celodenní předvolební mítink CDR uspořádaný 12. září 1992 během předvolební kampaně toho roku v Kluži na náměstí Míru (v současnosti náměstí Luciana Blagy) nedaleko od komplexu budov magistrátu města. Doina Doru ve svém článku pro RL „Demokratická konvence v Kluži ‚Zvítězíme‘“ (*Convenția Democratică la Cluj „Cîștigăm”*)³⁰⁸ z titulní strany hodnotí podtext celé akce následovně:

„V davu jsou lidé z Alby, Bistrițe, Oltu a Temešváru, z Bihoru a Sălaje, z vesnic hostitelské župy ad. ‚Tohle že je Funarovo město ? ! !‘ ptají se lidé užasle. Tak jako Galac, o níž se vytvořil nepravdivý obraz ‚rudého‘ města, Kluž popřela, během jediného dne, že by byla městem šovinistickým. ‚Prakticky neexistuje rodina, v níž by nebyli promíchaní Rumuni se Sasy nebo s Maďary a nemůžeme se nenávidět mezi sebou, jelikož by to znamenalo nenávidět prarodiče, partnery nebo děti.‘

³⁰⁷ Jako příklad stupňující se agresivity může posloužit Funarem záměrně vyprovokovaný a zkresleně medializovaný střet mezi jeho ochrankou a policejními složkami na straně jedné a proti němu protestujícími demonstranty u temešvárské metropolitní katedrály 15. září 1992. ID54_RL_19.09.1992_-8_P3_SP_I2.

³⁰⁸ ID51_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I2.

P.S. — Z důvěryhodných zdrojů jsem zjistila, že po celou dobu shromáždění poslouchal okny ve svém sídle starosta Kluže, pan Funar. Měl se co učit!“

V závěrečném odstavci viditelně souzní elementy idejí inherentní transylvánské tolerance založené na multietnicitě a podpory sil demokratické opozice, tedy CDR. V uvedeném úseku textu slouží oboje jako argument pro popření Funarova nároku na reprezentaci města a regionu, potažmo hodnot, které tamní obyvatelstvo sdílí. Stejná logika uvažování se odráží v protifunarovské rétorice i u dalších aktérů, kteří se proti němu vymezovali.

Je obtížné vyhodnotit, jak výraznou roli v celém procesu sehrála snaha místních politiků a občanských aktivistů a nakolik se Funarův politický projekt vyčerpal sám, po roce 1992 však jeho kariéra v celostátní perspektivě strmě upadala. Zůstal tak lokálním xenofobním politikem, jehož nakonec v roce 2004 na pozici starosty vystřídal liberál Emil Boc, další matador klužského magistrátu (starostou od roku 2004 až dosud, s přestávkou období stráveného na postu premiéra Rumunska v letech 2008–2012) politicky spojený s osobou bývalého prezidenta Traiana Băseska.³⁰⁹

Idea transylvánské demokratičnosti, jež stála v kontrastu s osobou Gheorghe Funara a několika dalšími extremisticky profilovanými postavami místní politiky, však nepramenila pouze z faktických volebních preferencí místního obyvatelstva po roce 1989, nýbrž regionální diskurz nacházel její kořeny i v hlubších vrstvách historie.

3.2.2.3. Transylvánie byla vždy demokratická

Myšlenka inherentní transylvánské demokratičnosti nacházela svou oporu především v tom, jakým způsobem poznamenalo dějiny regionu období komunistického režimu. Obecně lze říci, že autoři implicitně refletovali region jako oblast se zvýšenou mírou

³⁰⁹ „Rezultate alegeri locale 2016 Cluj. Anul în care Emil Boc a scos un scor mai bun decât acum | adevarul.ro“, viděno 7. květen 2019, https://adevarul.ro/locale/cluj-napoca/rezultate-alegeri-locale-2016-cluj-anul-emil-boc-scos-scor-mai-bun-decat-acum-1_5756b91a5ab6550cb8bafbd/index.html; „Rezultate finale alegeri locale 2020. Cine a câștigat în județul Cluj la primărie, Consiliul Județean și Consiliul Locale“, Stirileprotv.ro, viděno 30. březem 2021, <https://stirileprotv.ro/stiri/alegeri-locale-2020/rezultate-finale-alegeri-locale-2020-cine-a-castigat-in-judetul-cluj-la-primarii-consiliul-judetean-si-consiliul-locale.html>.

odporu vůči represivním praktikám režimu, odporu, jenž vycházel ze specifík místní společenské struktury.

Příkladem reflexe protestů vůči zavádění komunistických praktik je kratší článek Virgila Lazăra „Vzpomínka na rolnické povstání z roku 1946“ (*Comemorarea Răscoalei țărănești din 1946*)³¹⁰ na třetí straně RL 14. října 1996:

„Z iniciativy magistrátu města Dej (starosta Alexandru Man – CDR) se během čtvrtka konala vzpomínka při 50. výročí rolnického povstání v údolí Someșe z roku 1946, povstání vyprovokovaného krádeží hlasů ve všeobecných volbách toho roku, hlasů odevzdaných ve velké většině Národně-rolnické straně vedené Iuliem Maniem. Poté, co se dozvěděli o této velké volební krádeži, se rolníci z mnohých vesnic z oblasti [...] vydali ve spěchu do Deje, vedeni tehdejšími poslanci Národně-rolnické strany...“

Z úryvku je patrné, že autor spojuje lidovou vzpouru proti nedemokratickým praktikám s demokratickou a do značné míry regionální politickou reprezentací tehdejší doby, a charakterizuje místní nálady ve vztahu k nastupujícímu totalitnímu společensko-politickému uspořádání. V tomto směru je pak na začátku článku zmíněna soudobá (z hlediska doby vzniku článku) politická reprezentace z řad opoziční CDR, která se tak v článku implicitně stává symbolickým dědicem uvedených demokratických tradic. Obraz výjimečnosti dané události a kontinuita politických představitelů jsou prostřednictvím následnické entity původní rolnické strany jakožto aktéra umocněny v závěrečném odstavci:

„Reprezentanti místní PNȚCD a představitelé této strany z Kluže tak důstojně uctily oběť rolníků z vesnic údolí Someșe, kteří představují první známku upozorňování na nebezpečí, v němž se Rumunsko nacházelo: nebezpečí komunismu.“

Přes význam protikomunistického odporu v karpatské oblasti, který ve své ozbrojené partyzánské podobě trval přibližně do poloviny padesátých let³¹¹, je pravděpodobně nejvýznamnějším symbolem protikomunistických tendencí v regionu

³¹⁰ ID121_RL_14.10.1996_-20_P3_SP_I2.

³¹¹ Podrobně o něm píše například Ion Gavrilă Ogoranu, *Scurt istoric al Rezistenței armate anticomuniste din România*, ID243_RL_19.11.2004_-9_PII_SAL_I3.

vzpouira dělníků v brašovském závodě na výrobu nákladních vozů v listopadu 1987. Lavinia Betea přispívající do historické sekce AD věnovala této události rozsáhlý článek „Brašovská revolta: 25 let bez spravedlnosti“ (*Revolta de la Braşov: 25 de ani fără dreptate*)³¹² doplněný dobovými fotografiemi, který se stal titulní položkou celého čísla, jež připadlo na 25. výročí těchto událostí 15. listopadu 2012:

„Dne 15. listopadu 1987 bylo pracovníkům podniku Nákladní vozy Braşov oznámeno, že nedostanou platy v plné výši z důvodu neplnění plánu. Už nadále nemlčeli tváří v tvář novému ponížení ze strany režimu a vyšli v řadách do ulic města. Jako první vykřikovali ‚Pryč s Ceauşeskem!‘, ukazujíc světu, že Rumuni už nechtějí být podmaněným lidem.“

Tovární dělníci z Braşova účastníci se těchto událostí jsou obecně chápání i jako předvoj lidového hněvu, který, přes stále nevyjasněné okolnosti rumunské revoluce, sesadil komunistického diktátora o dva roky později. Text dále pokračuje v barvitěm popisu tehdejšího dění ve druhém největším transylvánském městě:

„Na základě tohoto rozčilení a kolektivních frustrací [...] se daly do pohybu stovky pracovníků ze [závodu] ‚Rudý prapor‘. Lidé doslova vytryskli skrz brány továrny směrem k magistrátu města. Zapalovali rudé stranické prapory a vyvěšovali trikolory. Dav se postupně slil v dlouhou sněhovou kouli a přitahoval stále více lidí. Vykřikovala se neslýchaná hesla proti vůdcům a všichni zpívali ‚Povstaň Rumune‘.“

Pomocí reprezentativních symbolických příkladů v podobě vlajek a národní hymny zakázané v období komunistického režimu je pak v této části článku ještě více dokresleno připodobnění ojedinělé brašovské vzpoury k symbolice revoluce z roku 1989. Implicitní vyobrazení regionu Transylvánie jako oblasti demokratického předvoje je tedy přítomno i v tomto kontextu.

Reprezentace pomyslné demokratičnosti obyvatelstva Transylvánie se neomezovala pouze na odkazy na historické události, ale do značné míry se projevovala i ve vyobrazování stereotypů a atributů různých kolektivních identit. Mihai Ionescu komentoval v obsáhlém článku „Rumuni se bojí, že nová vláda ututlá tunelování

³¹² ID346_A_15.11.2012_-24_P1_SH_I3.

posledního desetiletí“ (*Românii se tem că noua putere va mușamaliza jafuri din ultimul deceniu*)³¹³ pro RL 24. listopadu 2000 výsledky průzkumu veřejného mínění, jenž se uskutečnil na pozadí poměrně dramatického obratu politických tendencí v zemi na přelomu tisíciletí a hodnotil tehdejší vývoj.

Na prvním místě je pro pochopení souvislostí promítajících se do tohoto článku třeba zmínit, že samotná CDR a její spojení s Emilem Constantineskem, vzývaná zosobnění rumunské demokracie devadesátých let a reflektovaná v předchozích kapitolách, prošly během období u moci v letech 1996–2000 celkovou dezintegrací.³¹⁴ To v důsledku vyneslo voličské preference rekonstruované sociálně demokratické strany (tehdy již *Partidul Social Democrat*, dále PSD) v čele s Adrianem Năstaseem zpět stejnou míru podpory, jíž disponovala v první polovině devadesátých let, a umožnilo Ionu Ilieskovi již počtvrté v řadě za sebou zvítězit v prvním kole prezidentských voleb. Druhým zásadním fenoménem této doby byla neexistence jakékoliv silné relevantní pravicové alternativy na domácí politické scéně, což vehnalo značnou část voličů a protestních hlasů do náruče pravicových extremistů, PRM a Cornelia Vadima Tudora, jenž v roce 2000 překvapivě postoupil do druhého kola prezidentské volby. Tak se stalo i za stejně překvapivé podpory z Transylvánie a Banátu.³¹⁵

V kontrastu s těmito skutečnostmi však Ionescu ve svém článku mimo jiné uvádí data podporující již nastíněné diskurzivní vlákno o demokratické Transylvánii. V části textu nadepsané „Vylepšování demokracie a evropská integrace preferovány před diktaturami“ (*Perfecționarea democrației și integrarea europeană, preferate net dictaturii*) jsou zmíněné tendence vyjádřeny číselně:

„Nejvíce [dotazovaných, pozn. aut.] (34,6 %) věří, že nejlepší cestou k právnímu státu je vylepšování demokratického systému, dalších 30,7 % [za ni, pozn. aut.] označuje evropskou integraci, zatímco 1,6 % si přeje nastolení diktatury, pouze na krátkou dobu, 6,9 % si namísto toho přeje

³¹³ ID190_RL_24.11.2000_-2_P2_SP_I3.

³¹⁴ Constantinescu se během výkonu prezidentské funkce negativně zapsal i několika nevhodnými výroky, například tím, že proti pokusům o zřízení univerzity s výukou v maďarském jazyce v Târgu Mureș nasadí tanky. Tím se dostával do výrazného rozporu s image, kterou si v předcházejících letech pracně budoval. ID245_RL_23.11.2004_-5_PIV_SRG_I2.

³¹⁵ George Jiglău, „Știm despre ce vorbim? O perspectivă teoretică asupra populismului“, in *Partide și personajități populiste în România postcomunistă*, Sergiu Gherghina a Sergiu Mișcoiu (Iași: Institutul European, 2010), 80–81.

revoluci. 15,2 % na tuto otázku neodpovídá. Ve prospěch prvních dvou alternativ se vyslovují převážně občané z Bukurešti, Muntenie a Transylvánie, studenti a osoby se vzděláním středním a vysokoškolským...“

Vedle spíše nárazově uskutečňovaných sociologických průzkumů je ale idea demokratické Transylvánie především předmětem reflexe regionální identity a regionálního diskurzu. Již zcela otevřeně to v roce 2014 v souvislosti s prezidentskými volbami a kandidaturou starosty Sibině Klause Johannise uvádí rozsáhlá analýza rumunské volební geografie, titulní článek čísla AD z 27. října 2014, pod nímž je kolektivně podepsaná celá redakce deníku s názvem „Transylvánie táhla zemi doprava, Moldávie doleva“ (*Ardealul a tras țara la dreapta, Moldova-la stânga*).³¹⁶ Konkrétně se k dané otázce vyjadřuje část s podtitulem „Transylvánci, vedeni politickou historickou tradicí“, jehož součástí je rozhovor se sociologem Ioanem Hosu prezentovaný v posledním odstavci:

„Obecná úroveň spokojenosti se životem v Transylvánii, vyšší než v dalších oblastech země, je cítit také u voleb. Životní úroveň, nízká nezaměstnanost, vyšší stupeň urbanizace než na jihu a určitá historická politická tradice – staré historické strany, PNȚCD a PNR (Rumunská národní strana, *Partidul Național Român Iulia Mania*) – ještě mají jak promluvit do volby Transylvánců. Kvůli tomu se jejich velká část orientuje u voleb spíše doprava než doleva,“ tvrdí sociolog Ioan Hosu.“

Opět je na první pohled zřejmé, jak se v daném úseku setkává několik různých elementů regionálního diskurzu – především pak historicky podmíněná politická orientace, a ačkoliv se to na první pohled nemusí zdát, otázka budoucnosti demokracie v Rumunsku. Ve značně exponovaném volebním klání byl totiž hlavním favoritem na zisk prezidentského křesla tehdejší premiér Victor Ponta, předseda PSD, který byl terčem kritiky právě z důvodu nerespektování demokratického pravidel rumunského politického systému.³¹⁷ Hlavní otázkou voleb, tak jak ji pravicová a nezávislá média společně s organizacemi občanské společnosti a aktivisty tehdy prezentovala, nebyla ani tak volba z hlediska ideologie či volebního programu, ale volba pro a proti demokracii.

³¹⁶ ID386_A_27.10.2014_-6_P1_SP_I3.

³¹⁷ Sabin Drăgulin a Silvia Rotaru, „Prezidențialele din 2014: Victor Ponta și surpriza eșecului“, *Sfera Politicii* XXIII, č. 185/3 (2015): 115–34.

Transylvánie se (společně s regionem Banátu) z jejich pohledu těchto aktérů stala pevností a strážcem předmětných hodnot.

Uvedený článek interpretuje politické tendence jako důsledek idiosynkratických společenských a kulturních parametrů regionu za Karpaty. Na tomto příkladu se ukazuje, nakolik dynamickým vývojem diskurz regionální identity během zkoumaného čtvrtstoletí prošel – obdobná argumentace „lepší Transylvánii“ by na počátku devadesátých let byla kontroverzní a nepřijatelná, v roce 2014 však zdánlivě pouze reprodukovala všeobecně přijímané skutečnosti. Z tohoto důvodu se tento výzkumu v kapitole 3.2.3. blíže zaměřuje také na různé kulturní a sociální dimenze konstruované transylvánské identity a alterity a jejich reprezentaci regionálním diskurzem.

3.2.2.4. **Rozbor obsahu**

Orientace na obecnou politickou realitu v kontextu diskurzivního vlákna „Transylvánie demokratické“ pozměňuje uspořádání dominantních témat a přesouvá pozornost od interetnických sporů významných pro předchozí vlákna, jak je patrné z obrázku 27:

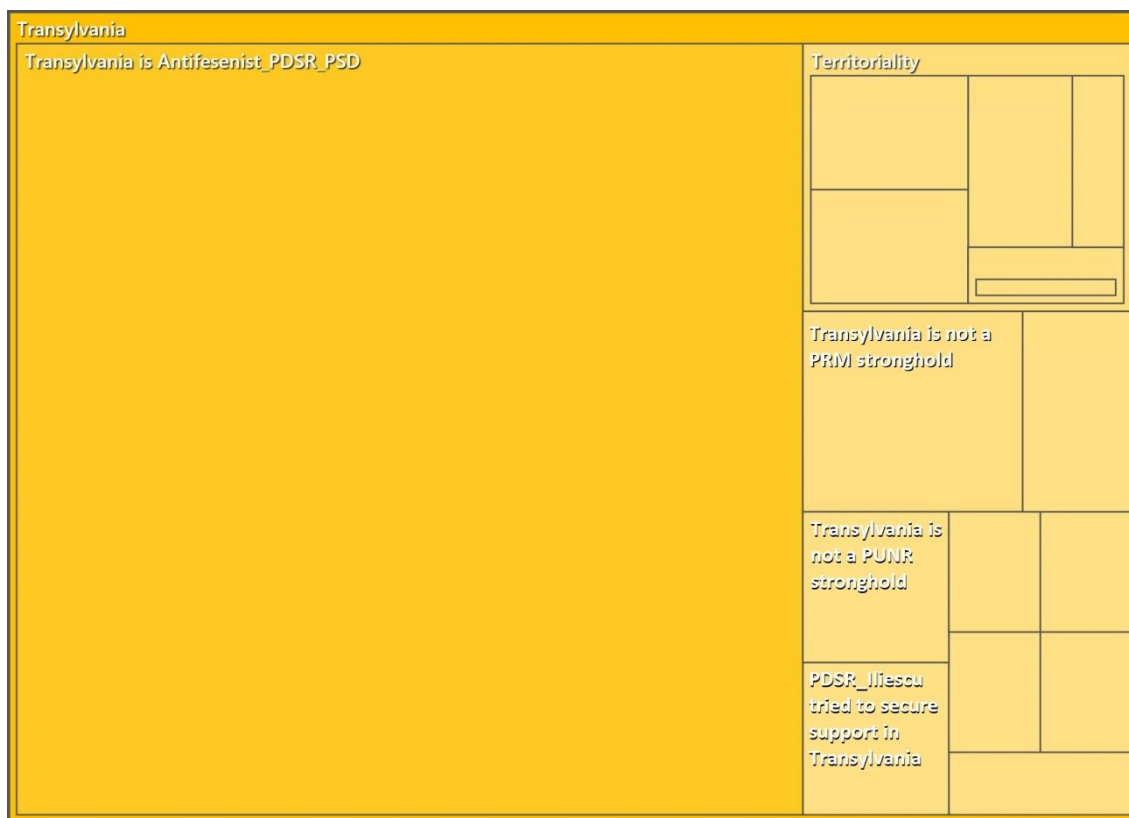

Obrázek 27: Rozvrstvení tematických oblastí v článcích obsahujících reference diskurzivního vlákna "Transylvánie demokratická"

Ústřední se tedy stává tematizace regionu Transylvánie v politickém kontextu, doplňovaná referencemi regionální identity a v menší míře mezietnického soužití (obr. 27). Z hlediska politických entit objevujících se v předmětných článcích je spektrum rozšířené o Stranu nové generace (*Partidul Nouă Generație*) vedenou Gigi Becalim, krajně pravicové uskupení s rumunským nacionalistickým programem a Maďarskou občanskou stranu (*Partidul Civic Maghiar*), další z odštěpeneckých alternativ vůči UDMR, se silnou voličskou podporou v oblasti Sikulska. Za zmínku stojí též fakt, že do souvislostí s ideou demokratičnosti v regionálním diskurzu výrazně promlouvá i konstrukce Banátu jakožto dalšího z podstaty demokratického regionu.

Obraz Transylvánie jako regionu stojícího v opozici vůči postsocialistické levici pak nalézá v regionálním diskurzu své plné využití, doplňován snahou o pomyslné

„očistění“ jména regionu od konjunkturální voličské podpory ultrapravicových stran (obr. 28). Tyto ideje jsou podporovány sadou civilizačních tropismů, které představují oporu esencializace její demokratičnosti, jak je vidět na obrázku 29 představujícím segment transylvánské identity:

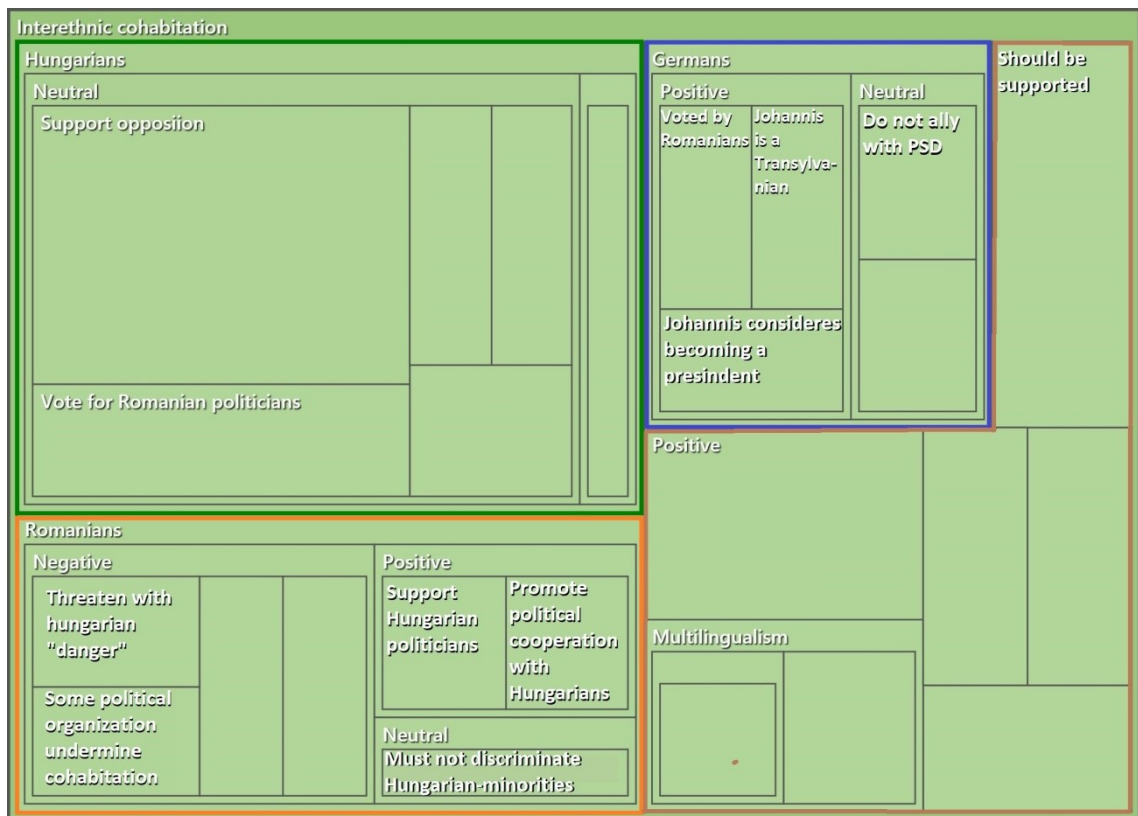

Obrázek 28: "Transylvánie demokratická" – tematické rozvrstvení Transylvánie

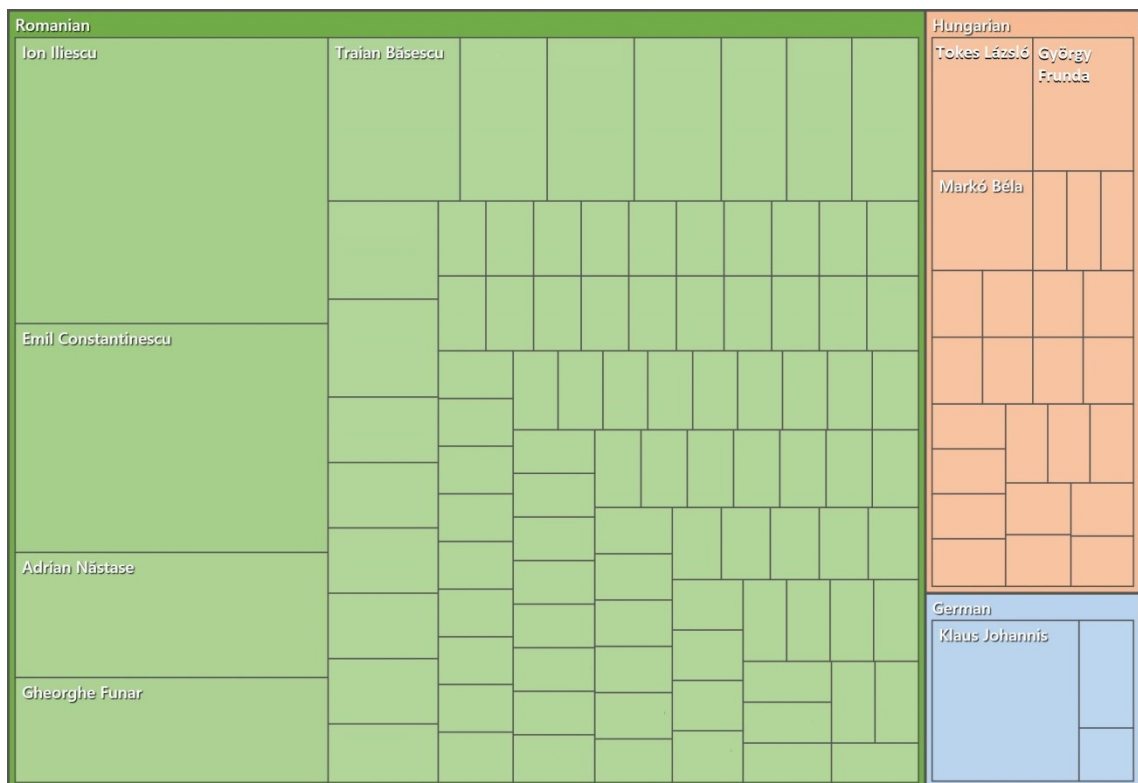
Identity (Transylvanian)				
Ardeleans	Transylvanians are ethnically mixed			
	Transylvania is more Western			
	Transylvania is Central Europe			
	Transylvania has always been more democratic			
Transylvania is more Western	Transylvania has always been more civilized			

Obrázek 29: "Transylvánie demokratická" – tematické rozvrstvení transylvánské identity

Otázky mezietnického soužití jsou příslušně orientovány na spolupráci v rámci CDR a společného odmítní ilieskovského mocenského centra, z dlouhodobé perspektivy do nich vstupuje i Klaus Johannis konstruovaný regionálním diskurzem jako esenciálně demokratický politik (obr. 30):

Obrázek 30: "Transylvánie demokratická" – tematické rozvrstvení meziethnických vztahů

Obrázek 31: "Transylvánie demokratická" – politické osobnosti

Výše popsané tematické struktúre odpovídá i role přisuzovaná politickým osobnostem, jejichž spektrum pro vládko Transylvánie demokratické je představeno na

obrázku 31. Výčet postav vnímaných regionálním diskurzem jako negativní zůstává konsistentní s vláknem Transylvánie tolerantním, patří mezi ně především Ion Iliescu a s jeho prezidentskými kampaněmi spojený Adrian Năstase (obr. 31). Do zorného pole se dostává též Traian Băsescu, jehož prezidentská funkční období v letech 2004–2014 byla spojeno s celou řadou kontroverzí pramenících především z velmi volné interpretace vlastních ústavních pravomocí. Ústředním protagonistou je pro nehegemonický diskurz i v tomto případě stále Emil Constantinescu, tendence tohoto nazírání však s jeho působením v prezidentském úřadu po roce 1996 postupně opadla. Byl pak nahrazen osobnostmi přímo spojenými v daleko významnější míře s regionem Transylvánie jako takovým.

3.2.3. Transylvánie autochtonní

V souvislosti s regionální identitou ve smyslu identity regionu dle Paasiho definice je konstruovaný soubor konkrétních vlastností určité oblasti a jejích obyvatel právě tím, co první přijde na mysl a o čem předpokládáme, že ji naplňuje obsahem. Ať už v pozitivním nebo negativním slova smyslu, jsou ve své podstatě stereotypy ve vztahu alespoň dvou pomyslných územních entit funkčním nástrojem pro jednotlivého pozorovatele, který jejich prostřednictvím vnímá a analyzuje informace, jež k němu o těchto oblastech z jeho okolí proudí. Tato kapitola se proto pokusí co možná nejlépe zrekonstruovat, jakým způsobem byly transylvánské kvality reflektovány v regionálním diskurzu, představit tedy narativ Transylvánie idiosynkratické, odlišné nebo dokonce výjimečné.

Historické příčiny společenských, kulturních a dalších odlišností Transylvánie ve srovnání se zbytkem současného Rumunska nachází diskurz regionální identity v obdobích a faktorech již zmíněným v minulých kapitolách. Promítají se do něj tedy v tomto smyslu ideje multietnicity, náboženské tolerance, konsenzualizmu mající kořeny v období středověku a náboženské reformace, i následného vývoje směrem k modernitě. Přes možné drobné diskrepance se i převážná většina historiků shoduje na tom, že připojení transylvánského knížectví k habsburské monarchii mělo zásadní vliv na rychlejší vstup tohoto regionu do éry osvícenství a modernity ve srovnání se dvěma rumunskými knížectvími za horami, a to v ohledech kulturních, vzdělanostních, ekonomických, administrativních a mnoha dalších.³¹⁸

Jak už bylo naznačeno, není éra habsburské hegemonie přijímána z pohledu regionálního diskurzu bezvýhradně pozitivně. Z pohledu místních elit, maďarské nobility, Sikulů a Sasů, představovala nadvláda Vídně prohru ve 180 let trvajícím zápasu o transylvánskou nezávislost, ohrožení tradičního uspořádání transylvánské společnosti a jejich vlastních privilegií, i když v důsledku do jisté míry *status quo* konzervovala. Pro neplnoprávné transylvánské Rumuny byla habsburská správa v 18.

³¹⁸ Maior, „The 1848-1849 Revolution in Transylvania“, 327–29. Rudolf Gräf a Thomas Nägler, „The Neo-absolutist Regime“, in *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, ed. András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nägler (Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010), 416.

století zásadním impulsem, který je povzbudil k národní emancipaci, avšak tato podpora ze strany Vídně nebyla konstantní.³¹⁹

Pozitivně je naopak regionálním diskurzem reflektovaná idea, že se místní, nejen rumunské, obyvatelstvo zároveň dostalo do středoevropského politicko-kulturního okruhu, zatímco obyvatelé podunajských rumunských knížectví Moldavska a Valaška zůstávali pod vlivem osmanským. Vědomí těchto faktorů zakládá regionální narativ, který Mitu charakterizuje jako kulturně-civilizační tropismus. Transylvánie byla zároveň lépe napojená na širší evropské dění, kulturní transfery prostřednictvím osobní mobility a tištěných médií se s postupujícím vývojem stávaly jednodušší. Například napoleonské války měly dvojí efekt, jednak odvody do císařské armády pomohly dále podpořit rumunskou emancipaci (transylvánské oddíly byly explicitně nazývány maďarsko-vlašské) a zároveň vojenské expedice do střední a západní Evropy přinesly skrze navrátilivší se vojáky kontakt s prostředím, jež vykazovalo již zcela odlišnou, společenskou strukturu.³²⁰ Dalších obdobných příkladů by bylo jistě možné nalézt více. Dohromady pak tyto spoluutváří argumentační racionále pro regionální diskurz, jenž konstruuje příběh o Transylvánii vymykající se svojí povahou běžným charakteristikám vztahujícím se k jako celku Rumunsku, ale i regionu, jenž má stejně jako jeho obyvatelé zcela svébytnou povahu, identitu, uplatnitelnou i v širším nejen rumunském státním geografickém kontextu.

3.2.3.1. My, „Transylvánci“

Prostředkem pro identifikaci obyvatel regionu, ať už ze strany této skupiny (Paasim pojmána jako regionální identifikace) či z vnějšku, který se nabízí jako první a nejzjevnější je využití regionym, tedy výrazů, které nějakým způsobem explicitně reflektují jméno regionu při označování jeho populace. Ve zkoumaném případě se ukázalo, že využívaných variant se objevilo hned několik, a také to, že jejich užívání prošlo svým vlastním vývojem. Na počátku devadesátých let převažovaly nominace založené na etnických identitách. V titulním článku vydání 8. září 1992 „Ďábelský

³¹⁹ Maior, *In the Empire*, 17.

³²⁰ Gyémánt, „The National Revival Era“, 272–75.

plán?“ (*Un Plan Diabolic?*)³²¹ Octaviana Palera, který psal pro RL úvodníky a články věnující se internetnickým vztahům, tak najdeme typickou kombinaci výrazů:

„...z pozice transylvánského Rumuna, jenž demonstroval, jak doufám, veškerou přístupnost dialogu a porozumění, a který vystupuje neustále proti vyostřování etnických tenzí z přesvědčení, že nelze žít v nenávisti...“.

Na stejnou hierarchickou úroveň s koncepcí „transylvánských Rumunů“ (*români ardeleni*) pak můžeme dosadit analogickou variantu pro maďarské etnikum, uvedenou například v předvolebním programu CDR, „Klužské deklaraci“ (*Declarația de la Cluj*)³²², uveřejněném v RL o necelý týden později, 14. září 1992:

„Jsme přesvědčeni, že transylvánští Maďaři, kteří milují svůj lid, jsou současně dobrými občany, tyto principy se vzájemně nevylučují.“

Příslušná obdoba je pak využívána i v případech transylvánských Němců a velmi řídké zmiňovaných Romů a Židů. Na tomto místě je nicméně vhodné dodat dvě doplňující poznámky. U etnik, která jsou považována za „endemitní“, tedy především Sikulů a Moců,³²³ nebo za blíže specifikovaná, jako je tomu u „Sasů“, se přídomek „transylvánský“ vyskytuje velmi zřídka, případně se neobjevuje vůbec. Z hlediska variací tohoto adjektiva (v rumunštině *ardelean* a *transilvănean*) stejně jako názvu regionu (*Ardeal* a *Transilvania*) se nezdá, že by existovala kontextuální nebo jiná sémantická pravidla pro volbu jedné či druhé alternativy. Jejich využití se tedy řídí spíše jazykovým citem a vkusem autorů jednotlivých textů. Statisticky se pak ovšem v případě názvu regionu druhá zmíněná varianta (*Transilvania*) vyskytuje s téměř dvojnásobnou převahou. U odvozených regionym „Transylvánci“ (*ardeleni*, *transilvanieni* či *transilvani*) je frekvence výskytu na druhou stranu téměř přesně opačná, převažuje varianta první.

Jak ukázala ve svém projevu z 12. září 1992 reprodukováném v RL v již zmíněném článku o mítinku CDR v Kluži (*Convenția Democratică la Cluj*

³²¹ ID44_RL_08.09.1992_-19_P1_SP_I3.

³²² ID49_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I3.

³²³ Skupina nejasného etnického původu žijící izolovaně v pohoří Apuseni na západě Transylvánie. „Cine Suntem?“, *Uniunea Muntii Apuseni* (blog), viděno 8. květen 2019, <http://motii.ro/cine-suntem/>.

„*Cîştigăm*”)³²⁴ básniřka a disidentka Ana Blandiana, zastřešující supraetnické regionymum „Transylvánci“ existovalo na pomyslném trhu identit souběžně s etnolingvisticky konstruovanými kategoriemi:

„Viditelně pohnutá, promluvila paní Ana Blandiana ke Klužanům: ‚V tomto městě, mém městě, bych ráda řekla, že jsem hrdá na to, že jsem Klužanka, jsem hrdá na to, že jsem Transylvánka, jsem hrdá, že jsem Rumunka. Tato hrdost ovšem dává smysl pouze v případě demokratického Rumunska.‘“

Úryvek z projevu představuje velmi přehledně hierarchii identit, k nimž se autorka hlásí: lokální, regionální a národnostní i státní. Lze v nich pozorovat výstavbu analogickou té rozebírané v teoretické rozvaze, uvedené v kapitole 1.2. této práce, která předpokládá jejich koexistenci a využívání v určitých specifických kontextech. Na základě sledování výskytů supraetnického regionyma „Transylvánci“ je pak možné vymezit dvě hlavní funkce, které plní. První z nich je funkce inkuzivní/asociační, spočívající více v identifikaci sebe samých jakožto Transylvánců. Ta se projevovala především v momentech, v nichž se aktéři snažili o překonávání etnických bariér a využívají regionální identitu jako mobilizační platformu, tímto způsobem je možné chápat i výše uvedený text (který v jiných pasážích hovoří o společné politické akci všech etnolingvistických skupin obývajících region). Druhou variantou je pak funkce exkluzivní/delimitační, založená na alteritě, kdy se aktéři vymezují ve vnitrostátních interakcích vůči ostatním regionům či jejich obyvatelům, především oblasti Starého Regátu.

Případy reprezentující oba uvedené modely nezůstávaly pouze u implicitních odkazů na mezigeneračně sdílené hodnoty, tradice a stereotypy, tedy vernakulární podobu regionální identity. V regionálním diskurzu se s postupujícím časem se čím dál častěji projevovaly otevřené stereotypní predikace, pozitivní směrem dovnitř regionální komunity a negativní vůči vnějším skupinám, propůjčující regionální identitě konkrétní obsah. Jako typický příklad může posloužit článek Radu Neaga pro regionální přílohu

³²⁴ ID51_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I2.

AD z 1. prosince 2008 „Kluž mezi nejbezpečnějšími městy“ (*Clujul, printre cele mai sigure orașe*)³²⁵ o průzkumu vnímání bezpečnosti měst v celoevropském kontextu:

„Statistický úřad Evropské unie publikoval žebříček nebezpečnosti měst, ve kterém se hlavní město Transylvánie umístilo na čestné pozici. [...] Ze všech 74 evropských měst zaujímá Kluž 57. místo, zatímco Bukurešť se nachází na 5. pozici. Vrchol žebříčku obsadil Istanbul, v němž se 60 % obyvatel necítí v bezpečí.“

Tato pasáž dává do kontrastu vynikající výsledek transylvánské metropole s Bukureští, obě města v tomto případě slouží jako zástupné symboly protikladného vztahu různých regionů (Transylvánie a Valašska, potažmo Starého Regátu), zmíněný rozdíl je navíc podpořený zasazením rumunského hlavního města do hodnotového sousedství Istanbulu a svým způsobem tedy i do širšího nadnárodního rámce orientalismu. Článek následně pokračuje v hledání sociálních příčin této disproporce:

„Klužské úřady jsou toho názoru, že metropole nabízí občanům skutečnou bezpečnost. Velitel policejního inspektorátu klužské župy, Ioan Păcurar říká, že ‚Transylvánci jsou lidé, kteří myslí. To je vidět z toho, co se děje, či spíše neděje v Kluži‘. [...] Pro Davida Daniela, vedoucího Katedry klinické psychologie a psychoterapie Univerzity Babeș-Bolyaie je výsledek studie opodstatněný ‚Věřím, že výsledky jsou v souladu s realitou. V Kluži-Napoce je výrazný počet obyvatel s vyšším vzděláním.‘“

Autor zde čerpá ze dvou různých typů zdrojů, jednoho spíše vernakulárního („Transylvánci myslí“) a druhého faktograficky a vědecky argumentovaného („Transylvánci jsou vzdělanější“), které reprodukují stejný stereotyp intelektuální nadřazenosti obyvatelstva regionu. Na příkladu tohoto článku lze zároveň demonstrovat, jakým způsobem obě výše uvedené funkce regionální identity koexistují ve vzájemném sepětí. Jejich souběžné užívání není v obdobných argumentacích vůbec jevem neobvyklým.

Zároveň je nutné uvést, že projevy těchto komplexních vztahů sebeidentifikace a konstruování alterit nemají nutně vždy konfliktní charakter a nejsou vždy snahou o

³²⁵ ID270_A_1.12.2008_-29_P6_SRG_I3.

prokázání vlastní nadřazenosti. Poukazuje na to i Virgil Lazăr ve své úvaze „Chronická debata. Komplexy a výhody provincialismu“ (*Dezbatere cronicizatã: Complexele și avantajele provincialismului*)³²⁶ z regionální sekce RL 16. listopadu 2004, která mapuje setkání význačných literárních autorů z regionu Transylvánie a Banátu. Cituje pak především pasáže, které se zabývají významem regionů pro autorskou tvorbu:

„Adrian Marino: „Potvrzuji, s čistým svědomím, že region znamená pro spisovatele, který chce pracovat efektivně a bez ohledu na literární politiku a výraznější a efemérnější ruch hlavního města, velkou výhodu. [...] Teď jsem regionální příslušnost vychválil, řeknu vám něco i o odvrácené straně mince. První komplex provincialismu by byl ten, že v regionech mají neopodstatněný pocit podřadnosti vůči spisovatelům z hlavního města. Regionální spisovatelé se mnohdy neprávem považují za opomíjené oficiální kritikou. Je třeba, abychom regionální komplex překonali, skutečný spisovatel se neobrací pouze na okruh svých blízkých, přátel, ale na celou zemi.“

Z textu vyplývá, že v regionálním diskurzu nepanuje pouze pocit nadřazenosti, ale i nedostatečnosti a negativní asymetrie. Kulturní idiosynkrazie a kulturní produkce jsou přitom jedněmi ze základních identifikačních parametrů, ke kterým se regionální identita vztahuje a na jeho základu buduje svůj vlastní kulturní kapitál. Ten je nadále využíván, čemuž se blíže věnuje i následující podkapitola. Jak na závěr celé diskuze v článku dodává temešvárský spisovatel Mircea Șerbănescu:

„Věřím, že do obsahu pojmu region řadíme i takzvaný dialekt duchovnosti. Pojem regionu tvůrčího zachycuje i jistý duchovní potenciál.“

3.2.3.2. Regionální kultura a „transylvánský duch“

Už při zběžném pohledu na reflektované zdroje se ukazuje, že spektrum odkazů na kulturní vrstvu regionální identity je stejně široké jako chápání pojmu kultura samotného. Pro regionální kulturu tak mají svůj význam jak materiální artefakty (architektura, kroje, řemeslná produkce ad.), tak nemateriální kulturní hodnoty a

³²⁶ ID238_RL_16.11.2004_-12_PII_SRG_I2.

produkty (folklorní a duchovní zvyklosti, umělecká tvorba). Tyto však nejsou vnímány jen ve smyslu hodnot a artefaktů zděděných, což dokládá krátký článek Căliny Berceanu ze sekce politický aktualit AD 11. listopadu 2004 o iniciativě mládežnické organizace UDMR „Transylvánské turné mládeže UDMR proti emigraci“ (*Turneul transilvănean al tinerilor UDMR împotriva emigrației*)³²⁷:

„...Kovacs [Petér, tehdejší předseda mládežnické organizace UDMR, pozn. aut.] si myslí, že emigrace není jedinou alternativou pro maďarskou mládež. ‘Můžeme tvořit budoucnost a hodnoty také v Transylvánii, tedy budeme mít budoucnost stejně jako komunitu v tomto kraji pouze pokud, vedle zachovávání tradičních kulturních hodnot, budeme tvořit i my, mladí lidé, nové transylvánské hodnoty.’”

Uvedený úryvek poukazuje nejen na koncept obecných transylvánských hodnot, které reprezentují regionální kulturu na vyšší úrovni, ale také možnost jejich dalšího rozvíjení. Podmínka, kterou v tomto ohledu klade, je však zcela relevantní – zastavení emigrace. Myšlenka transylvánské kultury a hodnot se opírá, stejně jako koncept tolerance, o etnickou diverzitu, která region po staletí charakterizovala. Postupný odchod části maďarsky mluvících obyvatel do Maďarska, které se stalo členem Evropské unie již v roce 2004, sice výrazně změnil regionální demografii, emigrace však pro maďarskou vrstvu místní kultury neměla tak katastrofální důsledky, jako tomu bylo v případě transylvánských Němců ihned z kraje devadesátých let 20. století.

Posledně jmenovanému problému se blíže věnuje rozhovor vedený Vasile Racovițanem s německou aktivistkou Carolinou Fernolend, pocházející ze staré transylvánské saské obce Viscri (německy *Deutschweißkirch*), viceprezidentkou nadace „Mihai Eminescu Trust“ pečující o transylvánské kulturní dědictví, z titulní strany AD 27. října 2009, nazvaný varovně „Ztrácíme kulturní identitu“ (*Ne pierdem identitatea culturală*)³²⁸:

„- Co Vás přesvědčilo, abyste bojovala za obnovu a zhodnocení dědictví?

³²⁷ ID203_A_11.11.2004_-17_P2_SP_I2.

³²⁸ ID318_A_27.10.2009_-26_P1_SP_I1.

- Odešlo mnoho z našich sousedů, kteří žili podle nějakých pravidel, mnohých stovky let starých. Tak například, pokud jsi viděl, že Tvůj soused krade zelí a neřekl to, byl jsi potrestán úplně stejně. Nebo, když Tě slyšeli [alespoň, pozn. aut.] dva lidé chrápat v kostele, zaplatil jsi pokutu. Stejně tak, když Tvůj soused ženil syna nebo provdával dceru, měl jsi za povinnost mu během předsvatební noci otáčet pečení v troubě, aby si mohl odpočinout. Tím, že většina odešla, zůstalo ve vsi velmi málo lidí, kteří rozuměli duchu saské komunity. Bála jsem se, že přijdeme o jedinečné památky v obci – pevnost, domy, střílny – prakticky celý inventář obce.“

Na příkladu Caroline Fernolend je patrné, nakolik je otázka materiálního a nemateriálního dědictví v regionálním diskurzu propojená, nijak zásadně ve svém narativu nerozlišuje mezi „duchem“ komunity a architektonickými památkami. Ústřední otázku záchranu těchto elementů však nevidí jako zcela beznadějnou:

„- Jaký je největší úspěch, jehož jste během Vaší činnosti dosáhla?

- Roku 1991 jsem začala pracovat na obnově a péči o dědictví prostřednictvím nadace. Od té doby až doposud, dalo by se říci, jsem dosáhla v první řadě založení nové komunity, společně s Rumuny, Romy a několika málo Sasy, kteří ve Viscri zůstali. Jelikož se jedná o komunitu novou, zakládá se zjevně na nových pravidlech. Co je ovšem nejdůležitější, převzala zodpovědnost za dědictví, příklad, který by měli následovat i další lidé v oblasti.“

I v tomto případě se tedy objevuje myšlenka komunity, která určitým způsobem rekonstruuje existující kulturní dědictví a zajišťuje jeho kontinuitu pro budoucnost. V daném ohledu byla v mnoha dalších článcích zřetelně zaznamenatelná snaha předávat regionální tradice nejmladším generacím. V reportáži o oslavách dožíněk 27. října 2014 to zmiňuje například Claudiu Pădurean, jenž převzal po skonu Virgila Lazăra žezlo hlavního redaktora transylvánské regionální přílohy RL. Článek nazvaný „Tradice Sasů, oživené v Kluži“ (*Tradițiile sașilor, înviate la Cluj*)³²⁹ cituje organizátory předmětného setkání:

³²⁹ ID412_RL_27.10.2014_-6_P12_SRG_I2.

„Den sklizně je oslavou multikulturních tradic Transylvánie. Velice rádi předáváme našim dětem radost ze slavnosti hojnosti, které přináší každý podzim“ dodala Olimpia Turcu, ředitelka [školy, pozn. aut.] Kinderland. „Je velice důležité pro každou komunitu, aby pečovala o své tradice. V Transylvánii máme bohaté multietnické a multikulturní dědictví.

Udržování tradic německých komunit, spolu s těmi rumunskými a maďarskými, je důležitým prvkem, který potvrzuje, že naše město je místem kulturního spojování“, uvedl zvláštní host slavnosti, ředitel Rumunského úřadu pro ochranu autorských práv, klužský historik Leonard Horvath.“

Přes minimální počet obyvatel identifikujících se jako transylvánští Němci, kteří v regionu do současnosti zůstali, je z mnoha příkladů patrné, že saská či německá kulturní stopa je v regionálním diskurzu zcela zásadním konstitutivním prvkem regionální kulturní identity, vnímaným na stejné úrovni jako elementy maďarské a rumunské. Reflexi německé složky by bylo možné částečně chápat i jako produkt restorativní nostalgie tak, jak o ní hovoří Svetlana Boym, zároveň ale udržování německého elementu působí jako tmelící prvek regionální identity, která se nerozpadá podél osy binárního a mnohdy konfliktního politického vztahu Maďarů a Rumunů.³³⁰ Jak se ukázalo v pozdější části zkoumaného období, regionální diskurz konstruující regionální identitu jako inkluzivně vztaženou i na Němce přesáhl i do politické sféry na celostátní úrovni.

Důležitým fenoménem, který nelze z celkového pohledu na regionální kulturu vypustit, je náboženství. Multikonfesionalita je v regionálním diskurzu, jak už bylo zmíněno, jedním ze dvou základních stavebních kamenů transylvánské tolerance. Důvodem může být i to, že konfesionalizace, která proběhla v poreformačním období, nerespektovala etnolingvistické dělicí linie a vyprodukovala mnohavrstevné kombinace identit. V oblasti proto až doposud mezi Maďary nalezneme římské-katolíky, luterány i věřící náležící k dalším protestantským vyznáním, pravoslavné a řecko-katolické Rumuny a i mezi Němci katolíky i luterány.³³¹ Výsledkem je na jednu stranu sice

³³⁰ Svetlana Boym, *The Future of Nostalgia*, 1st Edition (New York: Basic Books, 2002), 45–50.

³³¹ Přestože dělicí linie mezi pravoslavným jakožto konfesí výhradně rumunskou a ostatními etniky je poměrně neprostupná.

vysoce fragmentovaná konfesní mapa, ale i specifické fenomény transylvánského náboženského synkretismu, který tyto hranice překračuje.

Jedním z nich je například tradice „rozsvěcení svící“ (*Luminație*), jež odpovídá katolickému Svátku všech svatých. Článek Claudia Pădureana v RL 3. listopadu 2014 nesoucí název „Tradice rozsvěcení svící, udržované v Transylvánii“ (*Tradițiile de Luminație, păstrate în Ardeal*)³³² ji popisuje následovně:

„Jednou z nejkrásnějších náboženských tradic je rozsvěcení svící, starší než tisíc let. [...] Z katolického prostředí byl svátek přejat také pravoslavnými věřícími, ale i církvemi protestantskými, rozsvěcení svící je tedy k vidění na všech transylvánských hřbitovech nezávisle na křesťanské konfesi, ke které přináleží. [...] ,V byzantské tradici, ke které patří jak pravoslavná, tak řecko-katolická církev, začíná liturgický den západem slunce, například tedy večer 1. listopadu máme začátek liturgického dne 2. listopadu, pro transylvánské řecké katolíky je naprosto logické začít s modlitbami za duše v Očistci o večer dříve.“

Na regionální úrovni dochází tedy u náboženských tradic nejen k jejich mezikonfesionálnímu a transetnickému sdílení, ale zároveň k adaptačním posunům. Obdobných specifik podmíněných heterogenní charakteristikou regionu by bylo možné nalézt celou řadu.

Nejrůznější kulturní fenomény opírající se o hodnoty sdílené obyvatelstvem regionu reflektované v regionální diskurzu tedy hrály zásadní roli při vyjadřování jeho zvláštnosti a posilování sdílené kolektivní identity. Konstruování regionální identity ovšem nezůstalo pouze u odkazů na tyto mnohdy spíše abstraktní elementy, ale šlo ruku v ruce s otázkami praktickými, ekonomickými a sociálními, které začaly s postupujícím časem regionálnímu diskurzu dominovat a našly výraznou odezvu v politické rovině.

³³² ID419_RL_3.11.2014_+1_P12_SP_I3.

3.2.3.3. Rozvinutá Transylvánie

S tím, jak se v průběhu let otevíral ve sférách každodennosti i politiky širší prostor pro regionální otázky, se předmětem debat stává i stále viditelnější disproporce mezi jednotlivými regiony v nejrůznějších měřitelných ukazatelích ekonomického a demografického charakteru. Regionální diskurz samozřejmě integroval tyto charakteristiky do sady jím využívaných argumentů. Myšlenka, že situace v Transylvánii je celkově lepší, však nebyla přijímána jen uvnitř tohoto regionu a Rumunska. Mircea Marian ve svém článku „FAZ, nejprestižnější německý deník, poukazuje ‚Elita banditů blokuje rozvoj tržní ekonomiky na jihu a východě Rumunska‘“ (*FAZ, cel mai prestigios cotidian german, acuză „O elită de bandiți blochează dezvoltarea unei economii de piață în sudul și estul României“*)³³³ z 23. listopadu 2004 v podstatě ve zkrácené podobě reprodukuje text Karl-Petera Schwarze z *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, který už v názvu jasně vyjadřuje vnímanou regionální diferenciaci:

„Skupiny, které operují ve stínu PSD, vytvořily těsnou síť dohromady s politiky, finančníky a manažery,“ poukazuje FAZ. Na jihu a východě Rumunska blokuje rozvoj tržní ekonomiky elita, která si zajišťuje politickou moc klientelismem, která přejala kontrolu nad státními strukturami.“

Uvedená tvrzení vychází z poměrně opodstatněné představy, že obdobná síť sponzorovaná a spoluvytvářená PSD ve všech jejích předchozích podobách nedokázala v Transylvánii nikdy zapustit tak pevné kořeny už proto, že u místního elektorátu nedosahovala zdaleka takové podpory jako v jiných částech země. Vyšší životní úroveň a míra úspěšnosti reformy však nebyla vztahována pouze na mocenské struktury, které v daném regionu v postkomunistickém období dominovaly.

Se stále otevřenější debatou ohledně potenciální autonomizace (podrobněji rozebírané v kapitole 3.2.4.) se ke slovu dostává hodnocení právě výše zmíněných bukurešťských elit a jejich nepřilíš šťastného vztahu k regionu, v němž už je tak jako tak cítit silná antipatie vůči vládnímu centru. Jedním z textů, který hledá podobné spojitosti, je článek od politické analytičky RL Sabiny Fati z 22. listopadu 2012 nazvaný „Federalizace Rumunska: volební exces nebo řešení?“ (*Federalizarea*

³³³ ID209_A_23.11.2004_-5_P3_SP_I2.

*României: exces electoral sau soluție?)*³³⁴:

„Na mnoha virtuálních diskuzních fórech už autonomie Transylvánie nebo federalizace země nepředstavují vůbec žádné tabu, první regionální televize v Rumunsku [...] se těmito tématy zabývá s patřičnou vážností. ‚Transylvania live TV‘ metodicky kultivuje transylvánský patriotismus, nadřazenost těch, kdo tam žijí, rakouské vlivy a investice nejrůznějšího druhu, jimž se provincie těšila předtím, než byla připojena k Rumunsku.“

Z tónu, kterým je text psán, je cítit, že se autorka k decentralizačním politickým snahám staví negativně a reflektuje i jeden z typických argumentů vysvětlujících lepší ekonomické postavení Transylvánie, a to konkrétně historické období, během kterého patřila k Rakouskému císařství a posléze Rakousku-Uhersku. Navazuje na to však konstatováním, že centrální vláda dané vnímání přiživuje a s určitým pochopením se dívá na regionální samosprávu jako praktické řešení chronických problémů státní politiky:

„Uvědomění si skutečnosti, že Transylvánci přispívají do státního rozpočtu větším objemem financí než ostatní historické regiony a že, naopak, vláda v Bukurešti přiděluje daleko menší prostředky na rozvoj západních regionů, je prvním krokem pro autonomistické nebo federalistické požadavky. [...] Nespokojenost s korupcí představitelů centrálních orgánů v Bukurešti a jejich lidí dosazených na klíčové posty v transylvánských městech, výkonem politických stran za posledních 20 let, neschopností těchto postavit alespoň transylvánskou dálnici, ačkoliv na to měli k dispozici 3 miliardy eur, budou mnozí transylvánští Rumuni a Maďaři čím dál tím více vážně pomýšlet na řešení prostřednictvím samosprávy vlastního regionu.“

Ekonomická nevyváženost a neefektivita centralizované státní správy spojená s negativními stereotypy vzhledem k regátskému obyvatelstvu byla tedy dalším prvkem reflexe v regionálním diskurzu, který dle autorky povzbuzoval regionální cítění. Argumentace ohledně inherentních ekonomických, infrastrukturních a společenských

³³⁴ ID362_RL_22.11.2012_-18_P1_SP_I2.

kvalit regionu postupně splynula s představou kulturních odlišností, ale i dalších již zmíněných narativů. Tuto skutečnost dobře vyjadřuje i text Ștefana Botha a Remuse Floreska „Transylvánie a Banát bojují osamoceny za demokracii“ (*Ardealul și Banatul lupte singure pentru democrație*)³³⁵, v AD 10. listopadu 2014 v jednom hlavních článků vydání věnujících se politickým aktualitám, který komentuje protesty po zmanipulovaném prvním kole prezidentských voleb uskutečněném o týden dříve.

Po dlouhém období dominance Traiana Băseska a s jeho osobou spojené Demokratické liberální strany (*Partidul Democrat-Liberal*, dále PD-L) po roce 2004 se totiž v roce 2012 do popředí na politické scéně dostala opět PSD, tentokrát v čele s mladým Victorem Pontou, jenž byl hlavním favoritem na nejvyšší úřad. Ponta do určité míry ztělesňoval mnoho negativních stereotypů rumunské politiky i „politiků z jihu a východu“, ať už vezmeme v potaz několik korupčních skandálů, do kterých byl zapleten, prokázáný plagiát v případě jeho dizertační práce či ohýbání politického systému ve svůj vlastní prospěch.³³⁶ Jako protikandidát proti němu ve druhém kole stanul transylvánský německý (či saský) politik, již zmiňovaný starosta Sibině, Klaus Johannis. Rodák přímo z tohoto města byl původním povoláním učitelem fyziky na místním věhlasném německojazyčném Gymnáziu Samuela von Brukenthala a během svého funkčního období v čele sibiňské radnice v letech 2000 až 2014 se zapsal do širšího povědomí především výrazným pozvednutím kvality života a efektivní správou města.³³⁷ Sibiň byla za jeho působení zvolena historicky prvním rumunským Evropským hlavním městem kultury a Johannis se v regionálním diskurzu postupně stal symbolem regionálních kvalit a nadějí na europeizaci Rumunska.³³⁸

Ve spojení s Johannisovou regionální příslušností mobilizovala regionální voliče skandální snaha Pontovy vlády co nejvíce omezit přístup diaspory (o jejichž preferencích bylo zcela jasno ještě před volbami) k hlasování na konzulátech a ambasádách. Protesty Rumunů v zahraničí konající se po celé západní Evropě našly svoji odezvu právě v oblastech Transylvánie a Banátu. O reakci požádali autoři výše

³³⁵ ID393_A_10.11.2014_+8_P3_SP_I3.

³³⁶ „Prezidențialele din 2014“.

³³⁷ „Colegiul National ‚Samuel von Brukenthal‘ | Pagini de Istorie“, viděno 10. květen 2019, http://brukenthal.ro/?page_id=108.

³³⁸ „Luxembourg and Sibiu: 2007 European Capitals of Culture“, viděno 10. srpen 2019, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070125STO02408+0+DOC+XML+V0//EN>.

uvedeného článku Sabina Ghermana, autora proslulé eseje „Mám dost Rumunská“ z roku 1998, stěžejní manifestace transylvánské regionální identity devadesátých let:

„Ve vtipu či nikoliv, vládnoucí elita skutečně považuje Transylvánce a Banátany za diasporu – ano, ta vládnoucí elita neschopná pochopit, že demokracie nemůže existovat bez morálky. Kromě samotné možnosti volit vyšli lidé [protestovat, pozn. aut.] v první řadě proti tomuto pohrdání' [...] Gherman dodal, že jednodušší přístup Banátanů a Transylvánců k západní civilizaci, na rozdíl od Rumunů z dalších regionů země, podpořil ducha výraznějšího rozvoje občanských práv: „zpoza hranice [Transylvánie, pozn. aut.] kupujeme léky, které jsou levnější a lepší, stejně tak sem vozíme ženy k porodu, jelikož je tu [nemocnice, pozn. aut.] čistší a levnější, stejně tak odsud odebíráme potraviny, knihy, auta a téměř všechno. Ale tohle nemůže pokračovat donekonečna – je jasně vidět, že za touto hranicí [v Transylvánii, pozn. aut.] jsi člověkem, zatímco ve svém kraji poddaným.““

Praktické výhody každodenního života v regionu Transylvánie se v představeném textu prolínají s několika dalšími diskurzivními vlákny, ať už jsou jimi otázka demokratičnosti nebo „ducha“ občanské uvědomělosti vlastní místnímu obyvatelstvu. Ostatně, jak můžeme pozorovat, transylvánský „duch“ (*spiritul*) je tropem, který se v kontextu charakterizace regionu a jeho obyvatel objevuje opakovaně. Myšlenka rozvinutosti regionu se všemi detailními parametry je pak usazená do rámce hierarchicky vyšší symbolické kategorie, a to civilizační příslušnosti.

3.2.3.4. „Malá Evropa“

Tak jako v případě jiných regionů a států středovýchodní a jihovýchodní Evropy je Transylvánie předmětem debat řešících její příslušnost ke konstruovaným civilizačním okruhům. Ostatně i u Rumunská jako vyššího celku probíhá již delší dobu diskuze o jeho příslušnosti či nepřislušnosti k Balkánu. „Civilizační“ podmíněností interpretovaná odlišnost různých parametrů pak v důsledku v regionálním diskurzu usnadňuje překonání etnických loajalit ve prospěch regionální identity.

U Transylvánie se vyskytlo hned více variant jejího řazení do makroregionálních celků. Diskuzi na toto téma v Rumunsku mimo jiné zásadně ovlivnil Samuel Huntington svým emblematickým „Střetem civilizací“, jenž původně vyšel jako esej v časopise *Foreign Affairs* už v roce 1993, v předvolebních kampaních však rezonoval ještě několik dalších let. Ion Iliescu na něj odkazoval ještě v roce 2000 v rozhovoru s titulem „Kultura znamená naše skutečné a trvalé stvrzení“ (*Cultura înseamnă afirmarea noastră adevărată și durabilă*)³³⁹ vedeném Ionuțem Vulpeskem pro AD ze dne 22. listopadu 2000:

„Huntingtonova linie‘ [...] nevyklučuje z kontinentu východní Evropu, ale rozpoznává dualitu našeho kontinentu: východní hranice západní Evropy přecházející přes Karpaty ignoruje rumunskou většinu obyvatel Transylvánie, pravoslavnou většinu, která přináleží organicky východní duchovnosti. Tedy, tato linie potvrzuje implicitně esenciální charakteristiku duchovních a historických podmínek našeho lidu a kultury: patříme oběma Evropám, existujeme na jejich pomezí a permanentně jsme zůstali otevření oběma směry, jsme opravdovou evropskou syntézou.“

Iliescu tedy v podstatě souhlasí s existencí jakési dělicí linie mezi východem a západem, ale chápe Rumunsko jako nedělitelný celek, jako most spojující tyto dva kulturně civilizační okruhy, motiv tolik oblíbený napříč celým makroregionem středovýchodní Evropy. Snaží se tak zmíněné dělení interpretovat z hlediska státního diskurzu. V kontextu diskurzu regionálního a transylvánské regionální identity je však zmíněná hranice vnímána jako ostrá a skutečně dělicí Rumunsko mezi dva různé světy. Téma evropanství, které Iliescu nadnáší je pak dalším stabilním tropem předmětné diskuze. Zřetelně ho reflektuje například starosta Kluže a bývalý premiér Emil Boc v článku Floriny Pop „Kluž, evropské hlavní město pro rok 2015“ (*Cluj, Capitală europeană în 2015*)³⁴⁰ z AD 26. listopadu 2012, jenž komentoval fakt, že se této metropoli podařilo získat titul Evropského hlavního města mládeže pro rok 2015:

„Zisk tohoto statutu je potvrzením toho, že Kluž disponuje evropskými hodnotami a může nabídnout modely osvědčené praxe v mnoha oblastech,

³³⁹ ID172_A_22.11.2000_-4_P5_SA_I3.

³⁴⁰ ID348_A_26.11.2012_-13_P3_SP_I2.

ocenil starosta Kluže-Napoky, Emil Boc: „Titul je potvrzením skutečnosti, že máme co ukázat Evropě. Máme v našem městě přítomné evropské hodnoty, jsme malou Evropou u nás doma a tento titul je pasem na cestu ke statutu Evropského hlavního města kultury v roce 2021“ tvrdí Boc.“

Symbolické hlavní město Transylvánie (jak jej regionální diskurz mnohdy charakterizuje, přestože tento statut není nijak institucionalizován) tedy podle svého čelného politického představitele v kontextu Rumunska přímo zosobňuje Evropu. Regionální vazbu k evropanství pak v tom samém článku prezentuje i Florin Moroșanu, jeden z hlavních koordinátorů projektu: „Tento titul demonstruje, že srdce Transylvánie je mladé a otočené směrem k Evropě a budoucnosti. Mladí lidé z Kluže se stali ambasadory Rumunska. Kluž 2015 je projektem celé země.“

Ve svém obsáhlém článku „Nedělejte si legraci z Transylvánie a Velkého Sjednocení!“ (*Nu vă bateți joc de Ardeal și Marea Unire!*)³⁴¹ Cristian Câmpeanu spojuje evropanství a příslušnost Transylvánie k Západu s celou škálou specifických atributů regionální identity doposud prezentovaných v této kapitole³⁴²:

„Rumunsko už se nepotřebuje vydat na dlouhou cestu, aby dorazilo na Západ. Naprosto stačí překročit hory z Vâlcey do Sibině, přejít údolí Jiu, nebo údolí Prahovy do Brašova, abyste si uvědomili kulturní rozdíl a rozdíl v ekonomické rozvinutosti mezi Starým Regátem a Transylvánií. Asi tak jako kdyby se člověk nacházel v jiné zemi a tahle věc by měla být varovným signálem směrem k politikům v Bukurešti. Města jsou uklizenější a udržovaná více „evropská“ než ta z předhůří, lidé příjemnější, zdvořilejší a menší zloději než v Regátu, ceny nižší a současně životní úroveň vyšší.“

Ať se jednalo o charakteristiku Transylvánie jako mostu mezi Východem a Západem, součást Západu, Evropy či střední Evropy, v závěru zkoumaného období už nejsou tyto symbolické lokalizace a delimitace pouze záležitostí transylvánské sebeidentifikace, ale tématem na celostátní úrovni. Otázkou, kterou si pak následně

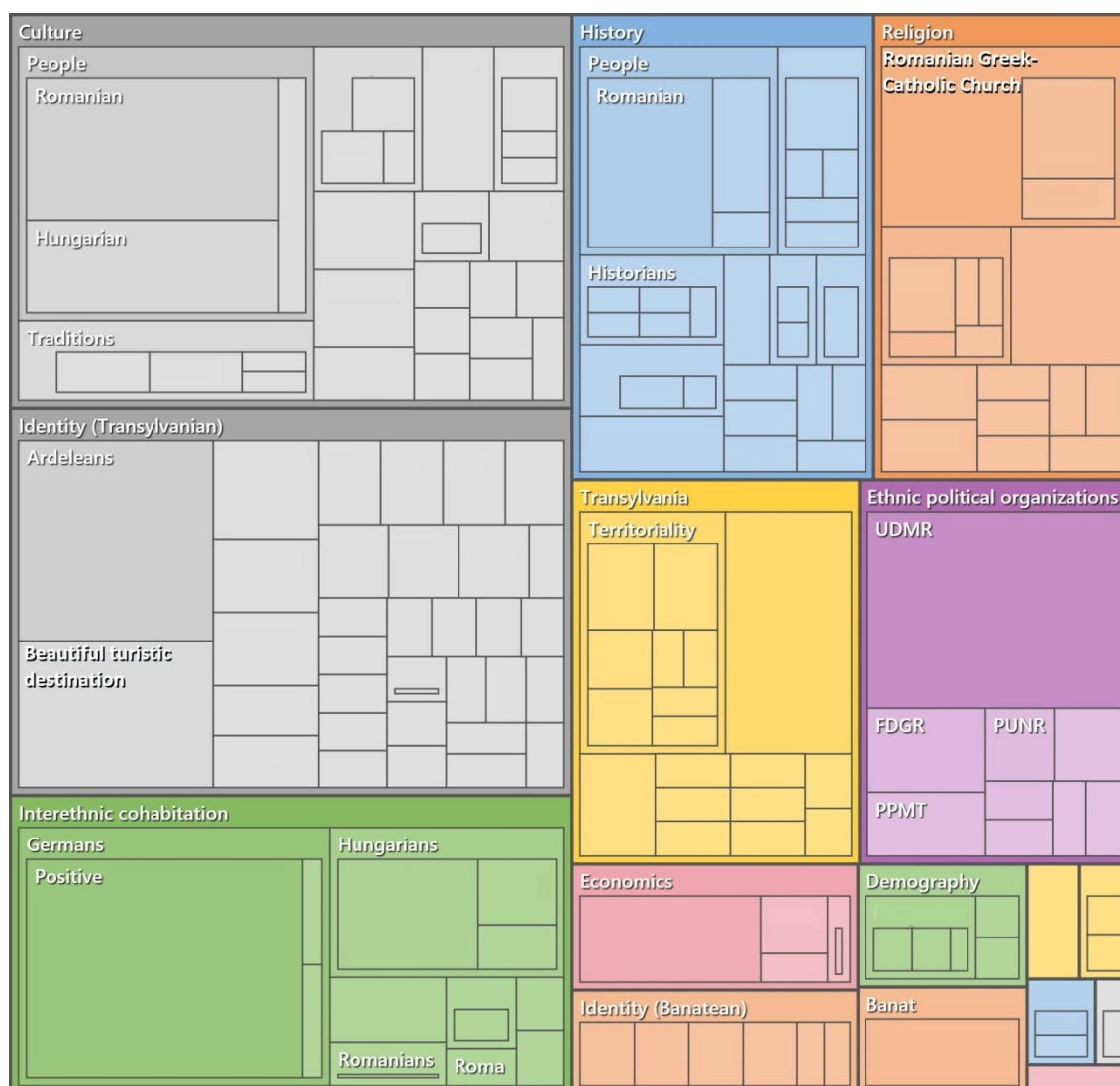
³⁴¹ ID367_RL_30.11.2012_-10_P1_SP_I2.

³⁴² Z pohledu teoretického přístupu Siegfrieda Jägera se jedná o „diskurzivní propletení“, jednotlivá příbuzná vlákna jsou pevně propojena a vytvářejí tak obsahově bohaté fragmenty. Siegfried Jäger, „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis“, 52.

mnozí kladli, bylo, jaké mají tato specifika a rozdíly praktické implikace pro budoucnost života v regionu a pro administrativní uspořádání celé země, kterému se věnuje kapitola 3.2.4.

3.2.3.5. Rozbor obsahu

Celková distribuce obsahu mezi jednotlivé oblasti v souvislosti s představovaným diskurzivním vláknem „Transylvánie autochtonní“ regionálního diskurzu nepřekvapí, je výrazně zatížená ve směru přímé prezentace regionální identity. S ní jsou propojeny otázky místní kultury, historie, náboženství a mezietnického soužití, které se všechny společně výrazně podílejí na konstruování komplexního obrazu identit a alterit jak ukazuje obrázek 32:

Obrázek 32: Rozvrstvení tematických oblastí v článcích obsahujících referenci diskurzivního vlákna "Transylvánie autochtonní"

Při bližším pohledu na témata v oblastech transylvánské regionální identity (obr. 33) a kultury (obr. 34) jsou naplno rozvinuty elementy částečně reprezentované v předcházejících diskurzivních vláknech:

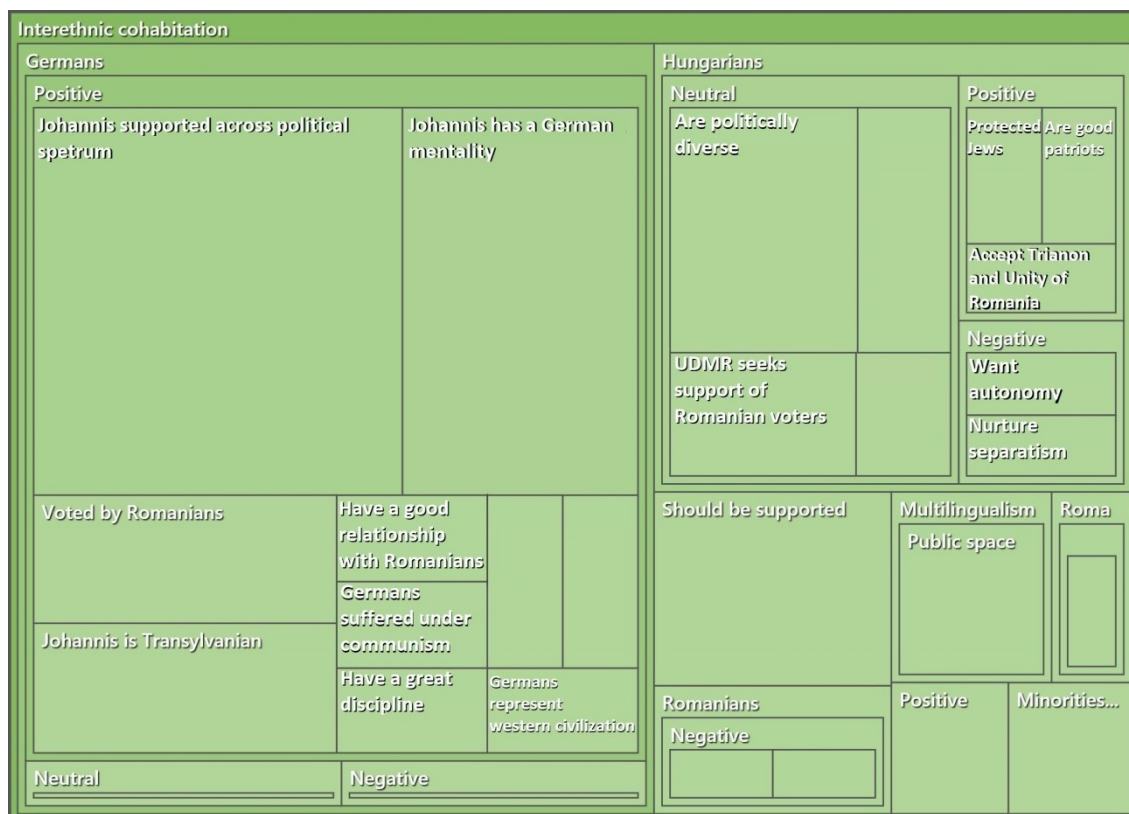
Identity (Transylvanian)					
Ardeleans	Transylvania is more Western	Transylvania has always been more civilized	Multicultural	Transylvanians prefer more decentralized models	Transylvanians are smarter, educated
	Transylvanians				
	Transylvanian values				
Beautiful touristic destination	Transylvania is open to Europe				Moşii
	Sub-National identification				
	Shared by Romanians, Hungarians and Germans				

Obrázek 34: "Transylvanie autochtonní" – tematické rozvrstvení transylvánské identity

Culture					
People			Transylvanian folklore	Culinary culture supported	Architecture
Romanian			Lumination		Transylvanian architecture is specific
Ana Blandiana	Octavian Goga				
	Mircea Şerbanescu		Balul Strugurilor		
Zeno Vancea					
Sabin Drăgoi					
Radu Gabrea					
Hungarian			Transylvania is multicultural	Science	Cultural heritage is deteriorating
Visky Andras	Sütő András			People	
				Ştefan Hell	
Tompa Gabor	Kányádi Sándor		Artisanry		
Szabo Tamas	Kántor Lajos				
Traditions			Transylvanian German culture is important		
Taken care of by multiethnic transylvanian community		Saxon			
	Revived				

Obrázek 33: "Transylvanie autochtonní" – tematické rozvrstvení kultury

Oba grafy demonstrují několik společných elementů, které vystihují směr hledání idiosynkrazie charakterizující region Transylvánii a jeho obyvatele: multikulturalita a diverzita, z níž pramení specifická kultura a tradice, odlišná od zbytku Rumunska. Zároveň se v čím dál tím vyšší míře prosazuje tematizace německé či „saské“ stopy, která se z regionu prakticky vytratila. Stejný trend vykazuje i segment meziethnického soužití (obr. 35):

Obrázek 35: "Transylvánie autochtonní" – tematické rozvrstvení meziethnického soužití

Reference týkající se transylvánských Němců (obr. 35) na rozdíl od předchozích vláken převažují a zahrnují i charakteristiky vztažené k osobnosti Klause Johannise, které se ovšem do souvislosti dostávají až ke konci zkoumaného období. Oblast náboženských otázek (obr. 36) poté představuje analogii charakterizace identity a kultury uvedené výše, jejich společným jmenovatelem je diverzita produkující regionální specifika, k nimž se v oblasti Starého Regátu nedají nalézt odpovídající alternativy:

Religion			Multireligiosity		Romanian Orthodox Church
Romanian Greek-Catholic Church					
Suffered under communism			Lutheran church	Restitutions necessary	
People			Transylvanian syncretism	Evangelical church	
Iuliu Hossu	Marion Aron	Ioan Miclea	Transylvanian religious specifics	Armenian-Catholic	
	Johannes Halmen	Ioan Bizău			

Obrázek 37: "Transylvánie autochtonní" – tematické rozvrstvení náboženství

Romanian					German		
Victor Ponta	Traian Băsescu	Crin Antonescu	Mircea Geoană	Ion Iliescu	Klaus Johannis		
Emil Boc							
Emil Constantinescu					Ovidiu Gaș	Martin Bo...	Otto Weber
Doina Cornea					Hungarian		
Nicolae Ceaușescu					Kelemen Hunor	György Frunda	
Gheorghe Funar					Markó Béla		
					Tokes Laszlo		

Obrázek 36: "Transylvánie autochtonní" – politické osobnosti

Vzhledem ke kulturně společensko-kulturní orientaci není oproti předchozím vláknům jednoduché identifikovat jednoznačné protagonisty ve sféře politiky, z dlouhodobější perspektivy i vyobrazení na obrázku 37 se jím stává Klaus Johannis. Tomu, že se dané vlákno ve zkoumaných zdrojích plně rozvíjí především až ve druhé polovině zkoumaného období, odpovídají i pozice antagonistů, jimž vévodí Viktor Ponta, protikandidát Klause Johannise v prezidentských volbách. Zajímavou vsuvku této delší personální kontinuity aktérů významných pro regionální diskurz pak představuje následující diskurzivní vlákno zaměřené na otázky autonomie.

3.2.4. Transylvánie autonomní

V širší debatě o regionech, jejich historických hranicích a identitách se jako ústřední mohou jevit témata jejich institucionálního statutu, autonomní správy, či dokonce nezávislosti, popřípadě separatismu – v závislosti na postoji diskurzu pojednávajícího tyto otázky. I když teoretická literatura s těmito fenomény pracuje, v případě Transylvánie se zdá, že regionální diskurz se do jisté míry neprojevoval v souladu s tímto intuitivním předpokladem. Na prvním místě je třeba jednak vnímat zvlášť otázky etnolingvisticky motivované autonomie vnitřní ze strany především sikulské skupiny obyvatel na sub-regionální úrovni. Zároveň je možné konstatovat, že otázka celotransylvánské autonomie nehrála v regionálním diskurzu zcela prominentní roli, i když svůj význam zajisté měla. Narativ Transylvánie autonomní zaznamenal v průběhu zkoumaného období poměrně zajímavý vývoj, který dokládá, nakolik kontext povzbuzuje, redukuje a modifikuje témata, u nichž můžeme podléhat tendenci považovat je pro určité diskurzy za konstantní či dokonce emblematicke.

Příběh transylvánské autonomie prezentovaný v regionálním diskurzu se přitom opírá o bohaté historické argumentační podklady. Středověké Transylvánské vévodství (jak bylo statutárně definováno) se především v průběhu 14. a 15. století začalo profilovat jako region se specifickým postavením v rámci královských Uher. Centralizační snahy zde nikdy nedosáhly naplnění, stavovská struktura, reprezentující v podstatě etnický konsocialismus, dosáhla své politické materializace v tradici transylvánského sněmu, regulujícího vnitřní dění v knížectví, zahraniční politiku i volícího vládnoucí představitele regionu. Vévodství Transylvánie se jako politický útvar postupně stále více emancipovalo a vydobylo si do značné míry autonomní status, v pramenech z přelomu 15. a 16. století je pak mnohdy reprezentováno jako samostatný stát (*regnum Transsilvaniae*).³⁴³

Zásadní význam má v regionálním diskurzu ta skutečnost, že když se po prohře v bitvě u Moháče v roce 1526 Uherské království pod tlakem osmanské invaze rozpadlo, Transylvánie se vydala na zcela samostatnou politickou trajektorii. O významu regionu svědčí i fakt, že jeho vévoda, Jan Zápolský, byl po smrti Ludvíka

³⁴³ Pop, „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“, 271–80. Dörner, „Transylvania between Stability and Crisis (1457-1541)“, 300.

Jagellonského jedním z pretendentů na uherský trůn a od roku 1528 také jeho držitelem (kontroloval východní část bývalého království). V důsledku komplikované vnitropolitické situace po jeho smrti transylvánský generální sněm v roce 1540 zvolil jeho sotva dvouměsíčního syna za vévodu a uznal svrchovanost osmanského sultána. Ač se to na první pohled nemusí zdát, tento vývoj položil základ existence relativně nezávislého (suzerénního) Transylvánského knížectví po roce 1571.³⁴⁴ Autonomní pozice, odmítání přímé inkorporace do některého z okolních států (především Uher) a z něho plynoucí mezinárodněpolitická strategie rodící se ve druhé polovině 16. století pak bývají zdroji a literaturou souhrnně označovány jako *transylvanismus*.³⁴⁵ Další konsolidace Transylvánie jako samostatného aktéra mezinárodní politiky bývá spojována s dalším významným knížetem, Štěpánem Bátorym, který se v roce 1576 prostřednictvím sňatku stal též polským panovníkem. Díky dobrým vztahům s Vysokou Portou během jeho vlády Transylvánie prosperovala, i když neustále se měnící mezinárodněpolitická situace a čím dál tím výraznější invazivnost vnějších aktérů prosazujících vlastní zájmy tento *status quo* po jeho smrti rozbily.³⁴⁶ Historické období vnímané v regionálním diskurzu jako „zlatý věk“ regionu poskytuje argumenty představující autonomní Transylvánii jako udržitelný administrativní projekt.

Po téměř celé 17. století byla Transylvánie oblastí střetů zájmů habsburské monarchie a osmanské říše, přičemž především osobnost knížete Gábora Bethlena je spojena s bojem na straně proti-habsburské aliance během třicetileté války – to bylo mimo jiné i reakcí na agresivní zahraničněpolitickou strategii habsburského dvora východním směrem. Výsledkem agilní politiky transylvánských vládců pak bylo další posílení transylvánské prestiže a zdálo se, že knížectví v období vestfálského mírového systému směřuje k tomu stát se skutečně samostatným státem na mapě Evropy nejen *de facto*, ale i *de iure*. Je příznačné, že i když byly osobnosti transylvánských knížat neodmyslitelně spojeny s maďarskou aristokracií, jejich úspěchy především na mezinárodním poli jsou pozitivně hodnoceny i v regionálním diskurzu. Snaha Jiřího II. Rákocziho o opětovné spojení Transylvánie a podunajských knížectví v protitureckou

³⁴⁴ Dörner, „Transylvania between Stability and Crisis (1457-1541)“, 342–344.

³⁴⁵ Felezeu, „The International Political Background (1541-1699)“, 24.

³⁴⁶ Felezeu, 24–30.

alianci a získání definitivní nezávislosti však neuspěla a přinesla po porážce jeho sil v roce 1656 přesně opačný efekt.³⁴⁷

Selhání Rákocziho projektu v důsledku znamenalo úplný konec nadějí na reálné naplnění ideje transylvanizmu, a to plné nezávislosti knížectví. Osmanská administrativa se následně snažila uchránit si svůj znovu upevněný vliv nad Transylvánií zesílením přímého dohledu nad tímto územím a své protihabsburské zahraničněpolitické snahy přesunula směrem k podpoře rebelů v západních Uhrách. To učinilo z dříve mocensky relevantní transylvánské šlechty, která se nedokázala vnitřně sjednotit v zájmu svého státu, závislé aktéry válek souvisejících s poslední velkou tureckou ofenzívou směrem do střední Evropy. Po jejím odražení nastalo dlouhé období omezování autonomie a změn dosavadního uspořádání Transylvánie pod dohledem habsburských panovníků.³⁴⁸ I v regionálním diskurzu tak zůstává reflexe na „slavné dějiny“ autonomního knížectví omezena na dobu do poloviny 17. století.

S výjimkou dvou krátkých intermezz revoluce 1848 a 60. let 19. století se autonomní statut či samosprávu Transylvánie na celoregionální bázi nepodařilo již nikdy znovu obnovit. Výjimku v tomto ohledu představovalo pouze zřízení regionální autonomie vnitřní, a to Maďarského autonomního regionu v roce 1952 v oblasti Sikulská, který byl ovšem zrušen roku 1968 Nicolae Ceaușeskem.³⁴⁹ Přesto i krátkodobá existence tohoto uhnížděného subregionu představovala precedent využívaný v debatách o možných formách konsociačního uspořádání Transylvánie po roce 1989. Jedná se o koncept autonomie pilířovité, kulturně-administrativní zajišťující práva a pravomoci menšinovému obyvatelstvu představující první ze zmíněných modelů autonomie. Institucionálně by pak zaštitila ideální typ mezietnického soužití, který Tamás Kiss nazývá etnickým paralelismem.³⁵⁰ Pro regionální diskurz postkomunistického období byla potom z hlediska druhého modelu, idejí obecné celotransylvánské autonomie, důležitá historická zkušenost, integrující nosné koncepty představených vláken. Tento zastřešující narativ je v podstatě možné redukovat tím

³⁴⁷ Felezeu, 31–40.

³⁴⁸ Felezeu, 43–48.

³⁴⁹ Bărbulescu et al., *Istoria României*, 464–67. Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, 234.

³⁵⁰ Tamás Kiss, „Introduction: Unequal Accommodation, Ethnic Parallelism, and Increasing Marginality”, in *Unequal Accommodation of Minority Rights: Hungarians in Transylvania*, ed. Tamás Kiss et al., Palgrave Politics of Identity and Citizenship Series (Cham: Springer International Publishing, 2018), 1–33, https://doi.org/10.1007/978-3-319-78893-7_1.

způsobem, že Transylvánci jsou schopni spravovat své vnitřní věci nejlépe sami, díky společnému společenskému a kulturnímu rámci, jenž napříč etnickým spektrem obyvatelé regionu sdílejí, na rozdíl od těch „za horami“, kteří jim nekompetentně vládnou.

V kontextu dvou výše uvedených východisek transylvánské autonomie se v postkomunistickém období jako první objevily požadavky ze strany reprezentantů maďarské menšiny, tedy koncepce první, autonomie etnicky delimitovaná, založena na kolektivních menšinových právech, která by částečně decentralizovala státní správu. Tu zmiňuje například Daniel Uncu v krátkém článku „Předvolební rozbor u Pro-Democrație“ (*Disecție electorală la Pro-Democrația*)³⁵¹ z RL 24. září 1992 o předvolebních programech, tyto snahy se nikdy nesetkávaly s přílišným pochopením na druhé straně jednacího stolu:

„UDMR prohlásila, s odkazem na národnosti spoluobývající zemi, že Zákon č. 69 z roku 1991 je třeba revidovat za účelem udělení místní autonomie teritoriálním institucím, které by se těšily ‚zvýšenému stupni nezávislosti a zájmu o komunitu‘.“

Následkem demografických změn a dalšího vývoje pak byl požadavek etnické autonomie zúžen na především oblast žup Harghita a Covasna, nebo Sikulska (*Ținutul Secuiesc*, maďarsky již zmiňovaný *Székelystöld*) ve východní části regionu. Postupné oživení sikulské identity a geneze jejich vlastní, na UDMR nezávislé politické reprezentace však nakonec přispěly k tomu, že se z této autonomie stal předmět sporu i mezi jednotlivými politickými entitami a aktéry zastupujícími takto vnitřně diverzifikovanou maďarskojazyčnou komunitu. Vedle toho pak dané téma samozřejmě představovalo vodu na mlýn rumunských ultranacionalistů, Gheorghe Funara a Corneliu Vadima Tudora. Předmětný spor je reflektován mezi mnoha jinými například v článku „Maďarští radikálové zneklidňují před volbami UDMR“ (*Radicalii maghiari agită UDMR înainte alegerilor*)³⁵² Adriana A. Giurgey z 15. listopadu 2004 v regionální příloze RL, jenž pro tento deník menšinovou politickou scénu dlouhodobě monitoroval:

³⁵¹ ID62_RL_24.09.1992_-3_P4_SP_I1.

³⁵² ID235_RL_15.11.2004_-13_PIII_SRG_I2.

„Poměrně umírněná pozice UDMR ohledně autonomie Sikulska nadále provokuje prudké reakce proti lídrům Unie vedené Markó Bélou ze strany maďarských radikálů. „Musíme nabídnout alternativu pro volbu Maďarů, jelikož UDMR si vůbec nepřeje podpořit Sikulskou národní radu při zorganizování referenda pro autonomii Sikulska, ani o autonomii nemluví“, deklaroval předseda murešské [župní] organizace Občanské unie Maďarů Rumunska Sandor Berekmeri. Ten zároveň obvinil UDMR, že se staví proti konstituování životaschopné politické alternativy uvnitř maďarské komunity za použití prostředků podobných těm používaným nacisty.“

Vyhrocená situace nastala především v období, kdy se UDMR účastnila vládních koalic, jak je znát i z citované příkrého hodnocení, označující praktiky UDMR za totalitární, nacistické. V programu sice nejvýznamnější maďarská strana projekt etnické či kulturní autonomie vždy měla, zároveň však výrazně mírnila svou rétoriku, s ohledem na to, že se snažila vyhnout jednak antipatiím ostatních politických stran, ale i rumunských voličů v Transylvánii, jejichž malou část měla možnost svým středovým programem zachytit. Autonomní statut Sikulska ani zvláštní kolektivní práva pro maďarskojazyčné menšiny se nepodařilo nikdy prosadit. Jak se tento slib stal spíše fosilizovanou položkou stálého inventáře programu UDMR, přestal postupně budit větší rozruch i z rumunské strany. Ve vztahu se sousedním Maďarskem vedeným Viktorom Orbánem je sice v pravidelných intervalech odpovídajících termínům voleb či významným maďarským státním svátkům obvykle krátkodobě vzkříšen, nezdá se však, že by se mělo naplnění autonomie přiblížit. Orbánova vláda sama investuje výrazně do udržování kulturního a potažmo i politického vlivu na maďarskojazyčné komunity, díky dvojímu občanství má ostatně v oblasti potenciální voliče, prosazování autonomie se nezdá být ústředním cílem tohoto programu.³⁵³

Pokud se zaměříme na rovinu druhou, autonomizaci na transetnické celoregionální bázi zahrnující celou Transylvánii, můžeme první seriózní projekt kladoucí si takový cíl zaznamenat na přelomu tisíciletí; jeho iniciátorem byl již zmíněný Sabin Gherman, který nezůstal pouze u teoretických úvah o transylvánské odlišnosti.

³⁵³ Akos Keller-Alant, „Living like in Hungary: Orban Bankrolling Romania ‘Ethnic Parallelism’“, *Balkan Insight* (blog), 30. leden 2020, <https://balkaninsight.com/2020/01/30/living-like-in-hungary-orban-bankrolling-romania-ethnic-parallelism/>.

Zakladatel nadace *Pro Transilvania*, byl v roce 2000 kvůli svým aktivitám nakonec postaven před soud, o procesu informoval pro AD 14. listopadu 2000 Cristian Mihai Chiş v článku „Nadace Sabina Ghermana – prohlášena za nelegální“ (*Fundația lui Sabin Gherman - declarată ilegală*)³⁵⁴:

„Odvolací soud v Kluži postavil včera na žádost ministerstva spravedlnosti Nadaci Pro Transilvania vedenou Sabinem Ghermanem mimo zákon. Jedním z argumentů této instance byl ten, že Ústava Rumunska žádným způsobem nezmiňuje regionální autonomii. [...] Sabin Gherman včera prohlásil, že před tribunálem přednesl tři protiargumenty: existenci monarchistických organizací, které fungují na základě svobody sdružování, článek 9 Helsinské konvence, který stanovuje, že jakýkoliv občan má svobodu sdružování, a především právo svobodně vyjadřovat názory, garantované Ústavou Rumunska.“

Při prvním pohledu na konstitutivní argument obžaloby lze vyslovit domněnku, že takto slabou konstrukci prosadila především politická vůle, minimálně první z Ghermanových protiargumentů je relevantní obhajobou vlastních aktivit. Daná situace se zdá poněkud paradoxní, vzhledem k tomu, že v té samé době probíhala řada neúspěšných soudních procesů s krajně pravicovým politikem Corneliem Vadimem Tudorem kvůli jeho otevřeně antisemitským, homofobním a dalším xenofobním výrokům. Nicméně Gherman se v danou chvíli zcela ustoupit nechystal:

„S odkazem na své další plány v kontextu, ve kterém byla nadace postavena mimo zákon [...] Sabin Gherman upřesnil, že nezanechá aktivit chystaných jeho asociací, a dále že nebude rušit kongres plánovaný na konec probíhajícího roku. Připomínáme, že v rámci tohoto kongresu má být založena Liga Transilvania – Banat jako politická strana, životaschopná pro volby v roce 2004. Gherman zdůraznil skutečnost, že toto uskupení by se mohlo proměnit v radikálnější záležitost, protože „je pravděpodobně třeba svobodné Transylvánie““

³⁵⁴ ID166_A_14.11.2000_-12_P1_SP_I2.

Snaha o konstruování obrazu „svobodné“ Transylvánie, kdy v tomto případě tedy tento výraz vyjadřuje ideu nezávislosti či autonomie, se v dobovém kontextu nesešla s širší podporou. Přes Ghermanova silná slova se nakonec zmíněná Liga stala pouze efeménní záležitostí a rychle upadla v zapomnění. S ní skončil na počátku nového milénia nejznámější podnik svého druhu, pokus o založení politické strany definované na čistě regionálním základě, který si dokázal získat výraznější pozornost (i když v převážně negativním ohledu). Gherman však výrazně přispěl k otevření této otázky v regionálním diskurzu, zůstal pravidelným komentátorem souvisejících otázek, na něž se média kvůli jeho vyhraněným názorům s oblibou obracela.

Autonomistické úvahy však nadále v obecném politickém povědomí přežívaly i bez existence významné reprezentativní politické entity. S posilováním regionálního diskurzu se po roce 2009 opět staly výrazným tématem, i když nebyly ústřední agendou žádného z významných politických aktérů. Celkem výrazně se však proměnil způsob, jakým o těchto myšlenkách jednotliví komentátoři informovali. Obzvláště v kontextu kampaně před prezidentskými volbami v roce 2014 s sebou výrazně mobilizovaný regionální diskurz přinášel téměř každodenně reflexi autonomistických idejí a tendencí, na které se i autoři, kteří sami region nereprezentovali, dívali s určitou mírou pochopení. Za všechny pak je možné bez dalšího komentáře ocitovat závěrečný odstavec již jednou zmiňovaného článku Cristiana Câmpeana „Nedělejte si legraci z Transylvánie a Velkého sjednocení“³⁵⁵ z RL 30. listopadu 2012, který dokonce předkládá vizi naprostého osamostatnění regionu:

„Přistoupení do Evropské unie a decentralizace (kterou je třeba provést, ať už chceme či ne) dramaticky změní situaci historických regionů Rumunska a bez strategie harmonického národního rozvoje přijde nevyhnutelně moment, v němž nikoliv Maďaři, ale transylvánští Rumuni dojdou k závěru, že Starý Regát je vlastně koulí u nohy, kterou za sebou vláčí na své cestě do Evropy. A tehdy si uvědomí, že s populací přibližně 8 milionů obyvatel (která v příštích letech poroste díky vnitřní migraci)³⁵⁶, s konzistentním

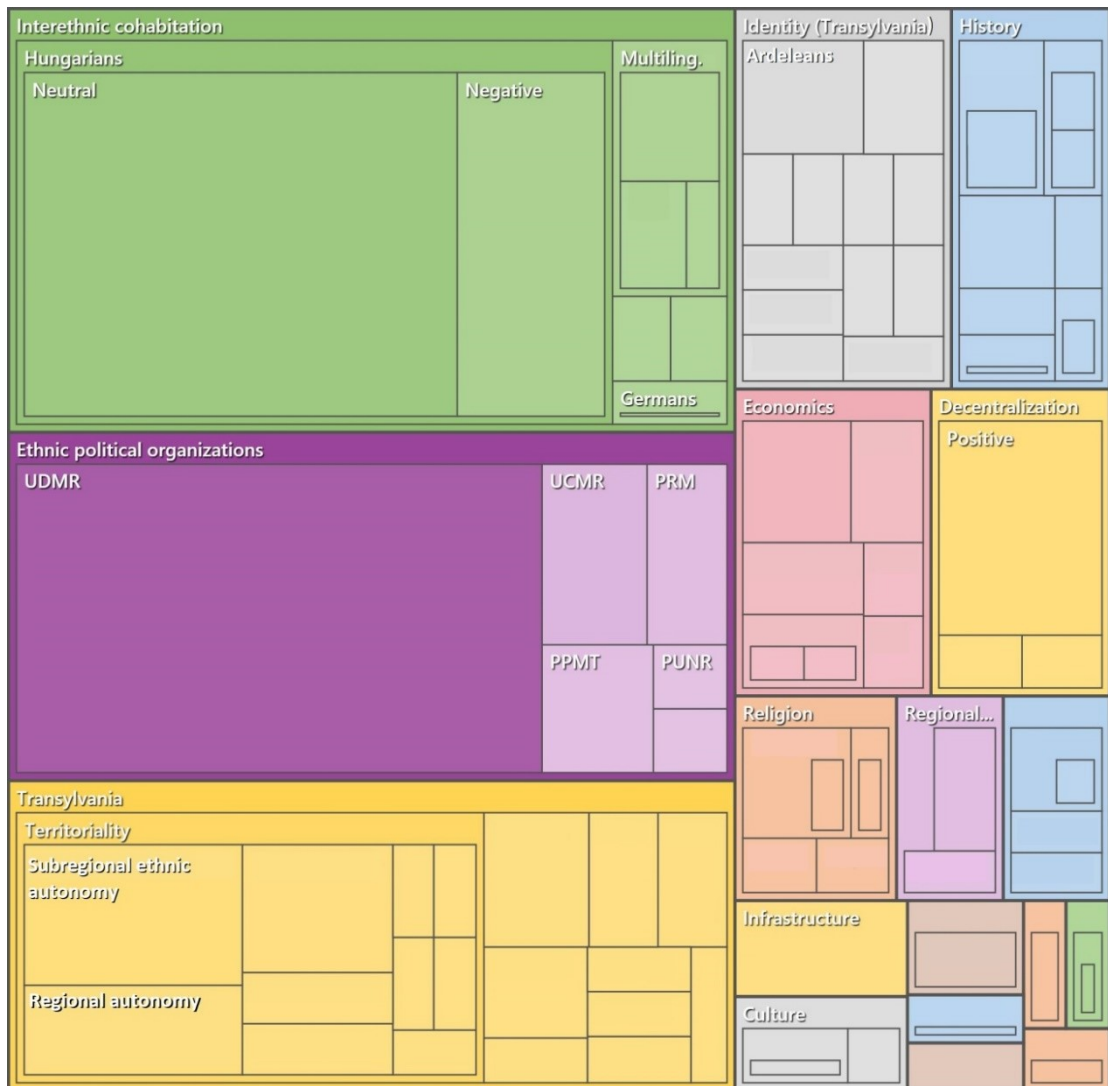
³⁵⁵ ID367_RL_30.11.2012_-10_P1_SP_I2.

³⁵⁶ Trend vnitřní imigrace obyvatel obzvláště do střední a jižní Transylvánie a Temešváru, prokazují i statistická šetření. Tudorel Andrei a Andreea Mirică, „Key Features of the Internal Migration Process in Romania – An Economic and Historical Perspective“, *Romanian Statistical Review*, č. 2 (2019),

HDP a dynamickou ekonomikou, může být Transylvánie životaschopným evropským státem. V ten moment bude už velmi pozdě pro politiky z Bukurešti na to, aby zjistili, jakou historickou chybu udělali a jak chybějící vize, průměrnost a korupce zničily národní jednotu.“

3.2.4.1. **Rozbor obsahu**

Kontext úvah o transylvánské autonomii, ať už regionální či sub-regionální se teoreticky mohl výrazně podobat struktuře obsahu představené v minulé kapitole týkající se vlákna „Transylvánie autochtonní“. Pro širší rámec to zcela jistě platí, při bližším pohledu na obrázek 38 je však znatelné, že tematizace představovaného vlákna i díky užšímu profilu míří přímo na reflexi Transylvánie v přesahu regionálního diskurzu do politické sféry:

Obrázek 38: Rozvrstvení tematických oblastí v článcích obsahujících reference diskurzivního vlákna "Transylvánie autonomní"

Na jedné straně se v kontextu s autonomií Sikulská či jiných forem s maďarskojazyčnou skupinou obyvatel spojených úvah výrazně objevují rozebírání těchto otázek v mezietnickém soužití (obr. 39), ať prostřednictvím hegemónického či regionálního diskurzu. Promítá se při tom i do otázek teritoriality v přesazích do politické sféry (obr. 40), jež sdílí s tématy Transylvánie celoregionální, která je opřená nejvýrazněji o východiska a charakteristiky regionální identity (ve smyslu Paasiho identity regionu; obr. 41). Jak naznačují detailní grafy, k oběma konceptům se dané vlákno staví spíše pozitivně, v rámci regionálního diskurzu se vzájemně nevylučovaly:

Transylvania					
Territoriality				Transylvania is Antifascist_PDSR_PSD	Transylvania should be more represented
Subregional ethnic autonomy		Regional autonomy	Oppositions wants federalization - supports autonomy	Transylvania has specific problems	State centralization is dysfunctional
Is a solution		Is legal			
Is unacceptable	Hungarians well disposed for autonomy	Is illegal			
Is improbable		Transylvanian Romanians want autonomy			
Must remain undisputed		Transylvanian secessionism is bloated	Is not a real political topic	Historical plans for independence	Transylvania is neglected
Federalization is a solution		Transylvania has to be free	Debates radicalize politics		Regional admin. should be strengthened
					EU requires regional self-admin.
					Could become an independent state

Obrázek 40: "Transylvánie autonomní" – tematické rozvrstvení Transylvánie

Interethnic cohabitation					
Hungarians				Multilingualism	
Neutral		Negative		University ed.	
Want autonomy as self-administration		Are politically diverse		Positive	
				Negative	
				Public space	
				Multilingual school system should be supported	
				Positive	National symbols
Want double citizenship	Want greater minority rights	UDMR seeks support of Romanian voters	Do not get involved enough	Do not know what kind of autonomy they want	Demand collective rights
	Vote for Romanian politicians	UDMR cooperates across the political spectrum			
					Germans
					Positive

Obrázek 39: "Transylvánie autonomní" – tematické rozvrstvení mezietnického soužití

Romanian				Hungarian			
Adrian Năstase	Sabin Gherman	Emil Constantinescu	Corneliu Vadim Tudor	Markó Béla	György Frunda		
Victor Ponta							
Ion Iliescu							
Valeriu Stoica							
Smaranda Enache							
Miron Mitrea							
				Kelemen Hunor			
				Tokes Laszlo	Sandor Szocs		
					Sandor Berekméri		
				Borbely Laszlo	Olyedj Zsolt	Albert Almos	
				German			

Obrázek 42: "Transylvánie autonomní" – politické osobnosti

Identity (Transylvanian)				
Ardeleans	Transylvanians are smarter, educated	Transylvania is the pearl of Romania	Transylvania is more European	Transylvania is Central Europe
	Transylvanians prefer more decentralised models		Proud to be Transylvanian	Multicultural
Transylvania is more Western	Subregional identities			
	Regional identity should be a pride		Beautiful touristic destination	

Obrázek 41: "Transylvánie autonomní" – tematické rozvrstvení transylvánské identity

Politické osobnosti reflektované ve vlákně „Transylvánie autonomní“ odpovídají i

době, během níž řešení otázek autonomie na přelomu milénia vrcholilo. Na straně protagonistů se tedy nalézají předseda UDMR Béla Markó, jenž v pozici ministra koaliční vlády PSD a UDMR výrazně tematizoval otázku užší autonomie, a na straně druhé Sabin Gherman, prosazující myšlenky autonomie celoregionální. V opozici vůči nim je poté situován především tehdejší sociálnědemokratický premiér Adrian Năstase. Ačkoliv horizontu realizace tyto požadavky ani zdaleka nedosáhly, zůstaly součástí širšího rámce diskurzu regionální identity a zanechaly svoji výraznou stopu i na obsahu posledního ve čtvrté kapitole rozebíraného vlákna „Transylvánie politické”.

4. Transylvánie „politická“ a cesta k ní

Podrobnější představení nejvýraznějších vláken regionálního diskurzu v třetí kapitole umožňuje poskytnout odpovědi na výzkumné otázky, zabývající se tím, jako cestou se ubíral vývoj regionálního diskurzu. Na základě této analýzy je pak možné přistoupit k definici vlákna Transylvánie politické, které se proplétá s ostatními vlákny a současně zachycuje, jakým způsobem různé modalities transylvánské regionální identity přesahovaly do sféry politiky a překračovaly tak hranici fenoménu existujícího pouze ve sféře každodennosti a nakolik a jak se vztahovaly k politickým aktérům různého etnického původu.

4.1. Vývoj reflexe transylvánské regionální identity po roce 1989

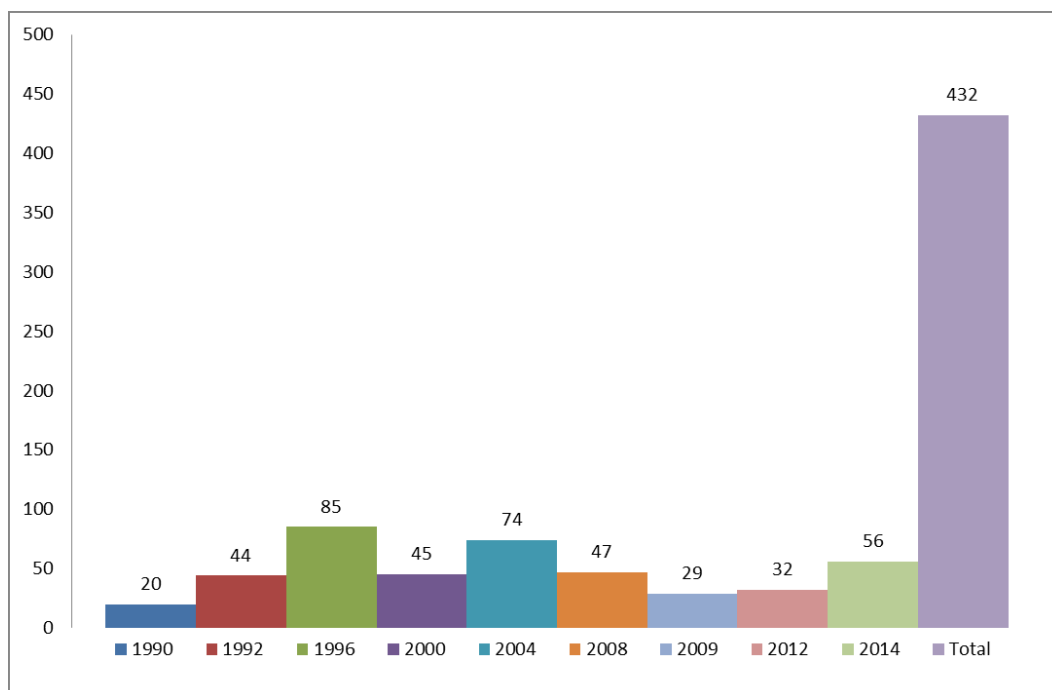
Cílem práce bylo v první řadě zjistit, zda je transylvánskou regionální identitu z hlediska jejího postoje k diverzitě a multietnicitě možné považovat za diskurzivně konstruovanou alternativu vůči pozici, kterou k těmto otázkám zastával hegemonický státní diskurz. Na základě kvalitativní analýzy lze konstatovat, že odpověď na první výzkumnou otázku (*Představoval diskurz transylvánské regionální identity v Rumunsku mezi lety 1989 a 2014 inkluzivní a tolerantní alternativu vůči hegemonickému nacionalismu?*) je kladná. Tolerance a inkluzivita představovaly základní motiv, na němž byla chronologicky postupně vystavěna všechna představená vlákna regionálního diskurzu. Konstrukce regionální identity získala v regionálním diskurzu podobu platformy, která spojovala obyvatele regionu na základě sdílených charakteristik ve společných zájmech a překonávala tak jindy obvyklé rozdíly mezi jednotlivými etnolingvistickými skupinami. Současně je však třeba poznamenat, že se tak dělo různým způsobem v konkrétních, dobově podmíněných kontextech a tento původně dominantní prvek regionálního diskurzu ustupoval do pozadí, stával se implicitním principem.

Podrobný rozbor obsahu regionálního diskurzu zároveň přináší odpověď i na druhou výzkumnou otázku (*Jaké identifikační elementy transylvánskou regionální identitu v diskurzu konstruovaly?*). V postkomunistickém období se postupně skládá obraz Transylvánie jako regionu multietnického a vnitřně tolerantního, demokratického, disponujícího souborem specifických kulturních, společenských a ekonomických příznaků, jež vytváří potenciál k jeho institucionalizaci prostřednictvím autonomie. Tyto

vlastnosti jsou jako regionální identita, popřípadě regionální identifikace stejnou měrou vztahovány i na obyvatele regionu. Jak ukazuje dále představená podrobná diachronní analýza, pořadí výskytu jednotlivých vláken však nepředznamenalo konstantní tendence z hlediska nárůstu jejich významu.

K řešení třetí výzkumné otázky (*Jak se vyvíjela vnitřní dynamika diskurzu regionální identity*) bylo následně třeba přistoupit smíšeným způsobem zohledňujícím kvalitativní i kvantitativní aspekty a je přínosné podívat se blíže na jednotlivé výsledky. Snaha o dokumentaci postupu výzkumu a parametrů zkoumaných článků vygenerovala poměrně obsáhlou sadu metadat podle vzoru uvedeného v kapitole 2 v tabulce číslo 2. Na tomto místě lze znovu uvést, že v celkovém finálním vzorku se nachází 432 okódovaných případů a každý z nich je popsán pomocí 12 funkčních parametrů. Vznikla tím sada více než 5000 manuálně kódovaných údajů, se kterými lze nadále operovat při komplexnější vnější analýze regionálního diskurzu, kterou představuje tato podkapitola. Přes omezení heuristické základny na relativně krátké časové úseky v blízkosti voleb (jakožto zásadních diskurzivních událostí) vykázal i tento datový vzorek variabilitu poskytující užitečné poznatky při korelaci různých trendů a jevů. Poukazuje totiž na nelineárnost vývojové tendence narůstání projevů regionálního diskurzu a jeho závislost na dalších společenských a politických faktorech, působících v dobových kontextech.

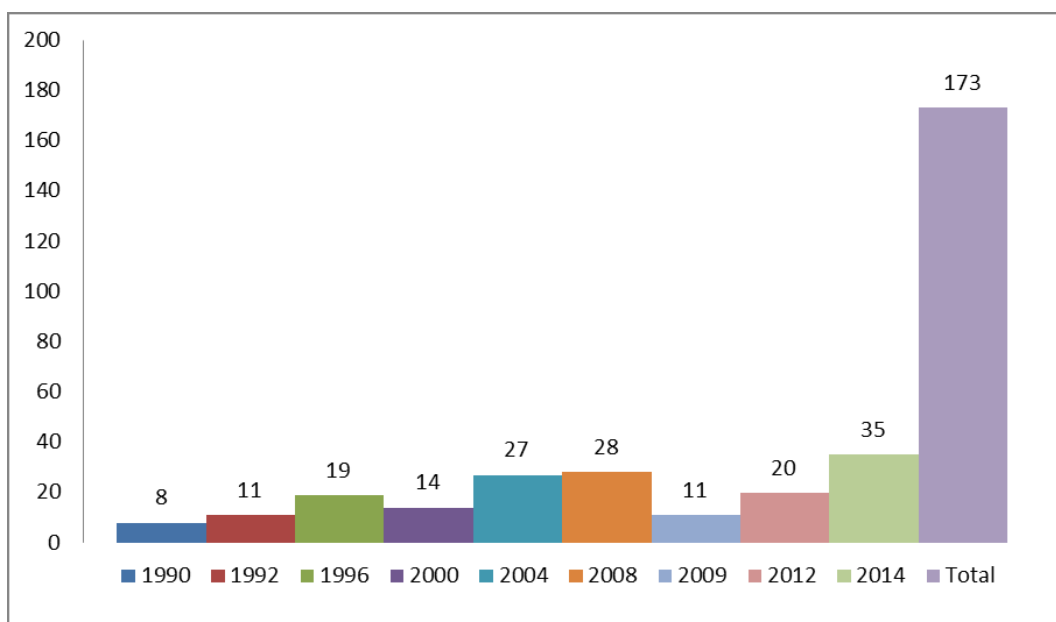
Pro přehlednost rozboru diachronního vývoje regionálního diskurzu je vhodné

Obrázek 43: Celkový počet případů v jednotlivých letech

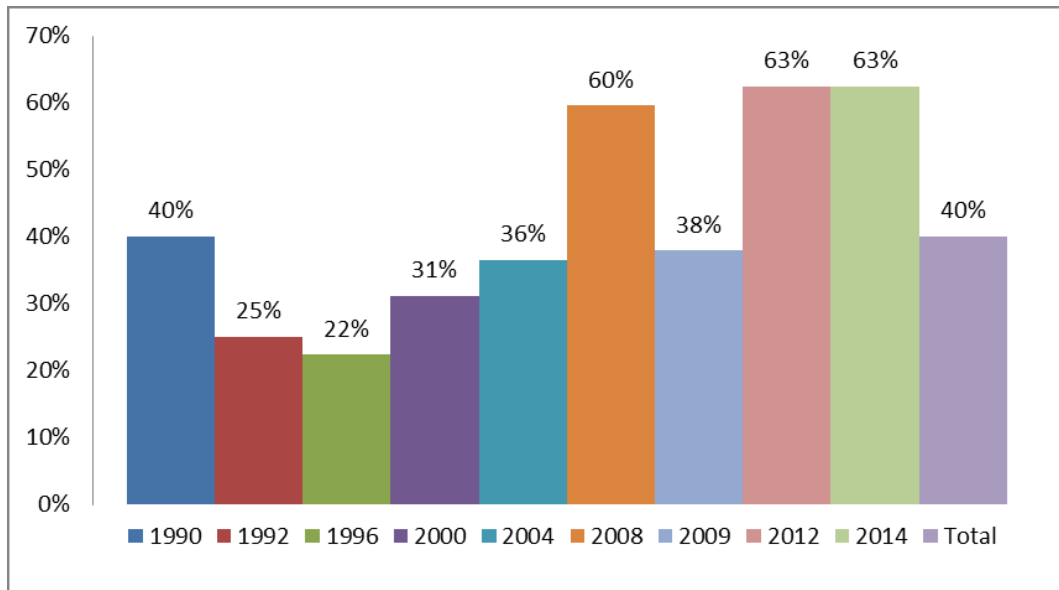
postupovat od charakteristik obecnějších k těm specifickým. Pokud pomíneme jakékoliv další parametry, je základním údajem, od něhož je možné se při analýze odrazit, distribuce počtu všech článků neboli případů, poukazujících na míru reflexe regionální identity v jednotlivých letech předložený na obrázku 43.

Jak je z grafu (obr. 43) patrné, neodpovídá vyobrazený profil lineárnímu vývoji, ale ani dvěma obdobími charakterizovaným v kapitole 3 zvýšenou mírou výskytu regionálního diskurzu. Nárůst v polovině devadesátých let se sice zobrazuje (i s následným propadem), ale období kandidatury Klause Johannise do prezidentského úřadu je překonáno rokem 2004. Prostá suma všech případů totiž nijak nezohledňuje různé kvalitativní charakteristiky jednotlivých článků. První krok, který je pro překonání těchto nedostatků nasnadě, je zakomponování parametru diskurzivní pozice do analýzy. Když do profilu zaneseme pouze články, které reprezentují pozitivní reflexi regionální identity, výsledek je následující (obr. 44):

Obrázek 44: Počet případů s pozitivní diskurzivní pozicí vůči regionální identitě v jednotlivých letech

V tomto případě (obr. 44) se jako významnější naopak jeví období spojené se vstupem Klause Johannise do vrcholné politiky v roce 2008, a následně jeho volební úspěch v roce 2014. Ve chvíli, kdy promítneme počet článků s pozitivní diskurzivní pozicí vůči regionální identitě (obr. 44) na celkový počet analyzovaných případů (obr. 43), abychom zjistili jejich vzájemný poměr v jednotlivých volebních obdobích, je tento poznatek na obrázku 45 pozorovatelný ještě výrazněji:

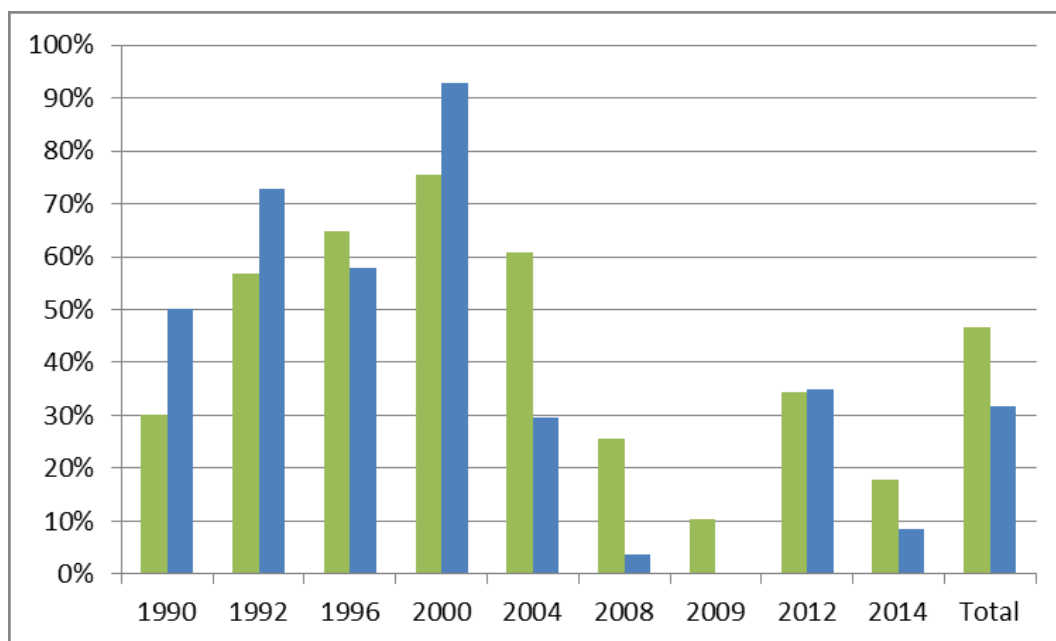

Obrázek 45: Podíl článků s pozitivní pozicí na celkovém vzorku

Ze statistiky uvedené na obrázku 45 lze zároveň odvodit, že postupem času nabývala ve zkoumaném vzorku na významu pozitivní reflexe regionální identity, což se naplno projevuje po roce 2004, kdežto do té doby dominuje reflexe z hlediska diskursivní pozice nespecifická nebo negativní.

Odpověď na čtvrtou výzkumnou otázku (*Nalézal regionální diskurz své protagonisty z řad politických představitelů obyvatel regionu napříč jeho etnickým spektrem?*) je možné rozdělit do dvou částí, první souvisí s na tomto místě rozebíranou otázkou diachronního vývoje regionálního diskurzu a druhá s otázkou vnitřní etnické diverzity skupiny jeho protagonistů, již se zabývá kapitola 4.2.

Již rozbor zdrojů v kapitole 2.2. poukázal na skutečnost, že na produkci fragmentů regionálního diskurzu v podobě jejich přímého podstatného autorství se podíleli přibližně stejnou měrou politici i novináři (obr. 11). Pokud se v diachronní perspektivě zaměříme na politiky, kteří byli z pohledu regionálního diskurzu autory fragmentů diskurzu (nikoliv animátory), ukazuje se, že jejich podíl na celkovém objemu reflexe v průběhu času překvapivě klesá. V grafu na obrázku 46 je v levých zelených sloupcích

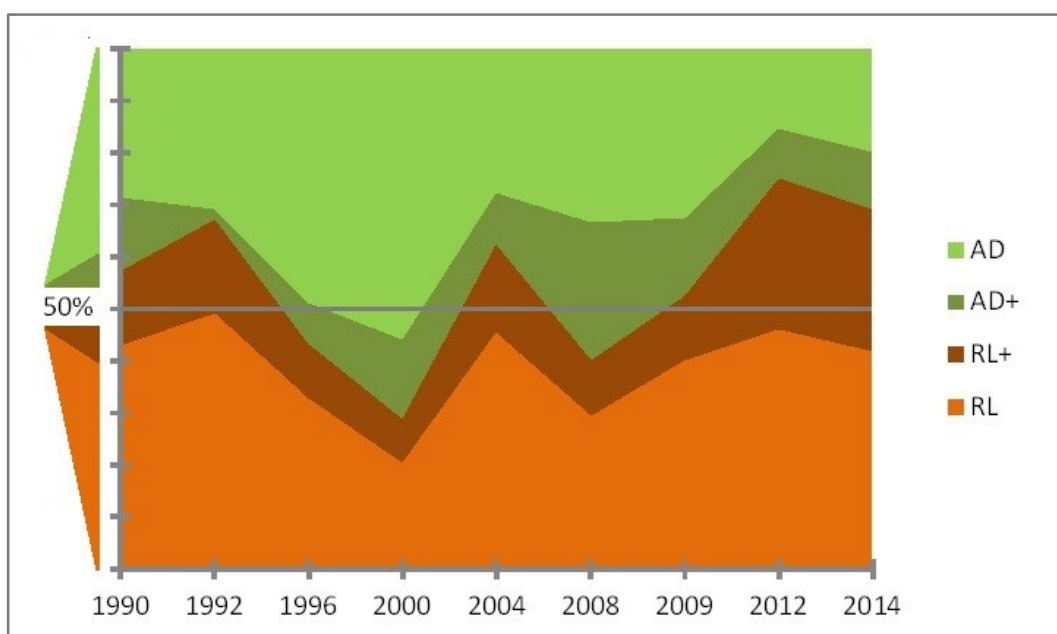
Obrázek 46: Podíl politiků na autorství reflexe (v levém zeleném sloupci absolutní hodnota; v pravém modrém případy pozitivní reflexe)

zobrazen procentuální podíl politiků na podstatném autorství celého vzorku, v pravých modrých sloupcích pak na případech pozitivní reflexe, jak je vidět, oba segmenty vykazují v zásadě velice podobnou tendenci:

Údaje o postupném vývoji autorství (obr. 46) a podílu pozitivní diskurzivní pozice k regionální identitě (obr. 45) je možné ve společné kombinaci vyhodnotit tak, že v první polovině zkoumaného období byly jednotlivé elementy regionální identity z hlediska diskurzivní pozice převážně neutrálně reflektovány především politickými aktéry, kdežto v jeho druhé polovině nacházíme specifickou pozitivní reflexi, na níž se daleko vyšší měrou podílí sama média, nezávislí komentátoři, aktivisté a další. Tato zjištění naznačují, že přesah regionálního diskurzu do politické sféry skutečně nelze posuzovat jen prostřednictvím přímé participace politiků na produkci a reprodukci regionálního diskurzu, což bylo ostatně uvedeno v kapitole 2.2. Jak popisuje kapitola 3 a následně ještě dále rozebírá kapitola 4.2., tak regionální diskurz si totiž tento rozměr i

v poslední části zkoumaného období udržel, o čemž informuje především jeho samotný obsah.

Frekvence výskytů článků, jejich diskurzivní pozice a autorství nám prozrazují mnohé a představují základní poznatek o obecných vývojových tendencích, přesto je díky souboru dostupných metadat možné zajít při představené analýze ještě dále. Je určitě příhodné klást specifické otázky vztahované na samotné médium, které nám data poskytuje, a to na noviny, a na to, jak se vyvíjela relevance regionálního diskurzu uvnitř jich samotných. Na prvním místě je vhodné představit poměry, které panovaly v rámci reflexe regionální identity mezi oběma novinovými tituly. V následujícím grafu na obrázku 47 je předložena distribuce celkové (AD, RL) i pozitivní reflexe (AD+, RL+) mezi oběma deníky v čase:

Obrázek 47: Poměr výskytu všech případů a případů s pozitivní diskurzivní pozicí v obou denících

Graf naznačuje, že ani v tomto případě nelze tendenci v reflexi regionální identity napříč zdroji považovat za konstantní v průběhu celého zkoumaného období (obr. 47). Na jednu stranu, u časových úseků, které byly charakterizovány jako významné z hlediska frekvence jejího výskytu, převažuje spíše RL v roli výraznějšího propagátora regionálního diskurzu. Potvrdilo se tedy, že tento deník byl díky své ideologické orientaci náchylnější k tomu reprezentovat reflexi regionální identity spíše než AD, a to i přes proměnu, kterou druhý jmenovaný v polovině devadesátých let prošel z hlediska jeho ideových východisek. Na stranu druhou, přítomnost relevantních témat na

stránkách obou novinových titulů je spíše vyrovnaná, bude k nim tedy nadále přistupováno jako k jedné společné datové sadě.

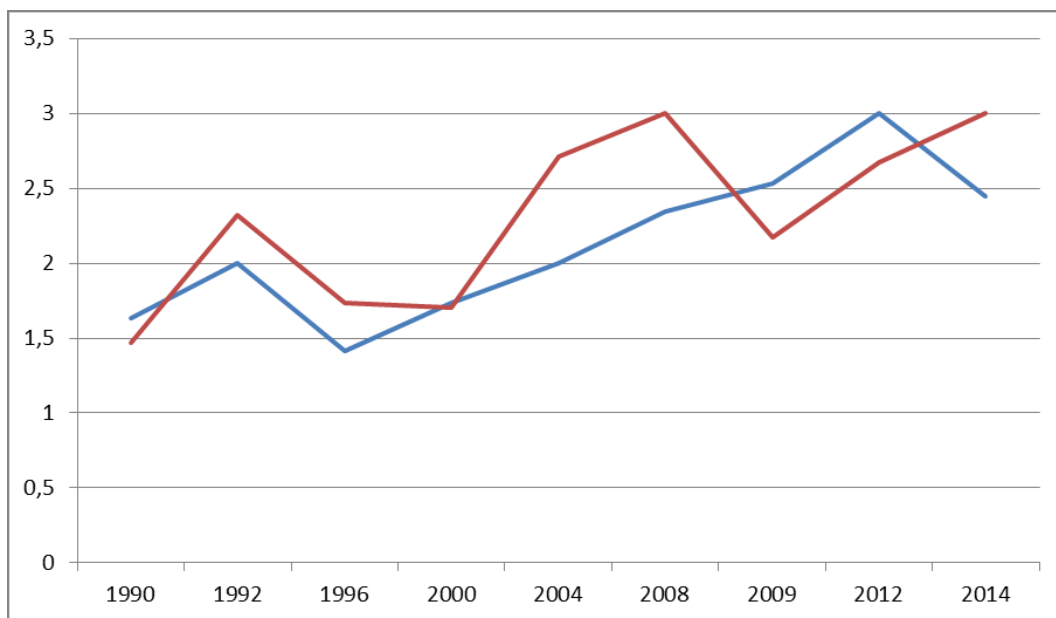
Při hledání odpovědi na otázku proměn reflexe diskurzu regionální identity ve vztahu ke zkoumanému vzorku z hlediska jeho vnitřní struktury a distribuce témat je třeba nejprve vyřešit problém toho, jaká vstupní data s dostatečnou výpovědní hodnotou a jejich vhodné kombinace nám mohou potřebné poznatky poskytnout. Pro tento účel bylo možné využít především dva parametry zaznamenávané u každého případu: relativní význam článku z hlediska jeho rozsahu (I) a strana v rámci čísla, na které daný článek začíná (P_A). Pro každý jednotlivý případ/článek je tedy na základě těchto dvou hodnot možné určit koeficient, který lze nazvat „váhou“ článku (W_A) v rámci jednoho konkrétního výtisku. Pro výpočet tohoto koeficientu byla pak navržena následující rovnice:

$$W_A = \frac{I}{\sqrt{P_A}}$$

Výsledek je v tomto případě podílem rozsahu článku, který nabývá hodnot [1,2,3] a počáteční stránky článku o hodnotách [1;24], odmocnina má pak za cíl pro přehlednost přiblížit extremity výsledných hodnot koeficientu W_A pro konečné srovnání, zapříčiněné větším rozpětím hodnot P_A . Při použití této varianty výpočtu však vyvstává problém formátových odlišností jednotlivých ročníků analyzovaných novinových titulů. Rčníky 1990 a 1992 byly tištěny na velkoformátový papír o menším počtu stran, což znamená, že články v nich obsažené by byly v celkovém srovnání napříč celým časovým vymezením výzkumu výrazně nadhodnoceny. Tento problém řeší úprava výše uvedeného vzorce přidáním další proměnné, která zavádí pro každý ročník příslušného novinového titulu do vztahu medián (eliminující extrém) všech hodnot stránkové lokace zaznamenaných v daném roce (P_{med}). Díky tomu se koeficient dodatečně škáluje pro výtisky v každém volebním období pro každé ze zkoumaných periodik zvlášť za účelem proveditelnosti relevantního celkového srovnání. Rovnice pro výpočet vypadá po doplnění takto:

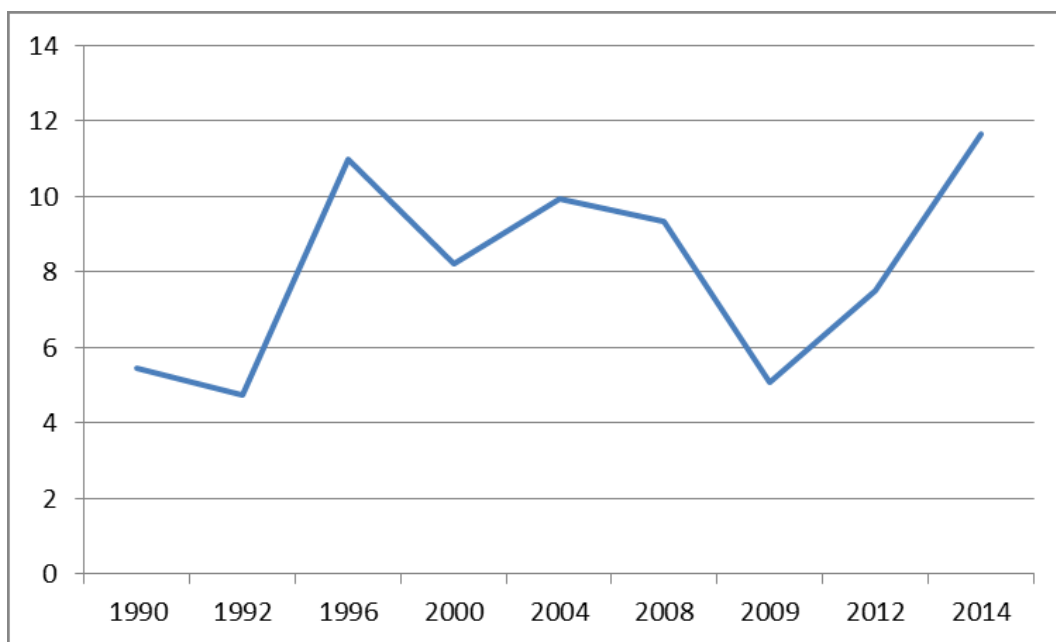
$$W_A = \frac{I}{\sqrt{(P_A \times P_{med}^{-1})}}$$

Za účelem porovnání relativní váhy článků napříč zkoumaných časovým úsekem je posléze vypočítáván medián všech zaznamenaných hodnot koeficientu W_A za každý jednotlivý rok, tedy pro každé volby zvlášť. Toto srovnání je pak na obrázku 48 představeno opět jak pro celý vzorek (modrá barva) tak i pouze pro případy pozitivní reflexe (červená barva):.

Obrázek 48: Vývoj mediánu relativní váhy článků v čase (celý vzorek – modrá; s pozitivní pozicí – červená)

V tomto vyobrazení (obr. 48) jsou patrné zmíněné periody výraznějšího prosazení se regionálního diskurzu, přičemž případy s pozitivní diskurzivní pozicí dosahují v úhrnu mírně zvýšené hodnoty koeficientu W_A . Pokud následně promítneme medián váhy případů pozitivní reflexe („červené“ hodnoty z obr. 48) na celkový počet „pozitivních“ případů v korespondujících letech (hodnoty z obr. 44;), získáme tak srovnatelnou kombinaci kvalitativních i kvantitativních parametrů (*počet článků A^+ / medián váhy těchto článků W_{A^+}*), asi nejpřesněji vyjadřující relativní tendenci výskytu regionálního diskurzu v celku zkoumaného vzorku. V případě tohoto výpočtu reprezentovaného graficky na obrázku 49 pak vystoupí ještě ztelněji do popředí tematizace prezidentské kandidatury Klause Johannise i volební kampaně v roce 1996:

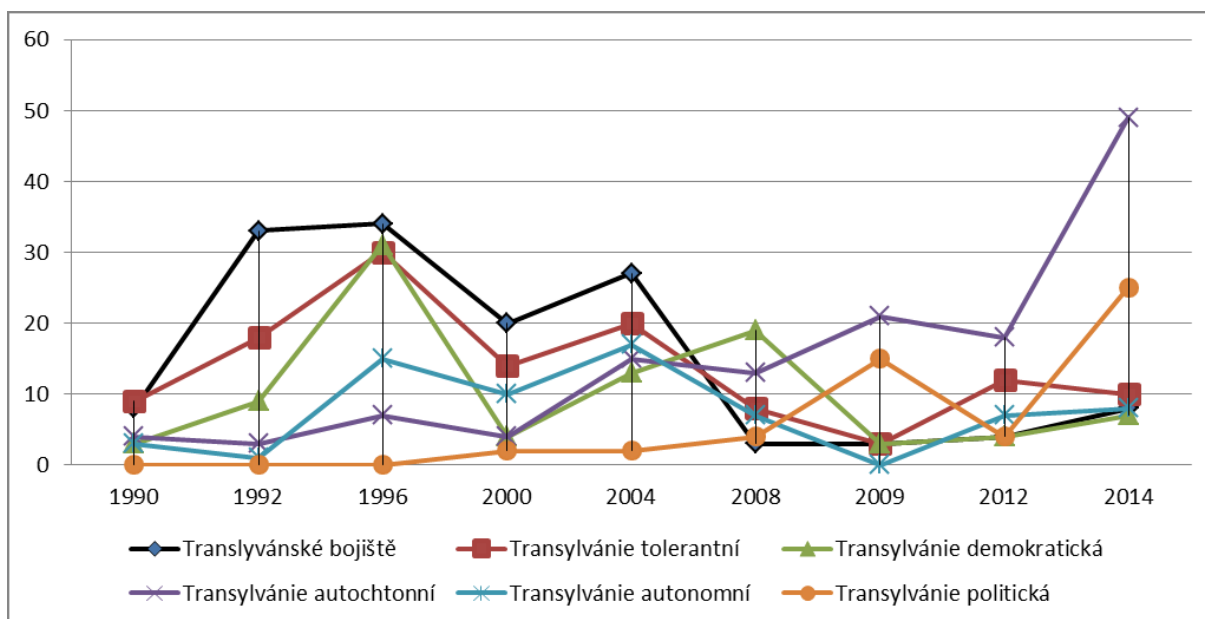

Obrázek 49: Počet článků s pozitivní pozicí vztážený na medián jejich váhy v jednotlivých obdobích

Uvedené údaje tedy v tomto případě potvrzují teoretický předpoklad regionálních studií, že po roce 1989 se s uvolňováním hypercentralizovaného systému státní správy, vytvořeného během období komunistického režimu a liberalizací veřejného prostoru postupně zvyšovala míra reflexe regionální identity. Je vhodné znovu zdůraznit, že jednotlivé sady výsledků na obrázcích 42–45 spolu vzájemně úplně dokonale nekorelují i z toho důvodu, že samotné zdroje ale i styl vlastní žurnalistické produkce prošly poměrně výrazným vývojem co do obsahu i formátu, což je samo o sobě zajímavé pozorovat a zohlednit. Záleží tedy na konkrétních parametrech představených jednotlivými statistikami, výsledné diskrepance se snaží „uzávorkovat“ právě obrázky 48 a 49. V první části odpovědi na třetí výzkumnou otázku týkající se diachronního vývoje regionálního diskurzu lze nicméně konstatovat, že pozorovanou tendencí bylo jeho postupně sílící prosazování se v obou denících, v nichž byl reprezentován jak ve sféře každodennosti, tak politiky.

Dosavadní statistická a grafická vyjádření prezentovala celkovou perspektivu výskytu zkoumaných případů, zbývá však ještě uchopit vnitřní tematickou dynamiku transylvánského regionálního diskurzu a zachytit tak druhý aspekt odpovědi na třetí výzkumnou otázku. V návaznosti na závěry kvalitativní části práce v kapitolách 3 a 4 lze zanést do grafu počty případů obsahujících fragmenty jednotlivých diskurzivních vláken. Tento výpočet již nezohledňuje počty konkrétních kódovaných fenoménů, jimž se podrobně věnovaly podkapitoly s rozbořením obsahu, zůstává na úrovni záznamových

jednotek, jako reprezentativních celků. Jelikož byla jednotlivá vlákna vzájemně provázána, respektive jednotlivé články obsahují diskurzivní uzly, v nichž se tato vlákna setkávají, je počet jejich výskytů započítaných do následujícího grafu na obrázku 50 vyšší než celkový počet unikátních případů-článků v celém datovém vzorku. Některé články totiž reprezentují výskyt fragmentů více diskurzivních vláken v jednom případě současně:

Obrázek 50: Diachronní vývoj diskurzivních vláken transylvánské regionální identity

Na základě tohoto vyobrazení (obr. 50) lze uvést hned několik podstatných zjištění. Prvním z nich je, že hegemonický diskurz (vlákno „Transylvánské bojiště“, černá barva) si ve zkoumaných zdrojích udržel relativně výrazné postavení až do roku 2008, kdy ho na prvním místě v počtu případů reflexe střídá nejprve vlákno „demokratické Transylvánie“ (zelená barva) a posléze „Transylvánie autochtonní“. Ukazuje se tak celospolečenská tendence k otevřenější debatě a skutečnost, že během 25 porevolučních let dokázal regionální diskurz vylepšit svou pozici. Zároveň je však vhodné připomenout, že se v tomto případě jedná o srovnání údajů založeném na zvoleném vzorku. Výše uvedený graf tedy především informuje o relativních trendech uvnitř regionálního diskurzu ve zkoumaných médiích, nikoliv o absolutních hodnotách vztažitelných na rumunskou společnost jako celek. Na základě zjištěných údajů nelze jednoznačně kvantifikovat, zda hegemonický diskurz o své dominantní postavení přišel a zda transylvánský regionální diskurz tuto roli nepřejal. Hledání odpovědi na tuto otázku by bylo velice náročné a předkládaný výzkum si toto zjištění ani za cíl nekladl.

Na základě kvalitativní analýzy představené v kapitole 3 je možné usuzovat, že k celkové výměně pozic v rámci této hierarchie na širším diskurzivním poli nedošlo.

Zajímavě tematický rozbor na obrázku 50 koreluje s otázkami protagonistů – autorů a animátorů regionálního diskurzu. Pokud se podíváme znovu na období devadesátých let, je jednoznačně vidět, že obě dvě volební kampaně CDR (1992 a 1996) a související diskurzivní produkce byly charakterizovány vlákny „tolerantní Transylvánie“ (červená barva) a „demokratické Transylvánie“ (zelená barva). Ta byla ve vztahu k pozici hegemonického diskurzu konfliktní daleko více v rovině etnické než regionální. Řešila tedy především otázky přijetí diverzity a multietnicity. Příčiny tehdejší absence archetypálního „regionalismu“ v té podobě, v jaké ho představují vlákna „Transylvánie autochtonní“ a „Transylvánie autonomní“ mohou mít různé příčiny. Na straně aktérů to mohl být fakt, že hlavní představitelé CDR nebyli nutně politiky osobně se ztotožňujícími s transylvánskou regionální identitou, disponovali nízkou mírou regionální identifikace. I kontext tehdejší doby, který jejím projevům ještě zdaleka tolik nepřál, se zrcadlil kromě už zmíněné převažující neutrality z hlediska diskurzivní pozice vůči regionální identitě v jednotlivých člancích i v absenci vlákna „politické Transylvánie“ v daném období (oranžová barva), rozebíraného v kapitole 4.2.

Tak trochu jako spodní proud působí po celou dobu vlákno „autonomní Transylvánie“ (modrá barva), které zaznamenává období vrcholné reflexe od poloviny devadesátých let 20. století do voleb roku 2004, což z hlediska činných aktérů odráží emancipaci a diverzifikaci maďarské politické reprezentace a transetnické regionální tendence v podobě projektů, jakým byl například ten Sabina Ghermana. Myšlenky autonomie a federalizace představené v kapitole 3.2.4 však uvnitř regionálního diskurzu v žádném ze zkoumaných období skutečně nehrály dominantní roli.

Nakonec nalézáme také další potvrzení již několikrát zmíněného: časový úsek po roce 2008 charakteristický zviditelněním Klause Johannise s sebou přináší drtivou převahu odkazů na „autochtonní Transylvánii“ (fialová barva) v kombinaci s její symbolickou politickou emancipací. Tyto elementy nebyly přímo jádrem kampaní tohoto politika, nýbrž produktem celkové aktivizace regionálního diskurzu, který se k jeho osobě skrze produkci širokého spektra dalších aktérů vztahoval. Tím, jaký význam a obsah mělo ve výsledku vlákno „politické Transylvánie“ (oranžová barva), zaznamenané převážně po roce 2008, se dopodrobna zabývá kapitola 4.2.

Po shrnutí představujícím především obsahovou dimenzi, obecné rysy aktérství a jejich vývojové tendence regionálního diskurzu je vhodné obrátit pozornost i ke stránce formální, co tedy uvedená zjištění znamenají pro debatu o teoretické konceptualizaci regionálních identit. Z celkového obrazu v souvislosti s diachronní analýzou výskytu vláken regionálního diskurzu na obrázku 50 opětovně vystupují do popředí dvě období poskytující zvýšenou míru reflexe, a to rozmezí let 1992–1996 a 2008–2014 (v rámci prezentovaného vzorku tedy kampaně let 1992 a 1996 v případě prvním a 2008, 2009, 2012 a 2014 v případě druhém). V případě prvního časového úseku by regionální diskurz bylo možné charakterizovat jako diskurz opoziční opírající se o ideje esenciální demokracie a tolerance vlastní regionu a jeho obyvatelům, související s integrací různých politických sil pod křídly CDR. Druhému období vývoje pak dominují anticentralistické narativy, založené na autochtonních aspektech regionální identity a její politické aktivizaci, jíž je možné obecně spojit i s růstem politického významu osobnosti Klause Johannise.

Z hlediska argumentů a témat prezentovaných regionálním diskurzem lze v tomto spektru souběžně identifikovat tendence odpovídající koncepci „starého“ i „nového“ regionalismu v podobě, jakou oběma vymezuje Anssi Paasi. V případě modelu „starého regionalismu“ se jedná o kombinaci argumentů odkazujících na vlastní historickou tradici Transylvánie a z ní vyplývající sady esencionalizovaných kulturních a civilizačních příznaků, jež v diskurzu konstruují nárok regionu na symbolickou i institucionální existenci. Do značné míry se tedy jedná o vize idealistické, které v regionálním diskurzu převažovaly v první dekádě. Z pohledu regionalismu „nového“ je možné především ve druhé polovině zkoumaného období objevit argumenty ekonomického a správního charakteru, jež upozorňují na dysfunkce a neadekvátnost centralizované státní správy a přinášejí do diskuze pragmatickou perspektivu. Oba modely se v regionálním diskurzu vyskytovaly ve vzájemně provázané podobě, jejich výskyt nelze jednoznačně periodizovat ani je vzájemně oddělit. Toto empirické zjištění v důsledku potvrzuje Paasiho předpoklad synkretičnosti obou forem (východisko, které sdílí i další autoři),

předkládaná práce tak v podstatě zcela přirozenou cestou vytyčenou samotnými zdroji následovala jeho výzvu ke zkoumání „nové geografie regionu“.³⁵⁷

Při uvážení výše popsaných vývojových tendencí je však zároveň patrné, že nelze hovořit o upevněném symetrickém vztahu elementů reprezentujících oba modely regionalismu. Za příčiny postupného přesouvání těžiště od starého k novému regionalismu v případě Transylvánie lze považovat vnější kontextuální faktory a zároveň i vnitřní, funkční charakteristiky konstruktů regionální identity. Z hlediska vnějších faktorů je zřetelně vidět, nakolik se celospolečenský postoj k otázkám regionu Transylvánie uvolňoval v souvislosti procesu demokratizace a liberalizace. Témata, která by byla na počátku devadesátých let 20. století nepřijatelná a tabuizovaná, byla o pouhých 20 let později široce diskutována. Spolu s tím se měnilo i spektrum aktérů, kteří různé elementy regionálního diskurzu produkovali a reprodukovali. S ohledem na faktory vnitřní (zvláště pak přesahy identity do sféry politiky) lze na základě zkoumaného případu usuzovat, že čistě historicky orientovaná argumentace, opřená o sice vznešené, ale poměrně abstraktní ideály, nepředstavovala trvale udržitelný model k prosazení nehegemonických alternativ. Počáteční východiska regionálního diskurzu byla bez pochyby ovlivněna i tím, že oponoval převážně na historických argumentech vystavěnému diskurzu hegemonickému, a vygeneroval tak analogickou i když hodnotově opačnou variantu. Avšak tam, kde hegemonický diskurz spíše ustrnul, zažil ten regionální dynamický rozvoj. Neznamenal to, že by jádrové ideje akceptované multietnicity, tolerance a demokratických hodnot byly v průběhu času opuštěny. Spíše se paleta využívaných argumentů kromě těch defenzivních rozrostla i o vyjádření pragmatických potřeb regionu a kolektivních zájmů jeho obyvatel.

Závěrem této části se ještě naskýtá příležitost reflektovat teoretická východiska struktury regionálních identit uvedená v kapitole 1.3.: jakému typu regionu tedy vlastně konstrukt Transylvánie v regionálním diskurzu odpovídá a nakolik jeho vlákna korelují s Mituovým modelem struktury regionálních diskurzů. Otázka první se odvíjí od typologie, jíž uvádí Guinjoan a Bermudéz, která klasifikuje regiony s ohledem na jejich regionální identity a vztahy vůči nadřazenému státnímu útvaru. Ze spektra uvedených

³⁵⁷ Paasi, „The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’”, 128; Meszaros a Brie, „Regionalization and Historical–Cultural Dimension of Northwest Romania”.

typů (regiony nespécifické, kulturní a menšinově-národnostní) se Transylvánie nejvíce blíží tomu druhému, regionům kulturním. Otázka pojetí Transylvánie jakožto kulturního regionu však v tomto případě naráží na základní problém a to tím, že na jejím území žijí menšinová etnika (jak předpokládá typ třetí, menšinově národnostní) společně s většinou identifikující se etnicky se „státním“ národem (základní parametr u regionu kulturního). U obou případů předpokládá tato typologie odlišný vztah k národně-státní identitě, v prvním exkluzivní, ve druhém inkluzivní.³⁵⁸

Jak ukázal představený výzkum, vzájemný antagonismus s národně-státní identitou na čistě regionální bázi byl však přítomen i u skupiny s uhnížděnou transylvánskou rumunskou identitou a podmíněn širšími politicko-spoločenskými kontexty. Alterita konstruovaná na bázi regionální identity se v případě transylvánských Rumunů, ale i dalších skupin obyvatel Transylvánie díky dobovému vývoji propojila s averzí vůči dominantní části rumunského politického spektra reprezentovaného postsocialistickou levicí. Tato mocenská skupina prosazovala hegemonický centralistický diskurz a převážná část její voličské podpory přicházela především z oblastí mimo tento region. Uvedená averze našla vedle diskurzivní manifestace regionální identity svoji ventilaci v podobě faktické podpory místního voličstva aktérům stojícím v opozici především vůči Ionu Ilieskovi a jeho nástupcům v čele PSD. Zároveň však, na rozdíl od teoretických předpokladů spojených s kulturními regiony, nenalezl regionální diskurz svoji realizaci v podobě nějaké, jakkoliv úspěšné „transylvánské“ politické strany, přestože jak rozebírá kapitola 4.2., přesahy do politické sféry se v diskurzu samotném nacházejí. Stejně tak nedosáhl region Transylvánie žádného pokroku v oblasti institucionalizace, na kterou klade důraz Paasi.³⁵⁹ Ač předmětný regionální antagonismus nedosáhl svého naplnění v podobě masových separatistických tendencí, ani nevyústil v konstruování nové identity transylvánských Rumunů v etnické podobě, představoval regionální diskurz podstatný myšlenkový proud generující ve sféře každodennosti i politiky svébytnost. Problém uvedené typologie tkví v tom, že ač staví modely regionálních identit na relevantních sociokulturních znacích, přisuzuje identitám, s nimiž pracuje, inherentní funkci (inkluzivní-exkluzivní) odvozenou od

³⁵⁸ Guinjoan a Bermúdez, „Nested or Exclusive?“

³⁵⁹ Zimmerbauer a Paasi, „When old and new regionalism collide. Deinstitutionalization of regions and resistance identity in municipality amalgamations“.

těchto obecných sociokulturních charakteristik. Zjednodušeně předpokládá, že hodnota inkluzivity regionální identity vzhledem k identitě národně-státní se odvíjí od konkrétních etnolingvistických identit (jak bylo diskutováno v kapitolách 1.2. a 1.3. v souvislosti s obrázkem 6.). Jinak řečeno počítá s tím, že uhnížděná regionální identita nepředstavuje konfliktní fenomén a pokud tomu tak je, je to proto, že se z ní stává separátní identita etnická, nebo už odlišnou identitou etnickou je. Jak se ukazuje, tato přímá závislost ve zkoumaném případě neplatí. Vzhledem ke komplexnosti identitárních vztahů a výše uvedenému by Transylvánii z hlediska její regionální identity konstruované regionálním diskurzem bylo možné s využitím dané terminologie označit za *kulturně-exkluzivní multietnický region*, zvláštní typ doplňující uvedené spektrum.

Ohledně otázky druhé, vnitřní struktury regionálního diskurzu, je vhodné připomenout, že Sorin Mitu uvádí čtyři typy konstitutivních narativů: a) *eticizaci prostoru*; b) *esencializaci a naturalizaci diferenciacních znaků*; c) *podporu hodnotových tropismů*; d) *konstrukci historické genealogie*.³⁶⁰ Pokud se toto schéma promítne do utřídění diskurzivní vláken rozebíraných v kapitole 3, pak jejich analogické protějšky nacházíme především v případě vlákna „autochtonního“. Mituova teoretická východiska tedy koncipují regionální diskurz v jeho užší, obsahové podobě. Za použití volnější interpretace je možné dosadit konkrétní součásti diskurzivní vlákna vymezeného tímto výzkumem k jednotlivým výše uvedeným typům narativů (řazeno analogicky dle jednotlivých písmen výčtu): a) „my, Transylvánci“; b) „regionální kultura a ‚transylvánský duch‘“ i „rozvinutá Transylvánie“; c) „malá Evropa“. Hranice mezi jednotlivými narativy samozřejmě nejsou ostré, vzájemně se výrazně prolínají. Z empirického hlediska se samostatné vymezení posledního typu, tedy d) *historické genealogie*, jako jednoznačně empiricky prokazatelné nejeví. Nezdá se, že by historický narativ hrál sám o sobě natolik výraznou unikátní roli, spíše slouží napříč celým spektrem různých vláken jako podpora argumentace, objevuje se implicitně, nebo bez konkretizovaného obsahu (vlákno „tolerantní“ a „demokratické“). To ostatně souvisí i s potvrzení koexistence starého a nového regionalismu ve zkoumaném případě,

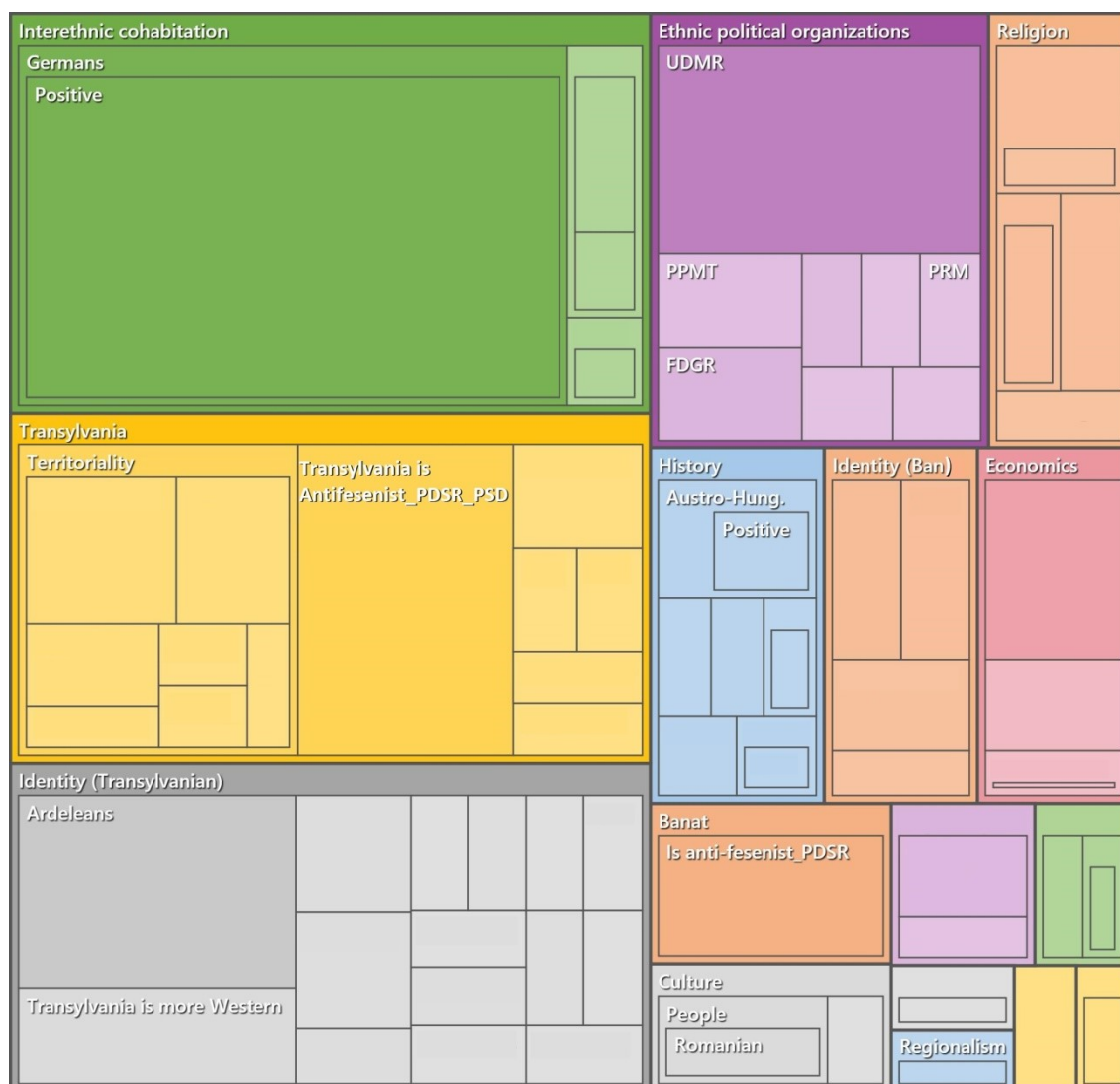
³⁶⁰ Mitu, *Transilvania mea. Istorie, mentalitati, identitati*, 88–100.

diskutovaném o několik stránek dříve, historická argumentace se volně prolíná se soudobou pragmatickou.

Při závěrečném zhodnocení se projevuje, že počáteční teoretická východiska nedokáží uspokojivě uchopit zkoumaný případ transylvánské regionální identity, celkový obraz se dle jejich limitů tříští na jednotlivé aspekty, které ani potom nejsou s to dostatečně vysvětlit. Kromě samotného užšího obsahu, tedy (kvazi)faktografických argumentů objevujících se při konstruování identit a alterit je třeba chápat regionální diskurz v širších společenských a politických souvislostech. Zároveň je třeba vyhnout se zjednodušení a absolutizaci vztahů regionálních a národních identit, které by se teoreticky měly přít o primát vlastního vlivu, ale přitom dokáží koexistovat. Zvolený výzkumný formát zároveň naznačil mnohé s ohledem na praktické fungování regionální identity v politické sféře, aniž by se její diskurz výrazně soustředil na institucionalizaci či autonmizaci regionu a dal vzniknout na regionální identitě založené politické reprezentaci. Integrací těchto zásadních fenoménů do jednotného rámce se blíže zabývá následující kapitola.

4.2. Transylvánie, identity a politika

I na základě doposud prezentovaných výsledků je na řadě pokusit se uchopit zbývající klíčové aspekty představeného výzkumu – jakým způsobem tedy v regionálním diskurzu konstrukt regionální identity působil ve spleti dalších identit, jaká byla role protagonistů a nakolik se z regionálního diskurzu stal diskurz „politický“. Jedná se tedy o zodpovězení čtvrté výzkumné otázky (*Nalézal regionální diskurz své protagonisty v řadách politických představitelů obyvatel regionu napříč jeho etnickým spektrem?*). Odpověď na ni je v zásadě kladná, při bližším pohledu se skládá ze dvou podstatných zjištění. Za prvé, transylvánská regionální identita přesahovala do sféry politiky, tedy byla ve zkoumaných médiích ať už z hlediska aspirací, implikací či evaluací prostřednictvím regionálního diskurzu zasazována do domény institucionalizované

Obrázek 51: Rozvrstvení tematických oblastí v článcích obsahujících reference diskurzivního vlákna "Transylvánie politická"

politiky. Za druhé, při přesazích do politické sféry bylo v regionálním diskurzu možné zaznamenat reflexi diskurzivních protagonistů z řad politických osobností zastupujících různá etnika obývající region Transylvánie. Obě uvedená tvrzení je však současně třeba doplnit tím, že se političtí představitelé často nenacházeli v pozici přímých aktérů diskurzu a podoby jejich regionální identifikace či usouvztažňování s regionální identitou se vzájemně lišily.

Mnohé už naznačila analýza předchozích diskurzivních vláken, ale pokud bychom provedli rozbor obsahu i u případů představovaného vlákna „Transylvánie politické“, získali bychom segmentaci vyobrazenou v grafu na obrázku 51. Z něj jsou patrné tři dominantní tematické oblasti, které by vzhledem k charakteristice vlákna i dlouhodobému vývoji bylo možné předpokládat: mezietnické soužití, Transylvánie v kontextu politiky a transylvánská identity. Druhý jmenovaný tematický segment, dle názvu předpokládaná hlavní složka představovaného vlákna, se projevoval ve větší či menší míře i v dříve analyzovaných vláknech, jedná se o příklad zahrnující celou řadu diskurzivních uzlů. V případě pohledu na region Transylvánie v kontextu politiky, nastíněného na obrázku 52, se přeneseně vzato jedná o spolukonstruování regionu jako

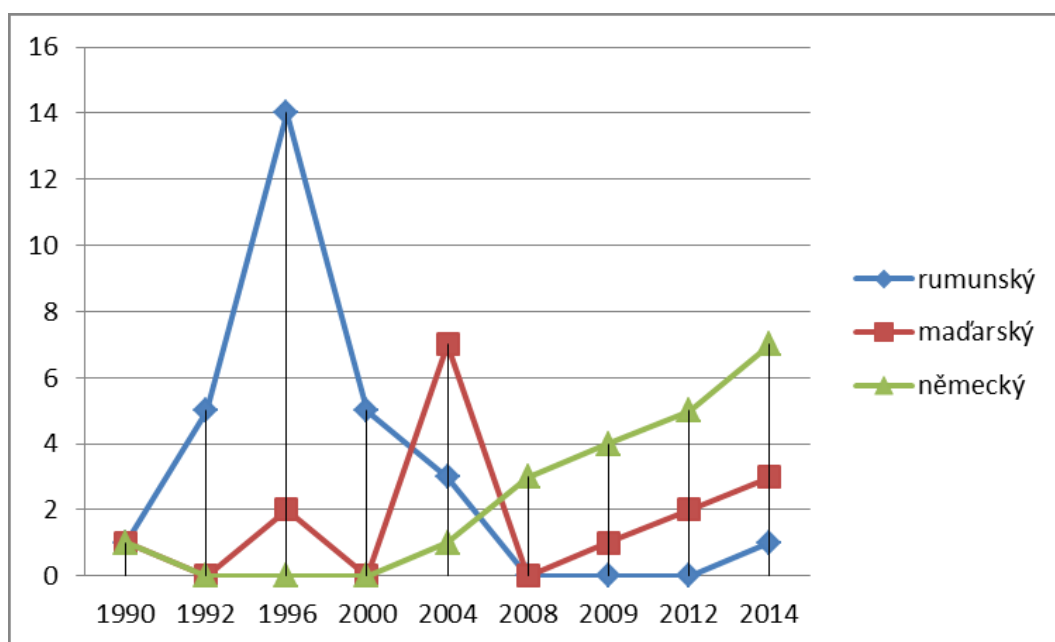
Transylvania			
Territoriality			Has transethnic political representation
Regional autonomy		Opposition wants federalization - supports autonomy	
Is legal	Is illegal	Transylvania has to be free	Debates radicalize politics
Subregional ethnic autonomy			
Is a solution	Is improbable	Is not a real political topic	Votes for Johannis
Transylvania is Antifesenist_PDSR_PSD			Transylvania should be represented by local politicians
			Could become an independent state

Obrázek 52: "Transylvánie politická" – tematické rozvrstvení Transylvánie

symbolického aktéra prostřednictvím regionálního diskurzu a autorů či animátorů v něm reprezentovaných. V náhledu lze vysledovat rýsování se pomyslného politického programu regionu, který by se dle diskurzu měl uplatnit, nebo dokonce už uplatňuje v politické sféře. Na dvourozměrných grafech reprezentujících obsah tohoto i předchozích vláken však nelze zcela dobře zachytit všechny nuance a diachronní vývoj, a to i přes deskriptivní charakter některých kódů. Jako faktor je nutné vzít potaz jednak interdiskurzivitu, která se do profilu témat výrazně promítá, ale i to, že není jediným pro vlákno „Transylvánie politické“ významným obsahovým segmentem. Představený profil si proto заслужuje podrobnější výklad.

Distribuce témat znázorněná na obrázku 52 poukazuje na tři nejvýznamnější podoblasti: 1. na již dříve výrazně reflektovanou opozici regionálního diskurzu vůči postsocialistickému hegemonickému politickému centru; 2. na otázky teritoriality a 3. na ideje domácí, transylvánské politické reprezentace či transylvánské politické aktivity. Posledně jmenovaný element není vztahován pouze k osobě Klause Johannise, ale předkládá nutnost politické aktivity prosazující zájmy regionu pokud možno místní politickou reprezentací. Předpokladem přitom není reprezentace na bázi etnického klíče, ale právě na principu regionálním. Potvrzuje se tedy, že regionální diskurz prosazoval i transetnický princip politického zastoupení na základě identifikace s regionem. Přítomnost tohoto obecného ideálu však neznamenal, že byl v diskurzu důsledně uplatňován, ani že by se hranice a rozlišování mezi jednotlivými etniky zcela vytratily, spíše naopak.

Je proto vhodné podívat se na to, jakou roli hrála v celém spektru regionálního diskurzu (prezentovaného rumunsky psanými médii) reflexe etnicity ve vztahu k regionální identitě. Obzvláště v souvislosti s Klausem Johannisem se naskýtá příležitost poukázat na to, jak byly etnicky profilovány fragmenty regionálního diskurzu převažující v jednotlivých článcích. Výzkum prokázal, že regionální diskurz se skutečně opíral o multietnicitu a mezietnickou toleranci jako téma, ideál, respektive v užším smyslu o pozitivně vnímané vzájemné vztahy a sdílení regionu ze strany historických národů. Graf na obrázku 53 pak představuje míru reflexe jednotlivých etnolingvistických skupin a jejich politických představitelů jakožto protagonistů regionálního diskurzu v kontextu regionální identity v průběhu času (u případů pozitivní diskurzivní pozice jednotlivých článků vůči regionální identitě). V souhrnu poukazuje na to, že historické národy, Rumuni, Maďaři a Němci, zastupovali princip diverzity

Obrázek 53: Etnický profil pozitivní reflexe regionální identity v průběhu zkoumaného období

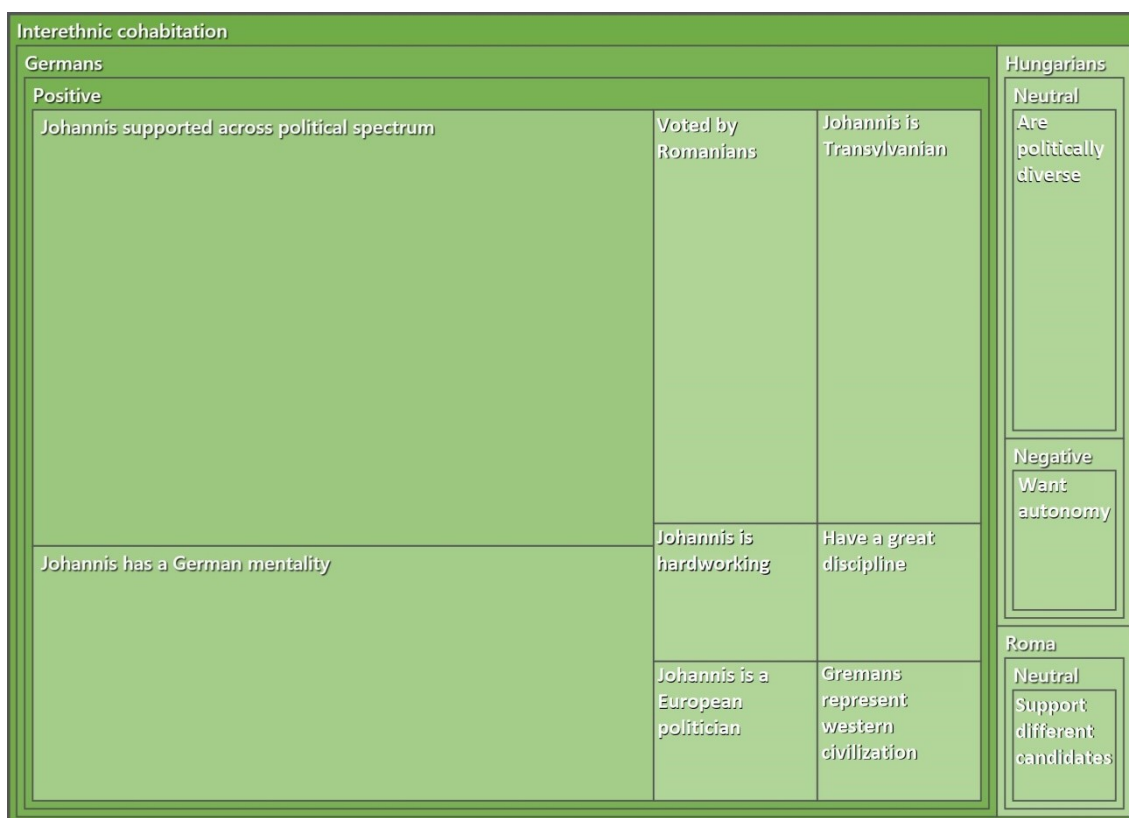
nejen v ohledu idealistickém, ale i pragmatickém. Na základě obou poznatků lze uvést, že regionální diskurz nebyl diskurzem čistě „rumunským“, přesto, že jazyk komunikace i ústřední osa diskurzivního soupeření by k této úvaze mohly svádět.

Vedle Rumunů, Maďarů a Němců se do celkového obrazu zcela okrajově, v řádu jednotlivých izolovaných případů, dostávají ještě transylvánští Židé, Romové, Mocové³⁶¹ a Arméni. Ostatní, po staletí v regionu přítomné menšiny, kterých je nezanedbatelné množství, nebyly ve vzorku zmiňovány vůbec. Naopak, vzhledem k demografické situaci naprosto naddimenzovaný význam německého elementu potvrzuje, nakolik byla transylvánská regionální identita diskurzem konstruována se zřetelem na symbolický význam historie a mentální obraz regionu. Pokud tedy srovnáme z hlediska času analýzu výskytu diskurzivních vláken (obr. 50) a reflexe jednotlivých etnik (obr. 53) dosáhli Maďaři a Rumuni v první dekádě po revoluci 1989 zvýšené míry reflexe v kontextu tehdejší krize vzájemného soužití, krize demokracie v Rumunsku a průběžné konsolidace opozičních sil charakteristické relativně slabou regionální vyhraněností (převažující vlákna „Transylvánie tolerantní“ a „demokratické“). Německá skupina obyvatel se do středu zájmu regionálního diskurzu začala dostávat především v souvislosti s výrazným diskurzivním rozvojem kulturně-

³⁶¹ I když je otázkou, nakolik mohou být Mocové považováni za separátní etnikum, regionální diskurz je jako takové představuje.

symbolické dimenze konstruktů Transylvánie (převažující vlákno „Transylvánie autochtonní“). V závěru zkoumaného období se obě větve sblíží a dochází k jejich integraci i v diskurzivní sféře politiky.

Jak je vidět z grafu na obrázku 54, Johannisova kandidatura se stala dominujícím tématem souběžně s vyobrazováním Němců v rámci segmentu mezietnického soužití vlákna Transylvánie politické, velmi výrazně propleteným s elementy autochtonní transylvánské regionální identity:

Obrázek 54: "Transylvánie politická" – tematické rozvrstvení mezietnických vztahů

Zároveň se ukázalo, že jednotlivé etnické varianty regionální identity konstruované regionálním diskurzem ve zkoumaných médiích nejsou z hlediska obsahu a role protagonistů v kontextu přesahů do politiky (obr. 55) vzájemně úplně analogické. Pokud se znovu obrátíme k obrázku č. 6 v kapitole 1.2., diagramu hierarchie identit, pak lze s odkazem na něj pomocí uvést, že transylvánská regionální identita představuje určitou bázi, její reflexe z různých stran se opírá o společný obsahový základ [T(r)], ale střední úroveň, tedy partikulární varianty regionální identity [R(r); M(r); N(r)], se od sebe mohly lišit modely a strategiemi, které využívají. To je jednoduše dáno skutečností, že aktéři reprezentující jednotlivá etnika i etnika samotná jakožto kolektivní

aktéři vstupují do těchto vztahů z jiných pozic a s jinými cíli. I proto se regionálním diskurzem reflektované mobilizační strategie využívající regionální identitu výrazně liší v závislosti na etnickém kontextu, i když obecně jsou charakteru pozitivního a inkluzivního.

Identity (Transylvanian)				
Ardeleans	Transylvania has always been more civilized	Civil society more developed		Transylvanians are smarter, educated
	Transylvanians are proud	Transylvania is Central Europe	Transylvanians prefer a more decentralized model	Sibiu is a model of development
	Transylvanians			
Transylvania is more Western	Transylvania is the pearl of Romania	Proud to be Transylvanian		Beautiful turistic destinations
	Transylvania is more European	Multicultural		

Obrázek 55: "Transylvánie politická" – tematické rozvrstvení transylvánské identity

Zmíněné diskrepance lze následně pozorovat na příkladech jednotlivých politiků. U politických představitelů, protagonistů diskurzu, je možné zaznamenat dva převažující modely reflexe regionální identity: 1. aktivní – aktér je prezentován jako agent; diskurz prezentuje jeho explicitní regionální identifikaci a příspěvek ke konstruování regionální identity z jeho strany; politik je podstatným autorem diskurzivních fragmentů; 2. pasivní – aktérovi je v regionálním diskurzu role protagonisty a regionální identifikace přisuzována dalšími podstatnými autory; stejně tak je jeho význam pro regionální identitu konstruován dalšími aktéry.

Velmi dobře tento rozdíl demonstrují dva ve zkoumaném období nejvýznamnější představitelé národnostních menšin. Spisovatel a básník Béla Markó byl mezi roky 1993 a 2011 předsedou UDMR a měl zásadní podíl na tom, že strana reprezentující postupně se zmenšující maďarskojazyčnou skupinu obyvatel nezůstala v izolaci. Naopak, účastnila se vládních koalic, Markó byl dokonce v letech 2009–2010 prvním

vicepremiérem, i když, jak se ukázalo, jeho strategie nezůstávala ušetřena kritiky z vlastních řad.³⁶² V rámci jeho prezidentské předvolební kampani z roku 2004 byl zveřejněn leták otištěný AD 26. listopadu 2004,³⁶³ na kterém jeho fotografii a loga UDMR doprovázel následující krátký text v rumunštině:

„Transylvánský prezident pro evropské Rumunsko!

Markó Béla

Volte 28. listopadu kandidáta UDMR!“

V ukázce se projevuje identifikace tohoto politika jako Transylvánce, jeho regionální identita supluje identitu etnickou, posouvá ho blíže ke středu regionální *ingroup*. S tím je přímo spojená jeho implicitní reprezentace jako nositele evropských hodnot – které s sebou nese právě i Béla Markó na základě své regionální identity. Vzhledem k tomu, že se jedná o důkladně připravovanou a formulovanou předvolební kampaň, není pochyb o aktivní modalitě této reflexe regionální identity, operující se symbolicko-kulturními elementy vlastní její každodenní dimenzi a přenášející ji do politické sféry. Cílem této snahy pak pravděpodobně bylo získání podpory především rumunských voličů (UDMR vedla zpravidla kampaň dvoukolejně a bilingvně), transylvánská regionální identita tak v tomto případě skutečně plní roli společné platformy, díky které je možné překonávat etnické bariéry a mobilizovat voliče či podporu z více stran. UDMR a jejím kandidátům muselo být vždy jasné, že v prezidentských volbách nemají reálnou šanci uspět, přesto však tento typ vlastního zviditelnění zlepšoval obraz maďarské politické reprezentace, a to mohlo mít svůj efekt především v místních a župních volbách.

Aktivní využívání inkluzivní dimenze regionální identity je v představeném úseku textu do jisté míry dokonce promítáno i na Rumunsko jako na širší mentální celek. Vedle horizontálního rámce regionální identity propojujícího jednotlivá etnika v Transylvánii, nacházíme i inkluzivní vertikální vazbu vzhledem ke státu. Výše uvedený velmi specifický „maďarský“ případ dokumentuje na vyšší situační variabilitu

³⁶² „Bela Marko“, Martens Centre, viděno 10. květen 2019, <https://www.martenscentre.eu/people/bela-marko>.

³⁶³ ID214_A_26.11.2004_-2_P2_SA_I2.

konstruktů regionálních identit zpochybňující zjednodušené představy o exkluzivitě či inkluzivě vzhledem k identitám národním na etnickém základě.

Do kontrastu s případem Bély Markó je možné postavit vyobrazování Klause Johannise reprezentujícího menšinu německou. Vedle již zmíněného působení v roli starosty Sibině byl na celostátní úrovni nejprve uprostřed táhlé vládní krize v roce 2009 nominován stranami stojícími v opozici vůči tehdejšímu prezidentu Băseskovi na post premiéra a následně v roce 2014 kandidoval v prezidentských volbách, které k překvapení snad úplně všech pozorovatelů a do jisté míry i voličů vyhrál (více k volebním výsledkům z tohoto roku mapa číslo 6 v příloze 4). Na rozdíl od sice selektivního, ale jinak modelově aktivního využívání regionální identity uvedeného výše v případě Bély Markó, prošel Johannis jakýmsi procesem povrchové deregionalizace jeho politické identity, který probíhal souběžně s jeho postupnou transformací z politika lokálního a regionálního v aktéra na celostátní úrovni. Z pohledu diskurzu pak Johannis reprezentuje model reflexe pasivní, i když to nijak jeho postavení protagonisty regionálního diskurzu nezmenšilo.

Prvním zajímavým symptomem výše uvedeného byla proměna formy zápisu jeho jména z německého Johannis na porumunštěnou verzi Iohannis, která foneticky stále odpovídá původní německé variantě. Tento posun je možné doložit na příkladech dvou článků z AD. První, nazvaný „Kandidáti, okrsek po okrsku, župa Sibině“ (*Candidații, colegiu cu colegiu Județul Sibiu*)³⁶⁴ z roku 2008, uvádí „Ve volbách na magistrát sídelního města župy, Sibině, zvítězil v prvním kole, s 83,26 % hlasů Klaus Johannis, reprezentant Demokratického fóra Němců Rumunska“. V rámci předvolební kampaně a kandidatury na premiéra pouhý rok nato se již ustaluje druhá varianta, jak prozrazuje titulek „PSD přijímá řešení PNL, Iohannise za premiéra“ (*PSD acceptă soluția PNL, Iohannis premier*).³⁶⁵

Druhou zásadní změnou týkající se jeho osoby bylo nejprve přijetí členství v PNL a posléze i jeho předsednictví. Přece jen, čistě etnický konstituovaná a regionální transylvánsko-banátská FDGR mu kvůli omezené členské základně a nepatrným

³⁶⁴ ID284_A_22.11.2008_-6_P13_SP_I3.

³⁶⁵ ID324_A_24.11.2009_+2_P2_SP_I3.

finančním prostředkům nemohla poskytnout dostatečné zázemí a infrastrukturu pro další politický růst a zároveň relevantní prezidentskou volební kampaň. Celostátní organizace PNL mu naopak pomohla k tomu, aby překročil symbolickou hranici Karpat a poprvé se tak v plné míře představil voličům ve všech oblastech země. Iohannis sám se v předvolební kampani roku 2014 vyhýbal tomu, aby výrazněji odkazoval na svůj region původu a k němu vztažené atributy, diskutované v rámci rozboru diskurzu regionální identity v předchozí kapitole. Regionální diskurz v tomto období již plně rozvíjel myšlenky opírající se o regionální identitu a alterity, které nejen že mohly být zvnějšku vnímány jako projevy transylvánské nadřazenosti, ale ve sféře každodennosti i politiky byly ze strany různých osobností dost často tímto způsobem skutečně vyjadřovány. Bez ohledu na tyto „radikálnější“ projevy regionální identity, určitý distanc prezidentského kandidáta od ní byl pravděpodobně strategií kalkulující s naprostou nepředvídatelností efektů, které mohly Iohannisova etnická i regionální identita pro jeho kandidaturu ve finále přinést.

Zčásti díky nezkušenosti a nepřipravenosti na ostrý boj s ostřílenými veterány PSD, ale zčásti asi také kvůli potlačení regionálního aspektu jeho politické identity pak byla Iohannisova kampaň podrobována tvrdé kritice i ze strany jeho vlastních příznivců. Působil podle nich ve výsledku jako poněkud bezbarvý, i když kvalitní manažer, s bezobsažným programem, který kandiduje v podstatě jen jako jakýsi „anti-Ponta“. To ovšem neznamenovalo, že by se v jeho kampani a její reflexi regionální identita nijak neodrážela, právě naopak.³⁶⁶

Rok 2014 představoval doslova explozi regionálního diskurzu a jeho obsah se stal *de facto* Iohannisovým pomyslným politickým programem konstruovaným dalšími aktéry v míře dosud nevídané. Oba deníky přinášely během této prezidentské kampaně v podstatě každodenně zprávy o tom, jaké jsou odlišnosti mezi historickými regiony, v jakých ohledech je život v Transylvánii lepší, co všechno v Sibini Iohannis dokázal, jakým způsobem zosobňuje západní či evropské kvality, transylvánského „ducha“ a prakticky v každém článku bylo vedle jeho jména zdůrazněno, že je transylvánského a německého původu (za použití lehce kolokviálnějšího etnonyma *neamț german*). Reflexe regionální identity v diskurzu při tom implikovala, že volbou

³⁶⁶ Negativní vnímání této strategie analyzuje vícero článků, např. ID381_A_7.10.2014_-26_P4_SP_I3.

Johannise by se tento komplex idejí stal obecnou normou, plně by se uplatnil na politické úrovni. Svým způsobem se jednalo i o posun regionálního diskurzu z dříve marginalizované pozice směrem k přesahu do celostátní politické sféry. V případě Johannise nacházíme modelový příklad pasivní reflexe regionální identity, v němž se samotný aktér, aniž by diskurz aktivně produkoval či reprodukoval, stává v regionálním diskurzu významným protagonistou, je s ním provázán a svoji aktivitou nepřímo zapříčiňuje zvýšenou míru reflexe regionální identity. Regionální diskurz ve své podstatě konstruoval Johannisovu politickou personu, projikoval do ní všechna vlákna představená touto prací a s vysokou pravděpodobností nemalou měrou přispěl k jeho konečnému volebnímu úspěchu.

Za typický příklad projevování se regionální identity tímto pro protagonistu pasivním způsobem je možné považovat komentář známého rumunského výtvarníka Dana Perjovschiho, uvedeného jako výňatek z rozhovoru v článku Iulie Marin pro AD ze 7. října 2014 „Tábory intelektuálů v předvolebním boji“ (*Taberele intelectualilor în lupta electorală*)³⁶⁷:

„Grafik a spisovatel Dan Perjovschi je, za sebe, o Iohannisovi přesvědčen, chtěl by ho za ‚starostu Rumunska‘. ‚Iohannis je evropskou šancí pro Rumunsko. Jiný styl, jiná úroveň. Žiji v Sibini a vidím rozdíl mezi dobou před jeho příchodem a po něm. Pokud si někdo dokáže představit tuto transformaci na úrovni země, tak má odpověď. Přeji si něco takového i na národní úrovni‘ řekl Perjovschi, citován místním Sibiňským tiskem.“

V textu se, obdobně jako u Běly Markó, se objevuje trop „evropanství“ zasazený do Transylvánie a stereotypu, jež v širším ohledu spojen s pozitivním obrazem německé menšiny. Kvality s tímto identitárními komplexem spojené jsou posléze nabízeny jako nová norma i za hranice regionu, s předpokladem jejich aplikace ve sféře institucionalizované politiky.

Komplexní rozbor na toto téma potom představuje článek Sabiny Fati z RL 5. listopadu 2014, z období před druhým kolem prezidentské volby, nazvaný příznačně „Vyšší životní úroveň a západní model státního uspořádání jsou požadavky většiny

³⁶⁷ ID381_A_7.10.2014_-26_P4_SP_I3.

Rumunů z Transylvánie. Proč rozdělila volba zemi vedví“ (*Nivelul de trai si modelul occidental al statului sunt pretențiile majorității românilor din Transilvania. De ce a împărțit votul țara în două*).³⁶⁸ V něm autorka přináší rozhovor s transylvánským maďarským sociologem Istvánem Horváthem, ředitelem Rumunského institutu pro výzkum národnostních menšin v Kluži, jenž komentuje a shrnuje spojitosti mezi regionální identitou, volebními preferencemi a Johannisovou kampaní:

„Volba Transylvánců ‚orientovaná na hodnoty‘ vychází z regionální tradice, v níž jsou lidé méně závislí na státu a zakládají si daleko více na místní sebeorganizaci. Historicky vzato, nejen Sasové a Maďaři, ale i Rumuni zkoušeli v dějinách tuto komunitně založenou společenskou organizaci, která byla velmi málo závislá na centralizovaném státu. Nedělní hlasy Transylvánců proti Viktoru Pontovi jsou ‚hlasy proti centralizovanému státu‘ [...]

Současně, ‚vzdálenost Klause Johannise od Bukurešti‘ byla pro voliče zpoza Karpat velice důležitá ‚ten fakt, že je ze Sibině, že je Transylvánec, tahle věc byla naprosto relevantní.‘ Je prvním transylvánským prezidentským kandidátem se šancí dostat se až do Cotroceni [prezidentský palác, pozn. aut.]. Navíc, obyvatelé Transylvánie jsou si vědomi toho, že jsou ‚producenty zdrojů‘, zatímco ti v Regátu jsou převážně ‚konzumenty‘, a přáli by si ‚prezidenta citlivého na tyto záležitosti‘, který zasadí problém ‚regionálních nevyrovnaností‘ do veřejné agendy. [...] za karpatským obloukem neleží žádné koherentní regiony, které z ekonomického hlediska dobře fungují, tak jako se to daří v Transylvánii, s výjimkou některých center, jako je například Konstanca.“

Do hry v tomto úseku textu vstupuje větší množství témat konstruktů regionální identity, počínaje užíváním kolektivních, neetnických regionym (v tomto případě zcela explicitně vztažených na všechny tři historické národy), zdůrazňování diverzity, rozvinutosti, pozitivního či vnímání decentralizace. Vedle horizontální (etnicky motivované) inkuzivity tak text zároveň představuje příklad synergie modelů starého a nového regionalismu. Pro kontext tohoto vlákna je zajímavá především interpretace

³⁶⁸ ID422_RL_5.11.2014_+3_P1_SP_II.

Johannisovy šance na úspěch v prezidentských volbách jako výsledku kolektivní, regionální politické mobilizace na základě transetnické regionální identity s přímým institucionálním politickým efektem.

Mechanismus pomyslné politické mobilizace regionální identity čistě na základě úspěchu regionálního původu politika však nelze považovat za samozřejmý, jak demonstruje příklad již zmiňovaného Emila Boka, který coby dvojnásobný premiér původem z klužské župy disponoval obdobným potenciálem jako Johannis. O reflexi jeho regionální identity, postavení protagonisty diskurzu, však zdroje během doby jeho působení v centrálních orgánech státní správy zcela mlčí. Daný aspekt je diskurzem reflektován až po Bokově opětovném návratu na klužskou radnici, jak bylo možné vidět v jednom z rozebíraných případů, ale jeho regionální identifikace ať už aktivní či pasivní je minimální.³⁶⁹

Příčiny opačné situace u Johannise je možné shledávat ve dvou faktorech – prvním je přes dekádu trvající budování kariéry regionálně významného politika, které Johannisovu image „nabilo“ regionálním obsahem a druhým německá etnická příslušnost, jež z něj v důsledku celého výše popsaného vývoje regionálního diskurzu po roce 1989 učinila „esenciálního“ Transylvánce. Ač se obdobné charakterizace na základě etnických a regionálních stereotypů mohou na první pohled mnohdy jevit jako poněkud naivní, jsou v celém širším historickém, sociálním, kulturním ekonomickém a politickém kontextu regionálního diskurzu zcela funkční a relevantní. Práci představený vývoj, postupné nabalování jednotlivých vrstev regionální identity, pak umožňuje právě tyto kontexty pochopit. Dohromady se skládá obrázek, v němž je Johannisův úspěch vyústěním pomyslné trajektorie regionálního diskurzu, jakkoliv atypickým z pohledu teoretických východisek popisujících regionální identity.

Na závěr je vhodné zamyslet se nad tím, jak vlastně myšlenky tolerance, regionální identity a její politické dimenze zapadají do sebe. Prvotní motiv práce, tolerance vnitřní, přijímání diverzity uvnitř transylvánské multietnické a multikonfesní regionální komunity, je v regionálním diskurzu tématem neoddiskutovatelného významu. Práce poukázala na to, že do politických programů se v takto explicitní podobě dokázal princip tolerance prosadit tváří v tvář krizi vzájemného soužití mezi

³⁶⁹ ID348_A_26.11.2012_-13_P3_SP_I2.

Maďary a Rumuny v devadesátých letech 20. století, plnil roli regionálně založené reakce vůči xenofobii hegemonického státního diskurzu. Zároveň regionální diskurz v období nového milénia vyobrazoval politické reprezentanty místního původu s různou etnickou identitou jako své protagonisty. Přes opodstatněnost obou tvrzení zůstávají nezodpovězené navazující dotazy. Nejednalo se o přehnaně idealistickou vizi regionálního mezietnického soužití, která byla produktem diskurzu? Co vyjadřuje celková asynchronnost při akcentování jednotlivých etnik v regionálním diskurzu? Nebyla regionální identita, překonávající etnický klíč vzájemných vztahů pouhou utopií? Na tyto myšlenky vyjadřující jistou skepsi lze v širším společenském kontextu skutečně narazit, dotkl se jich ostatně i představený výzkum. Jak trefně poznamenává v již citovaném rozhovoru István Horváth, o na těchto principech založené regionální autonomii uvažuje „skupina intelektuálů, která by si to přála, ale nemá žádnou [politickou, pozn. aut.] podporu.“ Prosazení se regionální identity v politické sféře tohoto druhu lze i nadále těžko očekávat, praktický stav věcí se tedy mívá s Paasiho předpokladem etablování regionu v podobě jeho institucionalizace.³⁷⁰

Autonomizace regionu však nemusí být konečným cílem, smyslem dějin regionu, tak jak je regionální diskurz vykládá. Je zajímavé, že přestože prezentuje i takové ideje, disponuje jistou dostředivou autoregulační funkcí, je založen daleko více pragmaticky, než by možná někteří pozorovatelé předpokládali. Konstruovaná regionální identita na jedné straně opakovaně prokázala, že je garantem základní sociální a politické koheze, který se v příhodných chvílích právě tímto způsobem projevuje. Na stranu druhou, její prosazování skrz regionální diskurz rozhodně nerozpustilo mezietnické bariéry, význam etnolingvistických identit a do jisté míry i jejich přednost ve sféře každodennosti i politiky zůstává zachována, neudrží si však absolutní, hegemonický primát. Regionální diskurz je tak možné vyhodnotit jako diskurz vzájemného respektu a přijetí rozdílů, založeného na sdílených hodnotách spojených s regionem – regionální identitou. Jednou z těchto bazálních hodnot je pak právě i mezietnická tolerance. Zaznamenané projevy lze z hlediska dvou zmíněných konceptualizací tohoto fenoménu interpretovat nejen jako pouze tolerantní, ale dokonce jako takové, které se blíží

³⁷⁰ ID422_RL_5.11.2014_+3_P1_SP_II.

explicitnímu pluralismu. Tato tendence je konceptuálně ostatně zachycena i představenou „inkluzivitou“ regionální identity.

Ve prospěch výše uvedeného svědčí i poznatek, že regionální a etnický element víceúrovňových konstruktů identit nebyly vzájemné ostře ohraničené. Jejich prolínání dokumentuje i fenomén diskurzivní reflexe transylvánských Němců či Sasů v pozdní části zkoumaného období. Lpění na uchování tohoto aspektu regionální identity, udržování mentální přítomnosti skupiny, která z praktického hlediska figuruje spíše v rovině kolektivní paměti, představuje paradox, se kterým si monoetnicky založené pojetí uhnízděných regionálních nebo menšinových etnických identit (ať už inkluzivních či exkluzivních) nedokáže vyrovnat. Regionální identita zároveň v tomto ohledu překračovala rámec každodenně realizovaných mezietnických interakcí mezi Rumuny a Maďary. Při využití žargonu přístupu fantomových hranic, můžeme pozorovat působení „fantomové“ národnostní skupiny, jako jednoho z konstitutivních elementů konstruktů Transylvánie. Příčiny k tomu lze hledat různé: v idealizaci „ztracené“ Transylvánie minulosti; v obecných pozitivních etnických stereotypech; v historicky podloženém pojetí Němců jako spíše neutrálního elementu ve vnitroregionální politice; či v tom, že sloužili za jeden z vektorů mentálně-geografického útěku regionu na „Západ“, a dalších. Roli prostředníka v mnohdy napjatém vztahu mezi Rumuny a Maďary, tedy jejich využívání jako třetího pojícího etnického elementu v regionálním spektru, mohli Němci hrát nejen historicky ale i v soudobém každodenním a politickém kontextu. Ať už převažuje kterýkoliv ze zmíněných prvků, bez zasazení do inkluzivního podloží regionální identity by takováto identifikace s jinou etnickou skupinou, na jakou poukazují zkoumané zdroje, byla těžko představitelná. Na význam této funkce pro regionální identitu pak upozorňuje efekt, s jakým působila ve sféře politiky.

Druhou stranou té stejné mince ve vztahu k výše popsaným fenoménům je tolerance vnější, kriticky analyzovaná v primárních zdrojích i literatuře. Kapitola 3.2.3.1. o transylvánské sebeidentifikaci diskutovala nálepkování, vymezování se na regionální bázi společně s inkluzivní a exkluzivní funkcionalitou regionální identity. Jak je na první pohled patrné, popsané způsoby identifikace v regionálním diskurzu

nápadně opisují diskurzivní strategie konstruování *ingroups* a *outgroups* v případě diskriminativních diskurzů tak, jak je zmiňuje Ruth Wodak.³⁷¹ Vedle rozvoje konstruktů identity tedy můžeme vnímat i komplementární konstruované alterity. Celkový pohled na zkoumanou situaci generuje určitý paradox – pokud se podíváme na diskurz transylvánské regionální identity jako na celek, tak si zakládá na idejích tolerance vůči heterogenitě, na demokratickém a liberálním smýšlení, ochranně osobních svobod, progresivních hodnotách a ekonomické rozvinutosti, zároveň však potenciálně vytváří nástroje pro diskriminaci a exkluzi. Pro tyto případy obvyklý etnonacionalismus se všemi jeho permutacemi pak při vyhoceném reflektování alterit nahrazuje regionálním nativismem. Jisté náznaky podobných tendencí je možné zaznamenat i ve zkoumaných zdrojích jako například v již citovaném článku o výsledcích prvního kola prezidentských voleb v roce 2014 „Transylvánie táhla zemi doprava, Moldávie doleva“.³⁷² Výňatek se sice obsahově vztahuje k regionu Banátu, ale jako modelový příklad regionálního „zakarpatského“ diskurzu postačí:

„Profesor a spisovatel Daniel Vighi, jeden z těch, kteří vypracovali Temešvárskou proklamaci, není optimistický vzhledem k demografickým proměnám, kterými město prochází. Temešvár byl pevností pravice, ale věci se za čtvrtstoletí hodně změnil. Tento aspekt byl k vidění v posledních místních a parlamentních volbách, v nichž Ti z župy Timiș hromadně volili USL. Mnozí Temešvárané odešli do exilu, emigrovali a na jejich místo přišla výrazná populace z jihu Rumunska. Temešvárané zastávající určité principy a hodnoty byli nahrazeni jiným elektorátem, jemuž chybí tyto zásady, s vizemi spíše levicovými“ objasnil Vighi.“

Polemizovat s uvedeným výrokem je možné na mnoha úrovních, už jeho základní faktická premisa se zdá být chybná. Sociálně-liberální unie (*Uniunea Social-Liberală*, USL) byla předvolební koalicí PSD, které se účastnila i PNL, po vnitřním rozkladu Băseskovy PD-L na jaře roku 2012 nově nejsilnější pravicová strana v Rumunsku. Vighim hodnocené volební výsledky byly spíše produktem komplikované vnitropolitické dynamiky než pouhým posunem hodnotové orientace elektorátu. O to

³⁷¹ Wodak, „Multidisciplinary CDA“, 2001, 73.

³⁷² ID386_A_27.10.2014_-6_P1_SP_I3.

více vypovídající je fakt, že citovaný komentátor svádí vinu za jím vnímaný negativní vývoj na „imigranty z jihu“. Argumenty pak hledá právě v regionálních stereotypech, alteritách ko-produkovaných regionálním diskurzem. Zároveň je i v tomto případě pozorovatelný přesah zmíněných idejí do sfér politiky, typickou asociací negativních stereotypů s PSD.

Není však třeba, a ani by nebylo odpovídající, se na transylvánskou regionální identitu dívat prizmatem negativním, jakožto na soustavu idejí, které mají diskriminativní podstatu (což je jeden z hlavních kritických argumentů vůči ní objevující se v hegemonickém diskurzu již od začátku roku 1990).³⁷³ Při opětovném pohledu na ony regionu příznačné obecně sdílené hodnoty, na které odkazuje posledně citovaný komentář, se regionální diskurz z hodnotového hlediska na prvním místě negativně vymezuje především proti svým konstruovaným protipólům – nedemokratickým tendencím, xenofobii, korupci apod. Při hledání limitů transylvánské tolerance můžeme tedy dojít k závěru, že naplňují teoretický model Popperova paradoxu tolerance, tedy toho, že za hranicí přijatelnosti z pohledu tolerance se nachází právě intolerance, ať už jako prostředek či cíl, ideologický nebo praktický.³⁷⁴ „Intolerance“ je sice v rámci regionálních stereotypů mnohdy přímo umístěna „na jih a východ“, ale mnoho uvedených případů poukazuje na skutečnost, že tomu tak není zpravidla a spíše je s ní v regionálním diskurzu zacházeno jako s obecným pojmem. Z celkového pohledu by bylo možné idealismus projevující se v regionálním diskurzu v kontextu vlastní vnímané výjimečnosti interpretovat i jako konstruovanou historickou misi ochrany a prosazování těchto pozitivních hodnot v Rumunsku.

Otázku, kterou by pak při uvědomění si těchto východisek mohl posledně citovaný komentář namísto stereotypizování „imigrantů z jihu“ řešit, by bylo, zda se tam nestěhují právě proto, aby mohli vedle zvýšení vlastní životní úrovně participovat na komunitě tolerance, demokracie a sdílení specifického „ducha“ regionu, který tyto pozitivní hodnoty zosobňuje. Mohl by se ptát, zda příchod lidí z jiných částí země

³⁷³ Například komentář od „lékaře Neagu Dragoșe z Bukurešti“, „Epigoni revoluce, kam?“ (*Epigoni ai revoluției, încotro?*) v původním AD z 16. května 1990. ID7_A_16.05.1990_-4_P1_SC_I2.

³⁷⁴ Karl Raimund Popper, *The Open Society and Its Enemies: The Spell of Plato, Vol I.* (London: Routledge, 1945), 226. Problematikou vyjasněné vztahů v ideové i praktické rovině a řešení paradoxů z nich plynoucích se zabýval již dříve například Baruch Spinoza. Rosenfeld, „Spinoza’s Dialectic and the Paradoxes of Tolerance“, 1–13.

nepřináší praktická pozitiva: v podobě kompenzace demografického úbytku v důsledku emigrace; rozšiřování heterogenní palety myšlenek a kulturních vzorců, základního principu, který vygeneroval transylvánskou regionální identitu v podobě, v jaké ji stále její nositelé chápou; zda nepřispívá k vyrovnávání meziregionálních nerovností. Mohl by se ptát, zda vytváření nových kontaktů a sepětí napříč regiony nenapomůže šíření těchto pozitivních hodnot za hranice zkoumaného regionu, a podobně.

Předkládaný výzkum si samozřejmě neklade za cíl předkládání ideologických deklarácí. Výše uvedené je spíše zamyšlením navazujícím na pozitivní elementy, které jsou dominantní složkou regionálního diskurzu v té podobě, v jaké jej ve zkoumaném období zaznamenal denní tisk. Uvědomění si předmětných kvalit a snaha o jejich zachování do budoucna, která je příznačná tamnímu obyvatelstvu a podstatné části jeho politických reprezentantů, pak může představovat nemalý přínos pro budoucnost Transylvánie či Rumunska. Současně však může být i podnětem k dalšímu výzkumu obdobných modelů soužití dalších společností za těmito hranicemi, který by na získané poznatky dokázal navázat.

Závěr

Společenská, politická ale i badatelská praxe užívání identit naznačuje, že máme jako lidé při určování příslušnosti jedinců ke skupinám tendenci komplexní povahu těchto fenoménů zjednodušovat. Především v souvislostech politických se jako obzvláště efektivní jeví redukce kolektivních identit na ty národní či etnické, které představují široce přijímaná a jednoduše pochopitelná označení. Příčinu jejich univerzálnosti jako referenčních bodů lze spatřovat v představách o pevném sepětí státu, národa a jazyka, které se etablovaly především v průběhu 19. a 20. století a doposud si udržují hegemonické, institucionalizované postavení při interpretaci politického a společenského dění. Konstruované národní identity využívané k mobilizaci společnosti současně disponují kulturní dimenzí a historickým narativy, v nichž nachází své vlastní opodstatnění. Z těchto diskurzů národních identit pramení představa o primátu jedné, hierarchicky nejvýše postavené rozhodující identity označující a definující jedince či skupiny, která se uplatňuje jako vzorec i při hledání identit vůči ní alternativních. Výsledkem tohoto způsobu uvažování je systém konkurenčních národních, národnostních či etnických identit vztažených na skupiny, mezi nimiž tyto identity vždy vymezují zřetelné hranice, jako řídicí princip jasně definují zájmy těchto skupin a nastavují pravidla jejich vzájemných interakcí.

Transylvánská regionální identita představovala v Rumunsku v letech 1989 až 2014 pozoruhodný, z výše uvedených pravidel vybočující fenomén. Diskurz, jehož prostřednictvím byla konstruována, se stavěl do opozice vůči převládajícímu nacionalismu a prosazoval odlišné pojetí, podle něhož negativní vyobrazování mezietnického soužití v regionu Transylvánie v duchu odvěkého přetrvávajícího konfliktu neodpovídalo skutečnosti. Regionální diskurz zdůrazňoval, že Transylvánie a tamní společnost se vyznačují tolerancí přecházející v pluralismus, která je sdílená všemi místními etniky na bázi právě regionální identity. Představoval tedy možnost, že při hledání alternativ vůči národním identitám a s nimi spojeným politickým programům se neprosazuje pouze princip příslovečného vytloukání klínu klínem při předávání pomyslného primátu mezi různými etnickými identitami. Regionální identita nezaujímalá vůči národním identitám antagonistické postavení, ani je jako nově konstruovaná kvazi-etnicita v diskurzu nenahrazovala. Naopak vytvářela prostor pro jejich společné konsenzuální působení a umožnila jim tak překračovat jindy neprostupné bariéry. Regionální diskurz byl zároveň pevně svázán s progresivním

společenským a politickým proudem prosazujícím důslednou demokratizaci země. S postupným odezníváním snah o vytvoření hybridního post-socialistického uspořádání státu v polovině devadesátých let 20. století a s plným rozvojem liberální demokracie v Rumunsku, i když se všemi jejími nedostatky, které podryývaly systémovou stabilitu této země i nadále, se navíc postupně uvolňoval prostor pro emancipaci diskurzu regionální identity. Rozvíjel se co do bohatosti témat a do značné míry normalizoval přítomnost vlastní varianty konstruktů Transylvánie ve veřejném prostoru.

Regionální diskurz se ve zkoumaných médiích vedle tolerance a přijetí multietnicity opíral především o myšlenky esenciální demokratičnosti regionu Transylvánie, jeho kulturních, společenských či hospodářských specifik a přinášel i úvahy o možné autonomii oblasti. Tyto narativy, ať už ty více abstraktní nebo spíše pragmatické, představovaly obsah regionální identity zprostředkující její sdílení různými skupinami a vymezení Transylvánie v rámci Rumunska jako celku. Mnohé identifikační komponenty regionální identity se objevily nově, nečerpaly jen z historických tradic, i když i ty sehrávaly v regionálním diskurzu svoji významnou roli. Jednalo se o otevřený koncept, produkt neustávajícího procesu. Vývoj vnitřní tematické skladby diskurzu transylvánské regionální identity zároveň nebyl přímočarý – jak se ukázalo, jeho podoba v analyzovaných zdrojích závisela do jisté míry na okolnostech aktuálního celospolečenského a politického vývoje, jež měly svůj vliv na obsah diskurzu i jeho přesahy do politické sféry.

Transylvánská regionální identita při tom nezůstala pouhým okrajovým fenoménem nacházejících své protagonisty mezi několika lokálními politickými osobnostmi, ale v průběhu těchto let byla reflektována aktéry významnými i v celostátní perspektivě. Některé z těchto postav svoji příslušnost k regionu aktivně komunikovaly, jelikož představovala součást komplexního souboru jejich vlastních identit, jiné se stávaly reprezentanty klíčových hodnot pasivně, prostřednictvím působení diskurzu, který je s těmito hodnotami spojoval. Stejně jako u různých tematických vrstev, narativů diskurzu, zaznamenané projevy regionální identity u protagonistů diskurzu nepoukazují na konzistentní trend, ale na dobovou a situační podmíněnost či v případě politiků do jisté míry i na strategické využívání regionální identity.

Skutečnost, že všechny tři nejvýznamnější historické národy Transylvánie (Rumuni, Maďaři i Němci) byly regionálním diskurzem chápány jako nositelé regionální identity ve sférách každodennosti i politiky, nejen potvrdila transetnickou

inkluzivitu tohoto konstruktů, ale zároveň se stala diverzifikačním faktorem produkujícím odlišné projevy regionální identity. V závislosti na momentální pozici jednotlivých etnolingvistických skupin se regionální identita v diskurzu ukázala jako tvárný fenomén reflektující různorodost jeho protagonistů. V případě rumunských opozičních politiků devadesátých let byla ústřední především snaha o reflexi hodnot tolerance a překonání interetnických rozporů ve znamení naplnění společných cílů demokratizace státu. U maďarských politiků ve střední části zkoumaného období působila regionální identita v diskurzu jako nástroj pro obroušení hran etnické nevraživosti a překonání jisté politické exkluze, který měl zástupce této národnostní menšiny představit širokému voličstvu jako integrální složku rumunské společnosti. Kolem přelomu tisíciletí se již regionální diskurz začala v daleko vyšší míře naplňovat obsahem pozitivně se vztahujícím k vlastním regionálním specifikům. K těmto specifikům se váže i negativní vymezování se vůči zbytkovému Rumunsku, konstruování příslušné alterity a marginální snaha o zrekonstruování Transylvánie jako institucionalizované administrativně-politické entity, která však nedosáhla výraznějšího úspěchu. A konečně pak německá skupina obyvatel se v regionálním diskurzu v průběhu let stává jakýmsi symbolem ztracené idiosynkratické Transylvánie a rekonstrukce politického vlivu místních Němců v něm nabývá kontur obnovení politického sebevědomí regionu a jeho identity. Ukázalo se tak mimo jiné, že konstrukt regionální identity není plně závislý na každodenně probíhajících mezietských interakcích, v nichž již Němci prakticky nefigurovali.

Zprvu v diskurzu dominující inkluzivní funkci transylvánské regionální identity směrem dovnitř regionu s postupem času čím dál výrazněji zastíňovala (nikoliv však zcela nahrazovala) funkce exkluzivní ve vztahu ke státu jako celku. Zaznamenanou ambivalenci při reflektování regionální identity ze strany politiků dokládá i případ Klause Johannise, nejvýraznějšího představitele německé menšiny. Ten se v rozhodující fázi své politické kariéry během první prezidentské kampaně v roce 2014 stavěl k transylvánské regionální identifikaci pasivně, čímž si udržoval odstup od regionálního exklusivizmu, který by byl většinovým voličstvem na celostátní úrovni vnímán negativně. V regionálním diskurzu však celá řada dalších aktérů tuto skutečnost vydatně kompenzovala a Johannisova kampaň se od tehdy bujících pozitivních regionálních referencí zároveň ani nijak nedistancovala. Johannisovým prostřednictvím, jakožto symbolu regionu, dosáhl diskurz transylvánské regionální identity z hlediska

přesahů do politické sféry v závěru zkoumaného období svého maxima. Do jisté míry dochází v této souvislosti ke konstruování samostatného narativu, v němž je multietnická komunita „Transylvánců“ v diskurzu považována za kolektivního aktéra s vlastní regionální agendou na politickém poli.

Z hlediska obsahu regionálního diskurzu pak pozitivně vnímané kvality a specifika Transylvánie v závěrečné fázi zkoumaného období naprosto dominují. Tyto hodnoty a parametry jsou v něm kladeny do kontrastu s alteritou zbylých oblastí Rumunska a regionální hranice začíná fungovat jako symbolická, diskurzivně realizovaná dělící linie uvnitř země, a v širším smyslu uvnitř celé rumunské společnosti. Přes negativní aspekty takové stereotypizace však samotný obsah regionální identity plní převážně inkluzivní a integrační funkci napříč etniky v regionu a je představován jako materiální, a především hodnotové *desideratum*, jako model aplikovatelný na celou rumunskou společnost.

Při zpětném pohledu je na základě získaných poznatků možné zhodnotit odbornou diskuzi o Transylvánii jako specifickém regionu tak, že následovala trendy, kterými se v průběhu let vyznačoval regionální diskurz. Osobní angažovanost některých předních osobností domácího akademického života dokonce svědčí o značném prolnutí obou světů a mnohdy lze hovořit dokonce i o tom, že někteří, jako například Sorin Mitu, pomáhali tyto trendy nastavovat. Otázce mezietnických vztahů jakožto významné charakteristice regionu se sice autoři věnují, ale svým způsobem považují jejich současnou podobu za inherentní produkt dějinných procesů nebo znak vyšší civilizační úrovně regionu. Výsledky předloženého výzkumu však poukazují na skutečnost, že tato sociální „fakta“ byla po roce 1989 regionálním diskurzem intenzivně a dlouhodobě prosazována, než se etablovala jako základní východiska, které již není třeba zdůrazňovat. Regionální identita zároveň integrační funkci plnila ve specifických souvislostech, reagovala na určité spouštěče. Nelze tvrdit, že se jedná o vyčerpávající charakteristiku mezietnických vztahů v regionu, situace je daleko komplikovanější. Navíc o tom, že vysvětlení prostřednictvím strukturálních faktorů je zjednodušující, svědčí i to, že mezietnické vztahy v Transylvánii se na počátku nového milénia pravděpodobně dostaly na nejlepší úroveň za několik staletí. Právě i působení regionálního diskurzu v tom sehrát nezanedbatelnou roli.

Transylvánie představuje pro teoretické přístupy kategorizující regiony a regionální identity z výše uvedených důvodů případ v mnoha ohledech atypický. Lze ji

sice chápat jako tzv. kulturní region, avšak region, jehož regionálním diskurzem konstruovaná identita (a regionální identita jeho obyvatel všech etnik) se dostává v konkrétních případech do otevřeného sporu s dominující rumunskou koncepcí národně-státního uspořádání, ať už po linii regionální či etnické. Transylvánská regionální identita se zároveň nutně nerozpadá na jednotlivé partikulární větve podle etnického klíče, i když tyto identity si zcela jednoznačně udržují svůj vliv. Vzniklé antagonismy mezi regionem a státním centrem našly vedle diskurzivní manifestace ve sféře každodennosti svoje uplatnění i ve sféře politiky. Na rozdíl od teoretických předpokladů však tyto tendence nenabývaly podoby úspěšné regionální politické strany ani výrazných pokusů o získání celoregionální autonomie či samostatnosti, dělo se tak jinými výše popsanými způsoby. Klíčové charakteristiky Transylvánie ve spojitosti s regionální identitou tak vybízí k vymezení nového typu, který by bylo možné vystihnout označením *kulturně-exkluzivní multietnický region*.

Představená charakteristika současně poukazuje na skutečnost, že toto doplnění obecné typologie není pouhým zařazením dalšího mezistupně na škálu intenzity regionalismu. Jedná se do značné míry o kvalitativně odlišnou kategorii. I v oblasti regionálních studií se totiž zdá převládat tendence posuzovat kolektivní identity především měřítkem dosaženého stupně etnického exkluzivismu či nacionalismu. Jak empiricky prokázal představený výzkum, je vhodné zavedené uvažování rozšířit o dimenze regionálních identit sice hůře identifikovatelné, ale zahrnující principy, které zásadně ovlivňují společenské a politické dění. Zároveň lze předpokládat, že Transylvánie není tímto způsobem zcela jedinečná. Nalezení a prozkoumání analogických případů by umožnilo vymezení kulturně-exkluzivních multietnických regionů posílit, definovat další funkce souvisejících konstruktů regionálních identit a identifikované případy dále utřídit.

V jádru tu samou poznámku o dominanci nacionalismu jako analytické kategorie by bylo možné pronést i v obecné diskuzi o identitách a jejich pojetí. Především v evropském kontextu jsou se zdrcující převahou předmětem badatelského zájmu identity národní (či národnostní, etnické) a jejich politická operacionalizace. To je do jisté míry logické – příčiny lze hledat v historickém a společenském vývoji posledního staletí, v prioritizaci konkrétních témat, která z něj vyplývají jako empiricky nejvýznamnější a pro výzkumné účely nejbohatší. Snaha o plošnou společenskou změnu prostřednictvím pokusů o dekonstrukci a racionalizaci národů a s nimi spojené

identifikace se však nezdá být příliš úspěšná. Obzvláště poslední roky, charakterizované postupně eskalujícími tenzemi uvnitř jinak v celosvětovém měřítku kulturně, socioekonomicky i nábožensky relativně homogenním bloku států Evropské unie prokazují, že nacionalismus se všemi svými negativními doprovodnými jevy jen tak nezmizí. Namísto hledání způsobu k jeho eliminaci by tedy možná bylo vhodné zaměřit se na prostředky k jeho mitigaci, obzvláště pokud případ Transylvánie naznačuje, že existují pozitivně působící autoregulační mechanismy, které ovlivňují dění i bez programové institucionální či politické záštity.

I z tohoto hlediska nelze v regionálním diskurzu zaznamenaný přesah reflexe transylvánské regionální identity do politické sféry jednoznačně redukovat na pouhou politickou strategii využívanou za účelem získání hlasů a politických pozic. Regionální identita i obraz regionu se udržují a vyvíjí působením hlubších mechanismů a souvislostí, než je vliv rumunského volebního cyklu. Převažující většinu zaznamenané reflexe regionální identity je možné považovat za autentické projevy vlastního citění a vlastních názorů. Pro podstatnou část rumunské společnosti (nejen té transylvánské) byl totiž tento region určitým symbolem diskrepance mezi představou výrazně lepšího, avšak dosažitelného pozitivního stavu věcí a obecnou realitou, která v zemi panuje. Součástí dnes již bez větších kontroverzí přijímaného obrazu regionu je i vzájemná tolerance mezi tamními etniky, a zároveň jejich mnohdy vlažnější přístup k velkým národním identitárním projektům. To, že transylvánská regionální identita nakonec přes různé indikace tohoto charakteru neposloužila jako náplň separatistických politických programů, jen zvyšuje míru její přijatelnosti ze strany těch, kteří nejsou jejími nositeli. Ve větší míře totiž začala sehrávat roli hodnotové normy asociované s konstruktem moderní společnosti západního typu, jejíž budování si pravděpodobně většina občanů země přeje, ale daných cílů se nedaří Rumunsku jako celku dosáhnout.

Zdá se, že při odhlédnutí od dynamického rozvoje regionální identifikace a jejího užívání v rumunské politice se rumunská společnost stále pohybuje v relacích hlubokého politického rozpolcení přetrvávajícího od roku 1989. Sociálnědemokratická levice, jež byla až do nedávna u moci, se kvůli svým skandálům a politickým machinacím pravidelně střetávala s projevy nevole v ulicích, především ze strany mladších, městských a liberálně orientovaných voličů. Ti se zároveň mnohdy cítili nedostatečně reprezentováni roztržštěnou politickou opozicí stojící proti post-socialistické administrativně-politické struktuře, jež se za posledních tří dekády

nedokázala efektivně reformovat. I přes politické zemětřesení posledních let se situace výrazněji nestabilizovala. Je skutečně pozoruhodné, nakolik si celkový obraz společensko-politických reálií Rumunska do jisté míry udržel platnost od počátku devadesátých let až do současnosti.

Přesto však alespoň jedna záležitost představuje *novum*. Rumunsko má již delší dobu prezidenta, který pochází z regionu Transylvánie a je příslušníkem kulturně a historicky významné, i když nepočetné národnostní menšiny. I jeho kariéra je dokladem toho, že multietnické regiony nemusí být vždy nutně oblastmi produkujícími konflikty a vyhrocené vztahy mezi jednotlivými skupinami obyvatel. Specifické charakteristiky pramenící z diverzity mohou za určitých podmínek podporovat progresivní tendence nabízející alternativu k jindy téměř jistým střetům mezi nacionalismem většinových národů a menšinových etnik. Bude zajímavé sledovat další vnitřní dynamiku vývoje rumunské společnosti a politické scény. Jak zmiňují mnozí komentátoři, „Transylvánie“ jako kolektivní politický aktér nabývá na čím dál větší důležitosti svou ekonomickou silou, sociálním kapitálem i faktem, že stále více občanů Rumunska ji preferuje jako místo k životu. Lze si představit, že Johannisovo působení na vrcholné politické úrovni, a tedy reflexe regionální identity jím zprostředkovaná, budou mít pokračování v osobnostech dalších politiků a politických projektů působících v obdobných souvislostech. Transylvánská regionální identita má tedy v rumunském prostředí i nadále potenciál sehrávat roli nositele pozitivních hodnot a přispívat k všeobecné diskuzi o dalším směřování země, aniž by podřývala její integritu. Tím bude s nejvyšší pravděpodobností stále vybočovat z celé řady dalších případů regionů, které jsou v Evropě v současnosti politicky problematické. Nakolik se zmiňovaným hodnotám podaří v rámci rumunské společnosti jako celku prosadit, však zůstává otázkou, na níž odpoví až příští desetiletí.

Summary

The social, political, and scientific practice of using identities suggests that we, as humans, tend to simplify the complex nature of these phenomena when determining individuals' group affiliations. Especially in political contexts, reducing collective identities to those of a national or ethnic nature that constitute widely accepted and simply understandable labels seems particularly effective. The reason for their universality as reference points can be seen in the interconnectedness of the notions of state, nation and language, established primarily during the 19th and 20th century and still maintaining a hegemonic, institutionalised position in the interpretation of political and social affairs. Constructed national identities used to mobilise society simultaneously possess a cultural dimension and historical narratives in which these finds their own justification. From discourses national identity stem the idea of a primacy of one, hierarchically highest-ranking decisive identity, identifying and defining individuals or groups, which is typically applied as a model also in the search for identities alternative to it. The result of this pattern of thinking is a system of competing national or ethnic identities attributed to groups, among which these identities always draw distinct boundaries, as a guiding principle clearly define the interests of these groups and sets the rules for their interactions with each other.

Transylvania's regional identity represented in Romania from 1989 to 2014 a phenomenon reaching beyond those boundaries. The discourse through which it was constructed was in opposition to the prevailing nationalism, asserting a different that the negative depiction of inter-ethnic cohabitation in the Transylvanian region, in the spirit of an age-old lingering conflict, did not match reality. Regional discourse emphasized that Transylvania and its society are characterized by a tolerance reaching over to pluralism that is shared by all local ethnicities based on the regional identity. It thus presented the possibility that, in the search for alternatives to national identities and the political programs associated with them, not only on a principle of proverbial wedge-breaking in the transmission of the primate between different ethnic identities. Regional identity did not take antagonistic positions toward national identities, nor did it replace them as newly constructed quasi-ethnicity in the regional discourse. On the contrary, it made room for their joint consensual action, allowing them to cross sometimes impenetrable barriers. At the same time, regional discourse was firmly tied to a progressive social and political current pushing for the country's consistent

democratization. Moreover, with the gradual waning of the efforts to create a hybrid post-socialist state structure until the mid-1990s and the full development of liberal democracy in Romania, though with all its shortcomings undermining the systemic stability of the country until now, the room for emancipation of the discourse of regional identity was gradually being cleared. It has evolved into a rich variety of topics and has largely normalised the presence of its own variant of the construct of Transylvania in the public space.

In addition to tolerance and acceptance of multi-ethnicity, regional discourse in the examined media relied primarily on ideas of the essential democratic character of the Transylvanian region, its cultural, social or economic specificities, and included considerations of the potential autonomy. These narratives, whether more abstract or more pragmatic, represented the content of a regional identity, conveying its sharing by different groups and defining Transylvania within Romania as a whole. Many identifying components of regional identity emerged anew, not just from historical traditions, although these also played an important role in regional discourse. Regional identity was an open concept, a product of an ongoing process. At the same time, the development of the internal thematic composition of Transylvanian regional identity discourse was not straightforward – as it turned out, its shape in the sources analyzed depended to some extent on the circumstances of current social and political developments, which had an impact on both the content of the discourse and its transcendence into the political sphere.

In doing so, Transylvania's regional identity was not merely a fringe phenomenon, finding its protagonists among several local political figures, but has been reflected over the years by players of significance, even in a national perspective. Some of these figures actively communicated their affiliation with the region because it was part of a complex set of their own identities; others became representatives of key values passively, through the operation of discourse that connected them to those values. As with various thematic layers, narratives of discourse, recorded expressions of regional identity of the protagonists of discourse point not to a consistent trend, but to period and situational conditionality, or, in the case of politicians, to some extent, to the strategic exploitation of regional identity.

The fact that all three of Transylvania's most important historical nations (Romanians, Hungarians, and Germans) were understood by regional discourse as

bearers of regional identity in the realms of both everyday and political life not only confirmed the transethnic inclusiveness of this construct, but also became a diversification factor producing different expressions of regional identity. Depending on the current position of individual ethnolinguistic groups, regional identity in discourse has proven to be a malleable phenomenon reflecting the diversity of its protagonists. In the case of Romanian opposition politicians of the 1990s, the main focus was on reflecting the values of tolerance and overcoming inter-ethnic divisions as a sign of fulfilling the common goals of democratising the state. For Hungarian politicians in the middle part of the period under review, regional identity in discourse acted as a tool for cutting the edges of ethnic animosity and overcoming a certain political exclusivity, to present the representative of this national minority to the broad electorate as an integral component of Romanian society. Around the turn of the millennium, regional discourse already began to fill up to a far greater extent with content positively related to its own regional specificities. There is also a negative demarcation towards the rest of Romania, the construction of the alterity in question, and a marginal effort to reconstruct Transylvania as an institutionalised administrative-political entity, which has not achieved much success. Finally, the German minority has become a symbol of a lost idiosyncratic Transylvania in regional discourse over the years, and the reconstruction of the political influence of local Germans has taken on the contours of restoring the political self-confidence of the region and its identity. This showed, among other things, that the construct of regional identity was not wholly dependent on daily inter-ethnic interactions, in which the Germans were practically no longer involved.

Initially, the discourse was dominated by the inclusive function of Transylvanian regional identity aimed inwards into the region, which has been increasingly overshadowed (but not entirely replaced) by its exclusive function in relation to the state as a whole over time. The recorded ambivalence at reflecting regional identity on the part of politicians is also illustrated by the case of Klaus Johannis, most prominent German minority leader. He remained rather passive about Transylvanian regional identification at a crucial stage in his political career during the first presidential campaign in 2014, keeping his distance from a regional exclusivism that would be viewed negatively by the majority national electorate. In regional discourse, however, a variety of other players have massively compensated for that, and Johannis's campaign has not even distanced itself from the then-burgeoning positive regional references.

Through *Johannis*, as a symbol of the region, the discourse of Transylvanian regional identity in terms of outreach to the political sphere reached its peak at the end of the period under review. To some extent, there is a construction of a self-contained narration in which the multi-ethnic community of "Transylvanians" is seen in discourse as a collective actor with its own regional agenda in the political field.

In terms of the content of regional discourse, Transylvania's positively perceived qualities and specificities dominate the final phase of the period under review. These values and parameters are contrasted in it with the alterity of the remaining regions of Romania, and the regional border is beginning to function as a symbolic, discourse-realised dividing line within the country, and in a broader sense within the whole of Romanian society. However, despite the negative aspects of such stereotyping, the content of regional identity itself performs a predominantly inclusive and integrative function across ethnicities in the region and is presented as a material, and above all value, desideratum, as a model applicable to the whole of Romanian society.

In hindsight, on the basis of the lessons learned, it is possible to assess the expert discussion of Transylvania as a specific region by following the trends that have characterised regional discourse over the years. Indeed, the personal involvement of some of the leading figures in domestic academic life suggests a considerable blending of the two worlds, and it is often even possible to speak of some, such as Sorin Mitu, helping to set these trends. The question of inter-ethnic relations as a major characteristic of the region is addressed by the authors, but in a way they see their current form as an inherent product of historical processes or a sign of the region's higher civilizational level. But the results of the research presented in this thesis point to the fact that these social "facts" were vigorously propagated for a long period of time by regional discourse after 1989, before establishing themselves as basic starting points that no longer need to be highlighted. At the same time, regional identity fulfilled the integration function in specific contexts, responding to certain triggers. It cannot be said that this is an exhaustive characterization of inter-ethnic relations in the region; the situation is far more complicated. Moreover, the fact that the explanation through structural factors is simplistic is also evidenced by the fact that interethnic relations in Transylvania probably reached their best status in centuries at the beginning of the new millennium. The effect of regional discourse might have played a considerable role in this.

Transylvania presents an atypical case for theoretical approaches categorising regions and regional identities for the reasons set out above. While it may be understood as a so-called cultural region, it is a region whose regional discourse-produced identity (and the regional identity of its inhabitants of all ethnicities) is, in specific cases, in open conflict with Romania's dominating conception of the national-state order, whether along regional or ethnic lines. At the same time, Transylvania's regional identity does not necessarily break down into individual partisan branches according to ethnic key, though these identities clearly retain their influence. The antagonisms between the region and the state center have found their application in the domain of politics, alongside a discourse manifestation in the everyday domain. Contrary to theoretical assumptions, however, these tendencies have not taken the form of a successful regional political party or significant attempts to gain regional-wide autonomy or autonomy, done so in other ways described above. Transylvania's key characteristics in connection with regional identity are thus prompted to define a new type that could be described as a culturally-exclusive multi-ethnic region.

At the same time, the presented characterisation points to the fact that this addition to the general typology is not simply the inclusion of an intermediate step on the scale of regionalism intensity. This is to a considerable extent a qualitatively different category. Indeed, even in regional studies, the tendency to judge collective identities seems to prevail primarily by measuring the degree of ethnic exclusivity or nationalism attained. As the presented research has shown empirically, it is appropriate to expand established thinking to include dimensions of regional identities that are harder to identify, but that incorporate principles that fundamentally influence social and political affairs. At the same time, it can be assumed that Transylvania is not entirely unique in this way. Finding and examining analogical cases would make it possible to strengthen the definition of culturally-exclusive multi-ethnic regions, define further functions of related constructs of regional identities, and classify the identified cases.

At heart, the same remark about nationalism's dominance as an analytical category could be made in a general discussion of identities and their concepts. Especially in the European context, national (or national, ethnic) identities and their political operationalization are of overwhelming interest to researchers. This is logical to some extent – the causes can be found in the historical and social evolution of recent

centuries, in the prioritization of specific topics that emerge from it as the most empirically important and, for research purposes, the richest. But the quest for widespread social change through attempts to deconstruct and rationalise nations, and the associated identification, does not seem to be very successful. Especially recent years, characterised by gradually escalating tensions within an otherwise culturally, socioeconomically and religiously relatively homogeneous bloc of European Union states, demonstrate that nationalism, with all its negative accompanying phenomena, is not going to go away. So instead of looking for a way to eliminate it, it might be appropriate to focus on the means to mitigate it, especially if the Transylvania case suggests that there are positive-acting self-regulation mechanisms that influence events even without programmatic institutional or political patronage.

From this point of view, the transcendence in regional discourse of the reflection of Transylvanian regional identity into the political sphere cannot be reduced unequivocally to a mere political strategy used to win votes and political positions. The regional identity and image of the region are maintained and developed through deeper mechanisms and contexts than just the influence of the Romanian electoral cycle. The overwhelming majority of the recorded reflection on regional identity can be seen as authentic expressions of one's feelings and one's own opinions. For the bulk of Romanian society (not just Transylvanian society), the region was a kind of symbol of the discrepancy between the idea of a significantly better but achievable positive state of affairs and the general reality that exists in the country. Already without much controversy, the region's accepted image includes mutual tolerance among its ethnicities, as well as their often more tepid approach to large national identity projects. That Transylvanian regional identity ultimately failed to serve as the fulcrum of separatist political agendas, despite various indications of this nature, only increases its acceptability by those who are not the bearers. Indeed, it has increasingly begun to play the role of a value standard associated with the construct of a modern Western-style society, the construction of which is probably what most of the country's citizens want, but which Romania as a whole fails to achieve.

Aside from the dynamic development of regional identification and its use in Romanian politics, Romanian society still seems to be in a state of deep political ambivalence that has persisted since 1989. The social-democratic left, which had been in power until recently, regularly faced outcry in the streets, mainly from younger,

urban and liberal-leaning voters, because of its scandals and political machinations. At the same time, they often felt underrepresented by a fragmented political opposition to a post-socialist administrative-political structure that has failed to reform effectively over the past three decades. Despite the political earthquakes of recent years, the situation has not stabilised significantly. Indeed, it is remarkable how much the overall picture of Romania's socio-political reality has to some extent maintained its validity from the early 1990s to the present.

Still, at least one issue is novatory. Romania has for a long time had a president who comes from the region of Transylvania and is a member of a culturally and historically significant, if small, national minority. His career, too, is a testament to the fact that multi-ethnic regions are not always necessarily conflict-producing areas and heated relations between populations. Specific characteristics stemming from diversity may, under certain conditions, encourage progressive tendencies offering an alternative to sometimes almost certain clashes between the nationalism of majority peoples and minority ethnicities. It will be interesting to see further internal dynamics in the development of Romanian society and the political scene. As many commentators have pointed out, "Transylvania," as a collective political actor, is becoming increasingly important in its economic strength, social capital, and the fact that more and more citizens of Romania prefer it as a place to live. It is conceivable that Johannis's tenure at the top political level, and thus the reflection of the regional identity mediated by him, will continue with personalities of other politicians and political projects operating in similar contexts. Transylvanian regional identity therefore continues to have the potential to play a role as a bearer of positive values in the Romanian environment, contributing to the general debate on the country's direction without undermining its integrity. This will most likely still stand out from the many other cases of regions that are currently politically problematic in Europe. However, the extent to which these values can be enforced within Romanian society as a whole remains a question that will not be answered until the next decade.

I. Soupis bibliografických citací

Primární zdroje:

Novinové výtisky

Adevărul

16/04/1990 – 02/06/1990

31/08/1992 – 11/10/1992

07/10/1996 – 17/11/1996

30/10/2000 – 10/12/2000

01/11/2004 – 12/12/2004

03/11/2008 – 14/12/2008

22/10/2009 – 7/12/2009

12/11/2012 – 23/12/2012

5/10/2014 – 17/11/2014

România Liberă

16/04/1990 – 02/06/1990

31/08/1992 – 11/10/1992

07/10/1996 – 17/11/1996

30/10/2000 – 10/12/2000

01/11/2004 – 12/12/2004

03/11/2008 – 14/12/2008

22/10/2009 – 7/12/2009

12/11/2012 – 23/12/2012

5/10/2014 – 17/11/2014

Sekundární zdroje:

Abraham, Florin. *România de la comunism la capitalism, 1989-2004: sistemul politic*. Tritonic, 2006.

Ahlquist, John S., a Christian Breunig. „Model-based Clustering and Typologies in the Social Sciences". *Political Analysis* 20, č. 1 (2012): 92–112.

Alexander, Jeffrey C. *The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Anderi, Corina. „Sibebürger Sachsen, Banater Schwaben und Landler als Deutsche in Rumänien. Zur Ambivalenz der kulturellen Funktion von Ethnizität in multiethnischen Regionen". In *Ethnizität in der Transformation: Zur Situation nationaler Minderheiten in Rumänien*, editoval Wilfried Heller, Peter Jordan, Thede Kahl, a Josef Sallanz. Wien: LIT Verlag, 2006.

Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised edition. London ; New York: Verso, 1998.

Andrei, Tudorel, a Andreea Mirică. „Key Features of the Internal Migration Process in Romania – An Economic and Historical Perspective". *Romanian Statistical Review*, č. 2 (2019). <https://www.revistadestatistica.ro/2019/06/key-features-of-the-internal-migration-process-in-romania-an-economic-and-historical-perspective/>.

Angermuller, Johannes, Dominique Maingueneau, a Ruth Wodak, ed. *The Discourse Studies Reader: Main Currents in Theory and Analysis*. UK edition. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2014.

AntoŃi, Sorin. *Imaginaire culturel et réalité politique dans la Roumanie moderne: Le stigmat et l'utopie: essais*. Paris: L'Harmattan, 2000.

Ashmore, Richard D., Kay Deaux, a Tracy McLaughlin-Volpe. „An Organizing Framework for Collective Identity: Articulation and Significance of Multidimensionality". *Psychological Bulletin* 130, č. 1 (2004): 80–114. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.1.80>.

„Autoritatea Electorală Permanentă". Viděno 28. zřř 2018. <http://alegeri.roaep.ro/>.

- Bădescu, Gabriel, a Paul Sum. „Historical legacies, social capital and civil society: comparing Romania on a regional level". *Europe-Asia Studies* 57, č. 1 (2005): 117–33.
- Bakk, Miklós, a Alpár Zoltán Szász. „Conflict and Convergence: Regionalisation Plans and Autonomy Movements in Romania". *European and Regional Studies* 1, č. 1 (2010): 19–32.
- Bărbulescu, Mihai, Dennis Deletant, Keith Hitschins, Şerban Papacostea, a Pompiliu Teodor. *Istoria României*. Bucureşti: Editura Corint, 2007.
- Bărbulescu, Mihai, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler. *The History of Transylvania*. Cluj-Napoca: CTS, Romanian Cultural Institute, 2005.
- Barth, Fredrik, ed. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Long Grove, Ill: Waveland Press, 1998.
- Bartlett, Tom. *Hybrid Voices and Collaborative Change: Contextualising Positive Discourse Analysis*. 1 edition. New York: Routledge, 2012.
- . „Positive Discourse Analysis". In *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*, 133–48. New York: Routledge, 2018. <https://doi.org/10.4324/9781315739342-10>.
- Bauman, Zygmunt. *Postmodernity and Its Discontents*. 1 edition. Polity, 2013.
- Benedek, Jozsef. „Administrative Dezentralisierung, Regionalisierung und Regionalismus in den Transformationsländern am Beispiel Rumäniens". *Mitteilungen Der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, 149 (2007): 81–108.
- Berger, Peter L., a Thomas Luckmann. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor, 1967.
- Bickerton, James, a Alain Gagnon. „Regions". In *Comparative Politics*, 367–91. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Bjork, James. *Neither German Nor Pole: Catholicism and National Indifference in a Central European Borderland*. 1st edition. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2008.

- Blommaert, Jan. *Debating Diversity, Analysing the Discourse of Tolerance*. London ; New York: Routledge, 1998.
- . *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Blomqvist, Anders. *Economic Nationalizing in the Ethnic Borderlands of Hungary and Romania: Inclusion, Exclusion, and Annihilation in Szatmar/Satu-Mare 1867-1944*. Stockholm: Stockholm Universitet, 2015.
- Boia, Lucian. *Istorie și mit în conștiința românească*. București: Humanitas, 2011.
- . *Romania: Borderland of Europe*. First Edition edition. London: Reaktion Books, 2001.
- Bolovan, Ioan. *History of Romania: Compendium. Editoval Ioan-Aurel Pop*. 1st edition. Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2006.
- . „The Liberal Era”. In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 417–32. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.
- Bolovan, Ioan, István Csucsujá, Rudolf Gräf, Thomas Năgler, a Ladislau Gyémánt. „Nationalities and Dualism”. In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 445–77. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.
- Bolovan, Ioan, a Anton Dörner. „Transylvania between the Revolution and the Union of 1918”. In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 387–98. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018.
- Bolovan, Sorina Paula, a Ioan Bolovan. *Germanii din România: perspective istorice și demografice*. Fundația Culturală Română, 2000.
- Bottoni, Stefano. „National Projects, Regional Identities, Everyday Compromises Szeklerland in Greater Romania (1919–1940)”. *Hungarian Historical Review* 2, č. 2 (2013): 477–511.
- . *Transilvania roșie. Comunismul român și problema națională 1944–1965*. Editura ISPMN, 2010.

- Boym, Svetlana. *The Future of Nostalgia*. 1st Edition. New York: Basic Books, 2002.
- Brewer, Marilyn B. „Multiple Identities and Identity Transition: Implications for Hong Kong". *International Journal of Intercultural Relations* 23, č. 2 (1. březen 1999): 187–97. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(98\)00034-0](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(98)00034-0).
- Brewer, Marilyn B. „Optimal Distinctiveness, Social Identity, and the Self". In *Handbook of Self and Identity*, editoval Mark R. Leary a June Price Tangney, 480–91. Guilford Publications, 2003.
- Brubaker, Rogers. *Ethnicity without Groups*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2006.
- . *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. New Jersey: Princeton University Press, 2006.
- Brubaker, Rogers, a Frederick Cooper. „Beyond “Identity”". *Theory and Society* 29, č. 1 (1. únor 2000): 1–47. <https://doi.org/10.1023/A:1007068714468>.
- Brunnbauer, Ulf, a Robert Pichler. „Mountains as “lieux de mémoire”. Highland Values and Nation-Building in the Balkans". *Balkanologie. Revue d'études pluridisciplinaires* 6, č. 1–2 (2002): 77–100.
- Calcan, Gheorghe. „The Administrative Unification of the Completed Romania. The Stages of the Administrative Integration of Transylvania, 1918-1925". *Transylvanian Review of Administrative Sciences* 6, č. 30 (2010): 16–29.
- Cioroianu, Adrian. „The Impossible Escape. Romanians and the Balkans". In *Balkan as Metaphor: Between Globalization and Fragmentation*, 209–33. Cambridge (Mass.) and London: MIT Press, 2002.
- Citirigă, Daniel Valentin. „Romanian Elites as Makers of Central Europe Concept". In *Elites and the South-East European Culture*, editovali Iulian Boldea a Cornel Sigmirean, 299–308. Edizioni Nuova Cultura, 2015.
- Clewing, Konrad. *Lexikon Zur Geschichte Sudosteuropas*. 2nd 2., Erweiterte Und Aktualisierte Auflage ed. edition. Wien: Bohlau Verlag, 2015.
- Coceancig, Aron. „The Szekler Identity in Romania after 1989". *RSP*, č. 46 (2015): 218–28.

- Davis, Carolina. „In Search for Tolerance? Considerations on the Concept of Toleration during the Sixteenth Century. The Case of Jacobus Palaeologus in Transylvania". In *Istoria ca interogație: Mariei Crăciun, la o aniversare*, editoaly Carmen Florea a Greta-Monica Miron, 119–30. Cluj-Napoca: Argonaut/MEGA, 2020.
- Deletant, Dennis. *Ceausescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989*. 1st Edition. Armonk, N.Y: Routledge, 1995.
- Dobre, Florica, Florian Banu, Luminița Banu, a Laura Stancu. *Acțiunea „Recuperarea”: securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*. Bucuresti: Editura Enciclopedică, 2011.
- Dobysch, Mykola, a Boris Yatsenko. „Borders, Constituency Politics, and “Our Man” Voting in Electoral Geography of Ukraine". *Belgeo. Revue Belge de Géographie*, č. 2 (2. leden 2020). <https://doi.org/10.4000/belgeo.38851>.
- Dörner, Anton. „Central and Local Institutions". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 33–49. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.
- . „Transylvania between Stability and Crisis (1457-1541)". In *The History of Transylvania, Vol. I (Until 1541)*, editoval Ioan-Aurel Pop a Thomas Năgler, 299–347. Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2005.
- . „Transylvania under the Habsburg Monarchy (1711-1847)". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 15–19. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018.
- Drăgulin, Sabin, a Silvia Rotaru. „Prezidențialele din 2014: Victor Ponta și surpriza eșecului". *Sfera Politicii XXIII*, č. 185/3 (2015): 115–34.
- Durkheim, Emile. *De la division du travail social : étude sur l'organisation des sociétés supérieures*. Paris : Alcan, 1893.
- . *Rules of Sociological Method: And Selected Texts on Sociology and Its Method*. New York: Free Press, 1982.
- Egry, Gabor. „Minority Elite, Continuity, and Identity Politics in Northern Transylvania: The Case of the Transylvanian Party". In *Cultural Dimensions of*

- Elite Formation In Transylvania (1770–1950)*, editoval Viktor Karády a Borbála Zsuzsanna Török, 186–215. Cluj: CRDE, 2008.
- Ellis, Linda. „‘Terra deserta’: Population, politics, and the [de]colonization of Dacia". *World Archaeology* 30, č. 2 (1. říjen 1998): 220–37. <https://doi.org/10.1080/00438243.1998.9980408>.
- Erikson, Erik H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company, 1968.
- . *Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History*. Reissue edition. New York: W. W. Norton & Company, 1993.
- Fairclough, Isabela, a Norman Fairclough. *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*. New York: Routledge, 2012.
- Fairclough, Norman. „A reply to Henry Widdowson’s ‘Discourse analysis: a critical view’". *Language and literature* 5, č. 1 (1996): 49–56.
- . *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Psychology Press, 2003.
- Fati, Sabina. „Mitul României Mari în războiul mediatic pentru Moldova". *Sfera Politicii*, č. 135 (2009): 59–64.
- Felezeu, Călin. „The International Political Background (1541-1699)". In *The History of Transylvania, Vol. II (1541 to 1711)*, editoval András Magyar, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 15–48. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2009.
- Foucault, Michel. *The Archaeology of Knowledge*. Knopf Doubleday Publishing Group, 2012.
- Gallagher, Tom. *Theft of a Nation: Romania Since Communism*. C. Hurst & Co. Publishers, 2005.
- Ganescu, Eleonora. *Ethnische Minderheiten in der rumänischen Presse: eine quantitative und diskurshistorische Zeitungsanalyse*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006.
- Gellner, Ernest. *Nations and Nationalism*. Ithaca; London: Cornell University Press, 1983.

- Georgakopoulou, Alexandra. „Narrative". In *Discursive Pragmatics*, 190–207. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011.
- Giurescu, Constantin C. *Istoria Romanilor - vol. 1,2,3*. Editura All, 2015.
- Giurescu, Dinu C. *Istoria Românilor. Vol. X. România în anii 1948-1989*. București: Ed. Enciclopedică, 2013.
- Goffman, Erving. *Stigma Notes on The Management of Spoiled Identity*. Penguin Pelican, 1963.
- Gouveia, Carlos. „The role of a common european framework in the elaboration of national language curricula and syllabuses". *Cadernos de Linguagem e Sociedade* 8 (1. leden 2007): 8–25. <https://doi.org/10.26512/les.v8i0.9186>.
- Gräf, Rudolf, a Thomas Nägler. „The Neo-absolutist Regime". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nägler, 399–416. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.
- Gramsci, Antonio. *Selections from the Prison Notebooks*. Editoval Quintin Hoare a Geoffrey Nowell Smith. Reprint, 1989 edition. New York: International Publishers Co, 1971.
- Gross, Peter. „Media in the First Post-Communist Decade". In *Romania since 1989: Politics, Economics, and Society*, editoval Henry F. Carey, 195–213. Lanham: Lexington Books, 2004.
- Gruber, Tom. „Ontology". In *Encyclopedia of Database Systems*, editoval Ling Liu a M. Tamer Özsu. New York: Springer-Verlag, 2009.
- Guinjoan, Marc, a Sandra Bermúdez. „Nested or Exclusive? The Role of Identities on Blame Attribution during the Great Recession". *Nations and Nationalism* 26, č. 1 (2020): 197–220. <https://doi.org/10.1111/nana.12547>.
- Gyémánt, Ladislau. „The Habsburg's Policy: Absolutism, Reformism and Liberalism". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nägler, 215–39. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.

- . „The National Revival Era". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoival András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler, 271–313. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.
- Handy, Francine Jaomiasa. „Minoritățile în România postdecembristă". *Sfera Politicii*, č. 138 (2009): 80–87.
- Hitchins, Keith. „Autonomies in Interwar Romania: Hungarians, Saxons, And Jews". *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane »Gheorghe Șincai« al Academiei Române*, č. 15 (2012): 160–83.
- Hobsbawm, Eric J. E. *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Howarth, David R. R., a Jacob Torfing, ed. *Discourse Theory in European Politics*. 2005 edition. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York: Palgrave Macmillan, 2004.
- Hroch, Miroslav. *Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas: Eine vergleichende Analyse zur gesellschaftlichen Schichtung der patriotischen Gruppen*. Univ. Karlova, 1968.
- . *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups Among the Smaller European Nations*. CUP Archive, 1985.
- Hughes, Jessica M. F. „Progressing Positive Discourse Analysis and/in Critical Discourse Studies: reconstructing resistance through progressive discourse analysis". *Review of Communication* 18, č. 3 (3. červenec 2018): 193–211. <https://doi.org/10.1080/15358593.2018.1479880>.
- Hughes, William. *Bram Stoker's Dracula: A Reader's Guide*. A&C Black, 2009.
- Chilton, Paul. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. 1 edition. London ; New York: Routledge, 2004.
- Chilton, Paul Anthony, a Christina Schäffner. „Introduction: Themes and Principles in the Analysis of Political Discourse". In *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse*, editoival Paul Anthony Chilton a Christina Schäffner, 1–44. John Benjamins Publishing, 2002.

- Chojnicka, Joanna. „Contesting Hegemonic Gender and Sexuality Discourses on the Web: Latvian and Polish Discourses of Gender Dissidents". *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 7, č. 2 (2015): 222–42.
- Ioanid, Radu. *The Ransom of the Jews: The Story of the Extraordinary Secret Bargain Between Romania and Israel*. Ivan R. Dee, 2005.
- Ives, Bob, Kathryn M. Obenchain, a Eleni Oikonomidou. „Ethnic attitudes of Hungarian students in Romania". *Educational Studies* 48, č. 4 (2012): 331–46.
- Jańczak Jarosław. „Phantom Borders and Electoral Behavior in Poland Historical Legacies, Political Culture and Their Influence on Contemporary Politics". *Erdkunde* 69, č. 2 (1. duben 2015): 125–37.
- Jenkins, Richard. *Social Identity*. 3rd edition. London ; New York: Routledge, 2008.
- Jiglău, George. „Știm despre ce vorbim? O perspectivă teoretică asupra populismului". In *Partide și personalități populiste în România postcomunistă*, Sergiu Gherghina a Sergiu Mișcoiu. Iași: Institutul European, 2010.
- Jordan, Terry G. „Perceptual Regions in Texas". *Geographical Review* 68, č. 3 (1978): 293–307. <https://doi.org/10.2307/215048>.
- Keating, Michael. *Nations against the State: The New Politics of Nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*. Palgrave Macmillan UK, 1996. <https://doi.org/10.1057/9780230374348>.
- Kendall, Gavin. „What Is Critical Discourse Analysis?" *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* 8, č. 2 (31. květen 2007). <https://doi.org/10.17169/fqs-8.2.255>.
- King, Charles. „Moldova: independence, unification, disintegration?" *Contemporary review* 262, č. 1529 (červen 1993): 281–85.
- Kiss, Tamás. „Escaping the “Balkanizing” Gaze? Perceptions of Global and Internal Developmental Hierarchies in Romania". *East European Politics and Societies* 20, č. 10 (2017): 1–31.
- . „Introduction: Unequal Accommodation, Ethnic Parallelism, and Increasing Marginality". In *Unequal Accommodation of Minority Rights: Hungarians in Transylvania*, editoval Tamás Kiss, István Gergő Székely, Tibor Toró, Nándor

- Bárdi, a István Horváth, 1–33. Palgrave Politics of Identity and Citizenship Series. Cham: Springer International Publishing, 2018. https://doi.org/10.1007/978-3-319-78893-7_1.
- Klusáková, Luďa. „‘A European on the Road‘: in pursuit of ‚Connecting Themes‘ for Frontiers, Borders and Cultural Identities". In *Imagining Frontiers, Contesting Identities*, Luďa Klusáková a Steven G. Ellis, 1–19. Pisa: Edizioni Plus, 2007.
- Köpeczi, Béla, Gábor Barta, Istvan Bona, a Laszlo Makkai. *History of Transylvania*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994.
- Krippendorff, Klaus H. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Fourth edition. Los Angeles: SAGE Publications, Inc, 2018.
- Kroner, Michael. *Die Hohenzollern als Könige von Rumänien: Lebensbilder von vier Monarchen 1866-2004*. 1. Edition. Heilbronn: Johannis Reeg Verlag, 2004.
- Kučera, Zdeněk, Pavel Chromý, a Magdalena Fialová (Kašková). „Místo a značka: place branding a problémy jeho konceptualizace". *Informace ČGS* 35, č. 2 (2016): 1–16.
- Kührer-Wielach, Florian. *Siebenbürgen ohne Siebenbürger?: Zentralstaatliche Integration und politischer Regionalismus nach dem Ersten Weltkrieg*. München: De Gruyter Oldenbourg, 2014.
- Kürti, Laszlo. *The Remote Borderland: Transylvania in the Hungarian Imagination*. First Edition edition. Albany: SUNY Press, 2001.
- Lauerbach, Gerda Eva. „Presenting Television Election Nights in Britain, the United States and Germany Cross-Cultural Analyses". In *Political Discourse in the Media: Cross-Cultural Perspectives*, editoval Anita Fetzer a Gerda Eva Lauerbach, 315–75. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007.
- Lauerbach, Gerda Eva, a Anita Fetzer. „Political Discourse in the Media: Cross-Cultural Perspectives". In *Political Discourse in the Media: Cross-Cultural Perspectives*, editoval Anita Fetzer a Gerda Eva Lauerbach, 3–30. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007.
- Lawler, Edward. „Affective attachments to nested groups: a choice-process theory". *American Sociological Review* 57, č. 3 (1992): 327–39.

- Lennig, Arthur. *The Immortal Count: The Life and Films of Bela Lugosi*. University Press of Kentucky, 2013.
- Light, Duncan. „Performing Transylvania: Tourism, Fantasy and Play in a Liminal Place". *Tourist Studies* 9, č. 3 (1. prosinec 2009): 240–58. <https://doi.org/10.1177/1468797610382707>.
- Link, Jürgen. *Elementare Literatur und generative Diskursanalyse*. Wilhelm Fink, 1983.
- Macgilchrist, Felicitas, a Ellen Van Praet. „Writing the History of the Victors?: Discourse, Social Change and (Radical) Democracy". *Journal of Language and Politics* 12, č. 4 (b.r.): 626–51.
- MacMillan, Katie. „More Than Just Coding? Evaluating CAQDAS in a Discourse Analysis of News Texts". *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* 6, č. 3 (30. září 2005). <https://doi.org/10.17169/fqs-6.3.28>.
- Mădroane, Irina Diana. „The Role of Multiculturalism in the Discursive Rescaling of an Eastern European City". *Mobilities* 7, č. 1 (1. únor 2012): 33–52. <https://doi.org/10.1080/17450101.2012.631810>.
- Magyari, András, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, ed. *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.
- Maior, Liviu. „Austro-Hungarian Dualism". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 433–44. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018.
- . *In the Empire: Habsburgs and Romanians; from Dynastic Loyalty to National Identity*. Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies, 2008.
- . „The 1848-1849 Revolution in Transylvania". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 323–84. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.

- Manning, Jimmie. „In Vivo Coding". In *The International Encyclopedia of Communication Research Methods*, 2017. <https://doi.org/10.1002/9781118901731.iecrm0270>.
- Mayring, Philipp. *Einführung in die qualitative Sozialforschung*. 5. Aufl. Weinheim Basel: Beltz, 2002.
- Medrano, Juan Díez, a Paula Gutiérrez. „Nested identities: national and European identity in Spain". *Ethnic and Racial Studies* 24, č. 5 (1. leden 2001): 753–78. <https://doi.org/10.1080/01419870120063963>.
- Mehta, Samira K. „You Are Jewish If You Want to Be: The Limits of Identity in a World of Multiple Practices". In *Beyond Jewish Identity: Rethinking Concepts and Imagining Alternatives*, editoval Jon A. Levisohn a Ari Y. Kelman, 17–35. Boston: Academic Studies Press, 2019.
- Melinda Dincă a Laurențiu Țîru. „Regional and Ethnic Identity in the Rural Area of Timiș County, Romania." In *Region, Regional Identity and Regionalism in Southeastern Europe*, editoval Klaus Roth a Vesna Vučinić-Nešković, Roč. 12. LIT Verlag, 2008.
- Meszaros, Edina Lilla, a Mircea Brie. „Regionalization and Historical–Cultural Dimension of Northwest Romania". *Munich Personal RePEc Archive*, č. MPRA Paper No. 56242 (2014).
- Mihailescu, Gratian. „The Role of European Regions in 2014” - A State of Play of Subsidiarity and Multilevel Governance in Europe - Romanian Case". Assembly of European Regions Study on Regionalism, 2014.
- Mitu, Melinda, a Sorin Mitu. *Ungurii despre romani. Nasterea unei imagini etnice*. Iași: Editura Polirom, 2014.
- Mitu, Sorin. *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*. Iași: Editura Polirom, 2011.
- Mungiu-Pippidi, Alina. *Transilvania subiectiva*. București: Humanitas, 1999.
- Murdock, Greame. „Eastern Europe". In *The Reformation World*, editoval Andrew Pettegree, 1 edition. London ; New York: Routledge, 2001.

- Mureșan, Marius. *Destinația Cotroceni: Alegerile prezidențiale în România 1990-2014*. Casa Cărții de Știință, 2019.
- Nartey, Mark a Ernanda. „Formulating emancipatory discourses and reconstructing resistance: a positive discourse analysis of Sukarno’s speech at the first Afro-Asian conference”. *Critical Discourse Studies* 17, č. 1 (1. leden 2020): 22–38. <https://doi.org/10.1080/17405904.2019.1617758>.
- Netea, Vasile. *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională: 1848-1881*. București: Editura Științifică, 1974.
- Neumann, Victor. *The Banat of Timisoara: A European Melting Pot*. Scala Art and Heritage Publishers Limited, 2019.
- . „Timișoara în memoria colectivă contemporană. Perspective fragmentare”. In *Revoluția română din 1989: Istorie și memorie*, editoval Bogdan Murgescu. Iași: Polirom, 2007.
- Nouvel, Damien, Maud Ehrman, a Sophie Rosset. „Appendix 5: Named Entities: Current Definitions”. In *Named Entities for Computational Linguistics*, 153–56. John Wiley & Sons, Ltd, 2016. <https://doi.org/10.1002/9781119268567.app5>.
- Núñez, Xosé Manoel. „Autonomist Regionalism within the Spanish State of the Autonomous Communities: An Interpretation”. In *Identity and Territorial Autonomy in Plural Societies*, editoval William Saffran a Ramón Maíz, 121–41. New York: Routledge, 2013.
- Oyserman, Daphna, Kristen Elmore, a George Smith. „Self, Self-Concept, and Identity”. In *Handbook of self and identity*, 2nd ed, editoval Mark R. Leary a June Price Tangney, 69–104. New York, NY, US: The Guilford Press, 2012.
- Paasi, Anssi. „Region and place: regional identity in question”. *Progress in human geography* 27, č. 4 (2003): 475–85.
- . „The Institutionalization of Regions: A Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitution of Regional Identity”. *Fennia - International Journal of Geography* 164, č. 1 (1. leden 1986): 105–46.
- . „The Resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’: Theoretical Perspectives and Empirical Observations on Regional Dynamics in Europe”.

- Review of International Studies* 35, č. S1 (únor 2009): 121–46.
<https://doi.org/10.1017/S0260210509008456>.
- . „From bounded spaces to relational social constructs: Conceptualisation of the region in geography“. In *The Multidimensionality of Regions in World Politics*, editoval Paul J. Kohlenberg a Nadine Godehardt. London: Routledge, 2020.
- Pál, Judit. „Die Pläne zur Neugliederung der Verwaltung in Siebenbürgen. Zu den Anfängen der Aufhebung der Siebenbürgisch-Sächsischen Autonomie nach dem Ausgleich“. *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, č. 53 (2010): 87–99.
- Peirce, Charles Sanders, a Patricia Ann Turrisi. *Pragmatism As a Principle and Method of Right Thinking: The 1903 Harvard Lectures on Pragmatism*. Albany: State University of New York Press, 1997.
- Pelikán, Jan. *Dějiny Srbska*. Nakladatelství Lidové Noviny, 2005.
- Petrescu, Cristina. „Who Was the First in Transylvania? On the Origins of the Romanian-Hungarian Controversy Over Minority Rights“. *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 3, č. 4 (2003): 1119–48.
- Pop, Ioan-Aurel. „Testimonies on the Ethno-Confessional Structure of Medieval Transylvania and Hungary (9th-14th centuries)“. *Transylvanian Review* 19, č. 1 (2010): 9–41.
- . „Transylvania in the 14th Century and the First Half of the 15th Century (1300-1456)“. In *The History of Transylvania, Vol. I (Until 1541)*, editoval Ioan-Aurel Pop a Thomas Nágler, 247–97. Cluj-Napoca: Romanian Cultural Institute, 2005.
- Pop, Ioan-Aurel, a István Csucsujá. „Romanian Culture (Until the Transylvanian school)“. In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Nágler, 119–25. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2010.
- Popper, Karl Raimund. *The Open Society and Its Enemies: The Spell of Plato*, Vol I. London: Routledge, 1945.
- Prodan, David. *Supplex Libellus Valachorum, or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th Century*. Bucharest: Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, 1971.

- . *Transylvania and Again Transylvania: A Historical Exposé*. Center for Transylvanian Studies, The Romanian Cultural Foundation, 1996.
- Rawls, Anne Warfield. „Introduction to Garfinkel’s ‘Notes on Language Games’: Language Events as Cultural Events in ‘Systems of Interaction’”. *European Journal of Social Theory* 22, č. 2 (1. květen 2019): 133–47. <https://doi.org/10.1177/1368431018824698>.
- Roberts, Kathleen Glenister. *Alterity and Narrative: Stories and the Negotiation of Western Identities*. Albany: SUNY Press, 2007.
- Rogers, Rebecca, a Melissa Mosley Wetzel. „Studying Agency in Literacy Teacher Education: A Layered Approach to Positive Discourse Analysis”. *Critical Inquiry in Language Studies* 10, č. 1 (1. leden 2013): 62–92. <https://doi.org/10.1080/15427587.2013.753845>.
- Roper, Stephen D. *Romania: The Unfinished Revolution*. Routledge, 2004.
- Rosenfeld, Michel. „Spinoza’s Dialectic and the Paradoxes of Tolerance: A Foundation for Pluralism?” *Cardozo Law School Jacob Burns Institute for Advanced Legal Studies Research Papers*, č. 79 (listopad 2003): 1–68.
- Rosůlek, Přemysl. „Rumunsko”. In *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, editoval Michal Kubát, 318–45. Praha: Eurolex Bohemia, 2004.
- Ryan, Richard M., a Edward L. Deci. „Multiple identities within a single self: A self-determination theory perspective on internalization within contexts and cultures”. In *Handbook of self and identity*, 2nd ed, 225–46. New York, NY, US: The Guilford Press, 2012.
- Řezníková, Lucie. „Identita”. In *Proměny pojmů v současné historické vědě*, 233–43. Dolní Břežany: Scriptorum, 2014.
- Sageata, Radu. „A Proposal for Romania’s Administrative Organization Based on Functional Relations in the Territory”. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, č. 46 (2015): 178–96.
- . „Mediaeval Administrative-Territorial Structures on the Present Territory of Romania”. Viděno 18. březem 2021. <https://www.academia.edu/16016262/>.
- Said, Edward W. *Orientalism*. 1st Vintage Books ed edition. New York: Vintage, 1979.

- Sellin, Frank. „Democratization in the Shadows: Post-Communist Patrimonialism". In *Romania since 1989: Politics, Economics, and Society*, editoval Henry F. Carey, 117–36. Lanham: Lexington Books, 2004.
- Semian, Michal. *Regions through time and space: Problem of regionalization*. Dizertační práce. Univerzita Karlova, 2016. <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/95506/>.
- Schneck, Stephen Frederick. „Michel Foucault on Power/Discourse, Theory and Practice". *Human Studies* 10, č. 1 (1987): 15–33.
- Siegfried Jäger. „Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of A Critical Discourse and Dispositive Analysis". In *Methods of Critical Discourse Analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer, 32–62. London: SAGE Publications, 2001.
- Smith, Anthony. *Nationalism and Modernism*. Taylor & Francis, 2003.
- Söderbaum, Fredrik, a Björn Hettne. „The New Regionalism Approach". *Politeia* 17 (1. říjen 1998): 6–21.
- Soja, Edward W. *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. Verso, 1989.
- Sorokin, Pitirim A. *Social and Cultural Mobility*. Free Press, 1959.
- Su, Ting. „Positive Discourse Analysis of Xi Jinping’s Speech at the National University of Singapore under Appraisal Theory". *Journal of Language Teaching and Research* 7, č. 4 (1. červenec 2016): 796–801. <https://doi.org/10.17507/jltr.0704.22>.
- Szedlacsek, Petru. „“Instrumentalizing Szeklerland Autonomy through Szekler Memory Sites and Rites in Post-1989 Romania”". *Culture*, č. 9 (2015): 39–50.
- Szegedi, Edit. „The Birth and the Evolution of the Principality of Transylvania (1541-1690)". In *The History of Transylvania, Vol. II (1541 to 1711)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 99–112. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2009.

- Šifta, Miroslav, a Pavel Chromý. „The Importance of Symbols in the Region Formation Process". *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* 71, č. 2 (b.r.): 98–113.
- Šimon Martin. „Measuring Phantom Borders: The Case of Czech/Czechoslovakian Electoral Geography". *Erdkunde* 69, č. 2 (1. duben 2015): 139–50.
- Šisler, Filip. „Rumänen und Aromunen". In *Minderheiten im sozialistischen Jugoslawien*, editovali Kateřina Králová, Jiří Kocián, a Kamil Pikal, 167–82. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2015.
- Tavory, Iddo, a Stefan Timmermans. *Abductive Analysis: Theorizing Qualitative Research*. Illustrated edition. Chicago: University of Chicago Press, 2014.
- Taylor, Verta, a Nancy E. Whittier. „Collective identity in social movement communities: Lesbian feminist mobilization". In *Frontiers in social movement theory*, 104–29. New Haven, CT, US: Yale University Press, 1992.
- Tejchman, Miroslav. *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. Univerzita Karlova, Karolinum, 2008.
- Terry, Gareth, Nikki Hayfeld, Victoria Clarke, a Virginia Braun. „Thematic Analysis". In *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology*, editoval Carla Willig a Wendy Stainton Rogers, 17–37. SAGE, 2017.
- Todorova, Maria. *Imagining the Balkans. Updated edition*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Tønder, Lars. „Impossible Tolerance". In *Tolerance: A Sensorial Orientation to Politics*, 23–52. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Turda, Marius. „Aurel C. Popovici and the symbolic geography of the Romanians in the late Habsburg-Empire, 1890-1910". *Revue Roumaine d' Histoire* 36, č. 1–2 (1997): 97–121.
- Vainikka, Joni T. „Reflexive Identity Narratives and Regional Legacies". *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie (Journal of Economic & Social Geography)* 106, č. 5 (prosinec 2015): 521–35. <https://doi.org/10.1111/tesg.12118>.

- Van Dijk, Teun A. „Multidisciplinary CDA: A plea for diversity". In *Methods of critical discourse analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer, 95–120. London: SAGE Publications, 2001.
- Vesa, Vasile. „*Transylvania during World War I*". In *The History of Transylvania Vol III. (from 1711 to 1918)*, editoval András Magyari, Ioan-Aurel Pop, a Thomas Năgler, 479–87. Cluj-Napoca: Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, 2018.
- Vințeler, Onufrie, Diana Tetean, Tofik Muslimovič Islamov, a Tatiana Andrejevna Pokivailova. *Problema transilvană: disputa teritorială româno-maghiară și URSS 1940-1946 : documente din arhivele rusești*. Cluj-Napoca: Eikon, 2014.
- von Hirschhausen, Béatrice. „The Heuristic Interest of the Concept of ‚Phantom Borders’ in the Understanding of Cultural Regionalisation". *Espace Geographique* 46, č. 2 (18 2017): 106–25. <https://doi.org/10.3917/eg.462.0106>.
- von Löwis Sabine. „Phantom Borders in the Political Geography of East Central Europe: An Introduction". *Erdkunde* 69, č. 2 (1. duben 2015): 99–106.
- Wagner, Peter. „Sonderweg Romania?" In *Romania since 1989: Politics, Economics, and Society*, editoval Henry F. Carey, 1st Edition., 49–66. Lanham: Lexington Books, 2004.
- Waters, Mary C. *Ethnic Options: Choosing Identities in America*. Berkeley: University of California Press, 1990.
- White, Peter R.R. „Appraisal". In *Discursive Pragmatics*, 14–36. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011.
- Widdowson, Henry G. „Discourse Analysis: A Critical View". *Language and Literature* 4, č. 3 (1. leden 1995): 157–72. <https://doi.org/10.1177/096394709500400301>.
- Wilbur Zelinsky. „North America’s Vernacular Regions". *Annals of the Association of American Geographers*, č. 1 (1980): 1–17.
- Wilson, John. „Political Discourse". In *The Handbook of Discourse Analysis*, editoval Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, a Heidi E. Hamilton, New edition., 398–415. Malden, Mass.: Wiley-Blackwell, 2003.

- Wodak, Ruth. „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis". In *Discursive Pragmatics*, 50–70. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011.
- . „Introduction". In *Methods of critical discourse analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer, 1–13. London: SAGE Publications, 2001.
- . „The discourse historical approach". In *Methods of critical discourse analysis*, Ruth Wodak a Michael Meyer, 63–94. London: SAGE Publications, 2001.
- . ‘Us’ and ‘Them’: *Inclusion and Exclusion – Discrimination via Discourse. Identity, Belonging and Migration*. Liverpool. Liverpool University Press, 2011.
- Wodak, Ruth, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl, a Karin Liebhart. *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999.
- Wodak, Ruth, a Norman Fairclough. „Critical Discourse Analysis in Action". In *Applied Linguistics Methods: A Reader: Systemic Functional Linguistics, Critical Discourse Analysis and Ethnography*, editoval Caroline Coffin, Kieran O’Halloran, a Theresa M Lillis, 95–112. Milton Keynes; London; New York: The Open University ; Routledge, 2010.
- Wolff, Larry. *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*. 1 edition. Stanford, Calif: Stanford University Press, 1994.
- Zahra, Tara. *Kidnapped Souls: National Indifference and the Battle for Children in the Bohemian Lands, 1900–1948*. 1 edition. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2011.
- Zienkowski, Jan. „Discursive Pragmatics A Platform for the Pragmatic Study of Discourse". In *Discursive Pragmatics*, 1–13. Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011.
- Zimmerbauer, Kaj, a Anssi Paasi. „When old and new regionalism collide. Deinstitutionalization of regions and resistance identity in municipality amalgamations". *Journal of Rural Studies* 2013 (1. leden 2013).

Statistiky:

- Dan-Străulești, Petre. Atlas istoric ilustrat al României. București: Editura Litera, 2009.
- „Romania detailed ethnic map”, viděno 16. května 2019, <https://doi.org/10.1080/00438243.1998.9980408>.
- „Romania – Religion“. Viděno 16. května 2019. „Romania detailed ethnic map“. Viděno 16. května 2019. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/03/Romania_detailed_ethnic_map.PNG.
- „Volumul II: Populația stabilă (Rezidentă) – Structura etnică și confesională; Recensământ 2011“. Viděno 28. září 2018. <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/>.

Internetové a další zdroje

- „127 de Ani de La Apariția Primului Număr al Ziarului „Adevărul“. adevarul.ro, 15. srpen 2015. https://adevarul.ro/cultura/istorie/127-ani-aparitia-primului-numar-ziarului-adevarul-1_55ce09ebf5eaafab2c84d735/index.html.
- adevarul.ro. „127 de Ani de La Apariția Primului Număr al Ziarului „Adevărul““, 15. srpen 2015. https://adevarul.ro/cultura/istorie/127-ani-aparitia-primului-numar-ziarului-adevarul-1_55ce09ebf5eaafab2c84d735/index.html.
- „Alegeri Prezidențiale 2014“. Viděno 6. srpna 2019. <http://historymaps.ro/?p=2915&fbclid=IwAR3KpOutswH0-5qY8UTnGP86A3tE62im69N13cGowqAT9TOShAf2uW4fG2k>.
- „Autoritatea Electorală Permanentă“. Viděno 28. září 2018. <http://alegeri.roaep.ro/>.
- „Balázs Ablonczy: Orphans of Trianon. Refugees and refugee policy in Hungary during and after World War I“. Viděno 16. květen 2019. <http://trianon100.hu/blogpost/balazs-ablonczy-orphans-of-trianon-refugees-and-refugee-policy-in-hungary-during-and-after-world-war-i>.
- „Cine Suntem?“ *Uniunea Muntii Apuseni* (blog). Viděno 8. květen 2019. <http://motii.ro/cine-suntem/>.
- „Colegiul National „Samuel von Brukenthal | Pagini de Istorie“. Viděno 10. květen 2019. http://brukenthal.ro/?page_id=108.

- CR. „Discurs Iuliu Maniu, Alba Iulia, 1 decembrie 1918“. *Centenarul Marii Uniri* (blog), 28. prosinec 2017. <http://centenarulromaniei.ro/discurs-iuliu-maniu-alba-iulia-1-decembrie-1918/>.
- „Dokumentarne Emisije Balkan. Tako je sve počelo: Slobodan Milošević na Kosovu polju - Niko ne sme da vas bije! (25. April 1987).“ Viděno 8. březem 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=gqNke6x8R7M>.
- Dischiseanu, Eugen. „Apelul către comuniști — actul de naștere al ziarului „Adevărul““. *România Liberă*, 19. květen 1990.
- Dragan, Flavia. „România liberă, confiscată de comuniști: Cel mai vechi ziar românesc, foaie clandestină în anii războiului | Romania Libera“, 24. dubem 2017. <https://romanalibera.ro/istorie%20romania%20libera%20istoria%20ziarului%20romania%20libera/romania-libera--confiscata-de-comunisti--din-1943--activistii-au-tiparit-ziarul-in-ilegalitate-446953>.
- „Harta numelor românești“. Viděno 20. květen 2019. <http://nume.ottomotor.ro/ro>.
- „Iohannis a Promulgat Legea Prin Care Avram Iancu Este Proclamat «Erou al Națiunii Române» | Revista 22“. Viděno 25. srpen 2020. <https://revista22.ro/actualitate-interna/iohannis-a-promulgat-legea-prin-care-avram-iancu-este-proclamat-erou-al-naunii-romne>.
- Keller-Alant, Akos. „Living like in Hungary: Orban Bankrolling Romania ‘Ethnic Parallelism’“. *Balkan Insight* (blog), 30. leden 2020. <https://balkaninsight.com/2020/01/30/living-like-in-hungary-orban-bankrolling-romania-ethnic-parallelism/>.
- „Luxembourg and Sibiu: 2007 European Capitals of Culture“. Viděno 10. srpen 2019. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20070125STO02408+0+DOC+XML+V0//EN>.
- „Marele jurnalist Virgil Lazăr va fi înmormântat vineri“. *ClujToday.ro - Quality news*. Viděno 10. březem 2019. <https://www.clujtoday.ro/23229-marelejurnalistvirgillazrvafinmormntatvineri.html>.
- Martens Centre. „Bela Marko“. Viděno 10. květen 2019. <https://www.martenscentre.eu/people/bela-marko>.

- „Nemrtvý aneb Upír z Transylvánie". Viděno 22. únor 2020. <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/index.php?h=inscenation&a=detail&id=3814>.
- Pădurean, Bianca. „Pagina de istorie: Ziarul România Liberă împlinește 140 de ani". RFI România: Actualitate, informații, știri în direct, 15. květen 2017. <https://www.rfi.ro/cultura-95137-accent-pe-istorie-ziarul-romania-libera-aniversare>.
- „Parlamentswahlen 2016". Viděno 10. květen 2019. <http://www.fdgr.ro/de/alegeri2016>.
- „Rezultate alegeri locale 2016 Cluj. Anul în care Emil Boc a scos un scor mai bun decât acum | adevarul.ro". Viděno 7. květen 2019. https://adevarul.ro/locale/cluj-napoca/rezultate-alegeri-locale-2016-cluj-anul-emil-boc-scos-scor-mai-bun-decat-acum-1_5756b91a5ab6550cb8bafdbc/index.html.
- RFI România: Actualitate, informații, știri în direct. „Procesul Revoluției a fost amânat. Iliescu nu a fost prezent la ICCJ", 29. listopad 2019. <https://www.rfi.ro/justitie-116385-proces-revolutie-ion-iliescu>.
- Stirileprotv.ro. „Rezultate finale alegeri locale 2020. Cine a câștigat în județul Cluj la primării, Consiliul Județean și Consilii Locale". Viděno 30. březen 2021. <https://stirileprotv.ro/stiri/alegeri-locale-2020/rezultate-finale-alegeri-locale-2020-cine-a-castigat-in-judetul-cluj-la-primarii-consiliul-judetean-si-consilii-locale.html>.
- United Nations. „Award Relating to the Territory Ceded by Romania to Hungary, Decision of 30 August 1940". In Reports of International Arbitral Awards, Vol. XXVIII, United Nations, 407–11. UN, 2007. <https://doi.org/10.18356/4164d0bd-en-fr>.
- Uniunea Muntii Apuseni. „Cine Suntem?" Viděno 8. květen 2019. <http://motii.ro/cine-suntem/>.

II. Jmenný rejstřík

- Anghel, Atanasie, 141
Antonescu, Ion, 113
Aron, Petru Pavel, 106
Băleanu, Adelina, 170
Bănescu, Traian, 172, 195, 240, 247
Bátory, Štěpán, 206
Bejan, Lia, 165, 166
Béla II., 100
Béla III., 100
Bem, Józef, 108
Berceanu, Călina, 189
Berekméri, Sándor, 209
Betea, Lavinia, 174
Bethlen, Gábor, 161, 206
Blaga, Lucian, 171
Blandiana, Ana, 186
Boc, Emil, 172, 197, 198, 244
Both, Ștefan, 195
Brătianu, Ionel, 111
Buzoianu, A., 126
Câmpeanu, Cristian, 198, 211
Câmpeanu, Radu, 118
Carol I., 111
Carol II., 113
Ceașescu, Nicolae, 33, 114, 115, 116, 120, 154, 164, 170, 174, 207
Constantinescu, Emil, 149, 150, 152, 153, 154, 165, 167, 168, 169, 175
Coposu, Corneliu, 117
Cosman, George, 153
Daniel, David, 187
Domokos, Géza, 123, 125
Doru, Doina, 153, 171
Elena, Szenkovitz, 154
Eminescu, Mihai, 85, 124, 189
Fati, Sabina, 193, 242
Fernolend, Carolina, 189, 190
Filip, Clementina, 150
Florescu, Remus, 195
František Josef I., 108, 110, 142
Frunda, György, 150, 151, 152
Funar, Gheorghe, 118, 122, 128, 129, 130, 147, 149, 153, 154, 161, 169, 170, 171, 172, 208
Gelu, vojevod, 100
Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 114
Gherman, Sabin, 196, 209, 210, 227
Giurgea, Adrian A., 208
Giurgiu, Gheorghe, 126
Gorbačov, Michail Sergejevič, 116
Guțiu, George, 153
Horea, Cloșca a Crișan, 108
Horváth, István, 243
Horvath, Leonard, 191
Hosu, Ioan, 176
Huntington, Samuel, 197
Chiș, Cristian Mihai, 210
Iancu, Avram, 109
Iliescu, Ion, 84, 116, 119, 120, 122, 126, 130, 147, 149, 150, 154, 161, 165, 167, 168, 169, 175, 197
Ionescu, Mihai, 174, 175
Ionitã, Ion M., 128
Johannis, Klaus, 176, 195, 219, 224, 227, 228, 235, 240, 242, 243, 244, 252
Josef II., 107, 142, 163
Kálmán, Csiha, 153
Kántor, Lajos, 126
Kohl, Helmut, 152
Kovács, Lajos, 153
Kovács, Petér, 189
Lazăr, Virgil, 144, 145, 146, 152, 166, 167, 173, 188, 190
Leopold I., 107, 162
Leopold II., 107, 163
Ludvík Jagellonský, 206
Luft, Victor, 154
Man, Alexandru, 173
Maniu, Iuliu, 124, 148, 173, 176
Marian, Mircea, 193
Marie Terezie, 162
Marin, Iulia, 242
Marino, Adrian, 188
Markó, Béla, 209, 238, 239, 240
Matyáš Korvín, 104
Mícu (Klein), Ion Inocenc, 105, 106, 141
Michal Chrabrý, 105, 140
Mistr P., alias *Anonymus*, 99, 101
Moroșanu, Florin, 198
Năstase, Adrian, 175
Neag, Radu, 186
Nestor, kronikář, 100
Nicolae, Ștefan, 154
Novăceanu, Darie, 84

Orbán, Viktor, 209
Păcurar, Ioan, 187
Pădurean, Claudiu, 190, 192
Paler, Octavian, 185
Pavelescu, Ion, 122, 125
Perjovschi, Dan, 242
Ponta, Victor, 176, 195, 241, 243
Pop, Florina, 197
Racovițan, Vasile, 189
Rákoczi, Ferenc, 141, 162
Rákoczi, Jiří II., 206, 207
Roman, Petre, 165, 169
Șerbănescu, Mircea, 188
Schwarz, Karl-Peter, 193
Soros, György, 167
Suciu, Ioan, 153
Tibor, Sobius, 153
Tisza, István, 111
Tökés, László, 115, 116, 124
Tudor, Corneliu Vadim, 122, 154, 161,
175, 208, 210
Tuhutum, 100
Turcu, Olimpia, 191
Uncu, Daniel, 208
Ursu, Adrian, 128
Vaida-Voevod, Alexandru, 143
Verestóy, Attila, 126
Vighi, Daniel, 247
Vladislav II. Jagellonský, 104
von Bach, Alexander, 109
von Brukenthal, Samuel, 195
Vulpescu, Ionuț, 197
Zápolský, Jan, 205

III. Přílohy

Příloha 1: Články citované v práci

Seznam

ID5_A_08.05.1990_-12_P3_SP_I2	121, 127, 131
ID7_A_16.05.1990_-4_P1_SC_I2.....	250
ID12_RL_24.04.1990_-26_P2_SP_I3.....	124
ID13_RL_26.04.1990_-24_P3_SP_I3.....	126
ID 15_RL_04.05.1990_-16_P3_SP_I2.....	145
ID30_A_17.09.1992_-10_P5_SP_I3	129, 131
ID33_A_24.09.1992_-8_P3_SP_I1	122
ID36_A_03.10.1992_+6_P3_SP_I3.....	170
ID44_RL_08.09.1992_-19_P1_SP_I3.....	186
ID47_RL_11.09.1992_-16_P2_SP_I2.....	171
ID49_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I3.....	121, 186
ID50_RL_14.09.1992_-13_P3_SP_I2.....	153
ID51_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I2.....	172, 187
ID54_RL_19.09.1992_-8_P3_SP_I2.....	172
ID 58_RL_23.09.1992_-4_P1_SP_I2.....	149
ID62_RL_24.09.1992_-3_P4_SP_I1	209
ID66_A_07.10.1996_-27_P1_SP_I1	152
ID68_A_08.10.1996_-26_P2_SP_I1	153
ID85_A_23.10.1996_-11_P2_SP_I2	166, 168
ID 111_A_13.11.1996_+10_P9_SA_I2.....	150
ID115_A_14.11.1996_+11_P9_SA_I2	168
ID121_RL_14.10.1996_-20_P3_SP_I2.....	174
ID 123_RL_17.10.1996_-17_P2_SP_I1	152
ID129_RL_25.10.1996_-9_P2_SP_I1.....	168
ID141_RL_7.11.1996_+4_P2_SP_I1.....	170
ID150_RL_14.11.1996_+11_P3_SP_I3.....	170
ID166_A_14.11.2000_-12_P1_SP_I2.....	211
ID 168_A_17.11.2000_-9_P1_SP_I1	151
ID169_A_17.11.2000_-9_P4_SA_I2	130

ID172_A_22.11.2000_-4_P5_SA_I3	198
ID190_RL_24.11.2000_-2_P2_SP_I3.....	176
ID203_A_11.11.2004_-17_P2_SP_I2.....	190
ID209_A_23.11.2004_-5_P3_SP_I2.....	194
ID214_A_26.11.2004_-2_P2_SA_I2	241
ID235_RL_15.11.2004_-13_PIII_SRG_I2	209
ID238_RL_16.11.2004_-12_PII_SRG_I2.....	189
ID270_A_1.12.2008_-29_P6_SRG_I3.....	188
ID284_A_22.11.2008_-6_P13_SP_I3	242
ID318_A_27.10.2009_-26_P1_SP_I1	190
ID324_A_24.11.2009_+2_P2_SP_I3	242
ID346_A_15.11.2012_-24_P1_SH_I3	175
ID348_A_26.11.2012_-13_P3_SP_I2.....	198, 246
ID362_RL_22.11.2012_-18_P1_SP_I2.....	195
ID367_RL_30.11.2012_-10_P1_SP_I2.....	199, 212
ID381_A_7.10.2014_-26_P4_SP_I3	243, 244
ID386_A_27.10.2014_-6_P1_SP_I3	177, 249
ID393_A_10.11.2014_+8_P3_SP_I3	196
ID412_RL_27.10.2014_-6_P12_SRG_I2.....	191
ID419_RL_3.11.2014_+1_P12_SP_I3.....	193
ID422_RL_5.11.2014_+3_P1_SP_I1	245, 247

Jednotlivé texty

ID5_A_08.05.1990_-12_P3_SP_I2

A. BUZOIANU / Gh. GIURGIU

Nu uitați, mai sînt răni care dor

Conferința pe țară a Uniunii "Vatra Românească" s-a încheiat, duminică după-amiază. În localitatea Hodac, din județul Mureș. A fost, aici, un moment emoționant, simbolic, la care au participat delegați la reuniune și locuitorii acestei pitorești așezări mureșene. În cadrul conferinței au fost supuse analizei o serie de probleme specifice Transilvaniei. Numeroși vorbitori și-au manifestat nemulțumirea pentru faptul că multe dintre aceste probleme, unele dureroase și de însemnătate cardinală, sînt ignorate de presă. Un participant la conferință a subliniat că televiziunea este mult prea prezentă în Piața Universității și reflectă mult prea puțin ce se întîmplă în Transilvania

Mai sînt, aici, în Transilvania, răni care dor. Mai sînt probleme nesoluționate. Un delegat moldovean relata că în ziuă în care pornea spre Tîrgu Mureș, pentru a participa la conferință, în Iași era angajat cel de al 40-lea alungat din Transilvania. Termenul oricît ar fi de incredibil, este adevărat. Din orașe, din sate transilvănene, au plecat sute de specialiști, profesori, ingineri, medici. Ei au fost siliți să-și părăsească locurile de muncă, locuințele, prietenii, și să plece în alte părți, pentru că în unitățile în care

lucrau erau supuși persecuțiilor întrucât... erau români. Desigur, toata acestea s-au înfîmplat în împrejurările premergătoare confruntării din martie. Dar acești oameni acum aflați departe de această „zonă fierbinte”, nu mai vor să revină, deși este nevoie de ei. Mai sînt în alte aspecte. Uniunea ”Vatra Românească” își propună să se angajeze activ în soluționarea acestor probleme complexe și dificile.

Cum am precizat mai înainte, ședința de încheiere a lucrărilor conferinței s-a desfășurat la Hodac, ideea fundamentală ce s-a subliniat fiind aceea a dialogului larg, deschis, al care să participa activ toți cei ce trăiesc și muncesc în Transilvania pentru că numai împreună pot soluționa problemele grave ce mai dăinuie aici. Numai împreună pot contribui la ridicarea țării pînă acolo unde ea merită să fie. Au fost de față numeroși ziariști români și străini. Unul dintre vorbitori, care tocmai era filmat de un operator de la televiziunea ungară a spus: „Este aici și televiziunea din țară vecină. Sper să reflectă adevărul. Sper că arate întocmai ce dorim noi, ce am discutat aici și ce ne propunem să facem”.

Adunarea s-a încheiat în acordurile Horei Unirii.

ID7_A_16.05.1990_-4_P1_SC_I2

Neagu DRAGOȘ (medic, București)

Epigoni ai revoluției, încotro?

Conștiința îmi cere să-mi exprim opiniile politice într-un moment în care se încearcă impunerea Proclamației de la Timișoara prin manifestări de genul celei din Piața Universității, pentru a elimina din cursa electorală, înainte de alegeri, pe unul din cei trei candidați la președinție. Am convingerea că prin nici un fel de mijloace (mai ales nelegale) o acțiune ce încearcă să impună în numele unei minorități principii discriminatorii injuste, cu consecințe politice importante, nu poate servi și nu reprezintă o expresie a democrației. Aceasta ar însemna un mare pas înapoi și chiar un afront adus memoriei celor care s-au jertfit pentru victoria Revoluției. Cu uimire asistăm cum o parte a celor ce se numesc „apolitici” acționează cu înverșunare pentru atingerea unor scopuri pur politice (impunerea punctului 8 al Proclamației de la Timișoara), cum o parte a celor ce se declară „independenți” își extrag ceva gîndirii și acțiunii printr-un cordon ombilical ce-i leagă de anumite partide politice, cum politicienii partidelor „istorice” și ale celor care le sprijină așteaptă cu sufletul la gură ca aceste acțiuni ce Încalcă legalitatea și democrația să-i ajute să cîștige ceea ce prin votul poporului se tem că n-ar putea obține: puterea politică!

„Campionii democrației” se tem de exprimarea democratică a opțiunii poporului? Au declarat chiar că s-ar putea să nici nu se prezinte la alegeri; potrivit sondajelor de opinie, majoritatea alegătorilor pare să nu fie de partea lor și asta îi sperie! Au intrat în criză de timp! Și-atunci, joacă totul pe o singură carte: pe cea a alegerilor? Doamne ferește! „Singura soluție”... acum, o falsa revoluție!

Fără nici o urmă de jenă, ei speculează tot ce le-ar putea ajuta să-și atingă scopul: invocarea martirilor Revoluției, a durerii mamelor ce și-au pierdut copiii, a lui Dumnezeu, invocă principiile democrației pe care chiar ei le încalcă, iac promisiuni demagogice, invocă numele orașelor martirizate, stimulează „patriotismul local” și orgoliile personale, speculează la unii lipsa de conștiință și pofta de cîștig fără muncă, la alții naivitatea și imaturitatea gîndirii, unora lipsiți de competență și valoare le creează iluzia afirmării (în stradă), celor singuri le oferă șansa de a uita de singurătate, celor „curioși” le oferă un curios spectacol al degradării conștiinței, celor lipsiți de tărie sufletească le oferă puterea grupului, celor ce n-au făcut nimic pînă în prezent le oferă iluzie.

ID12_RL_24.04.1990_-26_P2_SP_I3

Ion Pavelescu

Primul Congres U.D.M.R.: Loialitate față de statul național

Oradea, prin telefon de la trimisul nostru special.

Primul Congres al U.D.M.R., care și-a desfășurat ieri lucrări la Oradea, a fost definit de către înșiși organizatorii săi un eveniment cu caracter istoric. El întrunește, într-adevăr o serie de atribute care-i conferă o asemenea însemnătate și ne gîndim, înainte de toate, la condițiile care au făcut posibilă tinerea lui în condiții de inimaginat cu doar 5—6 luni în urmă. Vorbînd despre acest forum și despre semnificația pe care o comportă este cu neputință să nu punem în lumină una dintre deschiderile fundamentale pe care le-a operat Revoluția din decembrie 1989 care, punînd capăt monopolului politic al unui singur partid, a creat climatul necesar ca diversele categorii de cetățeni să poată participa activ la soluționarea problemelor de loc simple cu care ne confruntăm.

În acest cadru larg, cu adevărat democratic, minoritățile naționale, cu aspirațiile lor îndreptățite, cu

preocupările lor specifice, sînt chemate să joace un rol important, în multe privințe decisiv pentru prezent, și mai ales pentru viitorul pe care dorim să-l construim. Congresul de la Oradea poate fi apreciat, în context, ca un indiciu, și totodată, ca un barometru al stării de spirit al societății românești, al speranțelor sale, al grijilor care o frământă, și nu mai puțin, al pericolelor care o pîndesc. El a debutat printr-un mic moment, să-i spunem, procedural, dar care reflectă o anume tensiune existentă în însuși cadrul Uniunii și, negreșit, în sinul conducerii ei. Idei ca lucrările să se desfășoare în plen și pe comisii specializate i s-a opus propunerea de a se acționa numai în prima formulă astfel ca toată lumea să știe ce se spune și ce se stabilește. S-a ajuns pînă la urmă la un fel de compromis, dar faptul n-a trecut neobservat și aceasta cu atît mai mult cu cît renunțarea la unele canoane care amintesc de „practicile trecutului” fusese sugerată de un lider de necontestat — Karol Kiraly.

Intrîndu-se în fondul dezbaterilor, s-a dat cuvîntul domnului Domokos Geza, președintele prin exercițiu al U.D.M.R. Este un document echilibrat, care pornește de la realități și formulează concepte menite să aibă un ecou puternic, categoric pozitiv, în rîndul opiniei publice române și fără îndoială pe plan internațional. Iată ideile-pivot așa cum au fost enunțate și care demonstrează realismul orientării U.D.M.R.:

- Pămîntul nostru natal, Ardealul, este parte componentă a statului român, apartenență consimțită prin tratatul de la Trianon, mai apoi Paris;

- Problema apartenenței Ardealului — așa cum am declarat fără echivoc în repetate rînduri — nu constituie obiect de discuție. Aceasta nu constituie pentru noi o chestiune tactică ci piatra de încercare a clarviziunii noastre politice, emanație a convingerii noastre că raportarea acestui grup etnic la națiunea majoritară trebuie fundamentată pe principii solide istoric confirmate. Iar baza principială nu poate fi alta decît loialitatea minorității maghiare din România față de statul național, principiu care exclude din capul locului consimțămîntul nostru la conceptele care ar afecta integritatea și suveranitatea națională.

Luînd act cu satisfacție de aceste puncte de vedere, care respectă întru totul drepturile naturale ale poporului român la unitate și suveranitate, noi ne însușim integral aprecierea cuprinsă în raport și care are o valoare definitorie cu multiple trimeri spre practica social politică. „Este evident — se menționează în raport — că trebuie să ne delimităm de orice încercare de a prezenta platforma noastră de revendicări drept incompatibilă cu loialitatea cetățenească și cu obligația de a ne achita de cele ce ne revin ca cetățeni ai României, nemaivorbînd de acelea care o prezintă drept o manifestare ce periclitează integritatea și interesele statului român“. Nici-un bun român nu se poate preta la asemenea acuzații. De altfel chiar Declarația adoptată la 1 decembrie 1918 stipulează, negru pe alb, drepturile cele mai largi pentru minorități și e bine că la Congres s-au făcut referiri la acest act care reprezintă o chintesența a doctrinei social-politice românești dobîndind tocmai prin acest fapt, o însemnătate universală. S-ar fi putut cita cu folos pentru actualitate pe care o prezintă cuvintele rostite în ziua mării noastre uniri de către unul dintre fondatorii acestei opere menite să dăinuit în eternitate, cuvînte pe care ne facem o datorie din a le reaminti: „Noi nu vrem să devenim din asupriți asupritori“. Aceasta a fost și rămîne întotdeauna poziția noastră.

Spre a spune tot adevărul n-am putea declara cu mîna pe inimă că tot ceea ce ne este dat să auzim în Congres ne face să sărim în sus de bucurie. Domnul Tokes Laszlo, de pildă, după ce a încercat destul de stîngaci să-și justifice anumite puncte de vedere exprimate peste hotare s-a lansat într-un atac destul de tăios la adresa Uniunii „Vatra Românească“ susținînd că se simte amenințat și cerînd protecția reprezentanților anumitor state străine aflați în loja invitaților. Ca pastor, domnia sa ar putea să știe chiar mai bine decît noi că singurul mod în care s-ar putea pune la adăpost de orice bănuie este să urmeze preceptul biblic ce îndeamnă pe orice om la pondere și moderație: „Pune Doamne pază gurii mele“... Bineînțeles atunci cînd gura o cam ia razna. Au mai fost și alte aspecte nedorite dar trecem peste ele.

În încheierea acestor însemnări ni se oare nimerit să reluăm metafora folosită de către unul dintre vorbitori. Domnia sa s-a declarat optimist în ceea ce privește capacitatea bradului de a crește și a rămîne pururi verde în preajma mîndrului stejar de Carpați. Putem extinde puțin comparația readucînd în memorie nemuritoare încantație eminesciană: „Împărat slăvit e codrul“... În universul lui loc destul pentru toată lumea. Lăsînd de-o parte limbajul figurat și revenind la cel concret, politic, e necesar să spunem că în această țară.

ID13_RL_26.04.1990_-24_P3_SP_I3

Ion Pavelescu

Opțiuni pragmatice sau strategii destabilizatoare? - Cîteva concluzii după Congresul U.D.M.R. -

În ambianța de confruntări electorale, care au luat un caracter atît de crîncen, Congresul U.D.M.R., ce s-a desfășurat recent la Oradea și s-a încheiat după discuții furtunoase și o ședință de alegeri a organelor de

conducere care a durat o noapte întreagă, a trecut aproape neobservat. Or, forumul respectiv oferă un material excepțional de bogat pentru analiștii politici iar pentru parlamentul care va rezulta din scrutinul de la 20 mai, multe și foarte complexe motive de meditație.

Primă concluzie care se desprinde este că impresia potrivit căreia revoluția din decembrie și democrația pe cale de a se instaura i-ar fi găsit pe români teribil de dezuniți iar pe maghiarii din țara noastră constituiți într-o organizație-mamut, compactă și omogenă, fără a fi complet falsă, comportă, totuși, multe amendamente. În lăuntru U.D.M.R. coexistă o mulțime de grupuri și curente cu interese divergente dar care fac mari eforturi și reușesc în momentul de față să găsească cel puțin o aparență de consens în lupta pentru câștigarea unor drepturi cât mai mari pentru minoritatea respectivă.

De aceea, documentele programatice adoptate, — Raportul, Platforma, Statutul — au mai degrabă valoarea unor declarații de intenții liniștitoare pentru statul național decât caracterul unei strategii imuabile ei ireversibile. Chiar așa stînd lucrurile, este cazul să apreciem realismul dublat de buna credință, de consecvență și clarviziune ce definesc poziția de pe care se situează o serie de personalități de frunte, în primul rînd dl. Domokos Geza, pentru oricare grupare politică românească ele prezentînd un grad înalt de credibilitate și probitate. Actualul președinte a intuit cel mai bine ci momentul pe care-l traversăm este dificil pentru toți și a depus eforturi epuizante pentru a inhiba pornirile spre escaladarea polemicilor care pot adînci disensiunile interetnice cu consecințe negative greu de evaluat. Ca român integru, nu poți să nu apreciezi responsabilitatea de care dă dovadă acest om politic față de conaționalii săi, căci i-ar fi foarte simplu să-si cîștige o popularitate ieftină turnînd gaz pe foc dar o asemenea abdicare de la un comportament rectiliniu l-ar plasa în afara unei realități ce ne obligă pe toți la moderație ni prudență. Cu aceasta poziție care-l onorează, dl. Domokos Geza și-a menținut, deocamdată, funcția de președinte iar U.D.M.R. un loc de prim-plan în preocuparea generală de reconstrucție a democrației românești. Depinde nu numai de dînsul și de noi toți ca situația să evolueze în direcția dorită.

Căci, toate surprinzător — și tocmai aici încep paradoxurile Congresului de la Oradea — această concepție deschisă contactelor, realizării unor punți de înțelegere trainice, i-a adus majoritatea dar nu l-a scutit de aluzii malițioase și de critici, chiar dacă, cel mai adesea ele au fost făcute într-un limbaj criptic. Ce opun adversarii orientării raționale și echilibrate a dlui. Domokos Geza? Alternativa cea mai tentantă pentru anumite cercuri a fost configurată chiar de adversarul său la președinție, dl. Szöcs Geza. Originar din Cluj-Napoca, acest personaj puțin simpatic ca înfățișare, a emigrat în Occident, a petrecut cîteva ani în Elveția, a plecat apoi în Ungaria de unde, în martie anul acesta, s-a repatriat redobîndind indigenatul în orașul natal. Practică simultan și cu reală vocație publicistica, eseistica și trece drept un poet de talent. La Oradea, a luat o singură dată cuvîntul în plen și anume înainte de a se trece la votarea organelor de conducere cînd și-a expus, ca să spunem așa, opțiunile. Apelînd, cînd la metafore șocante, cînd la parafraze cu iz biblic, domnia sa a articulat cîteva idei-cadru pe care, dacă am înțeles bine, le putem rezuma în următorii termeni : 1) Curajul de a merge împotriva curentului (se subînțelege a curentului promovat de dl. Domokos Geza) ; 2) Necesitatea de a opune fundamentalismul practicat, zice-se, de Vatra Românească (acesta a fost calul de bătaie al multor vorbitori) un fundamentalism maghiar și mai tenace; 3) Cerința de a vedea în evenimentele de la Tg. Mureș nu o înfrîngere ci o victorie, nu un sfîrșit ci un început; 4) Lucrurile nu vor fi apte pentru intrarea în căminul european comun, paradis pentru care d-sa a dat a înțelege că deține o cheie patent propriu, decât atunci cînd naționalitățile vor avea drepturi practic nelimitate. Nu e nevoie de prea multă perspicacitate pentru a detecta în toate aceste direcții temeuri de mari surprize și de și mai mari neliniști pentru noi.

Simultan cu aceste poziții de conciliat, de la tribuna congresului s-au mai emis și alte puncte de vedere pe care ar fi o mare eroare să le luăm doar sub beneficiul de inventar. Un delegat din Cluj-Napoca, dl. Kantor Lajos, a sugerat o radicalizare generală a activității U.D.M.R. întrebat ce semnificație atribuie noțiunii de „radicalizare” s-a pierdut în generalități. Un delegat din Tg. Mureș, dl. Verestoi, a pretins că numai de minoritatea maghiară a depins ca în acest oraș transilvan disensiunile interetnice soldate cu conflicte și cu victime să nu degenezeze într-un război civil în toată regula. Mai mulți delegați au avansat ideea că minoritatea maghiară ar trebui să ralieze la poziția sa toate celelalte minorități, ceea ce ar situa de partea ei nu mai puțin de 6 milioane de locuitori.

Din numeroase luări de poziție s-a desprins un fel de șantaj prea puțin sau deloc voalat. Dacă ungurii din Transilvania nu vor obține cît mai rapid drepturile pe care le pretind, ei vor părăsi în masă România, acest exod fiind de natură să priveze economia și știința de multe competente și să paralizaze anumite sectoare. S-a și fluturat în context spectrul precedentului pe care l-au oferit turcii din Bulgaria ca o drastică punere în gardă.

Cu neascunsă stupefacție notăm tînguirea unui delegat care a pretins că după 1 Decembrie 1918 maghiarii au pierdut odată cu Transilvania și cele mai multe avantaje — pămînturi, întreprinderi, poziții în administrație — Si aceasta pentru că s-au trezit inferiori sub raport demografic. De aici și soluțiile propuse pentru a se recîștiga terenul pierdut: 1) O politică pronatalistă în stil ceaușist; 2) Folosirea competențelor existente pentru redobîndirea de poziții- cheie în toate sectoarele; 3) O propagandă mai

activă în favoarea drepturilor de care ar fi fost frustrată această etnie. Nostalgia imperiului bicefal iese la iveală când te aștepți mai puțin, ceea ce înseamnă că ea continuă să fie prezentă în conștiința multora. Noroc de faptul că vorbitorul care a urmat la cuvânt l-a temperat, dojenindu-l creștinește că a vorbi despre pierderea Ardealului la un Congres la care s-a stabilit ca principiu călăuzitor fidelitatea față de statul național sună oarecum nelalocul său. Altfel intram la idei...

Mai consemnăm duritatea cu care unii reprezentanți ai ceangăilor au combătut teoria profesorului Martinaș despre originea lor românească. Și încheiem cu scrisoarea adresată de un cadru didactic, român dacă am înțeles bine, de la Institutul Politehnic din Cluj-Napoca, și care sugera, nici mai mult nici mai puțin, ca, profitând de faptul că, cel puțin numeric, U.D.M.R. este o formațiune impunătoare, să încerce să facă un fel de cartel electoral cu partide românești mai puțin numeroase și să obțină astfel posibilitatea de a forma un guvern la fel de stabil ca acela constituit de socialiștii Italiani care au avut gestiunea cea mai lungă de după război deși nu reprezentau în parlament mai mult de 10 la sută din electorat. Dle Popa — acesta este numele personajului cu propunerea — pe dvs. vă amuză probabil să faceți trafic cu interesele acestui popor afit de blind și de răbdător, dar pe noi, ceilalți, nu ne tentează câtuși de puțin să ne pretăm la un asemenea tîrg.

Este razul, așadar, să ne întrebăm dacă la Oradea au primat opțiunile pragmatice sau au început să prindă contur anumite strategii destabilizatoare savant orchestrate și vizînd obiective pe termen lung. Numai timpul le va lămuri pe toate. Ceea ce știm este că, oricare guvern va rezulta din alegeri, este chemat să promoveze o politică profund responsabilă în problema națională iar noi avem datoria sa

ID15_RL_04.05.1990_-16_P3_SP_I2

Virgil LAZĂR

Transilvania, un bau-bau în disputele politice

Cine a urmărit lucrările recentei plenare a C.P.U.N reține probabil cum, în cursul disputelor privind alcătuirea delegației parlamentare destinată și lasă în stradă și să dialogheze cu „huliganii” ce demonstau pașnic, spre microfon s-a an îndreptat cu hotărîre și fermitate, așa cum îi stă bine unui luptător din arena politică, președintele Consiliului Provizoriu de Uniune Națională al județului Arad. Ce a dorit dînsul să comunice miniparlamentului și țării întregi aflate în fața televizoarelor? El a intenționat - am înțeles noi - să pună capăt disputelor contradictorii chemînd la unitate și consens. Și ca efectul să fie mobilizator și deci cu o eficiență sporită, vorbitorul a decis să dea o adevărată lovitură de teatru: Transilvania. A adus-o în discuție ca pe un fel de bau-bau.

Ne-a lăsat să pricepem cam așa: „Băgați-vă mințile în cap domnilor că Transilvania este în pericol”. Și ca să ne convingă pe deplin că nu există nici un fel de dubiu, ne-a împărtășit, confuz, este adevărat, o poveste de factură polițistă cu un individ invitat la Budapesta pentru o chestiune particulară care, în cele din urmă a fost o afacere politică, regizată într-un hotel din capitală Ungariei, unde l s-a pus în fața o mare sumă de bani. Aici n-a fost prea clar vorbitorul, pentru că mai mult a mimat decît a „zis”: deci s-a oferit arădeanului - de bună credință, s-a văzut ulterior, căci a spus totul președintele - acea sumă? Să o trădeze? Să facă propagandă iredentistă? Tot ce se poate. Este treaba noului serviciu de informații să afle. Doar de aceea a fost înființat, nu? În ultimă instanță pentru noi nu are nici un fel de importanță. Sîntem afit de obișnuiți, noi, cei din Transilvania, cu mințile fierbinți ale unor iredentiști din țară și de peste hotare încît nici nu-i mai luăm în seamă. Știm că iredentismul dănuie mocnit, însă tot afit de bine cunoaștem că orice recrudescență pe față a lui a primit și va primi replica neiertătoare a poporului nostru. Uneori chiar cu concursul populației maghiare și al secuilor ce trăiesc pe teritoriul străvechi al patriei noastre. Pentru că și între ei marea majoritate sînt oameni de bună credință, care și-au afirmat și reafirmat (ca și la recentul Congres de la Oradea) loialitatea față de patria noastră comună.

Așa încît a aduce de fiecare dată cînd cineva demonstrează împotriva F.S.N. sau a guvernului, ori a domnului Ion Iliescu, în discuție Transilvania este indecent, dacă nu cumva mai grav. Căci ce este cu această „problemă Transilvania”? Ea nu există și nu trebuie să existe pentru nimeni din țară noastră în nici un fel. Transilvania face parte indisolubilă din pămîntul sfînt al României și invocarea ei ori de cîte ori apar diferențe politice sau avem interese electorale este un sacrilegiu intolerabil. Chiar dacă au fost asperități interesante. Chiar dacă au fost evenimente dramatice. Chiar dacă încă nu s-au soluționat total problemele minorităților naționale cum nu le-am rezolvat nici pe ale noastre, ale românilor. Pentru că numai noi, împreună le putem soluționa: dacă democrația va fi democrație și libertatea-libertate. O să le înfăptuim împreună așa cum trăim și muncim și murim de secole... Iată de ce cred că în viitoarea acestor frămîntări, tensiuni, dispute, generate de actuala conjunctură politică, economică și socială extrem de dificilă pe care o traversăm, nu este necesar, nu este bine să revenim mereu la același subiect: Transilvania. Pentru că dacă o astfel de problemă a rămas ca un cui în capetele pătrate ale cuiva, noi sîntem aici de cînd lumea e lume. Noi sîntem ca o stîncă peste care nu se poate trece. O știm prea bine

toți, o știu și alții care declară în diferite împrejurări că „se tem“. Să se teamă dacă se simt cu musca pe căciulă

ID30_A_17.09.1992_-10_P5_SP_I3

Ion M. Ioniță, Adrian Ursu

„*VOM CURĂȚA PEȘTELE DE LA CAP*”

Interviu cu dl. Gheorghe Funar, candidat la președinție din partea P.U.N.R.

- *Exista în România o reală problemă națională?*

- Așa cum am mai spus, în România, trăiesc cetățeni români, unii dintre ei -10%- au o alta limbă maternă decât româna, iar între români nu sînt probleme deosebite. Exista însă o problemă a Transilvaniei, ca parte a teritoriului românesc, problemă care este întreținută de mai bine de 74 de ani de guvernele de la Budapesta, susținuți și de lideri extremiști ai cetățenilor români vorbitori de limba maghiara, care scotează să ajungă la alipirea Transilvaniei la Ungaria. Acesta este scopul tuturor acțiunilor antiromânești organizate de 74 de ani încoace.

- *Ați afirmat într-o declarație a dumneavoastră că în cazul n care veți ajunge președinte, ”românii nu vor mai fi prizonieri în propria lor țară”. Explicîndu-mi această afirmație, ați putea să ne spuneți cine anume sînt ”prigonitorii”?*

- Singurii care i-au prigonit pe români în propria lor țară, și înainte, și după decembrie '89, sînt lideri extremiști ai ungarilor din România și unele organizații ale acestora. Și faptele vă sînt cunoscute, în special cele din județele Harghita și Covasna. Și în județul Mureș, și în județul Cluj au fost asemenea prigoniri. Vă asigur că, dacă ajung președinte, românii vor fi liniștiți în orice colț al țării, inclusiv în Covasna și Harghita.

- *Înțelegînd din ce ați spus mai înainte că românii sînt toți locuitorii țării, indiferent de limba maternă...*

- Bineînțeles, toți sînt egali și în drepturi, și în obligații. Privilegiați nu vor exista în aceasta țară.

- *Programai dv. și al P.U.N.R. se axează în buna măsură pe aceasta problemă a Ardealului...*

- Nu axăm programul nostru pe această problemă. De pildă, dacă urmăriți programul nostru economic și de protecție socială, puteți vedea că nu punem problema respectivă. Într-adevăr, noi prezentăm realitatea în legătură cu politica dusă de guvernul de la Budapesta, de iredentismul maghiar și de liderii extremiști ai U.D.M.R. din România. Am relatat aceasta politică și am subliniat pericolul pe care îl reprezintă pentru integritatea României.

- *Cunoscînd foarte bine realitățile din Transilvania, puteți să ne spuneți care este receptivitatea la nivelul marii majorități a populației maghiare din Ardeal față de asemenea acțiuni ale unor vîrfuri extremiste maghiare?*

- Din cîte am constatat, cei mai mulți dintre românii vorbitori de limbă maghiara nu accepta și nu aprobă asemenea acțiuni ale liderilor U.D.M.R. Sînt însă pur și simplu terorizați de către liderii acestei formațiuni politice, sub diverse forme. Există la ei - și s-a amplificat față de politica și metodele de lucru ale - fostului P.C.R. - o disciplină de partid de tip totalitar și ceea ce stabilesc liderii U.D.M.R. constituie obligativitate pentru ceilalți membri. În caz contrar, se recurge la metode represive contra celor ce nu respecta indicațiile primite.

- *Credeți ca ați putea iniția un dialog sincer cu partea moderată a acestei formațiuni politice?*

- Un asemenea dialog, după părerea mea, nu-ți are sensul pentru că ne aflăm în România și liderii extremiști ai U.D.M.R. nu constituie stat în stat. Și eu nu accept umilințe de genul celor la care au fost supuși prim-ministrul și președintele actual al țării, din partea U.D.M.R. sau să dau curs unor pretenții absurde ale U.D.M.R. de a participa ca parte separată la tratativele dintre Romă.

ID33_A_24.09.1992_-8_P3_SP_I1

VIITORUL PREȘEDINTE FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU VIITOAREA POLITICĂ

- *DACĂ TOATE PARTIDELE AFIRMĂ CĂ ÎN ȚARA NOASTRĂ SÎNT respectate drepturile naționalităților, cum se explică faptul că în străinătate predomină o părere contrarie? Se poate deduce din răspunsurile afirmative ale partidelor din eșantion că România se situează pe o poziție de frunte ÎN RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI?*

- IOAN Mânzatu așa cum este formulată întrebarea, aș vrea să adaug un amendament pentru precizarea pe care doresc să o fac. Mi întii că drepturile omului așa, cum sînt ele stipulate în actele juridice aprobate de Parlament sau stipulate în diferitele acțiuni guvernamentale, sînt în general respectate în România. Dar

respectarea drepturilor omului trebuie făcută în raport cu o precizare esențială: noi trebuie să știm că individ aparținând unei etnii și nicăieri în lume nud e vorbește - am cercetat în ultimele zile cu foarte multă atenție acest aspect - de dreptul etniei, ci de dreptul cetățeanului aparținând unei etnii, indiferent care este ea. Acestea trebuie respectate ad-literam, în conformitate cu Carta drepturilor fundamentale ale omului, cu toate acordurile care au fost încheiate și la care România a aderat fără rezerve, și de asemenea, în raport cu Constituția și cu ceilalți legi organice ale țării. Ceea ce însă se solicită pe deasupra - drepturi colective - este o chestiune apărută mai recent și pentru care, evident, vom purta discuții probabil îndelungate, pentru ca exacerbarea conflictului aparent pe care iredentismul și șovinismul - cum spunea dl. Dragomir, de ambele părți l-au amplificat la cote repermise, ne pun în situația ca acum să vorbim despre cu totul altceva decât respectarea drepturilor individului, ale fiecărui cetățean în parte aparținând unei anume etnii. Este ciudat că în România, pe - de-o parte, de exemplu, în anumite extremisme pe care le-am înregistrat în ultima vreme, se vorbește despre pericolul evreiesc de pildă. Care pericol evreiesc? De la o comunitate de 18-19 mii de oameni, care în momentul de față depășesc 50-60 de ani ca vîrstă? Se vorbește de agresiuni posibile din afară. Care agresiuni? Cu ce le dovedim? Nici una din celelalte etnii, cu excepția celei maghiare, nu se plînge de lipsa drepturilor asigurate. Există plîngeri din partea etniei germane, de pildă, pentru abuzurile care s-au făcut împotriva ei încă din anul '45 și continuînd, sub alte forme, în decursul a 45 de ani, pînă în anul 1990. Astfel încît, la ora asta, vedem Transilvania complet depopulată de sași și germani. Lucruri întîlnite pe teren. Ca o consecință acestor lucruri, afirmația este: Drepturile în România, pentru toți cetățenii, indiferent de apartenența la etnia româna sau la alta, sînt perfect respectate. Nu putem fi însă de acord să punem în discuție probleme legale de drepturile colectivităților. Autonomizarea sau trecerea lor sub o alta jurisdicție și cu alte drepturi sînt pretenții pe care, nimeni în lume începînd cu SUA și terminînd cu Japonia, sau începînd cu Norvegia și terminînd cu India, nu le are în vedere! Mai există un drept pe-care îl solicita reprezentanții etniei maghiare, și anume învățămînt în limba maghiară de nivel superior. Aș vrea să dau un răspuns categoric și anume: a avea învățămînt în limba maghiară la nivelul universităților și instituțiilor tehnice înseamnă a priva absolvenții care vor cunoaște doar limba maghiară - sub acest aspect ei neavînd nici o altă șansă decât de a fi absorbiți doar în interiorul etniei maghiare, unde se vorbește limba maghiară sau să plece în Ungaria. Or, în ambele situații credem că este o frustrare directă a drepturilor de dezvoltare a acestor absolvenți. Mai degrabă cred că va fi necesar să facem, și pertu români și pentru alte categorii de tineri din etniile celelalte, o universitate în limbile de circulație internațională. Ar fi mult mai utilă pentru acea specialiști de pregătire și platformă internațională. Dar ca sa asta într-o singură limbă la nivelul unei universități mise pare de două ori un lucru care ar fi greșit.

- GHEORGHE FUNAR: Este de reținut faptul că în România, minoritățile și-au cîștigat foarte ușor drepturile. Românii sînt deosebit de toleranți și le-au acordat aceste drepturi firești, care sînt stipulate și în Constituție. Din păcate, avem o minoritate, cea maghiară, care nici măcar nu-și manifesta loialitatea față de statul roman. Așa cum cunoașteți, este singura minoritate din România care nu a recunoscut Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Ea este aceea care, prin reprezentanții ei din țara, prin alți conducători, de la Budapesta, reprezentanți ai iredentismului maghiar, și-a adus o contribuție însemnată la prezentarea nefirească a realităților din România și, bineînțeles, mai ales a celor cu privire la respectarea drepturilor minorităților. Mă asociez în acest context la opiniile pe care le-a exprimat dl. profesor Mînzatu referitor la activitatea lobby-ului unguresc, în special cel din America, cu privire la drepturile colective revendicate de minoritatea maghiară și la învățămîntul superior în limba maghiară. În afară de acestea, aș vrea să mai fac cîteva referiri. S-a ajuns ca imaginea României să fie în mod fals prezentată în străinătate și datorită faptului că cei care au condus țara au dat dovadă de o atitudine pasivă sau de multe ori defensivă. Este vremea ca, fața de situația existentă în lume față de imaginea noastră, să dăm dovada de o atitudine ofensivă, pornind deja președintele țării, guvern, ministru de externe, membrii ambasadelor, diferitele societăți culturale și de altă natura ale românilor din străinătate, care pot contribui la o prezentare reală a situației din România. Din păcate, la această activitate a iredentismului maghiar, a guvernanților de la Budapesta, a extremiștilor din cadrul U.D.M.R.-ului, s-au asociat pentru întreținerea unei imagini false a României în străinătate și unele publicații din România. Mă refer la cele care sînt sponsorizate de Fundația Soros. Și, din păcate, și unii din conducătorii Convenției Democratice, care, prin declarațiile pe care le-au făcut, în special în străinătate, au contribuit și ei la susținerea opiniilor formulate de iredentismul maghiar. În urma unor intervenții făcute inclusiv de parlamentarii P.U.N.R., s-a ajuns să se constituie în cadrul guvernului Departament al Informațiilor. Dl. Caius Traian Dragomir este unul dintre conducători acestui departament de la care m-aș fi așteptat să facă mult mai mult pentru ca imaginea României în lume să fie cea firească. Am înțeles că există unele dificultăți de ordin financiar, și, fiind la început, sperăm ca în curînd el să adopte o atitudine ofensivă.

În privința unei afirmații făcute de dl. profesor Constantinescu referitor la extremismul maghiar, care ar atrage automat un extremism românesc, țin să precizez că ne aflăm într-un stat de drept. Ca

urmare, extremismului maghiar trebuie să-i răspundem cu legea, nu cu extremism românesc. Iar, în privința activității mele în funcția de primar ales al municipiului Cluj-Napoca, dacă dv. sînteți adeptul unor termeni exacti, mi-aș permite să vă sugerez - iertați-mă că vă sugerez acest lucru - să studiați Legea 69/91 a administrației publice locale și după aceea veți vedea că primarul nu dă ordonanțe, cum v-ați exprimat dv. Primarul dă dispoziții. Toate dispozițiile pe care le-am dat sînt legale. Dv. probabil vă informați din "România liberă" sau dintr-un alt ziar care vă induce în eroare. Este regretabil ca acceptați o informare unilaterală dintr-o anumită presă și riscați să vă expuneți - mai ales ca să aflați în cursa prezidențială. Eu, dacă aș fi în locul dv as evita să mă expun dacă nu am asul în mîna.

ID36_A_03.10.1992_+6_P3_SP_I3

*CONFERINȚA DE PRESĂ A DOMNULUI ION ILIESCU
desfășurată miercuri, 30 septembrie 1992*

Domnul Horia Pop — Rompres

În condițiile celui de-al doilea tur de scrutin, apare evident faptul că opțiunea Transilvaniei va juca un rol deosebit de important. Ce veți face pentru a vă apropia populația din această parte de țară?

Domnul Ion Iliescu:

Întrebarea dv. este interesantă, la o analiză atentă a distribuției voturilor în teritoriu. Într-adevăr, se poate remarca Transilvania. Ce anume, ce arată votul din această parte de țară? În primul rînd, o prezentă disciplinată la vot a populației maghiare. Este de reținut, de apreciat acest lucru. În primul rînd, deci, o prezentă masivă la vot spre deosebire de români și, de asemenea, disciplina la vot, UDMR avînd, din acest punct de vedere, o influență politică evidentă. Masiv aproape integral, toți maghiarii, care s-au prezentat în număr, deci, covîrșitor, au votat pentru domnul Emil Constantinescu. Este demn de reținut. Dacă ați văzut și lista comunelor cu voturi de peste 50 la sută pentru domnul Emil Constantinescu, toate erau mai ales din zona secuimii, deci, din zonele Transilvaniei cu populație predominant maghiară. Românii s-au prezentat mai slab și s-au dispersat voturile pe toți cei șase candidați. Aceasta da diferența de scor favorabilă domnului Emil Constantinescu. Cred că la al doilea tur de scrutin, lucrurile se vor schimba puțin. Pentru că vor avea de optat pentru doi candidați. Se va face o concentrare pe două coloane și lucrurile vor căpăta o altă înfățișare, indiferent cui favorabilă. Dar, ca dispersie a voturilor, va fi puțin d

ID44_RL_08.09.1992_-19_P1_SP_I3

Octavian Paler

Un Plan Diabolic?

Sînt voci care au susținut - cu cîtă dreptate nu știu — că, la alegerile locale, multe voturi au derapat în Cluj dinspre candidatul Convenției Democratice spre candidatul P.U.N.R.-ului, d-l Funar, datorită unor declarații neliniștitoare făcute tocmai atunci la Budapesta. Cercurile iredentiste maghiare, zic aceste voci, nu doresc ca în România să fie instaurată o ordine democratică normală care să stingă tensiunile etnice. Obsedate de tratatul de la Trianon, ele ar urmări să ațîțe conflictele etnice din Transilvania și să stimuleze, la noi, extremismul pentru a avea un pretext să bombardeze cancelariile occidentale cu plîngerii, cu acuzații, ocazie cu care e redeschis, cu forța, dosarul, clasat istoricește, al Ardealului. Ele or merge, se spune, chiar pînă la sacrificarea vremelnice a liniștii minorității maghiare de la noi, preferînd apariția unor acte persecutoare, ca să întrețină o rană fără de care orice gălăgie iredentistă în jurul problemei Ardealului ar cădea, firește, în gol.

Nu știu ce să cred despre o asemenea teorie. Că extremiștii unguri contează, în genere, pe reacțiile extremiștilor noștri și se folosesc de ele, e foarte posibil. Scenariul pare destul de simplu. Se lansează o diversiune cu scopul ca extremiștii noștri să muște din nadă, să facă spume la gură, să dezlănțuie, în stilul cunoscut, atacuri furibunde, urmărind-și, de fapt, propriile calcule, și să servească astfel pe tavă extremiștilor unguri alte pretexte pentru a susține, prin diverse cancelarii, minciuna că românii ar fi xenofobi și șovini. Dar să existe, oare, un plan diabolic al iredentismului maghiar care să dea acestui joc de biliard o miză mai mare? Nu mă pot hazarda, dincolo de ceea ce se vede, pe acest teren alunecos. Ar trebui să mă bazez pe dovezi și nu le am. Dar, în calitate de român ardelean care o demonstrat, cred, totală disponibilitate spre dialog și înțelegere și care s-o ridicat, constant, împotriva exasperării tensiunilor etnice, cu convingerea că nu se poate trăi în ură, nu mi-aș ierta dacă vocile pe care le am pomenit ar avea dreptate, iar eu, de dragul principiilor, am tăcut. De aceea, mi-aș permite să dau glas

unei îngrijorări. Desigur, un adevăr moral, o exigență morală, nu sînt niciodată inoportune. Așa că, în plan moral, protestul dramatic al episcopului László Tőkés, făcut public prin greva foamei, e, se înțelege, întemeiat. Dar era limpede de la început că, în plina campanie electorală, acest protest nu putea rămîne în morală, că el va fi împins - și a fost împins de cei interesați - în politică. Or, aici efectele sale pot fi nu numai inoportune, ci de-a dreptul nefaste, riscînd să dea apă fa moară extremiștilor de ambele părți. La limită, pot favoriza tocmai pe cei împotriva cărora e îndreptat protestul moral. Și dacă nu-mi îngădui să suspectez o figură de talia episcopului Tőkés de o intenție străină moralei, mă tem că, mutat în politică și speculat, gestul său poate semăna confuziei și neliniștii, cu consecințe, cumva, similare celor petrecute, se zice, în iarnă, la Cluj.

Dar ar avea motive iredentismul maghiar să pescuiască în ape tulburi în favoarea d-lui Funar ? Evident, presupunerea iese din absurd numai în măsura în care „jocul” machiavelic amintit are o bază reală. În aparițiile sale de pînă acum, primarul Clujului, dornic să devină președinte, a dovedit aceeași amenințătoare și sumbră poftă de putere ca și Ceaușescu. Nu întîmplător, candidatul P.U.N.R. îl consideră pe Ceaușescu, în mod sfidător, „un bun român” ; nu întîmplător nimic din ceea ce a suferit România în coșmarul totalitar nu pare să-l tulbure; și nu întîmplător a anunțat o sinistră alianță cu partidul „România Mare”. Întrebarea e: să se fi gîndit oare cercurile iredentiste maghiare că ar fi bine să fim compromiși în ochii lumii și că, de aceea, doresc răul cel mai rău pentru România, adică un amestec de comunism și fascism ? Să dorească, oare, împingerea în fața a unui regim, de tip Miloșevici, la noi, cu scopul de a ne „jugosloviza” apoi, deoarece au ajuns la concluzia că aceasta ar fi singura șansă, pentru ele, de a juca, eventual, cartea Ardealului? Dacă lucrurile stau astfel, așa-zis ai noștri naționaliști n-ar fi decît niște unelte inconștiente. Și ar fi cazul să se cutremure înainte de a se face vinovați de crima de a se juca, iresponsabil, cu soarta Ardealului.

ID47_RL_11.09.1992_-16_P2_SP_I2

Adelina Băleanu

Este Gh. Funar un pericol?

Ideea acestor rîduri mi-a provocat-o o afirmație a unui membru marcant a Convenției Democratice, care spunea că în actuala campanie electorală candidatul PUNR, Gh. Funar, a cîștigat aderenți din medii care păreau "limpezi" din punct de vedere politic. Faptul devine cu atît mai surprinzător cu cît proaspeții simpatizanți ai naționalismului exacerbă provin din zone ale țării care sînt departe și geografic și sentimental de spațiu! Ardealului, adică din Oltenia, Galați, Ploiești etc.

A cîștiga simpatii prin ațîțarea sentimentelor naționale nu este o practică nouă și din păcate a cîștigat mai multe "războaie". Nu este de mirare că după 45 ani de politică ceaușistă naționalistă, în sufletul oamenilor, singurul reper rămas valabil este apartenența la poporul român în spațiul geografic ce i-a fost hărăzit. Este greu să demonstrezi oamenilor că pentru noi este o chestiune de orgoliu și de onoare să nu punem în discuție problema unui teritoriu - Ardealul - care ne aparține fără drept de apel. Așa cum spunea dna Daniela Crăsnaru, a construi însă partide care să se justifice prin susținerea acestei realități indubitabile este o rușine. "Este ca și cum și-ai negocia mama", se exprima foarte plastic Crăsnaru. Campania electorală a dlui Funar nu face altceva decît, agîlînd problema autonomizării Ardealului - falsă pentru cei care cunosc adevărata realitate - să eludeze problemele vitale ale țării, pentru care nu are soluții și nici nu-i interesează să le aibă. Dl. Dinu Zamfirescu (PNL-CD) spunea că dl. Funar este un pericol public pentru țară prin agitația hipernaționalistă pe care o provoacă și că acesta își asumă o responsabilitate care îl depășește.

Cert este că nimeni nu-și poate permite să monopolizeze patriotismul în această țară. Nimeni nu are dreptul să spună că cine se ocupă de problemele economice este mai puțin patriot decît cel care se ocupă de ce fac sau mai ales, ce spun, maghiarii de aici sau de aiurea. Este absurd pentru orice om cu mîntea întreagă să creadă că două milioane de maghiari pot amenința independența a 20 milioane de români.

Campania electorală și preelectorală a dlui Funar și a partidului care îl susține nu face altceva decît să sporească artificial niște tensiuni latente, care cu un minimum de diplomație ar putea fi ușor depășite. Dar dl. Funar nu dorește asta. Pentru a-și argumenta discursurile patriotarde, are nevoie de tensiuni interetnice și pericolul de a le provoca nu este de neglijat. Bineînțeles că într-o astfel de situație, vițea ar fi tot a maghiarilor și a Convenției Democratice.

Atenție deci. Atunci cînd nu are soluții pentru gravele probleme economice și sociale, naționalismul este o carte care poate păcăli mulți oameni, chiar de bună-credință, dar dezamăgiți de soluțiile care le-au fost servite pînă acum și care privesc cu teamă viitorul.

CDR

*DECLARAȚIA DE LA CLUJ**a reprezentanților Convenție Democratice din România din județele Transilvaniei*

Anii lungi de întuneric și teroare au împins țara într-o criză de amploare și de o profunzime unice în istoria noastră modernă. Este o criză generalizată, dar în primul rînd morală, economică și de autoritate. În cele mai grele împrejurări, credința în Dumnezeu a menținut în inima neamului nostru speranță și încrederea în viitor. Și acum, în momente de cumpănă purtăm aceeași credință în renașterea țara. Această mîntuire nu poate fi însă așteptată de alți din afara țării ci ea se va realiza prin voința, curajul și patriotismul întregii națiuni. De noi depinde să face, din ziua de 27 septembrie 1992 o răscruce istorică și ziua învierii României.

Marii dușmani ai neamului românesc conduc țară de aproape o jumătate de veac, se folosesc și astăzi de armele lor obișnuite, ura, minciuna, învrăjbirea și amenințarea în scopul de a înfricoșa și șantaja. Prezentîndu-se urmași a celor cere în 1918 au realizat Unirea, ei pîngăresc memoria înfăptuiților Actului de Alba Iulia și a înaintașilor lor, manifestînd naționalism primitiv, șovin și demagogic, care este evidență potrivnic intereselor țării. Singurul lor gînd este manipularea sentimentului național în scopuri meschine-electorale. Ei lucrează de fapt în consens cu extremiști maghiari din țara și străinătate, care tot prin crearea de false tensiuni și învrăjbiri prezintă poporul român ca pe un popor șovin, xenofob, oprimator ai minorităților și, inventînd o „problemă transilvană” propun soluții ce prejudiciază în același timp comunitatea românească și pe cea maghiară.

Toate aceste pericole, care încarcă momentul istoric de a gravitate deosebită ne determină să facem prezenta declarație privind concepția, intențiile și aspirații noastre.

Ne reafirmăm astăzi cu solemnitate fidelitatea noastră față de spiritul și principiile Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie.

1. Ne mărturisim aceeași dragoste fierbinte de neam pe care nu vom lăsa umbrită de prejudecăți, resentimente sau interese egoiste.

2. Ne mărturisim aceeași convingere că noi toți românii din ținuturile carpato-dunărene formăm prin single, limbă, credință, spiritualitate, tradiții și aspirații, o singură națiune.

3. Ne mărturisim aceeași hotărîre ca toți locuitori Munteniei, Moldovei, Transilvaniei, Banatului, Dobrogei, Olteniei, Basarabiei și Bucovinei să formăm și să trăim într-un singur stat, unitar, suveran, liber și independent.

4. Sîntem convinși, că și frații noștri din 1 decembrie 1918 că toți credincioșii, preoții și ierarhii Bisericii Ortodoxe și Greco-catolică de la opinia la vîlădică trebuie să fie uniți în aceeași dragoste față de Hristos împletită cu dragostea de neam și de semeni. Această dragoste l-a adunat împreună atunci și aceeași dragoste trebuie să ne adune împreună și astăzi.

5. Ne mărturisim aceeași hotărîre de a aplica, indiferent de poziția pe care o vom ocupa în stat, principiul lui Ion Maniu:

„Nu vrem să devenim din asupriți asupritori...”

În consecință:

a. Vom elimina din societatea noastră orice fel de discriminare, realizînd absoluta egalitate a cetățenilor. nu numai în fața legii, dar și în ceea ce privește șansele fiecăruia de a-și realiza optim însușirile și munca.

b. Întreaga noastră activitate și deciziile noastre vor fi pătrunse de responsabilitatea față de orice cetățean român, indiferent de convingerile sau naționalitatea sa, pe care în egală măsură îi vom ocroti și ajuta.

c. Vom acorda și garanta toate drepturile prevăzute în reglementările internaționale, tuturor cetățenilor români, respectînd principiul după care comunitățile minoritare să fie libere de a-și folosi limba, de a-și cultiva tradițiile și de a-și dezvolta cultura în scopul menținerii identității lor etnice. Respectul față de concetățenii noștri nu ne este împus numai de reglementările internaționale, ea rezultă din concepția și firea poporului nostru în care toleranța și dorința de bună înțelegere sînt trăsături esențiale.

Momentul de răscruce pe care îl trăim este nu numai al țării noastre, ci al Europei și ai lumii întregi. Popoarele lumii se îndreaptă spre un nou echilibru și spre o noua ordine de drept. Solidaritatea internațională va fi o solidaritate minții, a inimilor și voințelor, izvorâtă din valorile și principiile umaniste, democratice și creștine. România trebuie să se înscrie în prezentul curs istoric al Europei, iar aceeași lucru este vital nu numai pentru comunitatea românească dar al pentru comunitățile minoritare.

Facem deci un apel către toți cetățenii României să fi conștienți de importanța acestui moment și de responsabilitatea pe care o au față de țară, față de ei înșiși și față de familiile lor.

1. Dorința de a desprinde Vara de comunism și, prin Adevăr, patriotism luminat și reconciliere

să realizăm un stat de drept, liber și suveran în cadru granițelor firești din 1918, stabilitate pe baza principiului autodeterminării.

2. Respingerea oricărui naționalism primitiv, șovinism și extremism, a unor pretenții iredentiste, absurde și diversiuni patriotarde, care prejudiciază întreaga națiune, inclusiv comunitățile minoritare. Avem convingerea că maghiarii transilvăneni ce își iubesc cu adevărat neamul sînt în același timp buni cetățeni, principiu care, de altfel, este valabil. În raporturile dintre minorități și majoritate în orice țară a lumii.

Astfel, hotărârile noastre de dreptate vor fi binecuvântate de Dumnezeu, care va fi alături de noi în această întoarcere a poporului român la propriile sale valori și printre popoarele Europei. În această întoarcere a României la înălțimea istoriei și visului ei.

La 27 septembrie, do noi depinde ca România să devină ea însăși.

Cluj, 12 Septembrie 1992

ID50_RL_14.09.1992_-13_P3_SP_I2

Virgil Lazăr

Prin credință spre regenerare morală

Reprezentanții principalelor culte din România s-au întâlnit cu dl. Emil Constantinescu

Pe lângă Marea Adunare desfășurată în Piața Păcii sub genericul „Reafirmarea națională și reconciliere națională” adunare la care au ținut să la parte nu numai delegații din județele Transilvaniei și Banatului ci și din restul țării cum a fost de pildă cea din județul Olt dl. Emil Constantinescu dl. Corneliu Coposu, Ana Blandiana, Constantin Ticu Dumitrescu și ceilalți lideri de partide din cadrul Convenției democratice prezenți la Cluj sîmbătă, au avut loc două impresionante întâlniri.

Este vorba mai întîi de întâlnirea de la prefectură cu reprezentanții cultelor. Arătînd faptul că întregul Program al Convenției Democratice are ca obiectiv și renașterea morală a societății românești dl. Emil Constantinescu a spus între altele că și pe această cale Clujul poate să devină o inimă deschisă a României și chiar a Europei și că în această lucrare de profunzime bisericii îl revine un rol primordial. Înălții prelați ai bisericilor prezente: Episcopii Irineu Bistrițeanu din partea Bisericii ortodoxe, George Guțiu din partea Bisericii greco-catolice, Csiha Kalman din partea Bisericii Reformate Ardealului, Lajos Kovacs din partea Bisericii unitariene, pastorul I. Suci din partea cultului Penticostal și George Cosman din partea cultului Baptist, au arătat în cuvînte emoționante disponibilitatea fiecărei biserici de a sprijini, în mod specific, regenerarea morală a societății „Cine are simțul profeției poate să spere și să vadă că se întrezărește ceva la orizont (...). Credem că Dumnezeu, de data aceasta nu ne va lăsa să ne înșelăm. Sîntem încîntati de ceea ce promiteți căci acesta este fundamentat pe Evanghelie și cred că Dumnezeu vă va folosi ca pe un Instrument al voinței sale”, a spus între altele P.S. Irineu, adresîndu-se dlui Emil Constantinescu. „Refacerea societății nu se poate face — în concepția Bisericii noastre — decît prin biserică, școală și familie” a spus între altele P.S. Episcopul George Guțiu, „în pușcărie am fost închis cu catolici, ortodocși, cu oameni aparținînd altor culte. Și ne-am înțeles de minune. Acum, în libertate trebuie să trăim așa: să ne recunoaștem unul pe celălalt, să ne ajutăm, să alungăm acolo încît să ne iubim unul pe altul”, a declarat Episcopul Csiha Kalman. Într-un asemenea spirit de susținere a ideii de regenerare morală declarată de candidatul Convenției au vorbit toți. Cuvînte emoționante, cuvînte din suflet care au creat și la Cluj o rază de speranță că binele va învinge răul: răul roșu încă omniprezent.

La întâlnirea dlui Emil Constantinescu cu intelectuali clujeni au luat parte peste 2 000 de oameni.

ID51_RL_14.09.1992_-13_P1_SP_I2

Doina Doru

Convenția Democratică la Cluj „Cîștigăm”

Sîmbătă, ora 12, în piața Păcii din Cluj cca. 13000 de oameni au venit la Marea Adunare a Convenției Democratice. Este prima adunare la care participă reprezentanții tuturor formațiunilor ce alcătuiesc C.D.R., sau care susțin candidatura dlui. profesor Emil Constantinescu la președinție: Ana Blandiana, Doina Cornea, Corneliu Coposu, Nicolae Manolescu, Otto Weber, Nae Constantinescu, Ion Rațiu, Victor Rebengiuc, Mircea Diaconu, Călin Nemeș, Dragoș Păslaru, Dinu Patriciu, Ticu Dumitrescu, Dinu Zamfirescu, Petre Mihai Băcanu și, iar ca oaspete de onoare, dl. Rudolf Karl Krause. președintele

comisiei externe a Bundestagului german. Minute în șir clujenii au scandat „Cîștigăm”!

Adunarea a fost deschisă de dl. Corneliu Coposu, care a arătat că în fața electoratului se prezintă pe de o parte comuniștii care au contribuit la distrugerea poporului și a țării și pe de altă parte, forțele democratice, care doresc să pună capăt coșmarului pe care l-am trăit peste 45 de ani și să ne îndreptăm, cu fruntea sus, spre locul de care îl merităm între țările europene. „În 27 septembrie nu va trebui să faceți martirajul generației anterioare, care a lăsat în pușcăriile comuniste peste 300 000 de morți, nu va trebui să mergeți în rezistență în munți, așa cum au făcut cei mai vrednici dintre noi după înstaurarea comunismului în țara noastră. Nu va trebui să stați cu piepturile descoperite în fața mitralierelor represivii, cum au făcut tinerii care au răsturnat comunismul la 22 decembrie. Vi se cere un singur lucru: să votați conform cu conștiința, cu sufletul și cu interesele românești. Transilvania a fost, este și va fi pe veci pămînt românesc! Convenția are ca punct de căpetenie al programului și reintrarea națională și alipirea fraților noștri de peste Prut, a Basarabiei românești. La patria-mumă”. În continuare, dl. Nicolae Manolescu s-a adresat mulțimii arătînd că dacă înainte am fost copleșiți de spaimă, acum depinde de noi, de fiecare dintre noi, să ne eliberăm de ea. Dezastrul, economic, ecologic, sanitar, în care ne aflăm se datorează o lor care ne conduc și numai de noi depinde dacă ei vor mai putea să distrugă țara: „Monopolul patriotismului nu aparține slujbașilor puterii, el este rațiunea de a fi a fiecăruia dintre noi. Dacă dorim cu adevărat să avem o țară liberă și respectată în întreaga lume, dacă ne iubim copiii, atunci să nu uităm că există un singur drum pentru speranța românească și acesta de noi depinde. De noi depinde ca peste 15 zile, la 27 septembrie 1992, să se termine și pentru România cel de-al doilea război mondial. Numai eliberată de comunism România va putea să iasă din nou în lume, să-și arate față ei adevărată și democratică”.

Cu umor-i bine cunoscut, făcînd aluzie la propaganda comunistă / fedesenistă, pedearistă ș.a.m.d., care l-a acuzat continuu că li plătește pe opozanți actuali puterii care n-ar fi deci, decît niște mercenari și nu adevărați opozanți dl. Ion Rațiu a spus: „Cînd v-am auzit strigînd așa (tot timpul adunării s-a strigat „Jos comunismul”, „Jos Iliescu!”). „Convenția!”) m-am întreb: care i-am plătit eu pe toți?!” În continuare domnia sa a contrazis teza oficială potrivit căreia reforma și trecerea de la economia centralizată la cea de piață nu ar putea avea loc fără convulsiile prin care trecem. Trecerea ar fi fost mult mai ușoară, mai puține costuri sociale, dară ar fi fost gîndită bine și aplicată cu bună-credință. Ceea ce nu este cazul.

Vădit emoționată, d-na Ana Blandiana s-a adresat clujenilor: „În acest oraș, orașul meu, vreau să vă apun că sînt mîndră că sînt clujeancă, sînt mîndră că sînt ardeleancă, sînt mîndră că sînt româncă. Dar această mîndrie nu-și are rostul decît într-o Românie democratică”. Domnia sa a arătat că patriotismul nu este numai aparatul unora, iar cei care își iubesc țara cu adevărat nu își strica iubirea demagogic în piețe, ci acționează pentru binele țării. Profesorul Radu Vlădea din Timișoara a dat citire Apelului „Solidarității Universitare” în care între altele se spune: „Ca intelectuali și profesori avem obligația profesională de a modala oamenii în spiritul dragostei de Adevăr. Neimplicarea sau retragerea în aceste momente ar avea efecte dezastruoase pe termen lung pentru Țară. Opțiunea se face într-o unică alternativă: sau democratizarea României în folosul tuturor cu singura ofertă autentică a Convenției Democratice, sau menținerea structurilor și a modulul de gîndire comunist în folosul „Burghezicii roșii, adică a FDSN și formațiunilor satelite PDAR, PUNR, România Mare, FSN și altele”.

Adunarea a fost încheiată de dl. profesor Emil Constantinescu. Domnia sa, după ce a arătat că nu a răspuns și nu va răspunde atacuri la persoană pe care unii le practică a ținut să-precizeze că un singur lucru nu îngăduie să-i se pună în seamă, și anume că nu își iubește țara, că acționează împotriva intereselor ei. „Jur aici, în fața dumneavoastră, că nu mă voi supune decît legii și voinței naționale și, că voi lupta din toate puterile mele, chiar, cu prețul vieții, pentru a apăra integritatea teritorială și suveranitatea României, în granițele ei firești, cele consfințite prin Marea Unire din 1918”. Domnia sa a dat apoi citire Declarației de la Cluj a Convenției Democratice.

În mulțime sînt oameni din Alba și Bistrița, din Olt și Timișoara, din Bihor și Sălaj, din satele județului gazdă, etc. „Acesta e orașul lui Funar ? ! !” se întrebă oamenii, uimiți. Ca și Galațul, despre care se crease falsa imagine a unui oraș „roșu”, Clujul a înfirmat, timp de o zi, că este un oraș șovin. „Aproape nu există familie unde să nu fie amestecați români cu sași sau cu unguri și noi nu putem să ne urmi între noi, pentru că ar însemna să ne urmi bunicii, soții sau copiii.”

P.S. — Din surse demne de încredere, am aflat ca în tot timpul adunării, primarul Clujului, dl. Funar a ascultat cu vîntările

ID54_RL_19.09.1992_-8_P3_SP_12

George Șerban

La Timișoara a fost o provocare

În seara zilei de 17 septembrie 1990, dl. deputat Radu Ceonța terfelea în Parlament nume Timișoarei, numîndu-o sarcastic „buricul Europei”. În Timișoara era zi de doliu, zeci de mii de timișoreni manifestaseră în tăcere, mulți lăcrimaseră de durere amintîndu-și cum colegi, prieteni, părinți sau copii muriseră asasinați cu exact un an înainte.

În campania sa electorală, dl. Gh. Funar a mai adăugat cîteva jigniri la adresa Timișoarei. La Brașov a declarat că-i vă scoate din închisoare pe pușinii asasini din decembrie condamnați, apoi, într-un interviu din „Baricada”, l-a glorificat pe Ceaușescu drept un bun român. În consecința, gestul timișorenilor de a se ridica la luptă în 16 decembrie 89 devenea o mișelie la adresa idolului dlui Funar.

Primarul Clujului și PUNR și-au pregătit astfel atmosfera de ostilitate din Timișoara. Apoi au așteptat momentul potrivit pentru a declanșa scandalul. Cel mai prielnic moment nu putea fi decît hramul principalului lăcaș religios al Timișoarei: Catedrală Ortodoxă Mitropolitană. Loc sfînt pentru toți Timișorenii indiferent de confesiunea religioasă. În fața Catedralei s-au petrecut momente importante ale Revoluției, pe dreptele ai au murit eroi. Iar timișorenii au un adînc sentiment de respect pentru loc ce a fost sfînțit prin jertfă de sînge în Decembrie 89.

Dl. Funar nu și a anunțat venirea. Nici la Prefectură, nici la Primărie, nici prin mass-media. Nu a organizat o întîlnire cu simpatizanții, așa cum se obișnuiește într-o campanie electorală, totuși, dl. colonel Vasile Coporan, comandantul poliției județene a oferit ziarului „Timișoara” fără să i se ceară, informația că dl. Funar urma să depună a două zi o coroană de flori la crucea martirilor din fața Catedralei. În felul acesta, autorii scenariului trebuiau să-și asigure prezenta la fața locului a unor simpatizanții ai opoziției. Informația a fost publicată fără nici un comentariu. La Timișoara fusese cu cîteva zile înainte dl. Caius Traian Dragomir, un lider politic la fel de puțin agreeat la Timișoara, dar vizita domniei să nu trezise nici un fel de ostilitate. (Deci, dl. Funar n-a fost al doilea ci al treilea „curajos” care a călcat pragul Timișoarei). Și nici vizite dlui Funar n-ar fi comportat și în bătătura timișorenilor de așa manieră încît să-l provoace.

Nu a sosit la ora 10, pentru a depune coroana de flori. Ceea ce, oricum, ar fi însemnat o împietate la adresa martirilor din partea unui discipol lui Ceaușescu. În jurul orei 11, polițiștii mai puțin puși în temă asupra diversiunii pregătite au cerut prin stație să se transmită dlui Funar sfatul de a nu mai veni. Atmosfera din fața Catedralei era liniștită, domnea un sentiment de pietate pentru martiri și pentru Iosif cel Nou de la Partos, patron al Catedralei și unul dintre simbolurile interetnice bănățene. Polițiștii simțiseră ca nu era momentul cel mai nimerit pentru apariția unui corifeu al șovinismului românesc.

Și, totuși, dl. Gh. Funar a venit. Și nu oricum. Alaiul do patru mașini a fost însoțit de sirena unui automobil al Poliției. Apariția sa spectaculoasă și gălăgioasă nu putea stîrni decît indignarea celor prezenți. A fost întîmpinat cu huiduieli. NU A POST ÎN NICI UN FEL AGRESAT FIZIC. În această atmosferă ostilă a intrat în Catedrală unde se oficia deja slujba și s-a retras într-o încăpere. Garda personală a făcut restul provocării. Oricît s-ar strădui dnii Funar sau Gavra să conteste, adevărul este că unul dintre „băieți” a răspuns la vociferări și sloganuri eu o amenințare: Lasă că venim noi la putere și atunci vă împușcăm pe toți!”. Un altul dintre „băieți” a intrat în Catedrală cu țigară aprinsă. Altul a scos într-adevăr pistolul în Catedrală și a lovit cu el mîna unui participanți la slujbă care le solicita insistent să nu între înarmați într-un lăcaș sfînt. Același lucru le-a cerut și clopotarul Catedralei, motiv pentru care s-a aflat ulterior pe ista celor „identificați” și a fost amendat.

Dl. Gheorghe Funar și anturajul domniei sale au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a stîrni mînia celor adunați la Catedrală. MAJORITATEA ERAU OAMENI VENIȚI LA HRAMUL BISERICII LOR. I-au baticuri în prealabil prin declarații i-au jignit prin sosirea lor gălăgioasă, i-au revoltat prin comportarea lor grosolană. Totul a fost premeditat. Nici un om politic, oricît de mediocru ar fi nu putea să se aștepte la un alt rezultat la capanul unei vizite astfel pregătite și conduse.

La Timișoara dl. Funar și-a pus în aplicare un plan ticluit dinainte. Din el trebuia să rezulte un conflict, pe care să-l poată exploata în campania electorală. Trebuia deci să devină victimă, pentru a sensibiliza electoralul indecis. Si ce alt loc al țării era mai propice pentru asemenea diversiune decît Timișoara? Orașul lui Tökés, al Societății „Timișoara” al Proclamației, modelul toleranței și al pașnicei conviețuirii interetnice. Orașul despre care nici dl. Funar și nici vreun alt peunerist n-a spus vreodată un singur cuvînt frumos.

În furibunda companie post-timișoreană a PUNR-ului se amintește mereu de Societatea „Timișoara” ca autoare a tulburărilor. Deși liderii PUNR știu prea bine că membri ai acestei asociații s-au străduit să potolească spiritele și chiar s-au oferit să-i asigure protecție. Scenariul a fost însă prestabilit și în el n-a fost acceptată asemenea generoasă atitudine din partea Societății „Timișoara”.

Dl. Gheorghe Funar și PUNR au oferit la Timișoara o mostră din posibila lor guvernare. Dacă acum și-au permis o asemenea periculoasă provocare, în condițiile în care ar avea puterea ne putem aștepta la orice, inclusiv la declanșarea cu bună știință a unui război interetnic. Pentru gloria lor de „buni români” nimic nu e prea scump.

P.S.: Uităm un amănunt important: NICI LA IESIREA DIN CATEDRALA DL.FUNAR N-A FOST AGRESAT FIZIC. N-AU FOST NICI PIETRE, NICI STICLE, NICI BOLOVANI. AU FOST CASTANE, COJI DE

ID58_RL_23.09.1992_-4_P1_SP_I2

Doina Doru

„Să nu ne mai fie rușine de trecut și teamă de viitor”

Luni după amiază, în uriașa piață ce se deschide în fața Muzeului Brukenthal din Sibiu, circa 13.000 de oameni așteptau începerea mitingului electoral al Convenției Democratice. Deasupra tuturor fluturau, pe o pînză cuvintele lui Iuliu Maniu „Noi nu vrem să devenim din asupriți, asupritori”.

Mitingul a fost deschis de dl. prof. Nicolae Manolescu: „Este foarte important să votați astfel încît să nu ne mai fie rușine de trecut și teamă de viitor. Să nu ne mai fie teamă că după Ceaușescu va veni un Funar oarecare, că după comunism va veni o altă intoleranță.” Accentuînd că printre trăsăturile caracter cu care românii s-au impus sînt toleranța, lipsa dorinței de răzbunare sau de asuprire a altora, domnia sa a condamnat în termeni fermi ?? cei care agitînd propaganda naționalistă, jignesc poporul român că am fi primitivi și șovini. În continuare , Ana Blandiana a conchis cu gravitate „Vremea vorbelor se apropia de sfîrșit. Duminică, poporul român să-i va alege conducătorii pe care îl merită”. Atmosfera încărcată de emoție Își aici am văzut oameni cu lacrimi în ochii a fost destinsă de Mircea Diaconu, care a declarat, glumînd grav: „, Cînd v-am văzut atît de mulți m-am întreat: Ce se dă ” Răspunsul a venit scandat din mulțime: „Democrația!” și „Libertate!” Acești ochi aia coperișurilor din Sibiu (din care în decembrie 89 venea moartea - n.n.) au ce vedea acum. Și pentru că toamnă se numără președinții, vă propun că-l numărăm pe Emil Constantinescu”.

Dl, Emil Constantinescu a început prin a arăta că nu întâmplător campania sa prezidențială a debutat la Timișoara și termină la Sibiu, unînd orașe însîngerate în Revoluție. În Piață se înalță ca un luer, monumentul în memoria celor jertfiți atunci. Printre ei, Sobius Tibor, Ștefan Nicolae, Szenkovitz Elena, Luft Victor. În însîngeratul decembrie mu a contat că erau români, unguri sau sași: erau oameni. Este lecția pe care una din îndoielile mame ar vrea săi facă pe toți extremiștii să o citească. Emil Constantinescu a mărturisit că de Sibiu îl leagă o afecțiune cu totul specială: știa sa este sibiancă, aici au crescut copiii lor și tot aici a lucrat el, ca geolog. După ce expus pe scurt programul de guvernare economică al Convenției, domnia sa a declarat: „Sînt mulți cei care vin și promit o schimbare. De fapt ne cer să continuăm ce s-a făcut pînă acum: să acceptăm șomajul, inflația, distrugerea industriei și agriculturii și promit ei totul va fi bine, că vom avea toate. Dar ce i-a împiedicat în acești doi ani, cînd au avut puterea absolută, să facă o reformă adevărată? O schimbare fără ură și fără resentimente nu se poate face fără legi. Iar noi vrem să facem legi clare și simple, care să pună ordine în haos, să stopeze corupția legi pe care să le respecte toată lumea, începînd cu președintele. De asemenea, dl. Emil Constantinescu a subliniat că avem nevoie de o armată bine instruită și bine echipată, că avem nevoie ca poliția să devină un corp de elită, guvernat de aceleași legi clare și ferme.

Au mai vorbit dnii Ticu Dumitrescu, Ovidiu Popescu (din partea Asociației 21 Decembrie — București, Sergiu Cunescu.

Polițiștii din jur - care au asigurat impecabil desfășurarea mitingului - îmi spun că nimeni n-a mai reușit o asemenea demonstrație la Sibiu. „Clujanul” a vrut să vină, dar s-a răzgândit, poate și a dat seama că aici sînt oameni așezați cu cap”. Nici Iliescu n-a făcut miting, S-au strîns ceva curioși, dar la unitatea militară. Sibiuul a fost ocolit de candidații la președinție. Poate pentru că la „locale” a ieșit majoritară Convenția. Un om vrea să știe care e doamna Constantinescu. Dar copiii? „Păi cum au putu să spună atîtea minciuni la televizor despre el?” se întreată molcom și uluit, „Hai, mă, răspunde altul, nu știi cum e la televizor? Important e să vină omul, să-l vezi, să-l auzi, să se prezinte, c- la noi dacă spui „timpitule” și alte vorbe de astea, nu te votează nimeni. În opinie celor de aici „domnul profesor” e om fain: „Nu se ia de alții, nu atacă persoane, el critică programe și idei. Asta e bine”.

După miting a urmat o conferință de presă la sediul Forumului Democrat German. În general, persistă confuzia între președinte și guvern: ce veți face cu inflația, șomajul, legea administrației locale ș.a.m.d. La sfârșit, Luminița Mihai („prințesa Cioabă”, cum ii se spune aici) a venit cu două ghivecele de aramă: în unul grîu, în celălalt trifoi cu patru foi. E emoționată. Cineva întreată dacă nu sînt vrăji. Nu, e doar semn de noroc. O parte din oameni așteaptă încă afară. E nouă seara. Polițiștii oftează. Înainte de a ieși în mulțime își scot ceasurile încheie buzunarele, trag fermoarele. Nici ei nu sînt scutiți de „vămuire” la înghesuiala. Au făcut mare haz auzind cum, într-o înghesuială, ceasul dlui profesor a dispărut.

ID62_RL_24.09.1992_-3_P4_SP_I1

Daniel UNCU

Disecție electorală la Pro-Democrația

Asociația Pro-Democrația a avut o inițiativă benefică, poate cam tardivă, ce-l drept, concretizată printr-o dezbatere politică ce a avut loc marți 22 septembrie. Participanți: Mișcarea Ecologistă din România, Frontul Salvării Naționale, Convenția Democratică din România, Partidul Național Liberal, Uniunea Democratică a Maghiarilor din România și Partidul Republican. Reprezentanții partidelor menționate au avut un dialog deschis cu alegătorii, veniți în număr destul de restrâns.

Toate partidele prezente au subliniat dorința de democratizare a societății românești și au criticat, voalat sau direct, în funcție de apropierea de interesele Puterii, actuala guvernare. Am observat apropierea, cel puțin declarată, a programului FSN de cel al CDR, apropiere exprimată de domnul Ovidiu Popescu (FSN). În altă ordine de idei, la întrebarea „Părerea dumneavoastră despre evenimentele din 13—15 iunie” reprezentantul PNL. Cristian Grigore a răspuns sec : „Evenimentele au fost provocate de Putere în scopuri bine determinate”. MER-ul ne-a spus că existența conturilor lui Ceaușescu este o realitate. UDMR-ul a opinat, în legătură cu naționalitățile conlocuitoare că Legea 69 din 1991 trebuie revizuită pentru a se acorda autonomie locală instituțiilor teritoriale care să se bucure de „grad de independentă și interes mărit pentru obște”. În rest toate partidele și reprezentanții acestora s-au situat pe liniile tradiționale ale orientărilor politice care le-au consacrat.

ID66_A_07.10.1996_-27_P1_SP_I1

S.P.A

*György Frunda vrea ca numele Brașovului să fie inscripționat și în maghiară, și în germană
Evenimentul ar urma să aibă loc înainte ca dl. Frunda, candidat la președinție, să se aleagă*

Săptămîna trecută, candidatul UDMR la președinție României, György Frunda, s-a aflat într-o vizită în județul Brașov, în seara de 3 octombrie, în sală Teatrului Dramatic din municipiul Brașov s-a desfășurat o impresionantă adunare electorală cu participarea unui număr de peste 800 de locuitori în față cărora prezidențiabilul UDMR și-a prezentat programul electoral. Senatorul György Frunda a lansat propunerea ca la intrarea în Brașov să fie inaugurat festiv un panou cu denumirea localității în trei limbi, română, maghiară și germană. Frunda vede concretizat evenimentul nu în ziua în care va ajunge președinte, ci în viitorul imediat. El a cerut primarului de Brașov să inițieze adoptarea unei hotărâri în acest sens în consiliul local, instalarea panoului ar urma să se petreacă în prezența președinților României și Ungariei, precum și a cancelarului Kohl.

ID68_A_08.10.1996_-26_P2_SP_I1

Constanța Corpade

După Brașov. Deva

Visul d-lui Frunda: inscripționările bilingve

În răstimp de numai câteva săptămîni, prezidențiabilul Gheorghe Frunda s-a aflat de două ori în județul Hunedoara. După turneul electoral întreprins în Valea Jiului, reprezentantul UDMR s-a întâlnit de astădată cu alegători și simpatizanți din municipiile Deva și Hunedoara. Pe lângă nelipsiții săi companioni electorali, aspirantul la Cotroceni a fost însoțit acum și de distinsa sa soție. Consecvent ideii că oriunde viețuiesc laolaltă români și unguri inscripționările trebuie să fie bilingve, dl. Frunda nu a ratat nici acum ocazia de a sugera consilierilor municipali ca „în semn de prietenie față de etnia minoritară” (care, în opinia sa, ar reprezenta 10 la sută din populația urbei) numele Devei să fie înscris și în ungurește.

ID85_A_23.10.1996_-11_P2_SP_I2

Lia Bejan

Potrivit Sondajului CURS Votanții lui Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Petre Roman au, în medie, 50, 42, respectiv 37 de ani

Chestionarul sondajului realizat de Soros în ultimul trimestru al anului 1996 a suferit câteva modificări, dat fiind faptul că suntem într-o perioadă electorală.

Astfel, s-a încercat încadrarea electoratului specific unuia sau altuia dintre partide și candidați pe categorii de vârstă studii, regiuni geografice de proveniență și chiar stare materială. Se poate observa din tabelul prezentat mai jos că regiunea geografică în care PDSR a obținut în 1992 peste 80% din totalul voturilor - adică Moldova - nu mai beneficiază, în intenții de vot decât de 30 de procente. Adică o pierdere semnificativă de electorat.

Opțiuni electorale pentru partidele politice, pe regiuni istorice %

Regiuni istorice	Intenție de vot:					Total
	CDR	USD	PDSR	Alte	Nehotără t	
Moldova	20	9	30	11	30	100
Muntenia	19	12	26	14	28	100
Oltenia	25	15	19	17	24	100
Dobrogea	24	11	29	11	24	100
Transilvania	21	18	8	29	25	100
Crișana- Maramureș	19	13	23		23	100
Banal	29	9	14	24	25	100
București	41	18	12	7	23	100
Total	23	13	20	17	26	100

• Procentele sunt calculate din totalul pe regiune istorică. Din cele 335 persoane interviuate în Moldova, spre exemplu, 30% declară că vor vota eu PDSR, 20% cu CDR, 9% cu USD, 30% sunt nehotărâte etc.

• Dacă procentele se calculează fără nedeciși, valorile vor fi evident, diferite. Comparațiile cu alte cifre ale aceluiași sondaj vor trebui, deci, să aibă în vedere acest aspect. Pentru Dobrogea și Banat, unde subeșantioanele au fost mai mici, proporțional cu populația regiunilor respective, procentele pot fi afectate în mai mare măsură de fluctuații de eșantionare.

ID111_A_13.11.1996_+10_P9_SA_I2

„CARACTERUL NAȚIONAL ȘI UNITAR AL STATULUI ROMÂN NU SE NEGOCIAZĂ”

Emil Constantinescu, candidatul forțelor democratice la funcția de președinte al României, are un program politic responsabil privind statutul minorităților. El consideră că cetățenii de altă naționalitate decât cea română reprezintă una dintre marile bogății ale țării. Viitorul stat de drept va ocroti minoritățile, pentru că timpul diversiunilor și al instigărilor la ura a trecut. Conform programului politic al lui Emil Constantinescu, nimeni în această țară nu va fi obstrucționat pentru apartenența la vreo

Emil Constantinescu ne-a asigurat că în timpul mandatului său nu vor exista diversiuni de tipul celor de la Târgu Mureș sau Hădăreni. „E timpul să intrăm în Europa și să ne alăturăm marilor ei națiuni. Trebuie să fim o țară de cetățeni cu drepturi egale. Trebuie să ne construim singuri prezentul. Nimeni nu va mai instiga o parte a unei populații contra alteia” - a subliniat domnia sa.

Făcând referiri la viitoarea alianță guvernamentală, Emil Constantinescu ne-a subliniat că există principii care nu se negociază, între acestea se înscrie caracterul național și unitar al statului român.

Reamintim că Emil Constantinescu a lansat în urmă cu 4 ani Proclamația de la Cluj care enunța principiile de bază ale împăcării istorice între români și maghiari.

ID115_A_14.11.1996_+11_P9_SA_I2

„Ardealul îl votează pe Emil”

Rezultatul primului tur al alegerilor demonstrează cu toată claritatea că Ardealul îl votează pe candidatul forțelor democratice, Emil Constantinescu.

Majoritatea zdrobitoare a județelor ardeleni l-au desemnat pe primul loc pe Emil Constantinescu. Voința lor majoritară este, așadar, pentru schimbare și unitate.

Faptul că Emil Constantinescu se bucură de încrederea deplină a ardelenilor ridiculizează

acuzățiile disperate ale PDSR și ale lui Ion Iliescu în conformitate cu care candidatul forțelor democratice „ar atenta la integritatea țării”.

În plus, fapt fără precedent și argument puternic în favoarea voinței de conviețuire armonioasă și de stabilitate, atât președintele UDMR cât și președintele PUNR, partide care păreau ireconciliabile le-au recomandat în consens alegătorilor lor, să-l voteze pe Emil Constantinescu.

Sperietoarea cu „Ardealul în pericol” îi jignește în primul rând pe ardeleni, al căror discernământ este grav pus la îndoială de către Ion Iliescu. Candidatul Partidului Democrației Sociale din România îi consideră implicit iresponsabili pe ardeleni sugerând că ei ar nu respecta interesele naționale și încearcă să incite o parte dintre regăteni și moldoveni împotriva Ardealului.

Gogorița cu pericolul maghiar este menită să-i sperie pe cei ce locuiesc în Ardeal, iar Ion Iliescu provoacă un gen de mineriada electorală împotriva ardelenilor.

ID121_RL_14.10.1996_-20_P3_SP_I2

Virgil Lazăr

DEJ / Comemorarea Răscoalei țărănești din 1946

Din inițiativa Primăriei municipiului Dej (primar Alexandru Man - CDR), în cursul zilei de vineri s-au comemorat 50 de ani de la Răscoala țăranilor de pe Valea Someșului, din 1946, răscoală anticomunistă provocată de furtul voturilor la alegerile generale din acel an, voturi date în marea lor majoritate PNT-ului condus de Iuliu Maniu. La aflarea acelui mare furt electoral, țăranii din numeroase sate din zonă, Jichiș, Mica, Cuzdriora, Măgoaja (satul natal al legendarului Pinteza Viteazul), Olpred etc., înarmați cu bâte, coase, furci, chemați de clopotele bisericilor, au plecat ca într-un iureș spre Dej, având în fruntea lor deputații PNT ai vremii, Lelia Mihăilescu și Anton I. Mureșanu, hotărâți să vadă cu ochii lor ticăloșenia și să impună repararea acestei mari nedreptăți ce li s-a făcut. Numai că la Podul din Dej au așteptat jandarmii, care au primit ordin să tragă în mulțime, răbind zeci de persoane. În amintirea acestui trist eveniment și a zecilor de țărani care ulterior au fost arestați, maltratați și închiși, unii numai întorcându-se niciodată acasă din temnițele comuniste. Primăria din Dej a dezvelit la Podul de peste Someș din localitate o tablă comemorativă, iar în sala de festivități a instituției s-a desfășurat un simpozion. Vorbitorii au trecut în revistă evenimentele din noiembrie 1946. Reprezentanții PNȚCD din localitate și din Cluj au adus un profund omagiu jertfei țăranilor din satele Văii Someșului, care a constituit și un prim semnal dat țării privind pericolul în care se afla România: pericolul comunismului.

ID123_RL_17.10.1996_-17_P2_SP_I1

Clementina Filip

BISTRIȚA / Gyorgy Frunda propune preluarea prin lege a produselor agricole la prețul pieței

Aflat în turneu electoral în orașul Bistrița, György Frunda, candidatul UDMR pentru Președinție, și-a expus programul economic în fața alegătorilor. Candidatul UDMR a declarat că programul său este menit să scoată țara din criza economică în care se găsește. Totodată, senatorul Frunda a fost de părere, referindu-se la situația actuală din țară, că nu există țări bogate sau sărace, ci doar guvernare bune sau proaste. Candidatul UDMR a mai promis alegătorilor că în cazul în care va fi ales președinte va propune dublarea pensiilor țăranilor și preluarea prin lege a produselor agricole de către stat la preșul pieței.

Datorită faptului că și-a ținut discursul electoral alternativ în română și în maghiară, György Frunda a declarat că obiectivul său este renașterea toleranței ardelenilor.

ID129_RL_25.10.1996_-9_P2_SP_I1

Virgil Lazăr

În Ardeal, Iliescu este cotelat doar cu nouă la sută

Fundația Soros, filiala Cluj, a prezentat rezultatele unui sondaj de opinie realizat de Centrul de Sociologie Urbană și Regională, în cadrul acțiunii fiind evaluată și opțiunea electoratului din Transilvania. Conform acestor rezultate, PDSR este cotelat în Transilvania doar cu opt la sută, iar președintele Ion Iliescu se

bucură de încrederea doar a nouă la sută. Concluzia generală a sondajului realizat de CURS este că, din vară și până acum, Convenția Democrată Română și-a consolidat poziția de lider în opțiunile electoratului și, totodată, s-a accentuat distanța dintre CDR și PDSR în favoarea primei formațiuni politice.

ID141_RL_7.11.1996_+4_P2_SP_I1

Virgil Lazăr

REZULTATELE FINALE DE LA CLUJ

"Cu voia dumneavoastră" Ion Iliescu - ultimul pe lista

Biroul electoral al circumscripției electorale nr. 13 Cluj a definitivat calculele și rezultatele scrutinului din 3 noiembrie. La cele 495 de secții de votare s-au prezentat 453.872 de alegători ceea ce reprezintă 80,57 % din total. Dintre voturile introduse în urnă pentru Camera Deputaților au fost valabile 95,78%, iar pentru Senat, 95,97%. Pentru Președinție voturile nule au fost doar de 2,3%, ceea ce atestă creșterea spiritului civic al alegătorilor. Iată acum cum s-au împărțit aceste voturi. Pentru Președinție ordinea locurilor este astfel: 1. Emil Constantinescu 27,90%; 2. Petre Roman: 19,47%; 3. Gheorghe Funar: 16,40%; 4 - Ion Iliescu 14,91%. Dacă pentru Emil Constantinescu au votat 123.616 clujeni, pentru Ion Iliescu au votat doar 66.035. În ceea ce privește locurile pentru Camera Deputaților, rezultatele sunt următoarele: CDR - 29,41%; PUNR - 21,88%; UDMR - 16,71; USD - 9,32%; PDSR 9,08%. Pentru CDR au votat 127.828 de alegători, iar pentru PDSR doar 39.476. Pentru Senat: CDR - 27,19%; PUNR - 23,53%; UDMR - 17, 03%, USD - 9,57%; PDSR - 8,35%. Înainte de redistribuirea voturilor, în Camera Deputaților CDR are 3 locuri, PUNR 2 locuri, UDMR 1 loc, USD 1 loc, PDSR un loc acoperit eventual prin redistribuire.

ID150_RL_14.11.1996_+11_P3_SP_I3

Simona Popescu

În Disperare de cauză, pentru a susține teza "pericolului"

Ion Iliescu scotocește în lada de vechituri a istoriei

Într-o cumplită disperare de cauză, oamenii PDSR care îl susțin pe Ion Iliescu au găsit de cuviință să scotocească prin lada istoriei și să scoată la iveală și să întrețină ideea că prin alegerea în funcția de președinte al României a lui Emil Constantinescu ar exista pericolul desprinderii Transilvaniei de trupul României. Oamenii PDSR au plătit substanțial apariția în presa centrală și locală a unui material care conține o speculație a studiului lui Samuel Huntington, apărut în revista Foreign Affairs după prăbușirea comunismului. Este prezentată o hartă a României cu rezultatele obținute pe 3 noiembrie de către candidații Emil Constantinescu, Gyorgy Frunda, Petre Roman și Ion Iliescu. Alături de această hartă este prezentată o altă hartă, cuprinsă și în studiul lui Huntington, ce conține o delimitare "plasată pe munți, Transilvania fiind despărțită de trupul patriei". Ea este folosită drept pretext de Ion Iliescu care afirmă cu nerușinare la Alba Iulia: "Pentru voturile minorității maghiare, Emil Constantinescu este dispus să facă grave compromisuri în favoarea pretențiilor de autonomie ale unor lideri ai UDMR... Prefer să pierd alegerile decât să cedez unor revendicări și presiuni care mâine ar putea pune România într-o situație periculoasă".

Ion Iliescu și oamenii candidatului fostului partid de guvernământ se folosesc de studiul intitulat "Conflictul civilizațiilor", al lui Samuel Huntington, unul dintre cei mai cunoscuți politologi americani. Se știe că imediat după prăbușirea comunismului politologii au început să analizeze ce anume s-a întâmplat și ceea ce s-ar mai putea întâmpla în viitor în lume. În studiul amintit, Huntington inclusese și o hartă prin care continentul nostru era delimitat pe religii, ea nereprezentând o delimitare politică a Europei. Autorul încerca de fapt o speculație asupra civilizațiilor care vor intra după opinia sa în conflict - respectiv lumea islamică, cea confucianistă și lumea creștin-ortodoxă, pe care o contrapunea lumii catolice și protestante. Este adevărat că linia de demarcație trasată de politologul american coincide cu cea trasată în urma Acordului de la Dayton, în Bosnia-Herțegovina. Acest argument ar fi, aparent, în favoarea adeptilor teoriei că cineva anume ar avea de gând să traseze granițele României pe linia Carpaților. Numai că autorul studiului nu avea în vedere nici o retrasare a frontierelor statale în Europa, ci, cum am spus, dorise să prezinte grafic linia care separă lumea ortodoxă de cea catolică și protestantă. Este, de asemenea, adevărat, că au existat și capete fierbinți care ar fi dorit să transforme această linie în graniță - mai ales în momentul dezintegrării statelor multinaționale din Europa. Ideea a fost, la vremea

respectivă rapid speculată de extremiști, dar ea nu mai este de mult de actualitate. Că este așa stau dovadă: primirea României în Consiliul Europei, primirea României ca membru-asociat al UE, ca partener asociat ai UEO, primirea țării noastre ca membru al Inițiativei Central Europene și, mai ales, încheierea Tratatului Româno-Ungar, prin care sunt recunoscute oficial actualele granițe ale celor două țări.

Readucerea în discuție de către oamenii lui Ion Iliescu a acestei probleme nu demonstrează nimic, altceva decât frica ce l-a cuprins pe candidatul PDSR că ar putea pierde funcția supremă în stat și că va fi obligat să dea socoteală pentru tot ceea ce ar fi putut face bun pentru țară și nu a făcut. Chiar dacă îi place să se autointituleze ”garant al stabilizației”. Ion Iliescu este foarte departe de a fi fost așa ceva. Iar cu răscoliri prin lada de vechituri a istoriei nu va reuși să obțină decât ceea ce merită: nealegerea sa pentru cel de-al treilea mandat. Ilegal.

ID166_A_14.11.2000_-12_P1_SP_I2

Cristian Mihai Chiș

Fiindcă militează, contrar Constituției, pentru autonomia regională Fundația lui Sabin Gherman - declarată ilegală Îngreșatul clujean recurge la șantaj ieftin

Curtea de Apel Cluj a scos ieri în ilegalitate Fundația Pro Transilvania, condusă de Sabin Gherman, la cererea Ministerului Justiției. Unul dintre argumentele instanței a fost acela că în Constituția României nu se face referire la autonomia regională. Pe acest lucru a mizat și Ministerul Justiției, cu aproximativ un an în urmă, când a solicitat scoaterea acestei organizații în afara legii, ca de altfel și pe încălcarea articolului 1 din Constituție, Sabin Gherman a declarat ieri că, în fața completului, a adus trei contraargumente, și anume: existența organizațiilor pro-monarhiste care funcționează în virtutea libertății de asociere, articolul 9 din Convenția de la Helsinki, care stipulează că orice cetățean este liber să se asocieze, precum și dreptul la liberă opinie, garantat de Constituția României.

Referitor la planurile sale de viitor în contextul în care fundația a fost scoasă în afara legii, Gherman a spus că astăzi va fi deja în străinătate, fiind invitat să participe la o întrunire a europarlamentarilor. El a afirmat că își va înregistra organizația într-unul dintre orașele Europei și că nu va face nimic ca să oprească manifestațiile din fața ambasadelor României, care vor avea loc la auzul știrii cu privire la desființarea forțată a Fundației Pro Transilvania. Sabin Gherman a precizat că nu va renunța la activitățile programate ale asociației sale, mai mult urmând să nu anuleze congresul care a fost preconizat a se desfășura la sfârșitul anului în curs. Reamintim că în cadrul acestui congres trebuie să se formeze Liga Transilvania - Banat ca partid politic, viabil pentru alegerile din 2004. Gherman a subliniat faptul că manifestarea s-ar putea să se transforme într-un demers radicalizat pentru că „probabil este nevoie de o Transilvanie liberă”. Mai mult, el a afirmat că, în contextul creat de sentința Curții de Apel Cluj, va solicita membrilor fundației sale să-l voteze pe C.V. Tudor și PRM la alegerile din 26 noiembrie, această opțiune „fiind cea mai proastă pentru țară, dar necesară pentru trezirea poporului român, asemănătoare cu cea din decembrie '89”.

Mai în glumă, mai în serios, Sabin Gherman a spus că va face un cadou inedit ministerului condus de Valeriu Stoica. El și-a propus să înființeze o fundație care să se ocupe de „erecția matinală a fluturilor de mătase”, care să aibă deviza „coprofagia salvează România”.

ID168_A_17.11.2000_-9_P1_SP_I1

Răzvan Mitroi

În acorduri de Hora Unirii,

Ion Iliescu i-a invitat pe maghiari să intre în PDSR

ID169_A_17.11.2000_-9_P4_SA_I2

R. Banu

La Tg. Mureș, Ion Iliescu a adresat un apel la înțelepciune

„Cred că vom găsi limbajul înțelegerii cu toți cetățenii minoritari”

Traseul electoral prin țară al președintelui PDSR, Ion Iliescu, se încheie, pentru această etapă a campaniei prezidențiale, în Ardeal. Întreaga zonă, de la Crișuri până în Secuime, a fost un fief pierdut pentru fostul

președinte al României la alegerile din '96. Ion Iliescu a subliniat acum acest lucru, că ardelenii au făcut diferența la votul din '96, dar a ținut să precizeze clar că nu le poartă nici o ranchiună. Ba dimpotrivă înțelege că oamenii au fost de bună-credință și au luat în serios promisiunile pentru o viață mai bună aruncate de opoziția de atunci. Că viața ardelenilor a fost mai proastă din 1996 o recunosc cu toții, ceea ce - spune Ion Iliescu - tot răul e spre bine: „Acum vor ști ce să aleagă, în cunoștință de cauză”. Vorbele au fost rostite miercuri seara, în sala arhiplină a Teatrului din Tg. Mureș. Mureșenii veniți la mitingul organizat de PDSR sigur că au dorit să audă și aceste lucruri, despre cât de dezastruoasă a fost guvernarea CDR-PD-UDMR, dar așteptau de la cel pe care îl votează ca președinte și un mesaj special pentru urbea lor atât de frământată. Și mesajul a venit. Ion Iliescu a ținut să vorbească, aici, în inima Ardealului, despre problema drepturilor minorităților. Deși poate unii dintre românii mai înfierbântați de la miting dorit să audă tonuri mai grave, discursul președintelui PDSR a fost unul calm, echilibrat, de respirație europeană. Amintind de experiența dură din martie '90 Ion Iliescu și-a exprimat speranța că Tg. Mureș va deveni „simbolul național al conviețuirii corecte între toți cetățenii țării.” și va trage toate învățămintele „lecției aspre” din acel dramatic martie '90: „Noi ne adresăm cu toată căldura tuturor minorităților și cred că România este un exemplu de abordare modernă, și civilizată a problemei integrării tuturor minorităților în comunitatea noastră statală, cu drepturi și libertăți egale. Dar și cu datorii egale. Sunt forțe politice care încearcă să pescuiescă în ape turburi, și de o parte, și de alta. Asemenea tendințe de alimentare, a discordiei nu slujesc nimănui. Eu cred că vom găsi limbajul înțelegerii cu toți cetățenii minoritari și în special cu cei maghiari, care sunt o minoritate importantă”. Președintele Iliescu a punctat mai apoi și liniile în care trebuie să se înscrie respectul reciproc între majoritari și minoritari: „Noi înțelegem să respectăm identitatea fiecăruia, cultura și creația fiecăruia, care sunt părți componente ale patrimoniului comun. Am săraci ca țară, ca patrimoniu național, dacă am exclude din societatea noastră componentele aduse în istoria noastră de către etniile minoritare. Dar, așa cum le respectăm identitatea, este și datoria lor de cetățeni de a învăța limba română, de a folosi limba română, de a respecta cultura română”. Nimic impulsiv nu a fost în rostirea acestor vorbe, venite cu un calm desăvârșit. Dovadă în acest sens a fost și răspunsul președintelui Iliescu la conferința de presă ce a urmat, referitor la întrebarea dacă, după alegeri, PDSR va schimba Legea administrației publice locale promovate de UDMR: „Pe mine nu mă deranjează nici măcar plăcuțele bilingve. În timp, chiar o să le extindem, să fie și trilingve și cvadrilingve ș.a.m.d. Ne deschidem către lume, vom avea cât mai multe magistrale și străinii trebuie să se descurce cât mai ușor. Chiar și în folosirea limbii materne, cât este rațional din acest punct de vedere, nu văd dificultăți. Introducem doar un climat de respect și încredere reciprocă. Nu sunt deloc chestiuni cruciale, cum încearcă unii să le exacerbeze. Sunt altele mai serioase care ar trebui să ne preocupe pentru o conviețuire normală. Și, de fapt, problemele sunt altele, de natură socială. Nu există șomeri români și șomeri maghiari. Există șomeri”.

Într-o distincție clară a minorității maghiare de liderii ei, singurele critici din discursul de la miting al președintelui Iliescu în problema minorităților s-au îndreptat doar spre conducerea politică: „Deocamdată, UDMR se menține pe poziții - zic eu - exagerate și extremiste. De exemplu, nu e nevoie de universitate de stat în limba maghiară. Dreptul de a studia în limba maternă este asigurat, de la școala elementară până la universitate. Eu cred că s-a greșit că s-au separat unele scoli, cum erau aici, la Tg. Mureș (...). N-am înțeles și nu voi înțelege niciodată aceste tendințe de separatism care dăunează atât majoritarilor, cât și minoritarilor. Cu toate aceste constatări, rămânem deschiși pentru orice fel de dialog politic”.

Mitingul de la Tg. Mureș s-a încheiat așa cum l-a condus Ion Iliescu de la început, sub semnul rațiunii, al toleranței și s-a înscris într-un apel la înțelepciune. Liderul PDSR i-a mobilizat pe mureșeni să participe la vot cu încrederea că partidul său va aduce renașterea țării: „La 26 noiembrie, și întoarcem o foaie importantă în istoria contemporană a României!”

ID172_A_22.11.2000_-4_P5_SA_I3

Ionuț Vulpescu

Interviu cu domnul Ion Iliescu

Cultura înseamnă afirmarea noastră adevărată și durabilă

....

„Linia Huntington”, de care s-a făcut atâta caz, nu exclude de pe continent Europa de Est, dar recunoscând dualitatea continentului nostru, comite o eroare: plasând pe Carpați limita estică a Europei de Apus, aceasta ignoră majoritatea românească a locuitorilor Transilvaniei, majoritate ortodoxă, aparținând organic spiritualității răsăritene. Or, tocmai această „linie” afirmă implicit trăsătura esențială a condiției istorice și spirituale a poporului nostru și a culturii lui: noi aparținem ambelor Europe, existăm la

interferența lor, și am realizat în permanentă o deschidere în ambele direcții, suntem o veritabilă sinteză europeană.

Atunci când Europa medievală, împărțită în cele două mari comunități confesionale și culturale, a fost înlocuită de lumea modernă, cu marile state-națiuni și s-a afirmat vocația culturilor naționale, „euro-cultura” a luat alte înfățișări. Ce au fost, de fapt, marile fenomene ale Renașterii, apoi Europa clasicismului și Europa Luminilor, Europa romantică, decât noi forme de afirmare a unității mișcării spirituale europene, peste diferențele și uneori conflictele pe plan politic și militar?

...

ID190_RL_24.11.2000_-2_P2_SP_I3

Mihai Ionescu

Românii se tem că noua putere va mușamaliza jafuri din ultimul deceniu

Perfecționarea democrației și integrarea europeană, preferate net dictaturii

În legătură cu ceea ce consideră subiecții a fi calea cea mai sigură pentru construirea unui stat de drept autentic, opțiunile sunt împărțite. Cei mai mulți (34,6%) cred că drumul cel mai bun spre un stat de drept este perfecționarea sistemului democratic, alți 30,7% indică integrarea europeană, în timp ce 12,6% doresc instaurarea unei dictaturi, „măcar pe o perioadă scurtă”, iar 6,9% vor încă o revoluție. 15,2% nu răspund la această întrebare. În favoarea primelor două alternative se pronunță în general cetățeni din București, Muntenia și Transilvania, studenți și persoane cu studii medii și superioare, în mai mare măsură bărbați decât femei. Opțiunea în favoarea unei dictaturi ori a unei noi revoluții pare să aibă mai mulți aderenți în Moldova (15,1%), procente peste medie înregistrându-se cu precădere în rândul muncitorilor și șomerilor (14,4%, respectiv 13,6% - pentru dictatură și 8,1%, respectiv 8,2% - pentru încă o revoluție). Oricum, tinerii între 18-29 de ani se detașează net în categoria celor care cred că integrarea europeană este de preferat (40,8% răspunsuri afirmat

ID203_A_11.11.2004_-17_P2_SP_I2

Călina Berceanu

Turneul transilvănean al tinerilor UDMR împotriva emigrației

Reprezentanți ai organizației de tineret a UDMR pornesc, astăzi, într-un turneu prin Transilvania și vor străbate timp de două săptămâni 14 orașe, pentru a se întâlni cu colegii de generație și a-i convinge să nu mai emigreze. Kovacs Peter, șeful tinerilor din UDMR Cluj, a declarat ieri, că Uniunea a realizat că problema emigrării tinerilor este gravă: „Am inițiat un proiect se numește «în drum spre casă», care are scop introducerea acestui proces negativ în comunicarea politică și în opinia publică, precum și crearea, cu sprijinul mass-media, a unor alternative viabile“ Kovacs consideră că emigrarea nu este singura alternativă pentru tineretul maghiar. „Putem crea un viitor și valori inclusiv în Transilvania, adică vom avea viitor ca și comunitate pe aceste meleaguri, numai dacă, pe lângă conservarea valorilor culturale tradiționale, vom crea și noi, tinerii, noi valori transilvane“, a adăugat acesta. În cadrul turneului vor fi promovate formații de muzică ușoară, rock, hip-hop sau funk, pe care tinerii Uniunii vor să le ajute să se afirme Autobuzul cu care vor călători tinerii porneste astăzi din Baraolt spre Sfântu Gheorghe. Urmează orașele Gheorgheni, Miercurea-Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Cristuru Secuiesc, Sovata, Bistrița, Cluj-Napoca, Zalău, Satu Mare, Oradea, Aiud și Târgu Mureș.

ID209_A_23.11.2004_-5_P3_SP_I2

Mircea MARIAN

FAZ, cel mai prestigios cotidian german, acuză „O elită de bandiți blochează dezvoltarea unei economii de piață în sudul și estul României“

Cel mai prestigios cotidian genii an. Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), a publicat, în ediția sa de duminică, un articol intitulat sugestiv „Elita de bandiți a României“ și având ca subtitlu afirmația potrivit căreia toate partidele au membrii corupți. Pornind de la lista neagră a celor 143 de candidați acuzați de către Coaliția pentru un Parlament Curat de corupție, colaborare cu Securitatea sau traseism politic, FAZ

arată că prezenta a 95 de membri ai Uniunii PSD+PUR pe această listă este „apăsătoare“. Cotidianul german afirmă că ministrul de Externe Mircea Geoman era considerat „curat într-o anumită măsură“, dar acum el nu este capabil să justifice cei circa 200.000 de euro aflați în conturile sale bancare. Totuși, FAZ apreciază că suma este

relativ insignifiantă în comparație cu milioanele deținute de alți lideri PSD. Articolul din cotidianul german explică această situație prin firmele candidaților partidului de guvernământ, care, pe de o parte, beneficiază de contracte publice, iar, pe de altă parte, sunt menajate de către autoritățile fiscale. „Grupurile care operează local în umbra PSD au creat o rețea strânsă împreună cu politicieni, finanțiști și manageri“, se arată în FAZ. „În sudul și estul României, o elită care-și sprijină puterea politică pe clientelism, care a preluat controlul asupra structurilor statului, blochează dezvoltarea unei economii de piață“, se afirmă în articol. Acesta îl citează și pe liderul PRM, Corneliu Vadim Tudor, care afirmă că politicienii români „fură la patru mâini, ca într-un concert de Rahmaninov“. „Tudor trebuie să știe: 46 din candidații săi sunt pe lista Coaliției pentru un Parlament Curat“, comentează ironic ziarul german, arătând că însuși liderul PRM a fost poetul de curte al familiei Ceaușescu și i-a înălțat ode și lui Saddam Hussein și Muammar Gaddafi.

FAZ susține că 40% din populația României trăiește în sărăcie, însă nu din cauza schimbării de sistem, ci datorită faptului că această schimbare nu a avut loc. Autorul articolului, Karl-Peter Schwarz, arată că, la doar câțiva kilometri de vilele noilor îmbogățiți, de la marginea Capitalei, există o „centură“ a sărăciei, un peisaj de cocioabe, străzi înnămolite și câini care caută prin gunoaie. „Hrana oferită săracilor de către mănăstirea Căldărușani amintește de faptul că România nu a ajuns nici pe departe în epoca modernă - chiar dacă, în 2007, va intra în UE, iar țara a primit deja calificativul de economie de piață“, se afirmă în FAZ.

ID214_A_26.11.2004_-2_P2_SA_I2

UDMR

Un președinte ardelean pentru o României europeană!

Markó Béla

Votați candidatul UDMR la 28 noiembrie 2004!

ID235_RL_15.11.2004_-13_PIII_SRG_I2

Adrian A. Giurgea

*UCMR acuză lipsa de implicare în problema autonomiei secuilor Radicalii maghiari agită UDMI?
înaintea alegerilor*

Poziția oarecum moderată a UDMR față de problema autonomiei Ținutului Secuiesc continuă să provoace reacții violente împotriva liderilor Uniunii conduse de Marko Bela din partea radicalilor maghiari. „Trebuie să oferim d al tentativă la vot maghiarilor, pentru că UDMR nici nu dorește să sprijină Consiliul Național Secuiesc (CNS) în organizarea referendumului pentru autonomia Ținutului Secuiesc, nici nu vorbește de autonomie“, a declarat președintele Uniunii Civice a Maghiarilor din România (UCMR) Mureș Sandor Berekmeri. Acesta a acuzat, de asemenea, UDMR că se opune prin mijlocii, precum cele folosite de naziști, demersului de constituire a unei alternative politice viabile în interiorul comunității maghiare. Mai mult, liderul filialei județene a UCMR a spus că Uniunea în fruntea căreia se afla Marko Bela a preluat rolul Gestapo ului în relația cu adversarii politici din interiorul comunității maghiare” fit că folosește orice mijloace pentru a zădărnici accesul acestora la electorat. Potrivit lui Berekmeri, numai pe vremea Gestapo-ului se vorbea de acțiuni de verificare precum cea demarată de UDMR în legături cu listele de susținători ai UCMR.

De asemenea, Berekmeri a spus că UDMR. despre care susține ca m, comporta ca un partid totalitar, a reușit introducerea cenzurii în mass media maghiara "Am fost invitat de un redactor de la postul public de televiziune ungar, DUNA TV. alături de vicepreședintele Partidului Acțiunii Populare, Smaranda Enache, pentru un interviu. Cu câteva minute înainte de ora interviului ni s-a comunicat că UDMR a făcut intervenții la vârf pentru ca noi să nu mai apărăm pe post", susține liderul UCMR. Mai mult, președintele din județ a Uniunii Civice a Maghiarilor din România a adăugat că membrii acestei formațiuni politice se simt ca activiștii PCR când acționau în ilegalitate. „Nu putem decât să ne facem campanie decimale punând în cutiile poștale ce ca ce dotam să realizăm , a mai afirmat Berekmeri, care s-a arătat nemulțumit de faptul că AP, partid pe ale cărui liste candidează reprezentanții UCMR. dispune de un timp de antenă redus.

Virgil Lazăr

*Dezbateri cronicate**Complexele și avantajele provincialismului*

În minunata sa revistă „Timișoara, memorie literară”, volumul II semnat de cunoscutul și prestigiosul scriitor bănățean Mircea Șerbănescu, volum la care ne-am referit într-un text apărut în ediția centrală a ziarului nostru de ieri, autorul redă și discuție ce a avut loc în anii 80 între filialele și revistele scriitorilor din Cluj-Napoca și Timișoara în jurul temei: provincie, provincialism și destinul scriitorilor.

Au fost prezenți la această dezbateri reprezentanții revistelor „Orizont” din Timișoara, precum și „Steaua”, „Tribuna”, „Utunk” și „Korunk” din Cluj-Napoca. Redând fidel opinia unor participanți la aceste acte de cultură ce avea menirea să prefigureze relațiile provinciei cu centrul din București, situația revistelor și scriitorilor din provincie față de cei concentrați în capitală, avantajele și dezavantajele creatorilor literari din provincie compăreți' cu privilegiile celor din capitală, etc. Deci, o suită de probleme ce frământau atunci - ca și acum de altfel - lumea scriitorilor din cele două centre din Transilvania și Banat.

Redau câteva dintre aceste opinii care, iată, au intrat în isteria literară provinciei, dar și a țării și par a ține încă capul de afiș și al dezbaterilor de astăzi.

Avantajele provinciei

Adrian Marino (Cluj-Napoca) „Afirm că provincia, pentru scriitorul care vrea efectiv să lucreze și este indiferent la politica literară și la combinațiile și agitația mai trepidantă și mai efemeră capitalei, să vă spun cu mâna pe conștiință, că prezintă mari avantaje. În provincie te poți concentra și poți planifica mai bine lucrul, ești mai desprins de micile sau marile «grupări de interese». Dacă ne uităm la viața noastră literară de 10-15 ani și vedem vedetele de o zi și gloriile care se ridică și se coboară, vedem că la urmă numai scriitorii serioși, numai cărțile contează. Se numește scriitor, autor de cărți. Poate să aibă un milion de poziții Azi le are, mâine nu le are. În istoria literară nu intră decât oamenii cu cârți. Iată un adevăr fundamenta) pe care nimeni nu-l poate răsturna. Nu este necesar ca un scriitor să fie mereu văzut. Cine este prea mult văzut pe coridoare, prin redacții, prin anticamere, prin diverse locuri unde se fierbe piatra scumpă, puteți fi siguri că nu este un mare scriitor. Poate fi un excelent trăgător de sfori, dar nu este un scriitor. Acum am făcut elogiul provincial, acum vă spun și reversul medaliei. Un prim complex ar fi acela al provincialismului. În provincie ai un nejustificat complex de inferioritate față de scriitorii din capitală. Scriitorii provinciali se cred deseori nedreptățiți, neluați în seamă de critica oficială. La avantajele materiale legate de viața literară sunt iarăși, o serie de discriminări. Nu înțeleg de ce de pilda, revistele din București au un fond de colaboratori mai mare și cele din provincie mai mic. Nu înțeleg de ce scriitorii din București ar avea un tarif și cei din provincie altul. Noi trebuie să depășim complexul provincial. Un adevărat scriitor se adresează nu numai cercului lui, nu numai prietenilor, ci țării întregi. Noi trebuie să mergem pe ideea că suntem scriitori de valori națională”.

Opera contează

Anghel Dumbrăveanu (Timișoara): „Mărturisesc deschis că nu am acest complex, al scriitorul provincial. Dacă un coleg din capitală este mai bun, recunosc în sinea mea că este mai bun, eventual îl invidiez. La București poate că emulația este mai mare, dar, și în provincie scriitorul autentic nu se apreciază numai în raport cu colegul lui ci cu întregul ansamblu al literaturii române. Îl citesc pe Prelupeanu sau Nichita Stănescu ca și cum aș fi lângă ei. În mișcarea de idei mă simt în aceiași timp și în București și la Timișoara și încerc să-mi depășesc colegii. Depinde și de noi ca să facem din centrele de provincie centre și mai importante ale culturii prin revistele noastre, prin edituri, prin cărțile noastre. Dacă există totuși această disociere, scriitor din provincie și scriitor din capitală, eu nu cred în ea”.

Cornel Ungureanu "Aș vrea să reiau ideea lui Adrian Marino că operele contează, operele rămân. Plecând de aici, trebuie totuși să ajungem la concluzia că munca scriitorului din provincie este mult mai dură fiindcă există această competiție de unul singur. Scriitorul din provincie trebuie să intre cu o operă masivă în competenții literară. În provincie mediul literar trebuie foarte bine pus la punct și exigențele celor de lângă noi să fie maxime”.

Mircea Șerbănescu: „Cu posibilitățile noastre mai slabe pe plan umanistic, noi avem totuși, la Timișoara, o intelectualitate puternică, inventatori cu medalii obținute în străinătate etc. Cred că întâlnirile noastre cu Clujul merg tocmai pe această direcție a creării unei tensiuni spirituale. La Timișoara, înainte de al doilea război mondial am avut o pleiadă de artiști și scriitori, l-am avut pe Sabin Drăgoi, care și-a creat la Timișoara opera -Năpasta-, i-am avut pe Ledea, pe Ciupe, pe Zeno Vancea, atâtea personalități artistice care se afirmau. Cred că în termenul de provincie să includem și un așa numit dialect al spiritualității. Noțiunea de provincie creatoare prinde și un anumit potențial spiritual. Cei din Cluj sunt

îndreptățiți să știe aceasta pentru că Blaga ridică pe o treaptă foarte înaltă spiritualitatea românească. Eu nu despreț faptul că un scriitor locuiește într-un anumit oraș din provincie de ceea ce spiritual poate să creeze acea regiune”.

Am spicuit doar câteva intervenții pentru că ele au fost mult mai mult. Iar dacă am făcut-o am avut un scop: să dăm posibilitatea unire scriitori și intelectuali să compare lucrurile cu situația la zi, să intervievă în discuse, mai ales în ceea ce privește subvențiile pe care Ministeriu Culturii și Cultelor, Institutul Cultural Român etc., le acordă bucureștenilor și provinciei.

ID270_A_1.12.2008_-29_P6_SRG_I3

Radu Neag

Clujul, printre cele mai sigure orașe

Opinii

Orașul de sub Feleac este perceput de localnici ca fiind unul dintre cele mai sigure din Europa

Oficiul de statistică al UE a dat publicității un top al nesiguranței în orașe, în care capitala Ardealului se situează pe un loc onorabil.

Cluj-Napoca este cel mai sigur oraș din Transilvania și unul dintre cele mai sigure din Europa, relevă „Topul celor mai nesigure orașe”, un studiu de audit urban realizat de Eurostat în 74 de orașe ale Uniunii Europene. Potrivit acestuia, doar 8% dintre clujenii chestionați nu se consideră deloc în siguranță în cartierul, respectiv orașul în care locuiesc.

Din cele 74 de orașe europene. Cluj-Napoca ocupă locul 57. iar Bucureștiul se clasează pe locul cinci. Topul este deschis de Istanbul, unde 60% dintre locuitori nu se consideră în siguranță. Cel mai în siguranță se simt danezii din Aalborg.

„REZULTATELE SE VĂD”

Autoritățile clujene sunt de părere că municipiul oferă într-adevăr siguranță cetățenilor. Șeful Inspectoratului de Poliție al Județului Cluj, Ioan Păcurar, spune că ardelenii sunt oameni „care gândesc”. „Asta se vede prin ceea ce se întâmplă sau. mai degrabă, ceea ce nu se întâmplă în Cluj”, a completat comandantul poliției. În privința studiului. rezultatele se văd*, spune Păcurar, adăugând că trebuie dezvoltat în continuare simțul civic al oamenilor.

Pentru Daniel David, șeful Catedrei de Psihologie Clinică și Psihoterapie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”. rezultatul studiului este rezonabil „Cred că rezultatele sunt în concordanță cu realitatea. în Cluj-Napoca, nivelul oamenilor cu grad crescut de educație este destul de mare. Spun asta deoarece numărul studenților din Cluj raportat la numărul populației orașului crește nivelul de încredere și, după cum spuneam, crește și nivelul gradului de educație”, ne-a declarat psihologul.

TINERII SUNT REZERVAȚI

Deși Cluj-Napoca este un oraș mai sigur decât Roma sau Madrid, conform studiului de audit urban, tinerii cred că această situație nu se poate generaliza. „Încă mai există acea mentalitate prin care unii tineri care se cred mari și tari se leagă de tine doar pentru a le demonstra amicilor cât de super simt ei”, susține Irina Pop. absolventă a Facultății de Litere.

Nici pentru Gabi Aldea. student la Științe Economice, Clujul nu reprezintă siguranță în totalitate, cu toate că e de acord cu rezultatele studiului. „Clujul este un oraș sigur. însă. ca orice oraș. are limitările sale și periferiile unde e de preferat să nu încerci să vezi cât de un siguranță» poți fi”, ne-a spus studentul

O altă tânără clujeancă. Andra Răduțiu. spune că nu se simte în largul ei în preajma persoanelor fără iasă. sau a celor care o abordează pe stradă din diverse motive: să îi vândă ori să îi ceară ceva.

ID284_A_22.11.2008_-6_P13_SP_I3

Candidații, colegiu cu colegiu

Județul Sibiu

Populația: 423.125 locuitori

Suprafață: 5.432 km pătrați

Ponderea urban - rural:

67,44% din populație locuiește în mediul urban și 32,56% în mediul rural.

Primăria municipiului reședință de județ, Sibiu, a fost câștigată din primul tur, cu 83,26 % din voturi, de Klaus Johannis, reprezentantul Forumului Democrat al Germanilor din România (FDGR). Johannis se află la al treilea mandat. Următorul clasat a fost pedesistul Liviu Cotârlă, care a obținut 7.18% din

sufragii. Președintele

Consiliului Județean Sibiu este. Martin Bottesch (FDGR), aflat la al doilea mandat. Ca structură etnică, populația județului este majoritar română (95,7 %), germanii reprezentând doar 1.61% din total. Deși s-a clasat pe locul al doilea la locale, FDGR nu s-a înscris cu o listă proprie de candidați la alegerile de la 30 noiembrie.

ID318_A_27.10.2009_-26_P1_SP_I1

Vasile Racovițan

TRANSILVANIA Ne pierdem identitatea culturală

Vicepreședintele „Mihai Eminescu Trust“, Caroline Fernolend, spune că în ultimii trei ani patrimoniul cultural transilvănean s-a deteriorat mai grav decât în toți anii comunismului.

Vicepreședintă „Mihai Eminescu Trust“ a fost prezentă, în weekend, la Cluj, pentru expoziția prilejuită de împlinirea 10 ani de existență a asociației, care sprijină păstrarea patrimoniului cultural al Ardealului.

- De ce nu ați plecat din Viscri după Revoluție, la fel ca majoritatea sașilor?
- Caroline Fernolend: Toți cei care am locuit în Viscri, am fost educați să păstrăm ceea ce am moștenit, să ducem mai departe tradițiile. Soțul meu și cu mine ne-am simțit foarte legați de locurile natale.
- Ce v-a determinat să luptați pentru restaurarea și valorificarea patrimoniului?
- Au plecat foarte mulți dintre vecinii noștri, care trăiau după niște reguli, multe dintre ele vechi de sute de ani. Spre exemplu, dacă vedeai că vecinul tău a furat o varză și nu spuneai, erai pedepsit la fel ca el. Sau în biserică, erai amendat dacă te auzeau două persoane că sforâi. De asemenea, dacă vecinul tău își însura fiul sau fiica, erai obligat ca în noaptea dinaintea nunții să mergi și întord friptura în cuptor, ca să aibă el timp să se odihnească. Cum au plecat majoritatea, rămăseseră foarte puțini oameni în sat care înțelegeau spiritul comunității de sași. Mi-a fost teamă că se vor pierde monumentele unice din sat - cetatea, casele, gurile - practic, tot ansamblul satului.
- Care ar fi principala reușită a muncii dumneavoastră?
- În 1991 am început munca de restaurare și de păstrare a patrimoniului, prin intermediul fundației. De atunci și până astăzi, pot spune că am reușit, în primul rând, să constituim o nouă comunitate, cu români, cu romi și cu puținii sași care au mai rămas în Viscri. Fiind o comunitate nouă, evident că se bazează pe alte reguli. Cel mai important este, însă, că a preluat responsabilitățile față de patrimoniu, exemplu care trebuie urmat și în alte zone.
- Care este, în Transilvania, situația din punct de vedere al restaurării și valorificării patrimoniului?
- Fundația a lucrat la peste 600 de proiecte. Din păcate, în ultimii trei ani s-a distrus mai mult decât în comunism. Oamenii au plecat să lucreze în alte țări, iar când s-au întors cu bani au construit case precum cele din țările în care au locuit. Astfel se pierde identitatea culturală a României. Acum e momentul să valorificăm patrimoniul unic din România.
- Clujul cum se prezintă la acest capitol?
- Nu stă prea rău. Ar trebui să fie păstrate toate imobilele, iar comunitatea ar trebui să preia tot mai mult responsabilitatea. Nu este doar de datoria autorităților să rezolve această problemă, ci și a oamenilor. E ușor să critici, mai ales atunci când nu te implici. Complexul Sora, spre exemplu, reprezintă o intervenție ce nu ar fi avut voie să se întâmple. Acolo, între acele case frumoase, aproape de Biserica Unitariană, nu ar fi avut ce căuta un asemenea imobil.
- Restaurarea Turnului Croitorilor a fost învăluită în controverse...
- Cum am mai spus, e ușor de criticat. Modul în care a fost reabilitat nu e neapărat pe gustul meu, dar mi se pare important faptul că este pus în valoare. În Cluj sunt multe clădiri deosebite și ar trebui să avem mare grijă de ele.
- Cum activează Prințul Charles în fundație?
- El este, din 2000, patronul spiritual al fundației și anual sau o dată la doi ani ne vizitează. Face mult Lobby, mereu ne întreabă cum poate să se implice. Pur și simplu, iubește Transilvania. Concret, ne sprijină momentan la construirea unei stații de epurare ecologice în Viscri.
- În ce mod se implică în restaurarea castelului de la Bonțida?
- Referitor la castelul de la Banffy, i-am recomandat să îi invite pe cei de la Ministerul Culturii în Anglia. Poate astfel ar înțelege și ei mai bine că e nevoie să punem în valoare ceea ce avem.

Carte de vizită

Caroline Fernolend

Pe timpul comunismului, Caroline Fernolend a fost contabilă la unitatea CAP din Viscri, județul Brașov.

Ea este unul dintre puțini sași care nu au emigrat după 1990 în Germania. A fost o vreme consilier local din partea FDGR și apoi s-a apucat de turism. În 1991 a început munca în cadrul „Mihai Eminescu Trust”. Fundația pe care o conduce din postură de vicepreședintă a derulat peste 600 de proiecte. Caroline deține o pensiune în Viscri, care a fost inclusă în prestigiosul ghid francez „Routard”, precum și în arte ghiduri din România și Marea Britanie. A reușit să atragă, anul trecut peste 10.000 de turiști în Viscri, un sat cu doar 450 de locuitori.

ID324_A_24.11.2009_+2_P2_SP_I3

PSD acceptă soluția PNL, Iohannis premier

Calculul / Social-democrații vor realizarea unei majorități social- liberale, cu primarul Sibiului prim-ministru

Liberalii nu-l susțin pe Băsescu în turul doi și au condiționat sprijinul pentru Geoană de formarea unui guvern cu Klaus Iohannis premier, PSD a acceptat imediat.

Oferta pusă pe masa PSD de președintele PNL, Crin Antonescu, a fost primită cu entuziasm de liderii social-democrați. Mircea Geoană, contracandidatul lui Traian Băsescu în marea finală prezidențială, a declarat că PSD este „interesat” de crearea unui acord politic cu „partenerii liberali” după al doilea tur, precum și de numirea lui Klaus Iohannis în funcția de premier. Geoană a anunțat ieri că astăzi va avea loc ședința Comitetului Executiv Național (CEX) al partidului pentru parafirea acordului politic între PSD și PNL pentru sprijin în turul doi.

Decizia social-democrațiilor a venit după ce liderul PNL Crin Antonescu a arătat că liberalii exclud orice susținere și dialog cu Traian Băsescu. Antonescu a mai dat asigurări că o eventuală susținere a candidatului PSD Mircea Geoană în turul doi nu va fi rezultatul unor trocuri pentru posturi, ci va avea în vedere convenirea asupra unui proiect de formare a unui guvern pe criterii de competență. „Cred în continuare în proiectul Klaus Iohannis, într-un premier independent cu un Guvern alcătuit altfel decât până acum, în care desemnarea miniștrilor să se facă de către partidele politice, pe criterii de competență”, a mai spus Antonescu.

BĂSESCU refuza ALIANȚELE

În replică la acțiunea comună demarată ieri de PSD și PNL, actualul președinte Traian Băsescu a declarat că el refuză alianțele în perspectiva turului doi. „Singurul aliat pe care mi-l doresc este românul, de care astăzi prea puțin politicieni mai au grijă”, a susținut Băsescu. Totodată, șeful statului a lansat un atac virulent la adresa liberalului Crin Antonescu, pe care l-a acuzat că „s-a refugiat în brațele PSD, la Geoană, omul mogulilor”. Potrivit lui Băsescu, o astfel de alianță între Crin Antonescu și PSD riscă să ducă România înapoi cu 20 de ani, la vremurile în care PSD făcea ce voia cu instituțiile statului.

REZULTATE finale LA PREZIDENȚIALE

Traian Băsescu și Mircea Geoană au rămas candidații care se vor lupta în marea finală. Rezultatele finale la alegerile prezidențiale, prezentate ieri-seară de Biroul Electoral Central, nu au modificat ierarhia stabilită de exit-polluri. În urma centralizării tuturor voturilor, pe primul loc se afla în continuare Traian Băsescu, care a obținut 32,43% din voturi urmat de Mircea Geoană, cu 31,16%. Liderul liberal Crin Antonescu are 20,02% potrivit rezultatelor finale.

ID346_A_15.11.2012_-24_P1_SH_I3

Lavinia Betea

Revolta de la Brașov: 25 de ani fără dreptate

Curaj / În urma cu exact un sfert de veac, muncitorii de la „Autocamioane Brașov” au scandat pe străzile orașului lozinci contra lui Ceaușescu. Au fost arestați și schingiuți, dar pe tortionari nu-i nici azi

În 15 noiembrie 1987 muncitorii de la Întreprindere de Autocamioane Brașov a fost anunțat că nu și vor primi salariul integral din cauză unei neîndepliniri a planului. Ei n-au mai tacit în fața unei noi umilire din partea regimului și au ieșit în coloană pe străzile orașului. Au strigat primii „Jos Ceaușescu!”, arătând lume că românii nu mai vor să fie un popor supus.

Astăzi, răzvrățiții de la Brașov reprezintă un capitol puțin cunoscut al istoriei recente. Postcomunismul a adus declinul fabricii, și din cei 26.000 de angajați uzinei înainte de 1989 au rămas doar

Într-o retrospectivă a revoltei de la Brașov, din 15 noiembrie 1987, ar fi două feluri de eroi. Întâi, muncitorii răzvrățiți, condamnați și deportați în tăcere. Căderea regimului a însemnat pentru ei bucuria de a reveni acasă și reangajarea la „Uzinele Steagul Roșu din Brașov. Fiind atâtea condamnări și suferințe, istorici și jurnaliștii evită chiar să-i numească pe acești eroi.

În a doua categorie ar intra Silviu Brucan și alți intelectuali cu contacte externe, care comentaseră „gorbaciovist“ evenimentul și care cumulași puncte de disidenți.

Și, tot retrospectiv, ar fi o singură categorie de perdanți: brașovenii anchetați, condamnați și deportați în 1987. În pofida schimbărilor și a campaniilor anticomuniste, niciun inițiator sau partaș al acțiunilor represive din acea toamnă a secolului trecut n-a dat socoteală.

AU ARS PORTRETUL LUI CEAUȘESCU

15 noiembrie 1987 a fost o zi de duminică. Și zi lucrătoare, ca aproape toate duminicile din acea vreme, când

Ceaușescu obliga cetățenii "sa strângă cureaua" pentru plata datoriei externe. În plus, un „nou prilej de sărbătoare“, pentru că pe 15 noiembrie 1987 se votau deputații pentru consiliile populare locale.

Brașovul întreg era „împodobit” cu portretele lui Ceaușescu și cu mulțimi de steaguri roșii. Lozinci mobilizatoare pentru „a face totul” în scopul fericirii și bunăstării poporului obturau orice privire aruncată în spațiul public. Cu cât se-n mulțeau asemenea semne, românii simțeau mai intens angoasa unei ocupații străine. Căci ce altceva te puteai numi? Erai prizonierul unui regim care te obliga la cozi și la cartele alimentare, la mobilizări pe frontul producției de export și la întreruperi de curent. Și, mai ales, la minciună.

Pe fondul acestor iritări și frustrări colective, anunțul de noi penalizări salariale pentru rebuturi la export și pentru neîndeplinirea planului a pus în mișcare sute de muncitori de la „Steagul Roșu“. Oamenii au țâșnit pe porțile fabricii către Primăria orașului. Au dat foc steagurilor roșu ale partidului, dar au înălțat tricolorul. Ca un bulgăre de zăpadă rostogolit îndelung, grupul a prins consistență, atrăgând mulțimea. Se strigau lozinci nemaiauzite împotriva conducătorilor. Și toți cântau „Deșteaptă-te române!“.

Pe contestatari i-a întărit și mai tare întâmplarea de-a fi găsit, în sediul Județenei de partid, alimente prohibite cetățeanului de rând: salam, fructe exotice, ciocolată. Răzvrățiții au spart birouri și ferestre, i-au „bumbăcit“ pe cei care li s-au pus în cale, au aruncat în stradă dosare și au incendiat portretul „conducătorului iubit“. Le-au făcut pe toate cu furie prea îndelung stăpânită.

PATRU SUTE DE ARESĂRI

Pusă în mișcare, mașinăria partidului luase însă grabnice „măsuri“. S-au operat repede patru sute de arestări. Brașovul a intrat în fierbere. Un sfert din cei arestați au fost duși și anchetați la București. Declarațiile lor au fost încropite cu bătăi și cu presiuni psihice extreme.

Pe 26 noiembrie 1987, lui Nicolae Ceaușescu i s-a raportat cum a decurs plenara cu activul de partid de la „întreprinderea de Autocamioane Steagul Roșu Brașov“, ținută cu o zi în urmă.

„S-a evidențiat faptul, i s-a transmis, că toți oamenii muncii sunt indignați de faptele săvârșite de grupul de huligani și au cerut ca aceștia să primească pedepse exemplare și să se aprobe judecarea lor în uzină în rața colectivului de oameni ai muncii pentru actele de vandalism care au adus prin aceasta o pată uzinei și daune partidului și țării“. Toată conducerea întreprinderii – 15 oameni – a fost destituită și împrăștiată prin țară. Directorul tehnic, Ion Anghel, și șeful biroului plan-dezvoltare, Vasile Luca, au fost condamnați la închisoare cu suspendarea condiționată a pedepsei pentru „penalizări nejustificate” a retribuției muncitorilor. Ca în 1977, când pe Ceaușescu îl încolțiseră minerii din Valea Jiului, vinovați au fost găsiți care aplicau „necorespunzător” legile sale.

...

ID348_A_26.11.2012_-13_P3_SP_I2

Florina Pop

Cluj, capitală europeană în 2015

Cluj-Napoca este primul oraș din țară ales Capitala Europeană a Tineretului în 2015. Acest titlu nu va aduce doar creșterea numărului de turiști și de investiții, ci și „pașaportul” spre statutul de Capitală Culturală Europeană în 2021.

Orașul Cluj-Napoca a fost desemnat sâmbătă noaptea, la Maribor, de către un juriu internațional, Capitala Europeană a Tineretului (CET) în 2015. Orașul din inima Transilvaniei a concurat cu capitala Lituaniei Vilnius, și cu Ivanonvo (Rusia) și Vama (Bulgaria).

„Acest titlu demonstrează că inima Transilvaniei este tânără și privește spre Europa și spre viitor. Tinerii din Cluj au devenit ambasadori României. Cluj 2015 este proiectul unei țări întregi”, a declarat Florin Moroșanu, un dintre cei doi coordonatori proiectului.

„MICA EUROPĂ“ DE LA CLUJ

Obținerea acestui statut este o confirmare că orașul are valori europene și poate oferi modele de bună practică în multe domenii, a apreciat primarul municipiului Cluj-Napoca. Emil Boc „Titlul e o confirmare că avem ce să arătăm Europei. Avem în orașul nostru valori europene, suntem o mică Europa la noi acasă, iar acest titlu este pașaportul spre statutul de Capitală Culturală Europeană în 2021”, a afirmat Boc.

CE ZIC CLUJENII

Bugetul pentru CET 2015 este estimat la 5,5 milioane de euro, din care o parte va fi suportată de către bugetul local iar restul - din finanțări atrase, naționale, europene și private. Clujenii cred că acest titlu le va aduce beneficii pe termen lung și, în timp, conturarea unui brand de sine stătător. Statutul de CET îi conferă Clujului șansa de a se poziționa pe o piață turistică alături de orașe de calibru precum Rotterdam, Torino, Antwer și Maribor.

Unui dintre operatorii turistici ai orașului, Traian Almășan de la City Tours, tânărul ghid care i-a invitat pe turiștii străini loviți cu pietre în județul Sălaj la o excursie gratuită în Transilvania, crede că titlul e confirmare a potențialului pe care îl are Clujul.

ID362_RL_22.11.2012_-18_P1_SP_I2

Sabina Fati

Federalizarea României: exces electoral sau soluție?

Nu doar oamenii lui Tokes vorbesc despre federalizarea țării, ci tot mai mulți români ardeleni par interesați de această idee, după ce toate guvernările de până acum, indiferent de culoarea lor pontică, fie au ocolit modernizarea Transilvaniei, fie au eșuat în planurile lor din cauza diletantismului sau a corupției.

Pe multe forumuri de discuție din mediul virtual, autonomia Transilvaniei sau federalizarea țării nu mai reprezintă demult teme tabu, iar prima televiziune regională din România, fondată la Cluj, printre alții de omul de afaceri Arpad Paszakany și socialiștii Ioan Rus și Vasile Dăncu, se ocupă de aceste subiecte, pe care le tratează cu destulă seriozitate. „Transilvania Live TV” cultivă cu metodă patriotismul ardelen, superioritatea celor care locuiesc aici, influențele austriece și investițiile de toate felurile de care s-a bucurat provincia înainte să fie alipită la România.

Conștientizarea faptului ca ardelenii participă cu mai mulți bani la bugetul de stat decât celelalte provincii istorice și ci, în schimb, Guvernul de la București alocă bugete prea mici pentru dezvoltarea regiunilor de vest este primul pas pentru revendicări autonomiste sau federaliste. Teoretizarea acestor proiecte pe site-uri consacrate, nu toate deținute sau controlate de Partidul Popular al Maghiarilor din Transilvania, scoate la iveală necesitatea unor dezbateri, lăsând la o parte temerile nejustificate și naționalismele. Pe de alta parte, aducerea în prim plan a subiectului de către partidul lui László Tőkés, în plină campanie electorală este periculoasă fiindcă i-ar putea angrena pe extremiștii români, suflând vânt în pânzele liderului antisistem, singurii care se află, de altfel, în creștere, potrivit ultimelor sondaje de opinie. Orice discuție despre autonomia teritorială sau, și mai rău, despre ipotetică federalizarea țării îi face pe politicieni români, chiar și pe cei mai raționali, să se radicalizeze, fiindcă mitul statului unitar, sedimentat de propaganda ceaușistă, a fost cultivat permanent după căderea comunismului.

Aproape 20 de ani la rând, rapoartele publice ale SRI menționau astfel pericole, fără să explice însă care ar fi consecințele ultime ale unor dezbateri pe această temă. Mai cu seama ci în Europa există o tradiție federalistă, iar Elveția, Austria sau Germania funcționează destul de bine. Discuțiile în surdină despre federalism sau despre o autonomie regională, care să depășească deci ideea UDMR, ce defilează doar cu Ținutul Secuiesc, se duc în acest moment doar în spațiul virtual și doar la nivelul unor intelectuali ardeleni, în schimb în restul continentului tendința de fragmentare este evidentă: acum o lună, la alegerile regionale din Spania, partidul independentiștilor basci, în care au fost păstrați mulți dintre militanții organizației teroriste și separatiste ETA, a câștigat alegerile și se afla pe primul loc în Parlamentul local; premierul Cataloniei, cea mai bogată regiune a Spaniei, a promis ci va organiza un referendum pentru independență, chiar dacă Madridul nu va fi de acord; în Marea Britanie, premierul David Cameron a acceptat organizarea în 2014 a unui referendum pentru independența Scoției; în Belgia, Flandra bogată vrea să părăsească federația pentru a nu mai împărți surplusul cu valonii, în vreme ce în Italia regiunea de Nord, Padania, are același tip de frustrări. În România nu s-a pus problema fragmentării, ci mai degrabă a

adăugirii, dacă luăm în serios predicția de acum doi ani a președintelui Traian Băsescu despre o eventuală reunire cu Basarabia în următorii 25 de ani. În același timp, ardelenii sunt pregătiți subliminal să ceară, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, cel puțin autonomia provinciei lor, luând în seamă sfatul uitat, dat de Ion Luca Caragiale acum 100 de ani: «Sunt, mai ales pentru voi, ardelenii și ungurenii, foarte periculoase daravelele cu soiul acesta de români din regat, crescut la școala perversității și destrucțiunii (...), o școală care are multe asemănări cu un ospiciu de alienați, grandomani, persecutați, deprimați, furioși și, între ei, cuminți mișei, care de dragul școalei și de pofta scandalului se prefac nebuni».

Nemulțumiți de corupția oficialilor centrali de la București și de oamenii lor de casă ajunși în posturi-cheie din orașele ardeleni, de prestația partidelor din ultimii 20 de ani, de incapacitatea acestora de a face măcar autostrada Transilvania, deși aveau la dispoziție aproape 3 miliarde de euro, mulți români și maghiari ardeleni se vor gândi din ce în ce mai serios la soluția autoadministrării provinciei lor.

ID367_RL_30.11.2012_-10_P1_SP_I2

Cristian Câmpeanu

Nu vă bateți joc de Ardeal și Marea Unire!

Ziua Națională este cel mai bun moment să le reamintim politicienilor noștri că ei neglijează una dintre îndatoririle fundamentale, cea față de unitatea națională, și că cea mai batjocorită și neglijată dintre provinciile istorice este chiar perla coroanei, Transilvania.

România nu mai trebuie să facă drumul lung pentru a ajunge în Occident. Este suficient să treci munții de la Vâlcea la Sibiu, pe Valea Jiului, sau pe Valea Prahovei, la Brașov că va-ți dai seamă de diferență culturală și de dezvoltare economică dintre Vechiul Regat și Transilvania. Dacă aproape te-ai afla la altă țară și acest lucru ar trebui să reprezinte un semnal de alarmă pentru politicienii de la București. Orașele sunt mai îngrijite și menținute mai „europene” decât celor de dincoace de munți, oamenii - mai amabili, mai politicoși și mai puțin hoți decât în Regat, prețurile - mai mici, iar nivelul de trai mai ridicat. Pare că bănățeni și ardeleni au mai mult spor în ceea ce fac decât restul românilor și acest lucru nu se datorează numai diferențele culturale și moștenirii austro-ungare, așa cum le place patrioților locali să creadă în mod greșit, și unor evoluții economice care s-au accentuat odată cu aderarea României la Uniunea Europeană. Dacă în cazul Timișoarei - în fond primul oraș liber României, că nu uităm - această „evadare în Occident” era vizibil mai demult, în Ardeal a devenit manifestă în ultimii cinci ani. Practic, dacă exceptăm închiderea fabricii Nokia de la Jucu (care se datorează mai puțin crizei și mai mult companiei Nokia, care n-a fost în stare să țină pasul cu progresele tehnologice realizate de Apple și Google) putem spune că Transilvania a fost mult mai puțin afectată de criza economică globală decât restul țării.

Cu excepția județelor maghiare (victime ale unei neglijențe deliberate de la București și ale unui nefericit monopol al puterii exercitat de UDMR) județele Banatului și Transilvaniei au înregistrat în mod constant o rată mai redusă a șomajului decât în restul țării, cu o mențiune specială pentru Timișoara și Cluj unde chiar și în condițiile economice actuale șomajul nu depășește 3%, o performanță remarcabilă nu numai pentru România, dar și pentru restul Europei. Institutul național de Statistică nu realizează statistici pe provincii istorice, ci numai pe regiuni de dezvoltare (ceea ce este un alt mod de a ne fura singuri căciula și a escamota realitatea), dar se poate determina destul de ușor că Transilvania este regiunea cu cea mai mare contribuție la Produsul Intern Brut și, ca atare, are și cea mai mare contribuție la bugetul de stat. Este grăitoare în acest sens -și, totodată, strigătoare la cer - diferența dintre Cluj, contribuitor masiv la bugetul central, și Constanța, beneficiar net, în condițiile în care Constanța, în calitatea ei de principală poartă maritimă a țării, ar trebui să fie, cel puțin teoretic, al doilea cel mai bogat oraș al țării după București. E suficient să vizitezi cele două orașe ca să-i dai seama de diferență: Clujul arată ca o autentică urbe de Mitteleuropa în vreme ce Constanța este murdară, săracă și cenușie ca un oraș de prin fostele republici sovietice. Cele două sunt parcă din țări diferite. Cum se explică însă această diferență? Politica este numai o parte a acestei explicații. Este adevărat, Constanța suferă de pe urma dominației cliii Mazăre-Nicușor Constantinescu, care se comportă ca o bandă de mafioți care pradă și dijmuesc tot ce intră în țară, dar, pe de o parte, este o dominație liber consimțită de constănțenii care continuă să-i aleagă pe acești mafioți în demnități publice, iar pe de alta, la Cluj, domnul Apostu a demonstrat că politicienii fură și în Ardeal la fel de vârtos ca și în Regat. Diferența se face în altă parte.

Dacă ne uităm la investițiile străine în România și la distribuția lor geografică în ultimii cinci ani, vom observa că acestea se regăsesc în proporție covârșitoare în Banat și Ardeal. Am verificat investițiile provenite primele teri puteri economice ale Occidentului (Statele Unite, Japonia și Germania) și, dacă exceptăm Bucureștiul, care, fiind capitala unui stat supercentralizat, își ia partea leului, în toate cele trei cazuri situația este aceeași - investițiile majore sunt grupate în Transilvania și aceleași orașe apărând toate

statisticile: Timișoara, Cluj, Brașov, Sibiu. Bănuim că la fel stau lucrurile și cu investițiile olandeze, italiene sau britanice. Și nu vorbim numai despre agricultură, industrie sau tehnologie de vârf, ci și despre serviri și turism. Ne plângem că n-avem turiști străini în România pentru că aceștia refuză să vină în paradisiul manelistic al lui Mazăre de la Mamaia, dar realitatea estică Ardealul nu e vizitat doar de prințul Charles. Este suficient să ferii o plimbare prin Piața Sfatului din Brașov sau prin Piața Mare din Sibiu ca să asiești la o concentrație cosmopolită absolut remarcabilă. Turiști sunt, numai că nu trec munții! Putem noi să lăudăm cât poftim virtuțile Teleormanului, Craiovei sau Târgu Jiului, dar adevărul este că străinii, atât cei care vin în România să facă bani, cât și simplii vizitatori, votează cu picioarele, iar picioarele îi duc în Transilvania.

Această diferență economică este dublată ie una politică. Este adevărat că USL și-a consolidat poziția în Transilvania la ultimele alegeri locale și că acum 30% din votanții USL provin din Banat și Ardeal, dar este tot atât de adevărat că USL nu este majoritară în Transilvania, care de cel puțin 12 ani votează în mod constant și majoritar cu dreapta. Nici măcar ineptia monumentală a PDL (numai dacă ești nemăsurat de inept politic poți pierde în favoarea USL un oraș ca Timișoara care este însăși temelia dreptei în România) nu a anihilat această tendință. De fapt, fără voturile Transilvaniei, am fi avut o guvernare PSD neîntreruptă din 90 până astăzi și, probabil, am fi fost membri în CSI, nu în Uniunea Europeană.

Simplu spus, Transilvania se integrează mai rapid în UE decât restul României și această diferență de ritm de dezvoltare se va accentua în absența unor politici inteligente de coeziune internă. Problema nu este dacă, ci când vor realiza românii din Transilvania acest lucru și ce vor face atunci. Trăim într-o Europa unită în care statele-națiune și-au pierdut în bună măsură forța de atracție, unde tendințele separatiste devin mai degrabă regula politică decât excepția, iar politicienii români ar trebui să ia foarte serios aminte la ceea ce se întâmplă în jurul lor. În loc să se bată cu cărămida naționalismului antieuropean în piept în campania electorală și în loc să cânte înlăcrimați „Noi suntem români” pe la petrecerile de partid, politicienii ar fi trebuit să se îngrijească de dezvoltarea infrastructurii în Transilvania și a legăturilor dintre Transilvania și restul țării, pe deoparte, și între Transilvania și Europa de Vest pe de alta. După 22 de ani, nu avem nici o autostradă care să lege Transilvania de restul țării și adevărul acestei complete lipse de gândire strategică nu poate fi escamotat de nici un partid politic. Nu dai dovadă de patriotism făcând spume la gură împotriva ungarilor și a Ungariei, ci construind autostrăzi ca în Ungaria și conectând România la rețele energetice europene. De fapt, nu poate exista acum o dovadă de patriotism mai mare decât finalizarea Autostrăzii Transilvania și a proiectelor de infrastructurii amânate și/sau abandonate.

Pentru că marele adevăr care nu se spune este că, în măsura în care s-au dezvoltat mai mult decât restul țării, Banatul și Ardealul s-au dezvoltat nu din cauza politicilor duse la București, ci împotriva politicilor duse la București. Da, Boc a acordat fonduri guvernamentale Clujului, dar Clujul dă în continuare mai mult la buget decât primește iar Boc n-a făcut decât să mai reducă diferența. În 22 de ani, Ardealul a fost mai degrabă neglijat de către București și tratat mai curând ca o sursă de fonduri decât ca o destinație a acestora, cu toată mascarada naționalistă pusă în scenă la fiecare 1 decembrie, când tot politicianul român își amintește de Marea Unire și de Alba Iulia. **Aderarea la Uniunea Europeană și descentralizarea (care va trebui făcută fie ca vrem sau nu) vor schimba dramatic situația regiunilor istorice ale României și, fără o strategie de dezvoltare națională armonioasă, momentul în care nu maghiarii, ci românii transilvăneni vor ajunge la concluzia că Vechiul Regat este mai curând o ghiulea agățată de picior, care îi trage înapoi pe drumul lor spre Europa va veni în mod inevitabil. Și atunci vor realiza că, la o populație de aproximativ opt milioane de locuitori (care va crește în anii următori ca urmare a migrației interne), cu un PIB consistent și o economie dinamică, Transilvania poate fi un stat european viabil. În acel moment va fi însă prea târziu pentru politicienii de la București să își dea seama ce greșală istorică au făcut și că lipsa lor de viziune, mediocritatea și corupția au distrus unitatea națională.**

Un foarte bun prieten îmi amintea recent de *destinul cu valoare de simbol al cardinalului Iuliu Hossu, care, după ce a luptat pentru unirea tuturor românilor fiind cel care a citit "Declarația de Unire a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului la Regatul Român" la Marea Adunare de la Alba Iulia, a fost batjocorit de propria țară, care a desființat prin forță Biserica Greco-Catolică și s-a văzut aruncat în temniță de comuniști. De Ziua Națională ar trebui, poate, ca în loc să se țină de parade militare și de huiduieli, oamenii politici, dar și românii în general, să reflecteze mai responsabil și cu mai multă sobrietate la soarta lui Iuliu Hossu și a Ardealului.*

ID381_A_7.10.2014_-26_P4_SP_I3

Iulia Marin

Taberele intelectualilor în lupta electorală

Polemica / Scriitori, actori și politologi și-au exprimat deschis simpatiile sau antipatiile față de principalii candidații la Președinție

...

Cine crede în Iohannis

Candidatul Alianței Creștin Liberale (ACL) la alegerile prezidențiale, Klaus Iohannis, are și el simpatizanți, atât în cercurile culturale, cât și în cele intelectuale. Marele actor Victor Rebengiuc a declarat, pentru „Adevărul”, ca îl preferă pe primarul Sibiului pentru seriozitatea de care dă dovadă. „M-am hotărât, îl votez pe Iohannis, pentru că este un om serios, am încredere că poate să facă ceva, nu spune povești de adormit copii. Și în cazul celorlalți m-am uitat la ce au făcut până acum, dar cel mai serios mi se pare Iohannis, a spus Rebengiuc. Ceva mai categoric este actorul Florin Zamfirescu, un alt susținător declarat al candidatului ACL „Iohannis, pentru mine, are două calități extraordinare. Este un alogen, adică este sas, neamț, și e singurul care poate pune piciorul în prag, în ce privește distrugerea acestei țări și cred că e singurul care poate negocia în UE, și cu

forța cea mai mare, care e Germania, ca România în sfârșit să fie tratată de la egal la egal, a explicat el.

Graficianul și scriitorul Dan Perjovschi este, la rândul lui, convins de Iohannis, pe care îl vrea „primarul României”. „Iohannis este o șansă europeană pentru România. Alt stil, altă ștachetă. Locuiesc la Sibiu și văd diferența dinainte de venirea lui și iată, acum, după. Dacă cineva își poate imagina această transformare la nivel de țară, are răspunsul. Primarul Iohannis a pariat pe cultură și educație. Îmi doresc așa ceva la nivel național, a spus Perjovschi, citat de presa locală din Sibiu.

ID386_A_27.10.2014_-6_P1_SP_I3

Ardealul a tras țara la dreapta, Moldova-la stânga

...

Transilvănenii, ghidați de tradiția politică istorică

Ardeal

...

Cum se explică schimbările

„Nivelul general de satisfacție a vieții din Ardeal, mai ridicat decât în alte zone ale țării, se resimte și la vot. Nivelul de trai, șomajul mai scăzut, gradul de urbanizare mai ridicat decât în sud și o anumită tradiție politică istorică - partidele istorice vechi, PNȚCD și PNR (Partidul Național Român al lui Iuliu Maniu) - încă își spun cuvântul în votul transilvănenilor. De aceea, mare parte dintre ei se orientează la vot mai degrabă spre dreapta decât spre stânga”, afirmă sociologul Ioan Hosu.

...

Timișoara, un bastion al dreptei

Vest / Timișoara, orașul în care a izbucnit Revoluția din 1989, a fost și rămâne un bastion al dreptei. Chiar și după Revoluție, timișorenii au continuat lupta împotriva candidaților de stânga la prezidențiale. „Timișoara a fost mereu aproape de Europa. După Revoluție s-au dezvoltat rapid micile întreprinderi, inițiativa privată, care a condus la orientarea oamenilor către dreapta. Pe de o parte se situa partidul lui Iliescu, iar de cealaltă cei care doreau rupe rea completă de trecutul comunist”, a declarat Florian Mihalcea, președintele Societății Timișoara.

În anii '90, lucrurile erau destul de clare. Există Iliescu și foștii comuniști, și cei care se opuneau lor. „Nu a fost un vot politic în stilul occidental, pentru dreapta sau stânga. În Timișoara, curentul anticomunist a fost mereu extrem de puternic. Oamenii votau antistânga pentru că votau împotriva

comuniștilor. Era un curent anticomunist Considerau că FSN și Diescu erau continuatorii comunismului, și nu era deloc o idee greșită", a mai spus Mihalcea.

„Înlocuiți cu populație din Sud"

Profesorul și scriitorul Daniel Vighi, unul dintre cei care a întocmit Proclamația de la Timișoara, nu este optimist din cauza schimbării demografice la care este supus orașul. „Timișoara a fost un bastion al dreptei, dar lucrurile s-au schimbat mult în decurs de un sfert de secol Acest aspect s-a văzut la ultimele alegeri locale și parlamentare, când cei din Timiș au votat masiv USL Foarte mulți timișoreni au plecat în exil, au emigrat în locul lor a venit o populație masivă din sudul României Timișoreni cu anumite principii și cu anumite valori au fost înlocuiți s-a format un alt electorat, lipsit de principii, cu viziuni mai de grabă de stânga". a declarat Vighi.

Din punct de vedere sociologic, există câteva trăsături importante care definesc alegătorul din Banat și din zona de Vest „Atitudinea civică dezvoltată, modelele occidentale fac ca această zonă să fie diferită de restul țării Timișoara a fost un oraș al dreptei în perioada post- decembristă. Până în 2000. dreapta însemna îndepărtarea de lumea veche, dar și pro-occidentalism. Există o monitorizare atentă a politicienilor. Există un angajament civic și comunitar, prin numărul mare de ONG-uri și calitatea lor. cu implicarea populației în decizia publică la nivel local", a declarat sociologul Alin Gavreliuc, decanul Facultății de Sociologie și Psihologie a Universității de Vest din Timișoara.

ID393_A_10.11.2014_+8_P3_SP_I3

Ștefan Both / Remus Florescu

Ardealul și Banatul lupte singure pentru democrație

De ce Bantau-i fruncea?

„În Ardeal, nu poți azi să-l bagi în mă-sa și mâine să-l pupi"

Peste 5.000 de oameni au ieșit, sâmbătă, în stradă, și în Cluj-Napoca, la protestul pentru susținerea dreptului la vota românilor din diaspora.

Oamenii au scandal mesaje dure la adresa premierului Victor Ponta, candidatul PSD la Președinție, dar și la adresa lui Titus Corlățean, ministrul de Externe, învinovați pentru proasta organizare a primului tur al alegerilor prezidențiale.

Întrebat de ce la manifestațiile din Ardeal și din Banat s-au adunat mii de oameni, spre deosebire de alte zone ale țării. în care s-au adunat cel mult 400 de persoane sau mitingurile nu s-au mai ținut deloc, sâmbătă, jurnalistul clujean Sabin Gherman, autorul manifestului „M-am săturat de România" (1998), a susținut: „Glumă sau nu, dar guvernării îi privesc pe ardeleni și pe bănățeni ca pe o diasporă - da, acești guvernanți incapabili să înțeleagă că democrația nu poate exista fără etică. Dincolo de opțiunea de vot, s-a ieșit în primul rând împotriva disprețului; nu se poate ca Ministerul de Externe să-și bată joc de românii plecați. Când trimite bani și salvează PIR-ul, diaspora e bună, când e să aleagă, e umilită în ultimul hal. În Ardeal și Banat nu te joci cu asta, aici nu poți azi să-l bagi în mă-sa și mâine să-l pupi ca și cum s-ar fi întâmplat nimic'.

Gherman a adăugat că accesul mult mai mare al bănățenilor și ardelenilor la civilizația din Vest spre deosebire de românii din celelalte regiuni ale țării, a dus. în timp, la cultivarea unui spirit mult mai dezvoltat al drepturilor cetățenești: „Noi de dincolo de frontieră luăm medicamente, că-s mai ieftine și mai bune, tot dincolo ne ducem nevestele să nască, pentru că-i mai curat și mai ieftin, tot de dincolo ne luăm mâncarea, și caietele, și mașinile, și cam tot. Or, asta nu poate continua la nesfârșit - să vezi că dincolo de granițe ești om și dincoace, în țara ta, ești rob".

Altă explicație:

Aici, Iohannis a dominat alegerile

Psihologul clujean Daniel David, care lucrează la un studiu despre psihologia poporului român, are, la rândul său, o explicație pentru ultimele mitinguri de amploare din Banat și Ardeal, nesusținute de orașe mari din alte regiuni ale țării: „Numărul mare de manifestanți din Ardeal și din Banat a fost dat de dominația candidatului ACL, Klaus Iohannis, în aceste zone. Cei neangajați politic și-au dat seama că suntem în campanie electorală și că, de fapt, manifestarea este în principal pro-Iohannis, deși oamenii au

fost anunțați că este vorba despre un protest în legătură cu modul în care au fost organizate alegerile în diaspora".

ID412_RL_27.10.2014_-6_P12_SRG_I2

Claudiu Pădurean

CLUJ. Evenimentul a fost găzduit de Școala și Grădinița Kinderland

Tradițiile sașilor, înviate la Cluj

Zeci de copii au serbat într-o manieră inedită Ziua Recoltei.

Tradițiile sașilor ardeleni sunt reînviată la Cluj de către membrii micii comunități germane care a supraviețuit de-a lungul secolelor. Ziua Recoltei a fost serbată la Cluj-Napoca ieri, la școala primară cu-grădiniță Kinderland. Copiii au celebrat bogăția toamnei într-o manieră specifică odinioară comunității săsești, care a fondat Clujul în Evul Mediu și care a fost preluată apoi de toate comunitățile tradiționale din Transilvania.

Copiii au rostit poezii și au interpretat cântece în limbile tradiționale ale Transilvaniei, au dansat și au confecționat mici podoabe și jucării din fructe și legume. Ei au gustat apoi bucate tradiționale, însoțite de must. "Bucatele sunt pregătite exact ca pe vremea bunicilor noștri sau, cum ar spune acum părinții elevilor noștri, în manieră ecologică", a spus directoarea de la Kinderland, Olimpia Turcu.

"Ziua Recoltei este o celebrare a tradițiilor multiculturale ale Transilvaniei. Suntem foarte bucuroși să transmitem copiilor noștri bucuria sărbătoririi belșugului adus de fiecare toamnă", a adăugat Olimpia Turcu, directoarea Kinderland.

"Este foarte important pentru orice comunitate să își păstreze tradițiile. În Transilvania avem o moștenire bogată multietnică și multiculturală. Păstrarea tradițiilor comunității germane, alături de cele ale tradițiilor românilor și maghiarilor, este un element important, care arată că orașul nostru este unul al confluențelor culturale", a spus invitatul special al celebrării, directorul Oficiului Român pentru Drepturile de Autor, istoricul clujean Leonard Horvath.

O semnificație profundă

Ziua Recoltei, în tradiția germană, are rădăcini precreștine. Odinioară, germanii păgâni mulțumeau zeităților pământului pentru recoltele îmbelșugate. În perioada creștină, această sărbătoare a devenit una în care oamenii înalță. Mântuitorului rugăciuni de mulțumire. Serbarea este un moment de veselie, cu câteva săptămâni înainte de începerea lungului Post al Crăciunului, atunci când distracția și veselia sunt înlocuite cu reculegere și meditație.

ID419_RL_3.11.2014_+1_P12_SP_I3

Tradițiile de Luminație, păstrate în Ardeal

Cimitirele din Transilvania s-au umplut de lumină și de flori

Una dintre cele mai frumoase tradiții religioase este Luminația, cu o vechime de peste un mileniu. În fiecare an, în perioada 1-2 noiembrie, cimitirele din Transilvania și din Banat devin izvor de lumină.

Oamenii se strâng în jurul mormintelor celor dragi, unde depun flori și aprind în memoria acestora lumânări.

Cei vii se roagă pentru sufletele celor decedați. Originile sărbătorii Luminației sunt catolice. La data de 2 noiembrie este Ziua Sufletelor din Purgatoriu și, totodată, sunt celebrați toți sfinții care nu au propria sărbătoare în calendarul Bisericii Catolice.

„În întreaga lună noiembrie înălțăm rugăciuni pentru sufletele aflate în Purgatoriu. Este una dintre cele mai frumoase aspecte ale credinței creștine, care denotă speranța Mântuirii“, spune preotul greco-catolic Mircea Marțian. Practic, credincioșii romano-catolici, greco-catolici și armeano-catolici din Transilvania cred că rugăciunile celor vii ajută sufletele aflate în Purgatoriu să aibă parte de o perioadă mai scurtă de ispășire și să ajungă în Rai.

Teologia catolică insistă asupra faptului că aceste rugăciuni sunt eficiente pentru sufletele din Purgatoriu, pentru că, dacă un suflet se află în Rai, el nu mai are nevoie de rugăciuni, iar dacă se află în Iad, aceste rugăciuni ale viilor sunt zadarnice, pentru că damnații au parte de pedeapsa eternă.

Din mediul catolic, sărbătoarea a fost preluată și de ortodocși, dar și de bisericile protestante, astfel că Luminația este marcată în toate cimitirele ardelenesi, indiferent de confesiunea creștină căreia îi aparțin.

Interpretare bizantină

Dacă în tradiția romano-catolică oamenii se adună în jurul mormintelor celor dragi pe data de 2 noiembrie, în Transilvania Luminația a trecut printr-un filtru aparte.

„În tradiția bizantină, căreia îi aparțin deopotrivă Biserica Ortodoxă și cea Greco-Catolică, ziua liturgică se sfârșește la apusul soarelui, astfel că, de exemplu, în seara de 1 noiembrie avem, de fapt, începutul zilei liturgice de 2 noiembrie, astfel că pentru greco-catolicii ardeleni este perfect logică rostirea rugăciunilor pentru sufletele din Purgatoriu cu o seară mai devreme“, spune istoricul Tudor Sălăgean, directorul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Indiferent de confesiune, transilvănenii se folosesc de prilejul Luminației pentru a se întâlni cu rudele și cu prietenii.

„Noi ținem Luminația dintotdeauna. Ne rugăm pentru sufletele părinților, bunicilor și străbunicilor noștri și sperăm că vor face la fel și copiii noștri pentru sufletele noastre. Avem rude care vin din Germania, din Spania sau din Italia acasă special pentru Luminație. Iar dacă sunt unii care nu pot să vină, vorbim la telefon, iar cei care lipsesc din cimitir aprind lumânări în bisericile din orașele unde se află ei“, spune Stela Roșu, în timp ce aprinde o lumânare albă, așezată într-o candelă de plastic roșu, pe mormântul tatălui său.

STRUCTURĂ

Peisaj multiconfesional

Transilvania este una dintre cele mai complexe zone din punct de vedere religios și etnic. Românii, maghiarii, germanii, romii, dar și pușinii slovaci, evrei sau armeni împărtășesc tradiții care au depășit granițele de limbă și de religie. De exemplu, românii au două biserici tradiționale: ortodoxă și greco-catolică, dar unii au devenit membri ai unor culte neoprotestante. În privința germanilor, avem sașii luterani și șvabii romano-catolici. Maghiarii au patru biserici tradiționale: romano-catolică, luterană, calvină și unitariană. Armenii sunt membri ai Bisericii Apostolice Armene sau ai Ordinariatului Armenilor Catolici, în timp ce romii au preluat una dintre confesiunile enumerate mai sus.

În cimitirele din Transilvania se întâlnesc de Luminație oameni de etnii și confesiuni diverse

ID422_RL_5.11.2014_+3_P1_SP_I1

Sabina Fati

ALEGERI. Nivelul de trai și modelul occidental al statului sunt pretențiile majorității românilor din Transilvania

DE CE A ÎMPĂRȚIT VOTUL TARA ÎN DOUĂ

Pentru prima dată Ardealul este colorat compact după alegeri, iar Munții Carpați par să fie granița care-i desparte pe alegătorii lui Victor Ponta din Vechiul Regat de cei ai lui Klaus Iohannis din provincia care până în 1918 a fost înglobată în Imperiul Habsburgic. Potrivit specialiștilor, nivelul de trai, dar și modelul occidental al statului sunt principalele pretenții pe care alegătorii din Transilvania le au când merg la vot.

În mod tradițional, alegătorii din arcul intracarpatic au votat din 1990 încoace mai mult decât ceilalți împotriva candidaților stângii: Ion Iliescu, Adrian Năstase, Mircea Geoană și acum împotriva lui Victor Ponta.

De ce preferă ardelenii mai degrabă candidații liberali sau pe cei care mizează mai mult pe respectarea legii și a statului de drept și de ce votează atât de diferit față de restul țării?

Profesorul Dumitru Sandu de la Facultatea de Sociologie a Universității București spune că totul pornește în primul rând de la „calitatea vieții“, care „menține această ruptură“, altfel spus, în vestul României oamenii trăiesc mai bine. Țara se schimbă nespectaculos, dar profund, în toate domeniile - social, cultural și politic, în funcție de zona din Europa unde merg să lucreze, iar ardelenii merg în special în Austria, Germania, Marea Britanie și statele nordice, adaugă profesorul Sandu. „Astfel, peste diferențele istorice existente deja între Vestul României și Vechiul Regat se adaugă acum diferențe de cultură, inclusiv cultură politică din zonele unde lucrează cei mai mulți“, consideră profesorul de sociologie de la Universitatea din București.

Ținând cont de aceste elemente, Dumitru Sandu ajunge la concluzia că populația din arcul intracarpatic: „este mai centrată pe schimbare și modernizare instituțională, decât România din afara

arcului carpatic, care e axată în special pe supraviețuire, din cauza nivelului de trai scăzut. Avem de-a face deci cu o parte din țară care vrea justiție și modernizare“. Profesorul Sandu citează în sprijinul argumentației sale sondajele din străinătate și răspunsurile la întrebarea „În ce condiții v-ați întoarce acasă?“, ideea predominantă fiind aceea că românii menționează nu doar nivelul de trai, ci și felul în care funcționează instituțiile occidentale.

„Un vot împotriva statului centralizat“

Mobilitatea ardelenilor a fost exersată în ultimii 150 de ani mai mult decât a românilor din Vechiul Regat, fiind cunoscute mai ales emigrările în America de la finele secolului al XIX-lea, iar această tendință continuă și acum. Pe de altă parte, sociologul Istvan Horvath, șeful Institutului Român de Cercetări pentru Minorități din Cluj, consideră că votul „orientat către valori“ al ardelenilor se bazează pe o tradiție regională în care oamenii au fost mai puțin dependenți de stat și s-au bazat mai mult pe auto-organizare locală. Istoric vorbind, nu doar sașii și maghiarii, ci și românii au experimentat în istorie această organizare socială a comunității, care era foarte puțin dependentă de un stat centralizat.

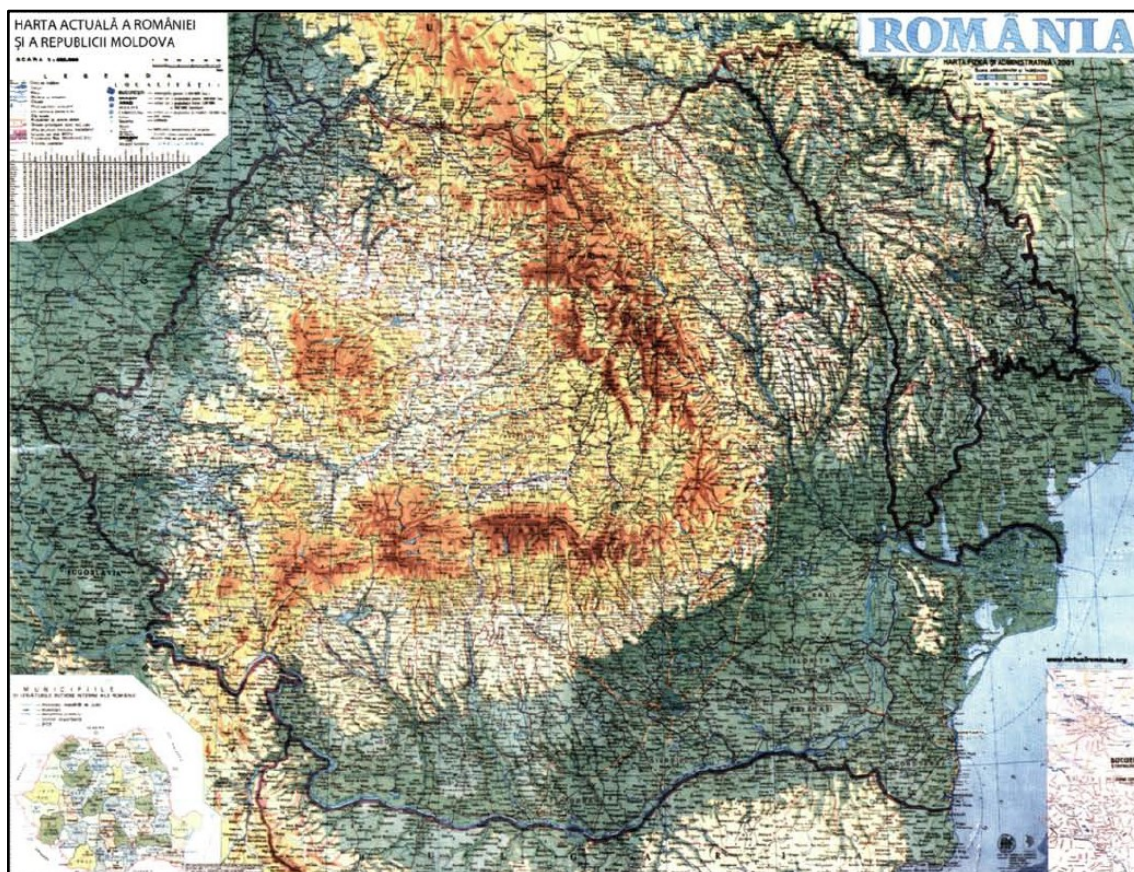
Votul dat de ardeleni duminică împotriva lui Victor Ponta este „un vot împotriva statului centralizat“, împotriva „unui stat puternic, care se menține puternic fiindcă împarte ajutoare și creează dependență“, este deci împotriva unui „anumit tip de organizare a statului“, spune Istvan Horvath. În același timp, „distanța lui Klaus Iohannis de București“ a contat foarte mult pentru votanții de dincolo de Carpați, „faptul că este din Sibiu, că este ardelean, acest lucru a avut mare relevanță“. Este primul candidat prezidențial ardelean cu șanse să ajungă la Cotroceni. În plus, locuitorii Transilvaniei sunt conștienți că ei sunt „producători de resurse“, în vreme ce în Regat sunt mai degrabă „consumatori“ și și-ar dori „un președinte sensibil la aceste lucruri“, care să pună pe agenda publică problema „disparităților regionale“, mai observă șeful Institutului Român de Cercetări pentru Minorități din Cluj. Horvat mai analizează votul ardelenilor orientat „valoric“ și din perspectiva bunăstării „nu există în afara arcului carpatic regiuni întregi care să funcționeze bine din punct de vedere economic, așa cum se întâmplă în Ardeal, cu excepția unor centre, cum e, de exemplu, Constanța“.

O resursă și totodată o barieră

Istvan Horvat anticipează că discrepanțele dintre cele două părți se vor „accentua“ pentru că deja se vede o migrație internă în creștere spre județele din sudul Transilvaniei, Sibiu, Brașov și din sud-vest, Arad și Timișoara, care au devenit „poli de atracție“. Sociologul din Cluj nu crede însă că aceste tendințe care arată o Transilvania mai bogată, mai înclinată spre valori, mai atrăgătoare ar putea să alunece spre autonomie: „Există un grup de intelectuali care și-ar dori, dar care nu are nici un fel de susținere; în plus, liniile etnice sunt suficient de puternice și pot fi «invocate» în așa fel încât un asemenea proiect să eșueze. Multietnicitatea este o resursă pentru Transilvania, dar și o barieră în coagularea unei mișcări regionaliste trans-etnice“.

Příloha 2: Mapy

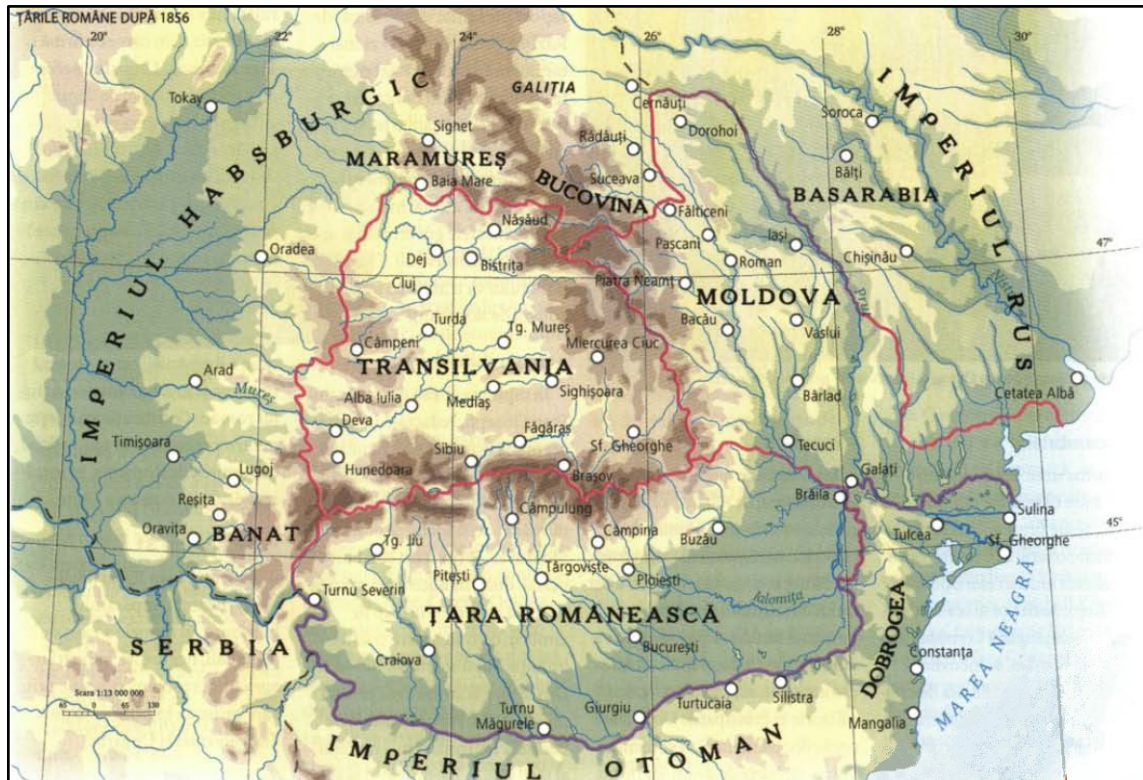
Mapa č. 1: Fyzickogeografická mapa Rumunska

Mapa 1: Na mapě lze dobře vyzorovat přirozenou hranici Transylvánie, kterou na severu, východě a jihu opisuje takzvaný karpatský oblouk (rum. *arcul carpațic*) a na západě pohoří Apuseni.

Zdroj: Petre Dan-Străulești, *Atlas istoric ilustrat al României* (București: Editura Litera, 2009), 91.

Mapa č. 2: Historické regiony v oblasti Transylvánie

Mapa 2: Na mapě jsou červenou čarou vyobrazeny hranice Transylvánie v její historické podobě kolem roku 1856. Na jihozápadě sousedí s regionem Banát, její severní hranici opisuje region Maramureș, a prostor na západě mezi těmito dvěma by v oblasti měst Oradea a Arad vyplnil do mapy nezanesený region Krišany. Tyto čtyři historické regiony v současnosti mnohdy splývají do konstruktů širší Transylvánie.

Zdroj: Petre Dan-Străulești, Atlas istoric ilustrat al României (București: Editura Litera, 2009), 53.

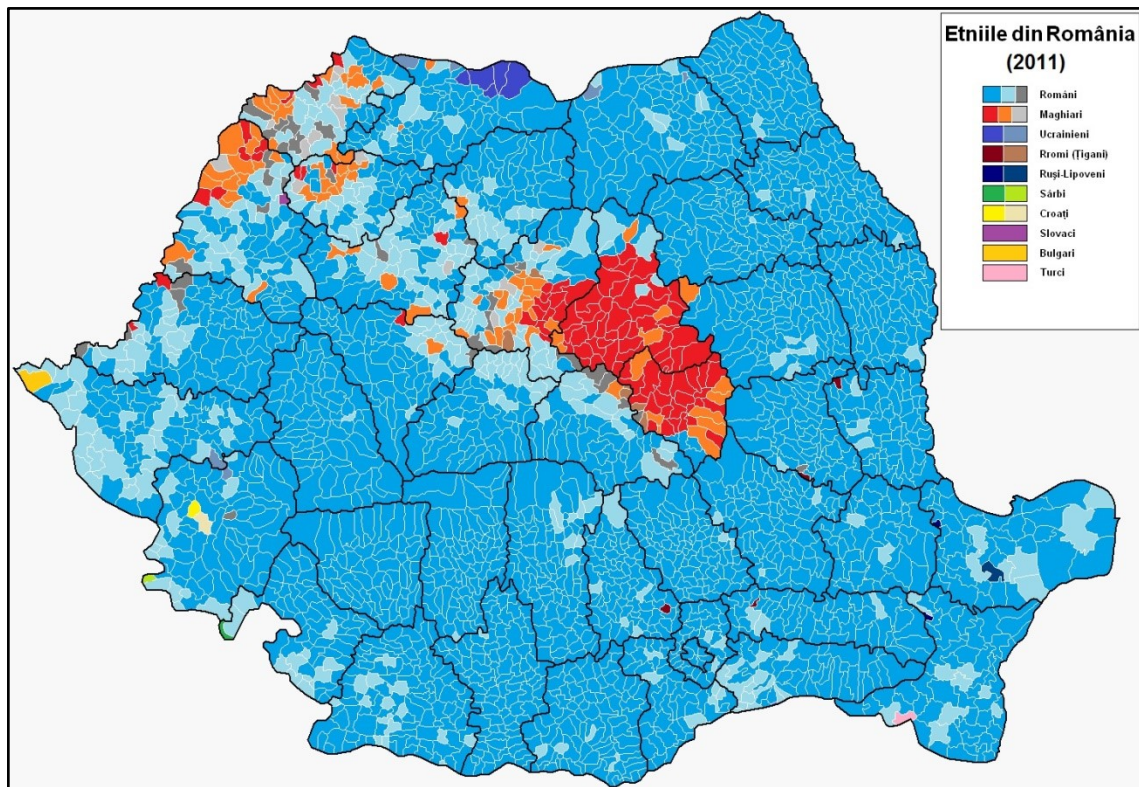
Mapa č. 3: Administrativní dělení současného Rumunska

Mapa 3: Základní administrativní jednotkou Rumunska jsou v současnosti župy (județe), na mapě vyznačené společně s jejich správními centry. Za zmínku stojí, že mapa naznačuje jako vyšší organizační celky i historické regiony: tmavě zelené a modré župy představují Valašsko, světle zelené Dobruďžu, žluto-hnědé Moldavsko, bílá jižní Bukovinu a červené župy pak širší Transylvánii, zahrnující i Banát, Krišanu a Maramureš. Z župního vymezení je znatelné, že nerespektuje historické hranice mezi těmito regiony.

Zdroj: Petre Dan-Străulești, Atlas istoric ilustrat al României (București: Editura Litera, 2009), 92.

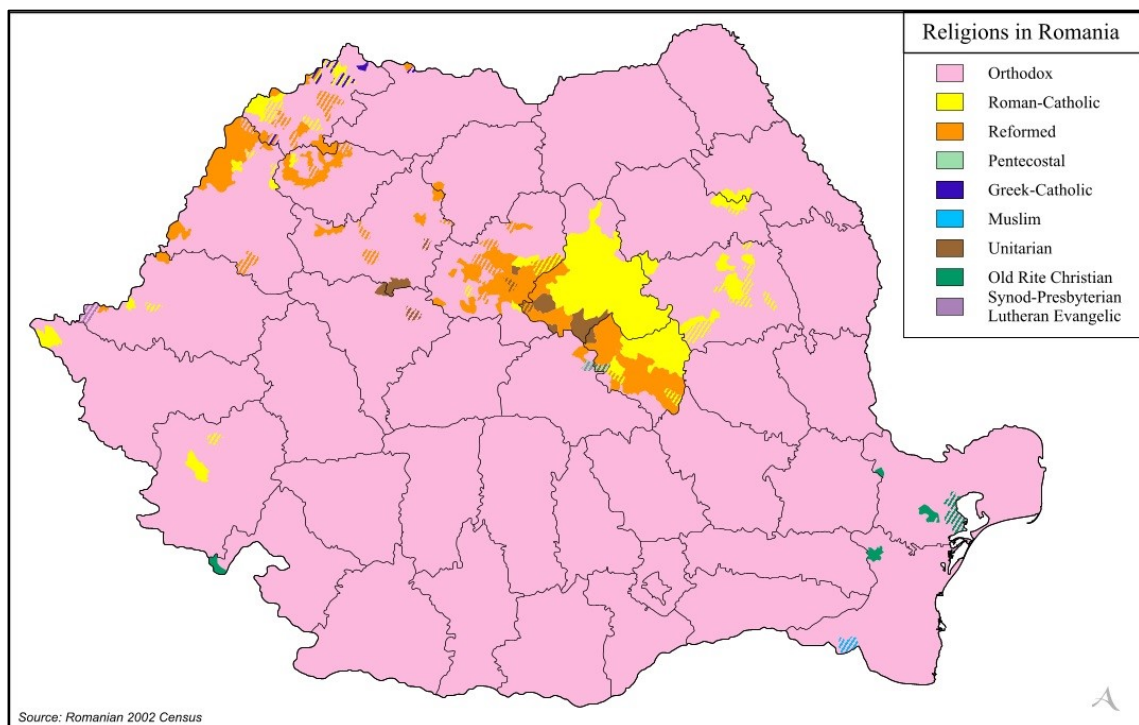
Mapa č. 4: Etnická mapa současného Rumunska

Mapa 4: Etnická mapa Rumunska dělená podle okresů a zobrazující výsledky sčítání lidu z roku 2011 poukazuje na zvýšenou diverzitu v oblasti širší Transylvánie. V odstínech modré (dle procentuálního zastoupení) jsou zobrazeni Rumuni, v odstínech červené pak Maďaři. Vynikají na ní především župy Mureș, Harghita a Covasna na východě Transylvánie, zahrnující též oblast historického Sikulska, s relativně dominantní populací Maďarů a Sikulů.

Zdroj: „Romania detailed ethnic map“, viděno 16. května 2019, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/03/Romania_detailed_ethnic_map.PNG.

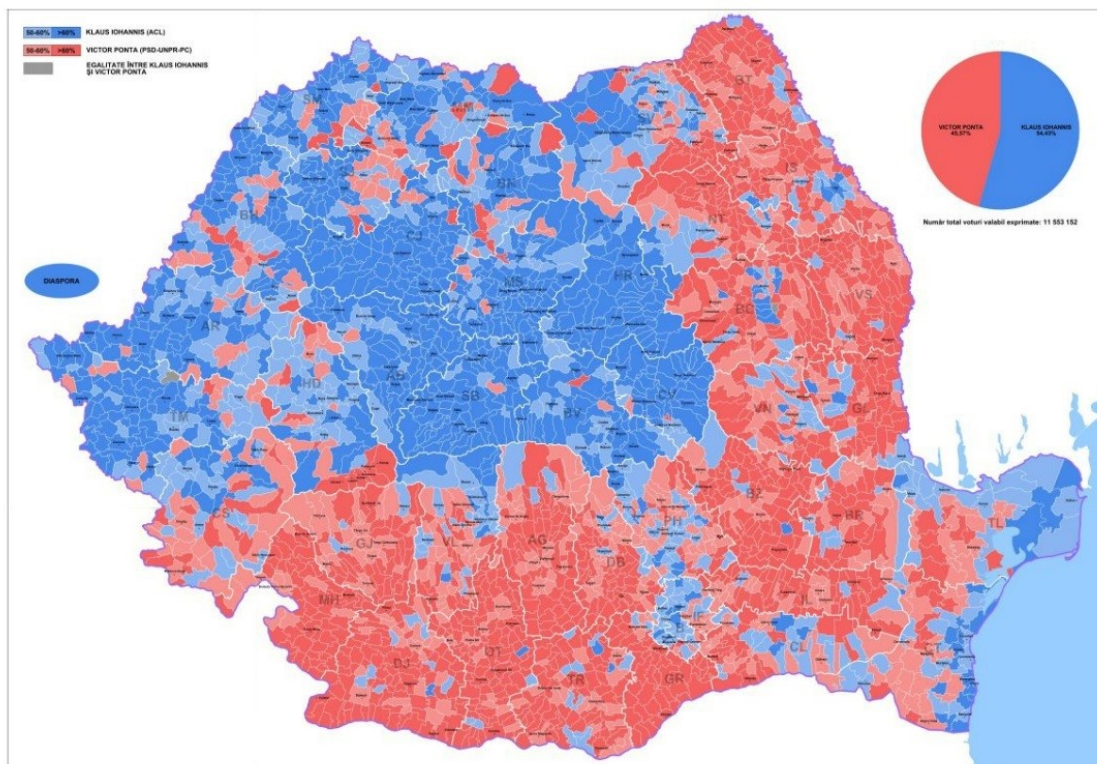
Mapa č. 5: Konfesní mapa současného Rumunska

Mapa 5: Konfesní mapa Rumunska dělená podle žup a zobrazující výsledky sčítání lidí z roku 2002 vyobrazuje širší Transylvánii jako oblast z hlediska náboženského vyznání smíšenou. Vedle pravoslavné většiny je zde zastoupeno především vyznání římskokatolické, protestantské, řeckokatolické a unitářské.

Zdroj: „Romania – Religion“, viděno 16. května 2019, <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/a/a9/ROreligion.png>

Mapa č. 6: Výsledky druhého kola prezidentských voleb v roce 2014

Mapa 6: Mapa výsledků sčítání hlasů podle jednotlivých okresů po druhém kole prezidentských voleb v roce 2014 ukazuje, s jakou drtivou převahou zvítězil v oblasti širší Transylvánie Klaus Iohannis. Okresy nakloněné jemu jsou vyznačeny v odstínech modré (dle poměrů hlasů), ty, v nichž zvítězil Victor Ponta v červené barvě. Mapa nezapomíná zmínit ani fakt, že Iohannis získal naprostou většinu hlasů také od rumunské diaspory.

Zdroj: „Alegeri Prezidențiale 2014“, viděno 6. srpna 2019, <http://historymaps.ro/?p=2915&fbclid=IwAR3KpOutswh0-5qY8UTnGP86A3tE62im69N13cGowqAT9TOShAf2uW4fG2k>.